

KANSALLINEN
KOULUTUKSEN
ARVIOINTIKESKUS

VAIHTOEHTOJA, VALINTOJA JA UUSIA ALKUJA

Arviointi nuorten opintopoluista ja ohjauksesta
perusopetuksen ja toisen asteen nivelvaiheessa

Jani Goman | Niina Rumpu | Johanna Kiesi | Risto Hietala | Merja Hilpinen
Hans Kankkonen | Ismo-Olav Kjældman | Susanna Niinistö-Sivuranta
Seija Nykänen | Tytti Pantsar | Heikki Piilonen | Anu Raudasoja
Mikko Siippainen | Anna Toni | Raimo Vuorinen

JULKAISUT 6:2020

VAIHTOEHTOJA, VALINTOJA JA UUSIA ALKUJA

Arviointi nuorten opintopoluista ja ohjauksesta
perusopetuksen ja toisen asteen nivelvaiheessa

Jani Goman
Niina Rumpu
Johanna Kiesi
Risto Hietala
Merja Hilpinen
Hans Kankkonen
Ismo-Olav Kjaldman
Susanna Niinistö-Sivuranta
Seija Nykänen
Tytti Pantsar
Heikki Piilonen
Anu Raudasoja
Mikko Siippainen
Anna Toni
Raimo Vuorinen

JULKAISIJA Kansallinen koulutuksen arviointikeskus

KANSI JA ULKOASU Juha Juvonen (org.) & Ahoy, Jussi Aho (edit)
TAITTO PunaMusta

ISBN 978-952-206-525-4 nid.
ISBN 978-952-206-526-1 pdf

ISSN 2342-4176 (painettu)
ISSN 2342-4184 (verkkojulkaisu)
ISSN 2342-4176

PAINATUS PunaMusta Oy, Tampere

© Kansallinen koulutuksen arviointikeskus

Julkaisija

Kansallinen koulutuksen arviointikeskus (Karvi)

Julkaisun nimi

Vaihtoehtoja, valintoja ja uusia alkujä – Arviointi nuorten opintopoluista ja ohjauksesta perusopetuksen ja toisen asteen nivelvaiheessa

Tekijät

Jani Goman, Niina Rumpu, Johanna Kiesi, Risto Hietala, Merja Hilpinen, Hans Kankkonen, Ismo-Olav Kjaldman, Susanna Niinistö-Sivuranta, Seija Nykänen, Tytti Pantsar, Heikki Piilonen, Anu Raudasoja, Mikko Siippainen, Anna Toni & Raimo Vuorinen

Arvioinnissa selvitettiin, miten toimivaa ohjaus jatko-opintoihin ja uravalintoihin on perusopetuksessa sekä miten opintojen alkuvaiheen ohjaus toimii toisella asteella ja nivelvaiheen koulutuksissa. Arviointi kohdistui perusopetukseen, lukiokoulutukseen ja ammatilliseen koulutukseen. Nivelvaiheen koulutuksista arvioinnissa olivat mukana lisäopetus (kymppiluokka), ammatilliseen koulutuksen valmentava koulutus (VALMA), lukiokoulutukseen valmistava koulutus (LUVA) ja kansanopistojen järjestämät vapaan sivistystyön pitkät opintolinjat.

Arvioinnissa selvitettiin myös yhteishaun ja muiden koulutukseen hakeutumismuotojen toimivuutta. Nivelvaiheyhteistyön osalta arvioitiin opetuksen ja koulutuksen järjestäjien yhteistyötä eri koulutusasteiden kesken sekä nuorisotyön ja TE-palvelujen kanssa. Arviointitietoa hankittiin kyselyillä opetuksen, koulutuksen ja vapaan sivistystyön järjestäjiltä (n = 458) sekä toisella asteella ja nivelvaiheen koulutuksissa aloittaneilta opiskelijoilta (n = 15 443).

Arviointitulosten mukaan **perusopetuksessa** jatko-opintoihin ja uravalintoihin ohjauksen saatavuus ja saavutettavuus ovat pääosin hyvällä tasolla. Valtaosa opiskelijoista oli saanut tarvitsemaansa henkilökohtaista ohjausta jatko-opintojen suunnitteluun, ja enemmistö koki itsetuntemuksensa sekä tiedonhankinta- ja päätöksentekotaitojensa kehittyneet hyvin peruskoulussa. Myös opetuksen järjestäjät pitivät yksilöohjauksen toteutumista vahvuutena. Sen sijaan ryhmämuotoinen ohjaus ja vertaistuen hyödyntäminen ohjauksessa eivät toteudu yhtä hyvin. Lisäksi digitalisaation mahdollisuuksia tulisi hyödyntää ohjauksessa systemaattisemmin ja luokkamuotoista ohjausta kehittää tukemaan entistä paremmin oppilaiden jatko-opintojen pohdintaa, suunnittelua ja päätöksentekoa. Kehittämisen tarpeita on myös jatko-opintopaikkoihin tutustumismahdollisuuksien järjestämisessä. Lisäksi työelämään tutustumista ja TET-jaksoja tulee kehittää menetelmällisesti niin, että ne palvelevat oppilaita paremmin jatko-opintoihin ja uravalintoihin liittyvässä suunnittelussa ja päätöksenteossa.

Yhteisvalinnan hakumenettelyt toisen asteen koulutukseen toimivat hyvin, mutta **harkintaan perustuvasta valinnasta** erityisesti perusopetuksen järjestäjät toivoivat enemmän tietoa ja selkeämpiä ohjeita. Ammatilliseen koulutukseen **jatkuvan haun** kautta opiskelemaan tulleet opiskelijat kokivat hakemisen olleen sujuvaa ja opiskelijavalinnasta tiedottamisen toimivaa. Järjestäjien tulee kuitenkin kehittää valintaperusteista tiedottamista sekä neuvontaa ja ohjausta hakeutumisvaiheessa. Myös jatko-ohjausta niissä tilanteissa, joissa hakijaa ei valita hakemaansa koulutukseen tai oppilaitoksessa ei ole tarjolla hakijalle soveltuvaa koulutusta, tulee kehittää.

Lukiokoulutuksessa ja ammatillisessa koulutuksessa ohjauksen saatavuus ja saavutettavuus opintojen alkuvaiheessa ovat pääosin hyvällä tasolla. Opiskelijat olivat saaneet tarvitsemaansa tietoa opintojen tavoitteista ja sisällöistä. Opiskelijoiden tarpeita ja tavoitteita huomioidaan melko hyvin opintojen suunnittelussa, mutta heidän elämäntilannettaan tulisi huomioida kokonaisvaltaisemmin, ja oppimisen vaikeuksiin ja oppimistaitoihin liittyvässä tarvelähtöisessä tuessa on kehitettävää molemmilla sektoreilla.

Opintojen alkuvaiheessa yksilöohjaus on vahvuus sekä lukiokoulutuksessa että ammatillisessa koulutuksessa. Myös ryhmäohjaus on arviointitulosten mukaan toimivaa. Opiskelijoiden vertaistuki ja teknologian hyödyntäminen ohjauksessa tulisi kuitenkin huomioida paremmin myös toisella asteella.

Opiskelijoiden mahdollisuus saada henkilökohtaista ohjausta toteutuu hyvin **valmentavissa, valmistavissa ja vapaan sivistystyön koulutuksissa**. Valtaosa opiskelijoista koki, että heillä oli ollut tarvittaessa mahdollisuus keskustella kahden kesken ohjaajan tai opettajan kanssa. Enemmistö niistä, joilla oli ollut opiskelussa ongelmia, koki saaneensa apua niihin. Osa opiskelijoista olisi kuitenkin kaivannut enemmän tukea ja yksilöllisistä tarpeista lähtevää ohjausta. Opiskelijoiden elämäntilanteen ja vertaistuen entistä parempi huomiointi osana ohjausta on tärkeää myös nivelvaiheen koulutuksissa. Opiskelijoita koskevaa tiedonsiirtoa perusopetuksen ja nivelvaiheen koulutusten välillä tulee kehittää.

Vaikka ohjauksen saatavuus ja saavutettavuus ovat nivelvaiheessa pääosin hyvällä tasolla, osa opiskelijoista olisi tarvinnut enemmän ohjausta jatko-opintojen pohdintaan ja valintaan peruskoulussa. Erityisesti silloin, kun nuorella on vaikeuksia suunnan pohtimisessa ja valintojen sekä päätösten tekemisessä, tarvitaan enemmän mahdollisuuksia keskustella yksilöllisistä tarpeista ohjaajan kanssa. Myös toisella asteella ja nivelvaiheen koulutuksissa osa opiskelijoista olisi tarvinnut enemmän tukea opintoihin kiinnittymiseksi.

Opiskelijat, jotka olivat peruskouluaikana joutuneet toistuvasti kiusaamisen kohteeksi tai joilla oli kokemuksia oppimiseen liittyvistä vaikeuksista, kokivat ohjauksen saatavuuden ja saavutettavuuden sekä tarvestaavuuden muita heikommaksi. He myös kokivat itsetuntemuksensa sekä tiedonhankinta- ja päätöksentekotaitojensa kehittyneen peruskouluaikana heikommin kuin muut. Kokemukset kiusaamisesta ja oppimiseen liittyvistä vaikeuksista heijastuivat myös perusopetuksen jälkeisiin opintoihin kiinnittymiseen. Tästä syystä keinoja kiusaamisen ehkäisemiseen on tehostettava, ja oppilaiden ja opiskelijoiden yhteisöllisyyttä on vahvistettava.

Yhteistyötä koulujen, oppilaitosten, erilaisten ohjaustoimijoiden ja työelämän välillä tulee lisätä, kehittää ja uudistaa. Nivelvaiheyhteistyöhön tulee luoda nuorten siirtymiä, tiedonsiirtoa ja alueellista kehittämistä entistä paremmin tukevia toimintamalleja.

Avainsanat: Nivelvaihe, siirtymä, perusopetus, ammatillinen koulutus, lukiokoulutus, valmentavat ja valmistavat koulutukset, vapaa sivistystyö, ohjaus, urasuunnittelutaidot, opiskelijavalinta, nivelvaiheyhteistyö

Utgivare

Nationella centret för utbildningsutvärdering (NCU)

Publikationens namn

Alternativ, val och nya möjligheter – Utvärdering av ungdomarnas studievägar och handledningen vid övergången från den grundläggande utbildningen till andra stadiet (Vaihtoehtoja, valintoja ja uusia alkuja – Arviointi nuorten opintopoluista ja ohjauksesta perusopetuksen ja toisen asteen nivelvaiheessa)

Författare

Jani Goman, Niina Rumpu, Johanna Kiesi, Risto Hietala, Merja Hilpinen, Hans Kankkonen, Ismo-Olav Kjaldman, Susanna Niinistö-Sivuranta, Seija Nykänen, Tytti Pantsar, Heikki Piilonen, Anu Raudasoja, Mikko Siippainen, Anna Toni & Raimo Vuorinen

I utvärderingen utreddes hur väl handledningen till fortsatta studier och karriärval fungerar i den grundläggande utbildningen. Vidare utreddes hur handledningen under början av studierna på andra stadiet och vid utbildningar i övergångsskedet fungerar. Utvärderingen omfattade den grundläggande utbildningen, gymnasieutbildningen och yrkesutbildningen. I utvärderingen av utbildningar i övergångsskedet ingick påbyggnadsundervisning efter grundskolan (tionde klassen), utbildning som handleder för yrkesutbildning (VALMA), utbildning som förbereder för gymnasieutbildning (LUVA) och folkhögskolornas långa studielinjer inom fritt bildningsarbete.

Vid utvärderingen utreddes också hur gemensam ansökan och andra former av ansökan till de olika utbildningarna fungerar. När det gäller samarbetet i övergångsskedena utvärderades samarbetet mellan undervisnings- och utbildningsanordnare, mellan olika utbildningsstadier och med ungdomsarbetet och TE-tjänsterna. Utvärderingsuppgifterna samlades in genom enkäter till undervisnings- och utbildningsanordnare och anordnarna inom det fria bildningsarbetet (n = 458) samt av studerande som inlett studier på andra stadiet eller utbildningar i övergångsskedet (n = 15 443).

Enligt utvärderingsresultaten är tillgången på och tillgängligheten till handledning för fortsatta studier och karriärval inom **den grundläggande utbildningen** i huvudsak på en god nivå. Största delen av de studerande hade fått den individuella handledning de behövde för planeringen av sina fortsatta studier. De flesta upplevde att deras självkännedom samt färdigheter att söka information och fatta beslut utvecklats väl i den grundläggande utbildningen. Också undervisningsanordnarna såg genomförandet av den individuella handledningen som en styrka. Däremot fungerar inte handledningen i gruppform och utnyttjandet av kamratstöd lika bra. Dessutom borde digitaliseringens möjligheter utnyttjas mera systematiskt i handledningen och den klassvisa

handledningen utvecklas så att den bättre stöder eleverna när det gäller att reflektera över, planera och fatta beslut om sina fortsatta studier. Det finns också behov att i en vidare utsträckning ordna möjligheter för eleverna att göra studiebesök till skolor eller institutioner för fortsatta studier. Den praktiska arbetslivsorienteringen och PRAO-perioderna bör utvecklas systematiskt så att de bättre betjänar eleverna i att planera och besluta om fortsatta studier och karriärval.

Ansökningsprocessen för den gemensamma antagningen till utbildningen på andra stadiet fungerar väl, men när det gäller **antagning enligt prövning** önskar i synnerhet anordnarna av grundläggande utbildning mera information och tydligare anvisningar. De studerande som antagits till yrkesutbildning genom **kontinuerlig ansökan** upplevde att ansökningsprocessen var smidig och att informationen om antagningen fungerade. Utbildningsanordnarna bör fortsättningsvis utveckla informationen om antagningsgrunderna samt rådgivningen och handledningen i ansökningsskedet. Den fortsatta handledningen borde också utvecklas i sådana fall då den sökande inte antas till den utbildning hen sökt till eller då det inte finns en lämplig utbildning för den sökande vid läroanstalten.

I början av **gymnasieutbildningen och yrkesutbildningen** är tillgången på och tillgängligheten till handledning i huvudsak på en god nivå. De studerande hade fått den information de behövde om studiernas mål och innehåll. De studerandes behov och mål beaktas också ganska väl vid planeringen, men deras livssituation borde beaktas mera som en helhet, och det behovsanpassade stödet för svårigheter med lärandet och studiefärdigheterna borde utvecklas inom båda sektorerna.

I början av studierna är den individuella handledningen en styrka både inom gymnasieutbildningen och inom yrkesutbildningen. Enligt utvärderingsresultaten fungerar också grupphandledningen. Kamratstödet för de studerande och utnyttjandet av teknologin borde också beaktas bättre i handledningen på andra stadiet.

De studerandes möjligheter att få individuell handledning fungerar väl i **handledande och förberedande utbildningar och i utbildningar inom det fria bildningsarbetet**. Största delen av de studerande upplevde att de vid behov haft möjlighet att diskutera på tu man hand med en handledare eller lärare. Majoriteten av dem som haft problem med studierna upplevde att de fått hjälp med dem. En del av de studerande skulle dock ha önskat sig mera stöd och handledning utgående från de individuella behoven. I utbildningarna i övergångsskedet är det också viktigt att mer omfattande beakta de studerandes livssituation och kamratstödet som en del av handledningen. Överförandet av information om de studerande från den grundläggande utbildningen till utbildningar i övergångsskedet borde också utvecklas.

Även om tillgången på och tillgängligheten till handledning vid stadiövergången i stort sett är på en god nivå skulle en del av de studerande ha behövt mera handledning för att fundera på och välja fortsatta studier i grundskolan. I synnerhet då de unga har svårigheter med att hitta sin väg och med att välja och fatta beslut behövs mera möjligheter att diskutera de individuella behoven med en handledare. Också på andra stadiet och i utbildningar i övergångsskedet skulle en del av de studerande ha behövt mera stöd för att engagera sig i studierna.

Studenter, som under grundskoletiden blivit utsatta för upprepad mobbning eller som hade erfarenheter av svårigheter med lärandet upplevde oftare än övriga studenter att handledningen hade fungerat sämre. Det gällde både tillgång och tillgänglighet och hur väl handledningen svarade mot behoven. Dessa studenter upplevde också att utvecklingen av deras självkännet och förmåga att skaffa information och fatta beslut under grundskoletiden varit svagare än de andra studenternas. Erfarenheter av mobbning och svårigheter med lärandet reflekteras också i hur de studenter förbinder sig vid studierna efter den grundläggande utbildningen. Av denna orsak borde metoderna att förebygga mobbning effektiviseras och elev- och studentgemenskapen stärkas.

Samarbetet mellan skolor, läroanstalter, olika aktörer inom handledningen och arbetslivet bör utökas, utvecklas och förnyas. Samarbetet vid studieövergången bör skapa verksamhetsmodeller som allt bättre stödjer de ungas övergångar, informationsöverföring och regional utveckling.

Nyckelord: Övergångsskede, övergång, grundläggande utbildning, yrkesutbildning, gymnasieutbildning, handledande och förberedande utbildning, fritt bildningsarbete, handledning, karriärplaneringsfärdigheter, antagning av studenter, samarbete i övergångsskedet

Publisher

Finnish Education Evaluation Centre (FINEEC)

Name of publication

Options, choices and new beginnings – Evaluation of the study paths and counselling of young people in the transition phase between basic and upper secondary education (Vaihtoehtoja, valintoja ja uusia alkuja – Arviointi nuorten opintopoluista ja ohjauksesta perusopetuksen ja toisen asteen nivelvaiheessa)

Authors

Jani Goman, Niina Rumpu, Johanna Kiesi, Risto Hietala, Merja Hilpinen, Hans Kankkonen, Ismo-Olav Kjaldman, Susanna Niinistö-Sivuranta, Seija Nykänen, Tytti Pantsar, Heikki Piilonen, Anu Raudasoja, Mikko Siippainen, Anna Toni & Raimo Vuorinen

In the evaluation, the authors explored the functionality of guidance and counselling towards further studies and career choices in basic education and the functionality of guidance in the introductory phase of studies in upper secondary education and transition-phase education. The evaluation covered basic education, upper secondary education and vocational education and training. The transition-phase education types included in the evaluation were voluntary additional basic education (“year ten”), preparatory education for vocational training (VALMA), instruction preparing for general upper secondary education (LUVA) and long-term programmes of liberal adult education organised by folk high schools.

The functionality of the joint application system and other application methods was also studied in the evaluation. In terms of cooperation in the transition phase, the goal of the evaluation was to evaluate the cooperation of education providers between the different levels of education as well as with youth work and Employment and Economic Development services. Evaluation data was obtained through questionnaires sent to education providers in basic education, upper secondary level and liberal adult education (n = 458) and students who had started their upper secondary or transition-phase education (n = 15,443).

According to the evaluation results, the availability and accessibility of guidance and counselling towards further studies and career choices was primarily good in **basic education**. Most of the students had received the necessary personal guidance and counselling for planning further studies, and the majority felt that their self-knowledge, information acquisition and decision-making skills developed quite well in comprehensive school. Education providers also considered the implementation of individual counselling a strength. Group counselling and the utilisation of peer support in counselling, however, are not realised as effectively as individual counselling.

Moreover, the opportunities of digitalisation should be utilised more systematically in guidance, and classroom guidance should be developed to better support the pupils' thinking, planning and decision-making in terms of further studies. There are also some development needs in organising opportunities to visit educational institutions offering further studies. In addition, learning about working life and periods of work experience should be methodically developed to better serve pupils in planning and decision-making related to further studies and career choices.

The **application processes in the joint application system** for upper secondary education function well, but providers of basic education hoped for more information and clearer instructions when it comes to **discretionary admission**. Students who had started their vocational education and training through **continuous admission** felt that the application process was efficient and the communication concerning student admission was functional. However, the providers should communicate the selection criteria more efficiently and develop counselling and guidance in the application stage. Guidance should also be developed in situations where the applicant is not admitted or the educational institution does not offer education suited to the applicant.

In **upper secondary education and vocational education and training**, the availability and accessibility of guidance in the introductory phase of the studies was primarily good. The students had received the necessary information on the objectives and content of the studies. The students' needs and goals are taken quite well into consideration when planning the studies, but their situation in life should be taken more comprehensively into account and both sectors must develop their needs-based support for learning difficulties and skills.

In the introductory phase of studies, individual guidance is an excellent resource in both upper secondary education and vocational education and training. According to the evaluation results, group guidance is also effective. However, the students' peer support and the utilisation of technology should be taken better into consideration in upper secondary education as well.

The students' opportunity to receive individual guidance and counselling is realised quite well in **the transition-phase education**. Most of the students felt that, when necessary, they had the opportunity to have a private conversation with a counsellor or a teacher. The majority of those who had faced issues in their studies felt that they had received help for their problems. Some of the students, however, felt that they would have needed more support and guidance based on individual needs. Considering the students' situation in life and peer support even more as part of guidance is also important in transition-phase education. The transfer of information concerning students should be developed between basic education and transition-phase education.

Even though the availability and accessibility of guidance in the transition phase is primarily at a good level, some of the students felt that they would have needed more guidance and counselling for planning and choosing further studies in comprehensive school. More opportunities to discuss individual needs with a counsellor are needed, especially when the young person is struggling to find the right path and make choices and decisions. In upper secondary and transition-phase education, some of the students also felt that they would have needed more support to connect with their studies.

Compared to other students, the students who had been repeatedly bullied in comprehensive school or had experienced learning difficulties had a lower opinion of the availability and accessibility of the guidance and its correspondence to their needs. They also felt that their self-knowledge, information acquisition and decision-making skills had developed less than those of others during comprehensive school. The experiences of bullying and learning difficulties were also reflected in the transition to studies after basic education. For this reason, the means to prevent bullying must be intensified and the sense of community between pupils and students must be promoted.

Cooperation between schools, educational institutions, various guidance providers and working life must be increased, developed and renewed. Operating models better supporting transitions, transfer of information and regional development must be created in the transition-phase cooperation.

Keywords: Transition phase, transition, basic education, vocational education and training, general upper secondary education, transition-phase education, preparatory education and instruction preparing for the next level of education, liberal adult education, guidance, counselling, career-planning skills, student admission, transition-phase cooperation

Tiivistelmä	3
Sammanfattning.....	7
Abstract.....	11

OSA I Arvioinnin tausta ja toteutus

1 Johdanto	23
2 Arvioinnin tausta	27
2.1 Nivelvaiheet ja elinikäinen ohjaus	28
2.2 Perusopetuksen ja toisen asteen nivelvaihetta ja ohjausta koskevia säädöksiä ja suosituksia	29
2.3 Tietoa nuorten sijoittumisesta perusopetuksen jälkeen	32
3 Arvioinnin toteutus	35
3.1 Arviointiryhmä	36
3.2 Tavoitteet, arviointikysymykset ja rajaukset	37
3.3 Kehittävä arviointi.....	39
3.4 Kohderyhmät ja aineistot.....	40
3.4.1 Kohteena olevat koulutukset	40
3.4.2 Järjestäjäkyselyt	41
3.4.3 Opiskelijakysely	43
3.4.4 Muut aineistot	44
3.4.5 Vastaajamäärät	44
3.5 Tulosten analysointi ja raportointi	49
3.6 Luotettavuus.....	50

OSA II Tulokset

4	Ohjaus jatko-opintoihin ja uravalintoihin perusopetuksen vuosiluokilla 7–9 ...	57
4.1	Ohjauksen ja nivelvaiheen toimintojen resursointi.....	59
4.2	Järjestäjän ohjaussuunnitelma.....	63
4.3	Ohjauksen saatavuus ja saavutettavuus.....	64
4.4	Ohjauksen tarvestaavuus, työelämään tutustuminen ja valinnaisaineet	72
4.4.1	Oppilaiden tarpeiden huomiointi	72
4.4.2	Oppilaiden mahdollisuus tutustua eri jatko-opintovaihtoehtoihin.....	75
4.4.3	Työelämään tutustuminen ja valinnaisaineet.....	79
4.5	Ohjaus oppilaiden itsetuntemuksen sekä päätöksenteko- ja tiedonhankintataitojen tukemisessa.....	85
4.5.1	Itsetuntemuksen ja päätöksentekotaitojen kehittyminen	86
4.5.2	Tiedonhankintataitojen kehittyminen.....	90
4.6	Ohjauksen ja nivelvaiheen toimintojen arviointi ja kehittäminen.....	91
4.7	Opetussuunnitelman perusteet uraohjauksen kannalta.....	93
4.8	Opiskelijoiden kokemusten syventävää tarkastelua.....	99
4.9	Opiskelijoiden ja järjestäjien näkemykset ohjauksen kehittämistarpeista peruskoulussa.....	104
4.10	Yhteenveto.....	109
5	Opiskelijahaku- ja valintajärjestelmä.....	113
5.1	Yhteishakujärjestelmä.....	114
5.2	Opetuksen ja koulutuksen järjestäjien toiminnot yhteishakuun liittyen.....	121
5.3	Opiskelijoiden kokemukset yhteisvalinnasta.....	122
5.4	Jatkuva haku ammatilliseen koulutukseen	124
6	Ohjaus opintojen alkuvaiheessa toisella asteella	131
6.1	Ohjauksen resursointi, organisointi ja ohjaussuunnitelma.....	134
6.2	Ohjauksen saatavuus ja saavutettavuus	140
6.2.1	Järjestäjien näkemykset saatavuudesta ja saavutettavuudesta.....	140
6.2.2	Opiskelijoiden kokemukset saatavuudesta ja saavutettavuudesta	145

6.3	Ohjauksen tarvestaavuus	147
6.3.1	Henkilökohtaisen opintosuunnitelman tai osaamisen kehittämissuunnitelman laadinta	147
6.3.2	Opiskelijoiden tarpeiden ja tavoitteiden huomiointi järjestäjien mukaan....	148
6.3.3	Opiskelijoiden kokemukset tarpeidensa ja tavoitteidensa huomioinnista sekä opintoihin kiinnittymisestä	153
6.4	Urasuunnitteluun liittyvät tiedot ja taidot	158
6.5	Opintojen alkuvaiheen ohjauksen ja nivelvaiheen toimintojen arviointi ja kehittäminen	162
6.6	Opiskelijoiden kokemusten syventävää tarkastelua.....	164
6.7	Opiskelijoiden ja järjestäjien näkemykset opintojen alkuvaiheen ohjauksen kehittämistarpeista.....	169
6.7.1	Opiskelijoiden näkemykset kehittämistarpeista.....	169
6.7.2	Lukiokoulutuksen järjestäjien näkemykset kehittämistarpeista	173
6.7.3	Ammatillisen koulutuksen järjestäjien näkemykset kehittämistarpeista	175
6.8.	Yhteenveto.....	177
7	Nivelvaihtoiminnot ja ohjaus valmentavissa ja valmistavissa sekä vapaan sivistystyön koulutuksissa.....	181
7.1	Haku koulutukseen.....	183
7.2	Ohjaussuunnitelma	185
7.3	Ohjaus nivelvaiheen koulutuksissa	187
7.3.1	Ohjauksen resurssit ja saatavuus	187
7.3.2	Ohjauksen tarvestaavuus.....	189
7.3.3	Opintoihin kiinnittyminen ja osallisuus	190
7.3.4	Opiskelijoiden urasuunnittelutaidot ja niitä tukeva ohjaus.....	193
7.4	Ohjauksen arviointi ja kehittäminen.....	197
7.5	Opetussuunnitelman ja koulutuksen perusteet.....	199
7.6	Opiskelijoiden kokemusten syventävää tarkastelua.....	200
7.7	Opiskelijoiden ja järjestäjien näkemykset jatko-opintojen ja uravalintojen suunnitteluun liittyvän ohjauksen kehittämiskohteista.....	202
7.8.	Yhteenveto	204

8	Nivelvaiheyhteistyö ja alueelliset tekijät	209
8.1	Jatko-opintotarjonnan riittävyys perusopetuksen ja toisen asteen nivelevaiheessa	210
8.2	Koulutusasteiden välinen yhteistyö	213
8.3	Verkostoissa tapahtuva yhteistyö	217
8.3.1	Tietojen luovuttaminen etsivälle nuorisotyölle	221
8.3.2	Ohjauspalvelujen alueellista koordinoitua ja kehittämistä edistäviä ja rajoittavia tekijöitä	224

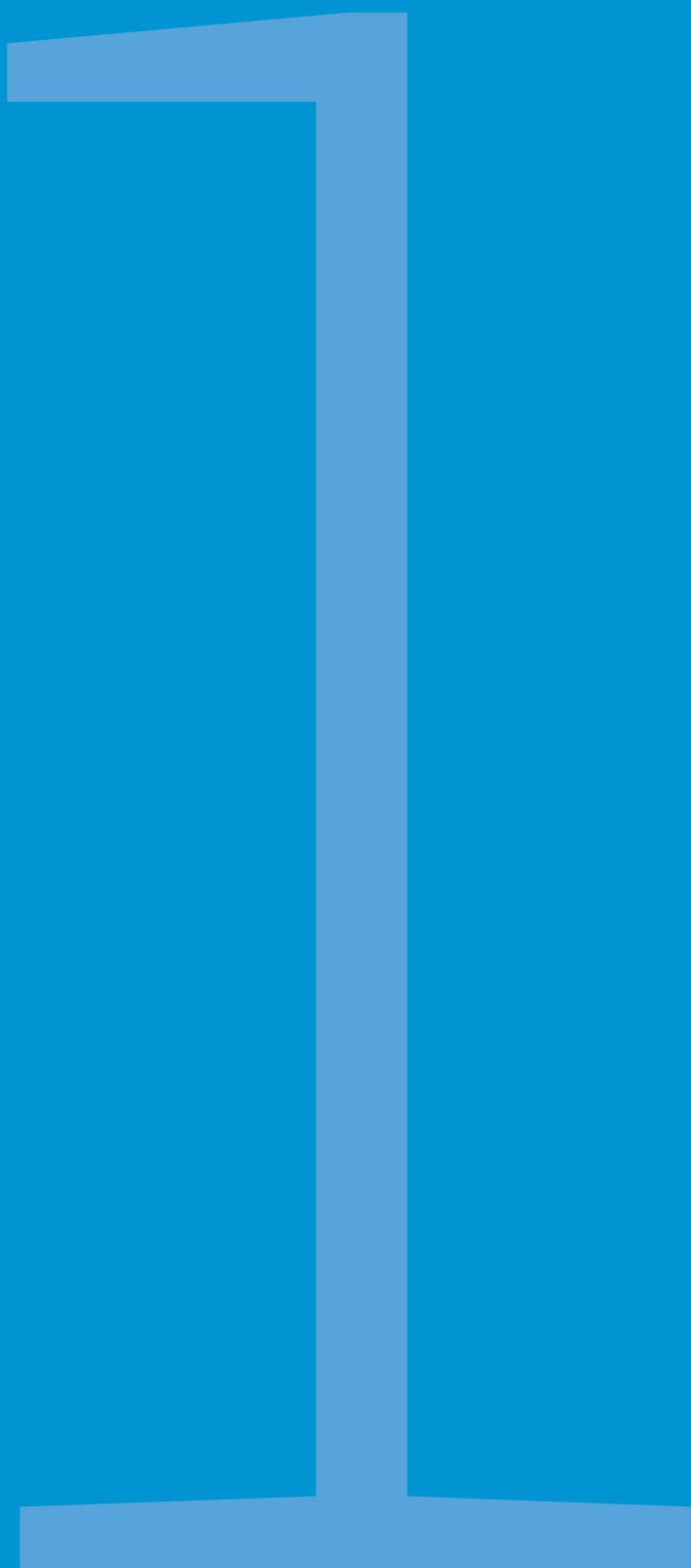
OSA III Johtopäätökset ja kehittämissuositukset

9	Johtopäätökset.....	229
10	Kehittämissuositukset	241
	Lähteet	249
	Liitteet	253
LIITE 1.	Sidosryhmien näkemykset nivelevaiheita ja siirtymiä edistävästä ja rajoittavista tekijöistä.	254
LIITE 2	Toisen asteen opiskelijavastausten jakautuminen taustamuuttujittain	257
LIITE 3	Nivelevaihekoulutusten opiskelijavastausten jakautuminen taustamuuttujittain	258

OSA

Arvioinnin
tausta ja
toteutus

Johdanto

1

Perusopetuksen ja toisen asteen nivelvaihe on siirtymävaihe, jonka aikana nuoret pohtivat ja selkeyttävät omia mielenkiinnon kohteitaan, tavoitteitaan ja vaihtoehtojaan tulevien opintojen kannalta. Nivelvaiheessa nuoret tekevät tärkeitä jatko-opintoihin ja ammatilliseen suuntautumiseen liittyviä valintoja ja ratkaisuja. Koulutusjärjestelmän, työmarkkinoiden ja yhteiskunnan muutosten myötä nuorten koulutus- ja ammatinvalinta on monimutkaistunut. Samalla ohjauksen merkitys on kasvanut.

Ohjauksen keskeisenä tehtävänä on tukea nuorten itsetuntemuksen kehittymistä, lisätä tietoisuutta erilaisista jatko-opintovaihtoehdoista ja työelämästä sekä tukea valintojen ja päätösten tekemisen oppimista ja valmiutta kohdata elämän muutostilanteita. Ohjauksen tehtävänä on myös tukea nuoria jatko-opintoihin hakeutumisessa sekä uusiin opintoihin kiinnittämisessä.

Peruskoulun keskeyttäminen tai ilman peruskoulun jälkeistä jatkopaikkaa jääminen on harvinaista, mutta osa nuorista tarvitsee lisää aikaa suunnan miettimiseen esimerkiksi valmentavissa koulutuksissa. Toisella asteella keskeyttäminen ja ilman toisen asteen tutkintoa jääminen ovat ajankohtaisia huolenaiheita. Myös eriarvoisuuden ja syrjäytymisen lisääntyminen yhteiskunnassa ovat tunnistettuja riskejä, joihin myös koulutukselta odotetaan ratkaisuja.

Tämä arviointi kohdistuu koulutuksen nivelvaiheiden toimivuuteen ja koulutusjärjestelmän kykyyn turvata nuorille sujuvat siirtymät. Arviointi kattaa kokonaisuudessaan nivelvaiheet perusopetuksesta korkeakoulutukseen. Arvioinnin kohteina ovat

- nivelvaiheissa tapahtuva oppilaiden ja opiskelijoiden ohjaus
- opiskelijaksi hakeutumisen ja ottamisen prosessit
- koulutuksen järjestäjien nivelvaiheyhteistyö eri toimijoiden kanssa sekä
- koulutuksen kyky tukea nuoria jatko-opintoihin ja ammatilliseen suuntautumiseen liittyvissä valinnoissa ja urasuunnittelutaitojen kehittämisessä.

Nivelvaiheisiin liittyvän ohjauksen ja koulutusjärjestelmän toimivuutta tarkastellaan opetuksen ja koulutuksen lisäksi myös nuorisopalvelujen sekä työ- ja elinkeinopalvelujen kannalta. **Tämä raportti koskee arvioinnin ensimmäistä vaihetta, jonka kohteena oli perusopetuksen ja toisen asteen nivelvaihe.** Arviointi kohdistui perusopetukseen, lukiokoulutukseen ja ammatilliseen koulutukseen. Arvioinnissa olivat mukana myös lisäopetus (kymppiluokka), ammatilliseen koulutuksen valmentava koulutus (VALMA), lukiokoulutukseen valmistava koulutus (LUVA) ja kansanopistojen järjestämät vapaan sivistystyön pitkät opintolinjat.

Arviointi osuu tärkeään ajankohtaan. Suomessa valmistellaan parhaillaan oppivelvollisuuden laajentamista, jonka tavoitteena on nostaa oppivelvollisuusikä 18 ikävuoteen ja varmistaa jokaiselle peruskoulun päättävälle toisen asteen koulutus. Hallitusohjelman mukaan opinto-ohjausta vahvistetaan kaikilla koulutusasteilla ja valmentavia koulutuksia kehitetään helpottamaan siirtymiä. Samalla vahvistetaan peruskoulun mahdollisuuksia tarjota jokaiselle riittävät valmiudet suoriutua toisen asteen koulutuksesta.

Arviointi tuottaa ajankohtaista tietoa niin opetuksen ja koulutuksen järjestäjille oman toimintansa kehittämiseen kuin koulutuspolitiikan toimijoille kansalliseen koulutuksen kehittämistyöhön ja päätöksentekoon.

Arviointiryhmä kiittää opetuksen ja koulutuksen järjestäjiä, niiden henkilökuntaa ja opiskelijoita osallistumisesta arviointiin ja arviointitiedon tuottamiseen sekä arvioinnin yhteyshenkilöitä tiedonkeruuseen liittyvien asioiden organisoinnista. Arviointiryhmä kiittää myös kuulemis- ja keskustelutilaisuuksiin osallistuneita tärkeästä myötävaikutuksesta arvioinnin suunnitteluun ja toteutukseen.

Arvioinnin tausta

2

2.1 Nivelvaiheet ja elinikäinen ohjaus

Hallitusohjelmassa on asetettu tavoitteeksi jatkuvan oppimisen uudistus, jolla vastataan läpi elämän jatkuvaan tarpeeseen kehittää ja uudistaa omaa osaamista. Tavoitteena on myös luoda kattavat elinikäisen ohjauksen palvelut, jotta kaikilla on yhdenvertaiset mahdollisuudet jatkuvaan oppimiseen ja jotta osaamisen kehittämistä ohjataan yksilön ja yhteiskunnan kannalta strategisesti. (Valtioneuvosto 2019.)

Elinikäisen oppimisen ja ohjauksen periaatteet ovat olleet tärkeitä lähtökohtia Euroopan unionin koulutusta ja koulutuspolitiikkaa koskevissa linjauksissa jo pitkään. Elinikäisellä ohjauksella tarkoitetaan erilaisia toimia, joiden avulla kaikenikäiset kansalaiset pystyvät missä tahansa elämänvaiheessa tunnistamaan valmiutensa, taitonsa ja kiinnostuksensa sekä tekemään mielekkäitä koulutukseen ja ammattiin liittyviä valintoja ja päätöksiä (Euroopan unionin neuvosto 2004; 2008). Eri maissa on käytössä eri termejä tällaiselle toiminnalle, esimerkiksi opinto-ohjaus, ammatinvalinnanohjaus, uraohjaus, ohjaus ja neuvonta (ELGPN 2013).

Elinikäisen ohjauksen merkitys korostuu erityisesti koulutuksen ja työelämän nivelvaiheissa. Urasuunnittelutaidoilla tarkoitetaan tietoja, taitoja ja asenteita, joiden avulla kaikenikäiset ja eri elämäntilanteissa olevat kansalaiset parantavat kykyään hallita omia koulutus- ja työuriaan (ELGPN 2016).

Euroopan parlamentti ja neuvosto hyväksyivät vuonna 2006 suosituksen elinikäisen oppimisen avaintaidoista. Vuonna 2018 Euroopan unionin neuvosto antoi suosituksen päivitetystä avaintaidoista, jotka jokaisen jäsenvaltion tulisi varmistaa kansalaisilleen. Näillä tarkoitetaan tietoja, taitoja ja asenteita, joita kaikki ihmiset tarvitsevat itsensä toteuttamista ja kehittämistä, työtä, sosiaalista osallisuutta ja aktiivista kansalaisuutta varten. (Euroopan unionin neuvosto 2018.)

Yhtenä avaintaitojen osa-alueena ovat *henkilökohtaiset, sosiaaliset ja oppimistaidot*. Näissä on kyse yksilöiden kyvystä pohtia omaa toimintaansa, työskennellä rakentavasti muiden kanssa sekä kyvystä hallita omaa oppimistaan ja uraansa. Tärkeää on, että yksilöt oppivat kartoittamaan koulutus- ja uramahdollisuuksia sekä hyödyntämään tarjolla olevaa ohjausta ja neuvontaa. (Emt.)

Opetus- ja kulttuuriministeriön sekä työ- ja elinkeinoministeriön yhteinen valtakunnallinen elinikäisen ohjauksen yhteistyöryhmä on koordinoanut elinikäisen ohjauksen kehittämistä Suomessa. Vuonna 2011 julkaistiin elinikäisen ohjauksen strategiset tavoitteet, joiden mukaan ohjauspalveluja tulee olla tasapuolisesti saatavilla, ja niiden tulee vastata yksilön tarpeita. Edelleen yksilöllisiä uranhallintaitoja tulee vahvistaa ja ohjaustyötä tekevien ohjausosaamista kehittää. Strategiseksi tavoitteeksi asetettiin myös ohjauksen laatujärjestelmien kehittäminen ja ohjauksen valtakunnallisen koordinaation tehostaminen. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2011a.)

Meneillään olevalla toimikaudellaan valtakunnallisen elinikäisen ohjauksen yhteistyöryhmän tavoitteena on edistää kansallista, alueellista ja paikallista tieto-, neuvonta- ja ohjauspalveluiden kehittämistyötä sekä vahvistaa hallinnonalojen ja eri toimijoiden yhteistyötä. Yhtenä tavoitteena on myös ohjauksen laadun ja vaikuttavuuden arvioinnin kehittäminen.

Valtiontalouden tarkastusvirasto toteutti opintojen ohjaukseen ja uraohjaukseen liittyvän tarkastuksen vuonna 2015 ja sen jälkiseurannan vuonna 2018. Tarkastuksen mukaan ohjauksen riittävyttä, laatua, tuloksia ja vaikuttavuutta koskeva kansallinen tieto on puutteellista (Valtiontalouden tarkastusvirasto 2015; 2018). Aikaisemmat kansalliset ohjausta koskevat arvioinnit ovat 2000-luvun alkupuolelta.¹

2.2 Perusopetuksen ja toisen asteen nivelvaihetta ja ohjausta koskevia säädöksiä ja suosituksia

Perusopetuksen aikana oppilaat suuntautuvat jatko-opintoihin ja tekevät päätöksiä koulutus- ja uravalinnoistaan. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden (2014) mukaan ohjauksen tavoitteena on antaa oppilaille mahdollisimman hyvät valmiudet edetä perusopetuksesta seuraavaan koulutusvaiheeseen sekä turvata opiskelun edellytykset ja hyvinvointi. Oppilaanohjauksella kehitetään oppilaiden valmiuksia selviytyä muuttuvissa elämäntilanteissa, opintojen nivelvaiheissa sekä työuran siirtymissä. Oppilaanohjauksen tehtävänä yhdessä muiden oppiaineiden kanssa on selkeyttää opiskeltävien oppiaineiden merkitystä jatko-opintojen ja työelämätaitojen kannalta sekä laajentaa oppilaiden käsityksiä työelämästä, työtehtävistä, yrittäjyydestä ja tulevaisuuden osaamistarpeista. Ohjausmuotoina ovat yksilöllisiin kysymyksiin syntyvä henkilökohtainen ohjaus, pienryhmäohjaus ja luokkamuojoinen ohjaus. Ryhmiä muodostetaan joustavasti ohjauksen sisältö ja vertaistuen mahdollisuudet huomioiden. Perusopetuksen aikana oppilaat tutustuvat

¹ Korkeakoulujen arviointineuvosto toteutti vuonna 2001 opintojen ohjauksen arvioinnin korkeakouluissa (Moitus ym. 2001). Opetushallitus toteutti vuonna 2002 opinto-ohjauksen arvioinnin perusopetuksessa, lukiossa ja ammatillisessa koulutuksessa (Numminen ym. 2002).

työelämään ja saavat kokemuksia työnteosta sekä yhteistyöstä koulun ulkopuolisten toimijoiden kanssa. Perusopetuksen valinnaisten opintojen yhteisenä tehtävänä on syventää oppimista, laajentaa opintoja ja vahvistaa jatko-opintovalmiuksia. (Opetushallitus 2014a².)

Lukion opetussuunnitelman perusteiden (2015) mukaan **nuorten lukiokoulutuksessa** ohjaustoiminta muodostaa kokonaisuuden, joka tukee opiskelijaa lukio-opintojen eri vaiheissa sekä kehittää hänen valmiuksiaan tehdä koulutusta ja tulevaisuutta koskevia valintoja ja ratkaisuja. Ohjaustoiminta tukee opiskelijoiden hyvinvointia, kasvua ja kehitystä, tarjoaa aineksia itsetuntemuksen ja -ohjautuvuuden lisääntymiseen sekä kannustaa aktiiviseen kansalaisuuteen. Opiskelijoiden yhteisöllisyyttä, osallisuutta ja toimijuutta kehitetään ja pidetään yllä lukio-opintojen ajan. Ohjauksen merkitys korostuu koulutuksen nivel- ja siirtymävaiheissa. Oppilaitos antaa tietoa lukiokoulutuksesta perusopetuksen oppilaille, heidän huoltajilleen, opinto-ohjaajille ja opettajille sekä tarjoaa heille mahdollisuuksia tutustua opetukseen lukiossa. Lukio-opintonsa aloittavat opiskelijat perehdytetään oppilaitoksen toimintaan sekä opiskelun käytänteisiin. Henkilökohtainen, luokkamuotoinen, pienryhmä- ja vertaisohjaus tukevat opiskelijaa kiinnostusten kartoittamisessa, vahvuuksien tunnistamisessa, urasuunnittelussa sekä valinta- ja ongelmatilanteiden ratkaisemisessa. (Opetushallitus 2015.)³

Ammatillisessa koulutuksessa opiskelijalla on oikeus saada eri oppimisympäristöissä sellaista opetusta ja ohjausta, joka mahdollistaa tutkinnon tai koulutuksen perusteiden mukaisten ammattitaitovaatimusten ja osaamistavoitteiden saavuttamisen sekä tukee opiskelijoiden kehitystä hyväksi, tasapainoisiksi ja sivistyneiksi ihmisiksi ja yhteiskunnan jäseniksi. Opiskelijalla on oikeus saada henkilökohtaista ja muuta tarpeellista opinto-ohjausta. (Laki 531/2017.)

Sekä ammatillisen koulutuksen että lukiokoulutuksen tavoitteena on antaa opiskelijoille jatko-opintojen, työelämän, harrastusten sekä persoonallisuuden monipuolisen kehittämisen kannalta tarpeellisia tietoja ja taitoja. Molemmilla sektoreilla tuetaan opiskelijoiden edellytyksiä elinikäiseen oppimiseen. (Laki 926/1998; Laki 714/2018⁴; Laki 531/2017.) Ammatillisten perustutkintojen yhteisten tutkinnon osien tavoitteena on varmistaa opiskelijoille työssä ja elämässä tarvittavat perustaidot sekä yhtäläiset valmiudet jatko-opintoihin ja elinikäiseen oppimiseen (Opetushallitus 2019b; ePerusteet).

Valmentavilla ja valmistavilla koulutuksilla ja muilla nivelvaiheen koulutuksilla on tärkeä rooli siltana perusopetuksesta toiselle asteelle. Tässä arvioinnissa olivat mukana lisäopetus (kymppi-luokka), ammatilliseen koulutuksen valmentava koulutus (VALMA), lukiokoulutukseen valmistava koulutus (LUVA) ja kansanopistojen järjestämät vapaan sivistystyön opintolinjat.

Lisäopetuksen (kymppiluokka) erityisenä tehtävänä on tarjota opiskelijoille mahdollisuus parantaa edellytyksiään jatko-opintoihin ja tukea opiskelijoita opintojen jatkamiseen. Opetuksen järjestämisessä keskeistä on opiskelijoiden erilaisten lähtökohtien huomioonottaminen. Opis-

2 Arvioinnin suunnittelu- ja tiedonhankintavaiheessa oli meneillään uusien opetussuunnitelman perusteiden mukaisesti laadittujen opetussuunnitelmien käyttöönotto eri vuosiluokilla vaihteittain vuosien 2016–2019 välisenä aikana.

3 Lukion opetussuunnitelman perusteet on uudistettu ja koulutuksen järjestäjät ottavat niiden mukaan laaditun opetussuunnitelman käyttöön lukion aloittavilla opiskelijoilla 1.8.2021 lukien (Opetushallitus 2019a).

4 Arvioinnin suunnittelu- ja tiedonhankintavaiheessa oli voimassa lukiolaki 926/1998. Uusi laki 714/2018 tuli voimaan 1.8.2019.

kelijoiden kannalta mahdollisimman hyödyllisten opintopolkujen sekä tukitoimien suunnittelu ja monipuolisten oppimisympäristöjen tarjoaminen yhteistyössä perusopetuksen ja muiden oppilaitosten sekä työelämän kanssa edistää lisäopetuksen tehtävässä onnistumista. Ohjauksella ja opiskeluhuollolla on lisäopetuksessa keskeinen asema. (Opetushallitus 2014b.)

Ammatilliseen koulutukseen valmentavan koulutuksen (VALMA) tavoitteena on antaa opiskelijalle valmiuksia ammatilliseen tutkintokoulutukseen hakeutumiseen sekä vahvistaa opiskelijan edellytyksiä suorittaa ammatillinen tutkinto. Koulutus vahvistaa opiskelunvalmiuksia ja tarjoaa ohjausta sekä tukea koulutuksen ja ammatin valinnassa. (Opetushallitus 2018.)

Maahanmuuttajille ja vieraskielisille järjestettävän **lukiokoulutukseen valmistavan koulutuksen** (LUVA) tavoitteena on antaa opiskelijalle kielelliset ja muut tarvittavat valmiudet lukiokoulutukseen siirtymistä varten. Lisäksi koulutuksen tulee tukea opiskelijoiden edellytyksiä elinikäiseen oppimiseen ja itsensä kehittämiseen elämänsä aikana. Ohjaustoiminta lukiokoulutukseen valmistavassa koulutuksessa muodostaa kokonaisuuden, jonka tarkoituksena on tukea opiskelijaa opintojen kaikissa vaiheissa. Opiskelijaa ohjataan arvioimaan aikaisempia opintojaan tai muutoin hankittua osaamistaan, suunnittelemaan opintojensa sisältöä ja tekemään tarkoituksenmukaisia valintoja omista tavoitteistaan käsin. Opiskelijaa ohjataan etsimään tietoa lukiokoulutuksen valinnoista ja niiden vaikutuksista jatko-opintoihin. (Opetushallitus 2014c.)

Arvioinnissa olivat mukana myös **kansanopistojen järjestämät vapaan sivistystyön opintolinjat**. Nämä linjat ovat kansanopistojen itsensä suunnitteleamia ja kestoltaan vähintään 8 viikkoa, mutta usein vuoden mittaisia (Opintopolku.fi). Opiskelun tavoitteena on esimerkiksi tutustua johonkin alaan, kehittää oppimisvalmiuksia ja itsetuntemusta ja parantaa mahdollisuuksia jatko-opintoihin (Suomen Kansanopistoyhdistys).

Hyvän ohjauksen kriteerit perusopetukseen, lukiokoulutukseen ja ammatilliseen koulutukseen ovat Opetushallituksen julkaisema suositus ohjauksen laadun kehittämistä ja varmistamista varten. Suosituksissa on määritelty kriteerit nivel- ja siirtymävaiheisiin sekä ohjaukseen, joka tukee koulutus- ja uravalintoja (Opetushallitus 2014d.)

Myös koulutusten laatukriteereissä tai -strategioissa linjataan nivel- ja siirtymävaiheisiin liittyviä toimintoja. Esimerkiksi **perusopetuksen laatukriteerien** tavoitteena on tukea opetuksen korkeaa laatua ja monipuolista tarjontaa sekä turvata opetukselliset ja sivistykselliset perusoikeudet lapsille ja nuorille asuinpaikasta, kielestä ja taloudellisesta asemasta riippumatta. Laatukriteerit on tarkoitettu apuvälineeksi opetuksen järjestäjille ja kouluille niiden arvioidessa ja kehittäessä omaa toimintaansa. Laatukriteereissä on myös kriteereitä nivel- ja siirtymävaiheisiin ja niihin liittyvään ohjaukseen. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2012.)

Ammatillisen koulutuksen laatustrategiassa (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2011b; 2019) esitetään toimenpiteitä, joilla varmistetaan koulutuksen laatua ja sitä, että opiskelijat saavat ammattitaitovaatimusten ja osaamistavoitteiden saavuttamiseksi tarpeellista koulutusta, opetusta, ohjausta ja tukipalveluja tarpeidensa ja edellytystensä mukaisesti.

Koulutussektorin lisäksi myös muilla sektoreilla ja niiden keskinäisellä yhteistyöllä on tärkeä rooli nuorten uraohjauksessa. TE-palvelut tarjoavat nuorille ammatinvalinta- ja urasuunnittelu-palveluja. Nuorille suunnatut matalan kynnyksen ohjauspalvelut eli Ohjaamot ovat synnyttäneet useille paikkakunnille monialaisen yhteistyön malleja ja palvelupisteitä nuorten neuvontaan ja ohjaukseen. Ohjauspalvelujen saatavuuden ja laadun edistämiseksi on viime vuosina perustettu alueellisia elinikäisen ohjauksen yhteistyöryhmiä.

2.3 Tietoa nuorten sijoittumisesta perusopetuksen jälkeen

Seuraavassa on tarkasteltu nuorten sijoittumista perusopetuksen jälkeisiin opintoihin vuosina 2014–2018 saatavilla olleiden tilastotietojen mukaisesti (Tilastokeskus 2019). Nuorten välitön (heti perusopetuksen jälkeen) sijoittuminen koulutukseen ilmenee taulukosta 1. Eri vuosina valtaosa (94–95 %) nuorista on sijoittunut välittömästi toisen asteen koulutukseen joko lukioon tai ammatilliseen koulutukseen. Lisäopetukseen sijoittuneiden osuudet vaihtelevat 0,8–1,2 %:n välillä. Valmistavaan koulutukseen sijoittuneita on 0,7–2 %. Opiskelun ulkopuolella on vuosina 2014–2018 ollut 2,5–4,4 % nuorista, mikä on vuositasolla noin 1 400–2 500 nuorta.

TAULUKKO 1. Peruskoulun 9. luokan päättäneiden välitön sijoittuminen jatko-opintoihin vuosina 2014–2018⁵

Valmistumisvuosi	Peruskoulun 9. luokan päättäneet		Jatkoi opiskelua lukio-koulutuksessa		Jatkoi opiskelua ammatillisessa koulutuksessa		Jatkoi opiskelua peruskoulun lisäopetuksessa (10-luokka)		Jatkoi opiskelua valmistavassa koulutuksessa		Ei jatkanut tutkintotavoitteista eikä siirtymävaiheen opiskelua	
	Yhteensä	%	Yhteensä	%	Yhteensä	%	Yhteensä	%	Yhteensä	%	Yhteensä	%
2014	57 853	100	29 857	51,6	24 357	42,1	688	1,2	414	0,7	2 537	4,4
2015	58 224	100	30 558	52,5	24 332	41,8	626	1,1	1 118	1,9	1 590	2,7
2016	57 615	100	30 364	52,7	24 459	42,5	435	0,8	931	1,6	1 426	2,5
2017	57 753	100	30 583	53,0	23 872	41,3	480	0,8	1 054	1,8	1 764	3,1
2018	58 027	100	30 840	53,1	23 651	40,8	542	0,9	1 177	2,0	1 817	3,1

Yllä olevassa taulukossa ei ole eritelty ammatilliseen perustutkintokoulutukseen valmentavaan koulutukseen (VALMA) ja lukiokoulutukseen valmistavaan koulutukseen (LUVA) sijoittuneiden määriä. Vipusen tietojen mukaan vuonna 2019 opiskelupaikan vastaanottaneita opiskelijoita oli VALMA-koulutuksessa 1 177 ja LUVA-koulutuksessa 123 (Vipunen 2019).

⁵ Tilastokeskus 2019

Perusopetuksen jälkeen osa nuorista sijoittuu myös nuorten työpajoille. Valtakunnallisen työpajakyselyn tulosten mukaan vuonna 2018 nuorten työpajatoiminnassa oli 853 alle 17-vuotiasta. Vuosina 2014–2018 nuorten työpajatoimintaan oli peruskoulusta ohjautunut vuosittain 287–332 nuorta. (Bamming & Hilpinen 2019.)

Arvioinnin toteutus

3

3.1 Arviointiryhmä

Kansallinen koulutuksen arviointikeskus (Karvi) nimitti keväällä 2017 arvioinnin suunnittelua varten asiantuntijaryhmän, jossa oli mukana edustajia eri koulutusasteilta, ohjauksen koulutuksesta ja tutkimuksesta sekä TE-palvelujen ja nuorisotoimen sektoreilta. Ryhmän jäsenet olivat:

Merja Hilpinen, ylitarkastaja, opetus- ja kulttuuriministeriö, nuoriso- ja liikuntapolitiikan osasto

Hans Kankkonen, opinto-ohjaaja, Merenkurkun koulu, Vaasa (12/2018 alkaen)

Ismo-Olav Kjälman, rehtori, Leppävaaran lukio, Espoo

Pirjo Kuisma, koulutuksen kehittämispäällikkö, Hämeen ammattikorkeakoulu HAMK (12/2017 saakka)

Ari-Pekka Leminen, erityisasiantuntija, työ- ja elinkeinoministeriö (6/2017 saakka)

Susanna Niinistö-Sivuranta, kehitysjohtaja, Helsingin yliopisto

Ann-Sofie Nygård, elevhandledare, Borgaregatans skola, Vasa (11/2018 saakka)

Seija Nykänen, rehtori (emerita), Vaajakosken yhtenäiskoulu, Jyväskylä

Tytti Pantsar, toiminnanjohtaja, Suomen Kansanopistoyhdistys

Heikki Piilonen, opinto-ohjaaja, Oulun seudun ammattiopisto

Anu Raudasoja, koulutuspäällikkö, Hämeen ammattikorkeakoulu HAMK, Ammatillinen opettajakorkeakoulu (6/2018 alkaen)

Mikko Siippainen, opinto-ohjaaja, Vuoreksen koulu, Tampere

Anna Toni, erityisasiantuntija, työ- ja elinkeinoministeriö (9/2017 alkaen)

Raimo Vuorinen, projektipäällikkö, Valtakunnallinen ohjausalan osaamiskeskus VOKES, Jyväskylän yliopisto, Koulutuksen tutkimuslaitos.

Karvin edustajina ryhmässä toimivat arvioinnin projektipäällikkö ja arviointiryhmän puheenjohtaja, arviointineuvos **Jani Goman**, erikoissuunnittelija **Risto Hietala**, arviointisuunnittelija **Johanna Kiesi** ja arviointiasiantuntija **Niina Rumpu**. Kasvatustieteen ylioppilas **Anna Slunga** osallistui valtionhallinnon harjoittelijana arviointihankkeen suunnitteluvaiheeseen.

Syksyn 2017 ja kevään 2018 aikana ryhmä määritteli arvioinnin tavoitteet, arviointikohteet, arviointiasetelman ja tarvittavat aineistot sekä laati arvioinnin hankesuunnitelman. Suunnittelu- vaiheen aikana ryhmä järjesti arvioinnin teemoihin ja kohteisiin liittyviä **keskustelutilaisuuksia** valtakunnallisen elinikäisen ohjauksen yhteistyöryhmän, alueellisten ELO-ryhmien sekä Opetushallituksen ja opetus- ja kulttuuriministeriön edustajien kanssa. Syksyllä 2018 ryhmä järjesti **kuulemistilaisuuksia**, joihin osallistui edustajia opiskelijajärjestöistä, koulutuksen järjestäjien yhdistyksistä, työntekijä- ja työnantajajärjestöistä, Opetushallituksesta, opetus- ja kulttuuriministeriöstä sekä työ- ja elinkeinoministeriöstä. Kuulemistilaisuuksiin osallistui kaikkiaan noin 50 henkilöä. Kooste sidosryhmien keskustelu- ja kuulemistilaisuuksista on liitteessä 1.

3.2 Tavoitteet, arviointikysymykset ja rajaukset

Arvioinnin kohteena oli perusopetuksen ja toisen asteen nivelvaihe. Tietoa tuotettiin:

- nivelvaiheissa tapahtuvasta opiskelijoiden ohjauksesta
- opiskelijaksi hakeutumisen ja ottamisen prosesseista
- koulutuksen järjestäjien nivelvaiheyhteistyöstä eri toimijoiden kanssa
- koulutuksen kyvystä tukea nuoria jatko-opintoihin ja ammatilliseen suuntautumiseen liittyvissä valinnoissa ja urasuunnittelutaitojen kehittämisessä
- erilaisten koulutuksen järjestäjien roolista ja keskinäisestä yhteistyöstä.

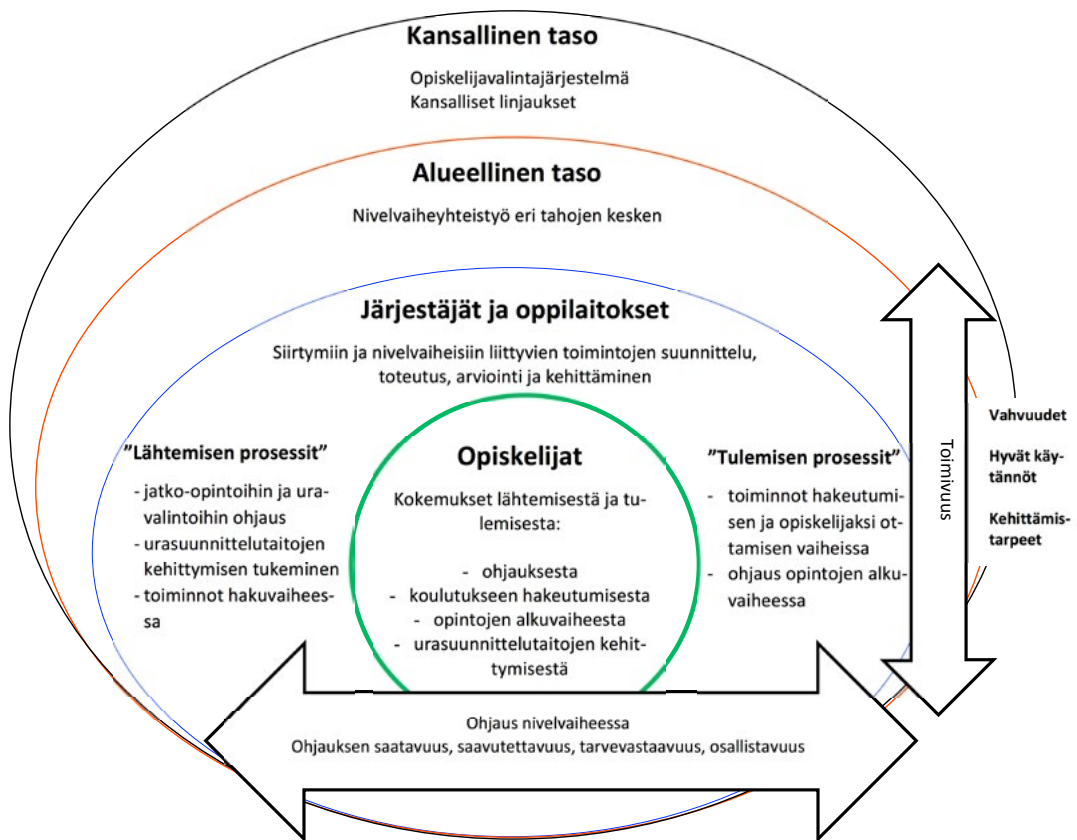
Tavoitteena oli myös tuottaa tietoa koulutuksen yhteistyöstä nuorisotoimen ja TE-palvelujen kanssa.

Arviointiasetelmaa suunniteltiin monialaisten verkostomaisesti tuotettujen ohjausjärjestelyjen viitekehyksen (Nykänen ym. 2007; Nykänen 2010; Vuorinen & Virolainen 2017) kautta, jossa ohjausta tarkastellaan eri tasojen näkökulmasta (päätöksenteko, ohjausjärjestelyt ja oppijalle näkyvät palvelut) ja eri ulottuvuuksien kannalta (toimintapolitiikka, konteksti, organisaatio, vastuu, työnjako, sisällöt, menetelmät ja aika).

Ohjausta jäsennettiin oppijan polkumallin mukaisesti, jossa ohjausta tapahtuu ennen opintojen alkua, opintojen alkuvaiheessa, opintojen etenemisvaiheessa sekä opintojen päättö- ja siirtymävaiheessa (Lerkkanen 2002). Nämä vaiheet voidaan tiivistää myös *tulemisen, toimimisen ja lähtemisen* prosesseiksi (Nykänen 2010). Arvioinnissa lähtemisen prosesseilla viitataan perusopetuksen vuosiluokilla 7–9 tapahtuvaan ohjaukseen, jolla tuetaan oppilaiden jatko-opintojen ja uravalintojen pohdintaa ja suunnittelua, urasuunnittelutaitojen kehittymistä sekä hakeutumista peruskoulun jälkeisiin opintoihin. Tulemisen prosesseilla tarkoitetaan jatko-opintopaikkojen toimintoja hakeutumisen ja opiskelijaksi ottamisen vaiheissa sekä opintojen alkuvaiheen ohjausta, jonka tavoitteena on edistää opiskelijoiden siirtymiä ja tukea heidän kiinnittymistään opintoihin.

Arvioinnin suunnittelussa sovellettiin PDCA-syklin ja vaikuttavuusketjun periaatteita. PDCA-syklissä (*plan, do, check, act*) toimintaa tarkastellaan suunnittelu-, toteutus-, arviointi- ja kehittämisen vaiheista muodostuvana kokonaisuutena. Vaikuttavuusketjussa toimintaa jäsennetään tarpeiden, tavoitteiden, resurssien ja prosessien sekä tulosten ja vaikuttavuuden kautta.

Arviointiaselman laatimisessa ja arvioinnissa toteutettujen kyselyjen laadinnassa hyödynnettiin myös eurooppalaisen elinikäisen ohjauksen toimintapolitiikan verkoston jäsenystä elinikäisen ohjauksen laatulementeistä (ELGPN 2016b), Network in guidance and counselling in Europe -verkostossa määriteltyjä uraohjauksen osa-alueita (NICE handbook 2012) sekä Opetushallituksen laatimia hyvän ohjauksen kriteerejä (Opetushallitus 2014). Arviointiaselma on esitetty kuviossa 1.

KUVIO 1. Arviointiaselma

Edellä kuvattuun asetelmaan perustuen esitettiin seuraavat perusopetuksen ja toisen asteen nivelvaiheeseen liittyvät arviointikysymykset:

- Miten ohjaus jatko-opintoihin ja uravalintoihin toimii perusopetuksessa?
- Miten hakeutumisvaiheen, opiskelijaksi ottamisen ja opintojen alkuvaiheen ohjaus toimii toisella asteella ja nivelvaiheen koulutuksissa?
 - Miten riittäviä ohjauksen resurssit ovat?
 - Onko järjestäjillä ohjaussuunnitelma?
 - Miten ohjauksen saatavuus ja saavutettavuus toteutuvat?
 - Miten ohjaus vastaa oppilaiden ja opiskelijoiden tarpeisiin?
 - Onko oppilailla riittävästi mahdollisuuksia saada tietoa ja tutustua erilaisiin jatko-opintovaihtoehtoihin?
 - Millainen rooli työelämään tutustumisella ja valinnaisaineilla on jatko-opintoihin ja uravalintoihin liittyvässä suunnittelussa ja päätöksenteossa perusopetuksessa?
 - Miten ohjaus tukee oppilaiden ja opiskelijoiden osallisuutta sekä itsetuntemuksen, tiedonhankintataitojen ja päätöksentekotaitojen kehittymistä?
- Miten yhteishaku ja muut koulutukseen hakeutumisen muodot toimivat toisen asteen sekä valmentavien, valmistavien ja vapaan sivistystyön koulutuksissa?
- Miten ohjauksen ja muiden nivelvaiheeseen liittyvien toimintojen arviointi ja kehittäminen toteutuvat opetuksen ja koulutuksen järjestäjien toiminnassa?
- Miten toimivaa on opetuksen ja koulutuksen järjestäjien nivelvaiheyhteistyö eri koulutusasteiden kesken sekä nuorisotyön ja TE-palvelujen kanssa?

Arvioinnissa tehtiin tiettyjä **rajauksia**. Valmentavien ja valmistavien koulutusten osalta työhön ja itsenäiseen elämään valmentava koulutus (TELMA) rajattiin arvioinnin ulkopuolelle. Arvioinnissa keskityttiin nivelvaiheessa tapahtuvaan opintojen ohjaukseen. Oppilashuolto ja koulun sosiaalityö rajattiin arvioinnin ulkopuolelle, joskin näkökulmat ovat osaltaan mukana moniammatillista yhteistyötä koskevissa osuuksissa. Oppilas- ja opiskeluhuoltoa on arvioitu erikseen Karvin aikaisemmissa arvioinneissa (Summanen, Rumpu & Huhtanen 2018; Frisk, Hietala & Kiesi 2018).

3.3 Kehittävä arviointi

Arvioinnissa korostettiin kehittävän ja osallistavan arvioinnin periaatteita. Suunnitteluvaiheessa eri toimijat osallistuivat keskustelu- ja kuulemistilaisuuksien kautta arviointiteemojen määrittelyyn.

Arviointitiedon hankinta suunniteltiin siten, että se tarjosi opetuksen ja koulutuksen järjestäjille mahdollisuuden arvioida ja kehittää nivelvaiheeseen ja ohjaukseen liittyviä toimintojaan tiedonkeruun aikana. Arvioinnissa toteutettuja järjestäjäkyselyjä varten järjestäjät ohjeistettiin kokoamaan monitahoinen vastaajaryhmä, jossa tuli olla edustajia eri henkilöstöryhmistä ja mahdollisimman

kattava näkemys järjestäjän ja sen oppilaitosten nivelvaiheen toiminnoista ja ohjauksesta. Kysely toimi samalla järjestäjän itsearviointina. Kehittävän arvioinnin tavoitteena on nostaa esille sekä vahvuuksia että kehittämistarpeita.

Opiskelijoilta kerättävän tiedon kautta tarjottiin opiskelijoille mahdollisuus kertoa mielipiteitään ja kokemuksiaan jatko-opintojen ja uravalintojen suunnittelusta ja ohjauksesta peruskoulussa sekä opintojen alkuvaiheen kokemuksista jatko-opintopaikoissa.

Karvi toimitti kaikille arviointiin osallistuneille opetuksen ja koulutuksen järjestäjille koosteen järjestäjä- ja opiskelijakyselyjen tuloksista. Arvioinnissa kerättiin järjestäjiltä myös hyviä käytäntöjä, jotka raportoidaan hankkeen internetsivuilla ja toimitetaan tiedoksi järjestäjien yhteyshenkilöille.

Arviointiraportissa annetaan kehittämissuosituksia, joiden tavoitteena on tukea koulutuksen nivelvaiheisiin ja ohjaukseen liittyvää kehittämistyötä niin paikallisella, alueellisella kuin valtakunnallisellakin tasolla. Samalla nostetaan esille myös nivelvaiheisiin ja ohjaukseen liittyviä vahvuuksia. Arvioinnin tuloksia esitellään eri tilaisuuksissa ja käsitellään eri tahojen kanssa, jotta niitä voidaan hyödyntää mahdollisimman hyvin nivelvaiheiden kehittämistyössä.

3.4 Kohderyhmät ja aineistot

3.4.1 Kohteena olevat koulutukset

Arvioinnin kohderyhmäksi määriteltiin ne opetuksen ja koulutuksen järjestäjät, jotka järjestivät lukuvuonna 2018–2019 seuraavia koulutuksia:

- Oppivelvollisuusikäisten perusopetus vuosiluokilla 7–9
- Nuorten lukiokoulutus
- Ammatillinen perustutkintokoulutus
- Lisäopetus (kymppiluokka)
- Ammatilliseen koulutukseen valmentava koulutus (VALMA)
- Lukiokoulutukseen valmistava koulutus (LUVA)
- Vapaan sivistystyön pitkät opintolinjat (kesto vähintään 8 viikkoa)

Jos järjestäjä järjesti oppivelvollisuusiän ylittäneiden aikuisten perusopetuksen päättövaiheen opetusta (vuosiluokkia 7–9 vastaava opetus) tai aikuisille tarkoitettua lukiokoulutusta, se vastasi järjestäjäkyselyssä lyhyeen kysymysosioon, joka koski näitä koulutuksia.

Arviointiin sisällytettiin ne kansanopistot, joilla oli käynnistynyt tai käynnistymässä vapaan sivistystyön opintolinjoja, joihin perusopetuksen päättäneet voivat osallistua. Koulutustarjontaa koskeva tiedustelu tehtiin kansanopistoille arvioinnin yhteyshenkilöiden nimeämispyyntönsä yhteydessä.

Järjestäjäkyselyjen lisäksi toteutettiin opiskelijakysely niille opiskelijoille, jotka olivat aloittaneet opinnot lukuvuonna 2018–2019 jossakin edellä mainituista toisen asteen koulutuksista tai nivelvaiheen koulutuksista.

Järjestäjien nimeämät yhteyshenkilöt organisoivat tiedonkeruun järjestäjän tasolla. Järjestäjäkyselyt ja opiskelijakysely toteutettiin Webropol-sovelluksella 31.1.–1.3.2019. Helmikuun alussa järjestäjien yhteyshenkilöille pidettiin kaksi webinaaria, joissa käytiin läpi kyselyjen toteutusta ja niihin liittyviä ohjeita. Kyselyjen varsinaisen vastausajan päätyttyä tehtiin muistutuskierrros ja annettiin jatkovastausaika niille, joilta vastauksia ei ollut tullut määräaikaan mennessä. Tiedonhankintavaihe päättyi ja kyselyt suljettiin huhtikuussa 2019.

3.4.2 Järjestäjäkyselyt

Järjestäjäkyselyyn ohjeistettiin vastaamaan **monitahoisena ryhmänä**, jossa oli mahdollisimman kattava näkemys järjestäjän ja sen oppilaitosten nivelvaiheen toiminnoista ja ohjauksesta kyseisessä koulutuksessa. Mukana tuli olla järjestäjän henkilöstörakenteesta riippuen edustajia eri henkilöstöryhmistä, kuten ohjaus- ja opetushenkilöstöstä, johdosta, opintohallinnosta sekä opetuksen kehittämisen henkilöstöstä. Ohjaukseen liittyvät sisällöt olivat kyselyssä keskeisessä roolissa, joten vastaajaryhmässä tuli olla ohjauksen asiantuntemusta.

Mikäli järjestäjä järjesti useampia kohteena olevia koulutuksia, kuten perusopetusta, lukiokoulutusta ja ammatillista koulutusta, eri koulutuksia varten perustettiin vastaajaryhmät, joissa oli mahdollisimman kattava näkemys kyseisestä koulutuksesta ja sen nivelvaiheen toiminnoista. Valmentavien ja valmistavien koulutusten järjestäjä sai päättää, vastaako sama ryhmä myös niihin vai perustetaanko niille erilliset vastaajaryhmät. Ohjeistuksen mukaan jokaisen järjestäjän tuli palauttaa yksi vastaus järjestämästään arvioinnin kohteena olevasta koulutuksesta. Kaksikieliset järjestäjät (opetuskielinä suomi ja ruotsi) saivat kuitenkin päättää, muodostetaanko molemmille kielille oma vastaajaryhmä vai yksi yhteinen ryhmä.

Jokaiselle koulutusmuodolle oli oma kyselylomake, joiden sisällölliset teemat (ks. luku 3.2) olivat yhteisiä, mutta kysymykset oli laadittu kyseisen koulutuksen näkökulmasta. Kyselyt sisälsivät sekä strukturoituja että avoimia kysymyksiä. Kaikkiaan vastauksia palautui 806 kappaletta ja ne jakautuivat taulukon 2 mukaisesti:

TAULUKKO 2. Järjestäjäkyselyjen vastausten lukumäärät koulutuksittain

Koulutus	Vastausten lukumäärä
Perusopetus ja toinen aste, yhteensä	669
Perusopetuksen vuosiluokat 7–9	320
Nuorten lukiokoulutus	242
Ammatillinen perustutkintokoulutus	107
Nivelvaiheen koulutukset, yhteensä	137
Lisäopetus (kymppiluokka)	50
Ammatilliseen koulutukseen valmentava koulutus (VALMA)	49
Lukiokoulutukseen valmistava koulutus (LUVA)	12
Vapaan sivistystyön pitkät opintolinjat	26
Yhteensä	806

Kyselylomakkeella tiedusteltiin, kuinka monta henkilöä vastaajaryhmään oli kuulunut ja minkä henkilöstöryhmän edustajia he olivat. Taulukosta 3 ilmenee, että perusopetuksen, lisäopetuksen, lukiokoulutuksen ja LUVA-koulutuksen vastaajaryhmistä suurimmassa osassa oli mukana opinto-ohjaaja ja rehtori. Ammatillisessa koulutuksessa ja VALMA-koulutuksessa myös opettajien osuus oli suuri. Kansanopistoissa vastaajaryhmiin kuului yleisimmin rehtori ja opettaja.

TAULUKKO 3. Eri henkilöstöryhmien osallistuminen järjestäjäkyselyn vastaajaryhmiin

	Opinto-ohjaajat	Opettajat	Rehtorit	Muu johto	Kehittämishenkilöstö	Muiden ryhmien edustajat
Perusopetuksen vuosiluokat 7–9 (n = 320)	91 %	40 %	85 %	32 %	12 %	28 %
Nuorten lukiokoulutus (n = 238–239)	92 %	38 %	91 %	24 %	7 %	26 %
Ammatillinen perustutkintokoulutus (n = 103–106)	84 %	86 %	73 %	65 %	65 %	56 %
Lisäopetus (n = 43–47)	72 %	54 %	68 %	40 %	23 %	23 %
Ammatilliseen koulutukseen valmentava koulutus (VALMA) (n = 47–49)	83 %	96 %	57 %	85 %	75 %	64 %
Lukiokoulutukseen valmistava koulutus (n = 10–12)	91 %	50 %	75 %	50 %	50 %	18 %
Kansanopisto (n = 26)	39 %	65 %	96 %	15 %	31 %	31 %

Perusopetuksessa, lisäopetuksessa, lukiokoulutuksessa ja LUVA-koulutuksessa tyypillisin vastaajaryhmän koko oli kolme henkilöä. Ammatillisessa ja VALMA-koulutuksessa vastaajaryhmien koot olivat yleensä suuremmat. Kansanopistoissa tyypillisin vastaajaryhmä oli kaksi henkilöä. Yhden henkilön vastauksia oli koko aineistossa 64 kappaletta. Näitä oli suhteellisesti eniten lisäopetuksessa (14 %). VALMA- ja LUVA -koulutusten kohdalla ei puolestaan ollut yhtään yhden henkilön vastausta. Eniten eri ryhmiä oli edustettuna ammatillisen koulutuksen ja VALMA-koulutuksen vastaajaryhmissä.

Ryhmässä toteutettavan vastaamisen perusteluna oli se, että kysely toimi samalla järjestäjän itsearviointina, jossa järjestäjällä oli mahdollisuus tunnistaa järjestäjän ja oppilaitostensa nivelvaiheeseen ja ohjaukseen liittyvien toimintojensa vahvuuksia, hyviä käytänteitä ja kehittämistarpeita. Elokuussa 2019 jokaiselle arviointiin osallistuneelle järjestäjälle toimitettiin koosteet järjestäjäkyselyn vastauksista suhteessa kaikkien järjestäjien vastauskeskiarvoihin.

3.4.3 Opiskelijakysely

Niiden koulutuksen järjestäjien, jotka järjestivät lukiokoulutusta, ammatillista perustutkintokoulutusta, lisäopetusta (kymppiluokka), ammatilliseen koulutukseen valmentavaa koulutusta (VALMA), lukiokoulutukseen valmistavaa koulutusta (LUVA) ja vapaan sivistystyön opintolinjoja, tuli toteuttaa opiskelijakysely osalle lukuvuonna 2018–2019 aloittaneista opiskelijoista.

Järjestäjiä ohjeistettiin valitsemaan opiskelijat seuraavien periaatteiden mukaisesti:

- Arvioinnin kohteena olivat nuorten koulutussiirtymät, joten ryhmät tuli muodostaa siten, että vastaajat ovat nuoria (alle 29-vuotiaita).
- Valinnan perustana voitiin käyttää valmiita opiskelijaryhmiä (esim. tiettyä kurssia, opintojaksoa tai tutkinnon osaa suorittavat opiskelijat).
- Ryhmiä valittiin vähintään yksi per koulutuksen järjestäjän ammatillisen koulutuksen toimipiste, lukio ja kansanopisto. Mikäli kuitenkin kyseessä oli opetuksen tai koulutuksen järjestäjä, jolla on koulutusastetta kohti suuri määrä oppilaitoksia tai toimipisteitä (vähintään 10), riitti, että opiskelijakyselyyn valittiin näistä vähintään puolet.
- Mikäli lukiokoulutuksen järjestäjä tarjosi sekä nuorten että aikuisten lukiokoulutusta, vastaajissa tuli olla edustus molemmista ryhmistä.
- Mikäli ammatillisen koulutuksen järjestäjä tarjosi ammatillista perustutkintokoulutusta useammalla alalla, vastaajissa tuli olla opiskelijoita eri koulutusaloilta.
- Mikäli koulutuksen järjestäjä tarjosi opetusta lisäopetuksessa, VALMAssa, LUVAssa tai kansanopistojen pitkillä linjoilla, vastaajissa oli oltava edustus jokaisesta ryhmästä.
- Vastaajissa oli oltava sekä naisia että miehiä.
- Jos järjestäjä järjesti ruotsinkielistä koulutusta, mukana tuli olla vastaajia myös ruotsinkielisestä koulutuksesta. Ruotsinkielisten opiskelijoiden vastaamista koskivat samat ohjeet kuin edellä.

- Opiskelijat vastasivat kyselyyn yksilöinä. Suositeltu menettely oli ohjattu vastaustilanne, esimerkiksi oppitunti, jossa opiskelijaryhmälle oli varattu aika ja paikka vastaamiseen. Kyselyyn vastattiin sähköisesti, joten vastaamisessa edellytettiin tietokoneiden tai mobiililaitteiden käyttöä. Jos opiskelijoilla ei ollut lähiopetusta vastausaikana, kyselyn vastauslinkki voitiin välittää opiskelijoille itsenäisesti vastattavaksi.

Opiskelijoilta tiedusteltiin kokemuksia perusopetuksesta ja siellä saadusta ohjauksesta, hakeutumisesta perusopetuksen jälkeisiin opintoihin sekä opintojen aloittamisesta nykyisessä opiskelupaikassaan. Kysely sisälsi sekä strukturoituja että avoimia kysymyksiä.

Elokuussa 2019 järjestäjille toimitettiin koosteet opiskelijakyselyn tuloksista. Perusopetuksen järjestäjät saivat kuntakohtaisen koosteen kyseisessä kunnassa peruskoulun suorittaneiden opiskelijoiden vastauskeskiarvoista suhteessa kaikkien kyselyyn vastanneiden opiskelijoiden vastauskeskiarvoihin. Kooste lähetettiin järjestäjille, jos vastaajissa oli vähintään kolme kyseisen kunnan alueella perusopetuksen suorittanutta opiskelijaa.

Toisen asteen ja nivelvaiheen koulutusten järjestäjille toimitettiin opiskelijakyselyn osalta koulutuskohtaiset koosteet, joissa oli järjestäjän oppilaitoksissa kyseisessä koulutuksessa opiskelevien vastauskeskiarvot suhteessa kaikkien kyselyyn vastanneiden samassa koulutuksessa opiskelevien vastauskeskiarvoihin. Kooste lähetettiin järjestäjälle, jos vastaajissa oli vähintään kolme järjestäjän oppilaitoksissa opiskelevaa opiskelijaa.

3.4.4 Muut aineistot

Koulutuksen järjestäjien ja opiskelijoiden lisäksi nivelvaiheyhteistyöstä hankittiin tietoa etsivän nuorisotyön toimijoilta yhteistyössä opetus- ja kulttuuriministeriön ja aluehallintovirastojen kanssa sekä alueellisilta elinikäisen oppimisen yhteistyöryhmiltä yhteistyössä Valtakunnallisen ohjausalan osaamiskeskuksen (VOKES) kanssa. Opetus- ja kulttuuriministeriö toteuttaa vuosittain valtakunnallisen etsivän nuorisotyön kyselyn. Vuoden 2018 toimintaa koskeva kysely toteutettiin alkuvuodesta 2019. Alueellisille elinikäisen ohjauksen yhteistyöryhmille toteutettiin kysely vuodenvaihteessa 2018–2019. Näiden aineistojen tuloksia hyödynnetään nivelvaiheyhteistyötä koskevassa osuudessa luvussa 8.

3.4.5 Vastaajamäärät

Arvioinnin kohteena olleeseen perusjoukkoon sisältyi 489 järjestäjää, joista 458 (94 %) vastasi kyselyyn (taulukko 4). Vastausprosentti on siten suuri. Edustavuuden näkökulmasta vastaajien jakautumista tarkasteltiin suhteessa perusjoukkoon seuraavien taustatekijöiden osalta: järjestäjän oppilaitosten opetuskieli, omistus, kuntaryhmä, suuralue, maakunta ja AVI. Kokonaisuutena vastaajien taustamuuttujaryhmittäiset jakaumat vastaavat hyvin perusjoukon vastaavia osuuksia, joten tältä osin vastaajien tulokset ovat hyvin yleistettävissä koko kohdejoukkoon. Suurimmat poikkeamat, vajaan 2 prosenttiyksikköä alle perusjoukon vastaavia osuuksia, ilmenevät omistus-taustatekijässä yksityisten ja kunnallisten järjestäjien ryhmissä.

Kun tarkastellaan vastausprosentteja taustamuuttujakohtaisesti, havaitaan niiden olevan kolmea poikkeusta lukuun ottamatta pääsääntöisesti yli 90 %. Poikkeamat näiden ryhmien osalta selittyvät ryhmien perusjoukon vähäisellä havaintomäärällä, jolloin jo hyvin pieni muutos osallistujamäärässä aiheuttaa merkittävän prosenttiluvussa tapahtuvan muutoksen.

TAULUKKO 4. Opetuksen ja koulutuksen järjestäjien perusjoukko ja kyselyihin vastanneet taustamuuttujittain

Perusjoukko ⁶			Vastanneet		Ryhmäkohtainen vastausprosentti	
		N	%	n	%	%
Järjestäjän oppilaitosten opetuskielet	suomi	425	87 %	399	87 %	94 %
	ruotsi	21	4 %	19	4 %	91 %
	suomi ja ruotsi	40	8 %	38	8 %	95 %
	muu	3	1 %	2	0,4 %	67 %
Omistus	Yksityinen	157	32 %	139	30 %	89 %
	Valtio	12	3 %	12	3 %	100 %
	Kunta	280	57 %	269	59 %	96 %
	Kuntayhtymä	40	8 %	38	8 %	95 %
Kuntaryhmä	Kaupunkimainen	214	44 %	200	44 %	94 %
	Taajaan asuttu	91	19 %	84	18 %	92 %
	Maaseutumainen	184	38 %	174	38 %	95 %
Maakunta	Helsinki-Uusimaa	89	18 %	84	18 %	94 %
	Varsinais-Suomi	39	8 %	34	7 %	87 %
	Satakunta	25	5 %	24	5 %	96 %
	Kanta-Häme	16	3 %	15	3 %	94 %
	Pirkanmaa	37	8 %	37	8 %	100 %
	Päijät-Häme	18	4 %	18	4 %	100 %
	Kymenlaakso	12	3 %	10	2 %	83 %
	Etelä-Karjala	12	3 %	11	2 %	92 %
	Etelä-Savo	21	4 %	20	4 %	95 %
	Pohjois-Savo	27	6 %	26	6 %	96 %
	Pohjois-Karjala	18	4 %	17	4 %	94 %
	Keski-Suomi	31	6 %	28	6 %	90 %
	Etelä-Pohjanmaa	23	5 %	21	5 %	91 %
	Pohjanmaa	21	4 %	18	4 %	86 %
	Keski-Pohjanmaa	11	2 %	11	2 %	100 %
	Pohjois-Pohjanmaa	49	10 %	47	10 %	96 %
	Kainuu	9	2 %	9	2 %	100 %
Lappi	31	6 %	28	6 %	90 %	

TAULUKKO 4. jatkuu

Perusjoukko		Vastanneet		Ryhmäkohtainen vastausprosentti		
		N	%	n	%	%
AVI	Etelä-Suomi	147	30 %	138	30 %	94 %
	Lounais-Suomi	64	13 %	58	13 %	91 %
	Itä-Suomi	66	14 %	63	14 %	96 %
	Länsi- ja Sisä-Suomi	123	25 %	115	25 %	94 %
	Pohjois-Suomi	58	12 %	56	12 %	97 %
	Lappi	31	6 %	28	6 %	90 %
	Yhteensä	489	100	458	100	100
Vastausprosentti					94 %	

Opiskelijakyselyn kohderyhmänä olivat toisella asteella ja nivelvaiheenkoulutuksissa lukuvuonna 2018–2019 aloittaneet alle 29-vuotiaat opiskelijat. Yhteensä 15 443 opiskelijaa vastasi kyselyyn, ja vastauksia saatiin kaikista arvioinnin kohteena olevista koulutuksista. Tarkemmat taustatiedot vastaajista ilmenevät taulukosta 5.

TAULUKKO 5. Opiskelijakyselyyn vastanneiden taustatiedot

Taustamuuttuja	Luokat	N	%
Sukupuoli	Nainen	8 222	53
	Mies	6 675	43
	Muu / en halua kertoa / ei vastannut	546	4
	Yhteensä	15 443	100
Ikä	15	37	0,2
	16	9 546	63
	17	3 514	23
	18 tai yli	2 044	13
	Yhteensä	15 141	100
Äidinkieli	Suomi	13 686	89
	Ruotsi	886	6
	Muu	835	5
	Yhteensä	15 407	100
Aloitti peruskoulun Suomessa	6–7-vuotiaana	14 638	96
	Muun ikäisenä	597	4
	Yhteensä	15 235	100
Suoritti peruskoulun 9. luokan Suomessa	Kyllä	15 105	98
	Ei	338	2
	Yhteensä	15 443	100

TAULUKKO 5. jatkuu

Taustamuuttuja	Luokat	N	%
Opiskelijan suorittaman peruskoulun sijainti (jos Suomessa)	Etelä-Suomen AVI	5 018	34
	Lounais-Suomen AVI	1 883	13
	Itä-Suomen AVI	1 699	11
	Länsi- ja Sisä-Suomen AVI	3 723	25
	Pohjois-Suomen AVI	1 803	12
	Lapin AVI	690	5
	Yhteensä	14 816	100
Opiskeli viimeksi ennen nykyistä opiskelupaikkaa	Peruskoulussa	13 021	84
	Lisäopetuksessa (kymppiluokka)	113	1
	Ammatilliseen koulutukseen valmentavassa koulutuksessa (VALMA)	327	2
	Lukiokoulutukseen valmistavassa koulutuksessa (LUVA)	27	0,2
	Kansanopistossa	120	1
	Työpajalla	28	0,2
	Lukiossa	567	4
	Ammatillisessa koulutuksessa	981	6
	Muulla	245	2
	Yhteensä	15 429	100
Opiskelee tällä hetkellä	Nuorten lukiokoulutuksessa	8 542	55
	Aikuisten lukiokoulutuksessa	137	1
	Ammatilliseen perustutkintoon johtavassa koulutuksessa	4 864	31
	Kaksoistutkinnossa (ylioppilastutkinto ja ammatillinen perustutkinto)	495	3
	Lisäopetuksessa (kymppiluokka)	332	2
	Ammatilliseen koulutukseen valmentavassa koulutuksessa (VALMA)	736	5
	Lukiokoulutukseen valmistavassa koulutuksessa (LUVA)	118	1
	Kansanopiston pitkällä opintolinjalla	203	1
	Jossain muussa	16	0,1
	Yhteensä	15 443	100
Opiskelijan nykyisen opiskelupaikan sijainti	Etelä-Suomen AVI	5 349	35
	Lounais-Suomen AVI	1 886	12
	Itä-Suomen AVI	1 662	11
	Länsi- ja Sisä-Suomen AVI	3 783	25
	Pohjois-Suomen AVI	1 796	12
	Lapin AVI	763	5
	Yhteensä	15 239	100

TAULUKKO 5. jatkuu

Taustamuuttuja	Luokat	N	%
Ammatillisessa koulutuksessa opiskelevan koulutusala	Humanistinen tai taideala	405	8
	Kauppan, hallinnon tai oikeustieteiden ala	622	12
	Luonnontieteiden ala	42	1
	Maa- tai metsätalousala	351	7
	Palveluala	916	17
	Tekniikan ala	1 484	28
	Terveys- tai hyvinvointiala	1 053	20
	Tietojenkäsittelyn tai tietoliikenteen ala	336	6
	En tiedä	75	1
	Yhteensä	5 284	100
Opiskeleeko tällä hetkellä eri paikkakunnalla kuin missä suoritti peruskoulun	Kyllä	4 956	34
	Ei	9 736	66
	Yhteensä	14 692	100
Asuuko oppilaitoksen asuntolassa	Kyllä	1 212	8
	Ei	14 143	92
	Yhteensä	15 355	100
Äidin tai muun huoltajan koulutus	Ei koulutusta	164	1
	Peruskoulu tai kansakoulu	572	4
	Ammatillinen koulutus	4 650	30
	Lukiokoulutus	2 228	14
	Korkeakoulutus	5 742	37
	En tiedä	2 045	13
	Yhteensä	15 401	100
Isän tai muun huoltajan koulutus	Ei koulutusta	205	1
	Peruskoulu tai kansakoulu	948	6
	Ammatillinen koulutus	5 866	38
	Lukiokoulutus	1 115	7
	Korkeakoulutus	4 673	30
	En tiedä	2 564	17
	Yhteensä	15 371	100

3.5 Tulosten analysointi ja raportointi

Järjestäjä- ja opiskelijakyselyjä analysoitiin tarkastelemalla sekä yleistaso- että taustamuuttujakohtaisia jakaumia ja tunnuslukuja. Jakaumatarkastelu perustui sekä absoluuttisiin havaintomääriin että suhteellisiin osuuksiin. Tunnuslukutarkasteluissa hyödynnettiin keskiarvo- ja hajontatietoja. Tulokset on esitelty sekä kuvioin että taulukoin prosenttijakaumina ja keskiarvoina (ka). Taustamuuttujakohtaisissa tarkasteluissa on hyödynnetty myös summamuuttujia, jotka muodostettiin laskemalla väittämille yhteinen keskiarvo. Avoimiin tekstimuotoisiin kysymyksiin saatuja vastauksia luokiteltiin sisällönanalyysii hyödyntäen. Tulokset on esitelty mainintojen määrinä (f) ja suhteellisina osuuksina (%) kaikista maininnoista.

Koska järjestäjävastaukset edustavat käytännössä lähes koko perusjoukkoa, tulokset esitetään ilman tilastollista merkitsevyyttä. Tällaisen kokonaispoimintaa vastaavan tilanteen osalta otetaan muutoin liittyvä satunnaisvirhe käytännössä poistuu, eikä sillä siten ole tuloksiin vaikutusta. Vastaavasti opiskelija-aineiston suurten havaintomäärien vuoksi tilastolliset testit tulevat ylikriittisiksi, jolloin jo merkityksettömän pieni keskiarvoero tai korrelaatio on tilastollisesti merkitsevä. Siten kaikki raportissa merkittävänä tuloksina esitellyt erot tai yhteydet ovat myös tilastollisesti merkitseviä, jollei toisin ole mainittu.

Järjestäjä- ja opiskelijakyselyn tulokset esitellään pääsääntöisesti samassa yhteydessä teemoittain. Esimerkiksi ohjauksen saatavuutta ja saavutettavuutta koskevassa osuudessa esitetään ensin järjestäjäkyselyn tulokset tähän teemaan liittyen ja sen jälkeen opiskelijakyselyn tulokset. Tuloksia tarkastellaan järjestäjän oppilas- tai opiskelijamäärän, AVI-alueen ja opetuskielen osalta. Järjestäjäkyselyn osalta kaksikieliset järjestäjät saivat päättää, muodostetaanko molemmille kielille oma vastaajaryhmä vai yksi yhteinen ryhmä. Perusopetuksen ja lukiokoulutuksen osalta neljältä järjestäjältä tuli erilliset vastaukset suomen ja ruotsin kielellä. Näitä vastauksia on käsitelty tulosten tarkastelussa erillisinä ja ne on jaoteltu vastauskielen mukaan joko suomen- tai ruotsinkielisen järjestäjän vastauksiksi.

Opiskelijakysely toteutettiin toisella asteella sekä nivelvaiheen koulutuksissa aloittaneille opiskelijoille. Opiskelijoiden osalta ei ollut tiedossa, minkä perusopetuksen järjestäjän koulussa opiskelijat olivat opiskelleet, joten opiskelijavastauksia ei voida suoraan liittää järjestäjänsä. Sen sijaan toisen asteen osalta opiskelijoiden nykyinen opiskelupaikka oli tiedossa, jolloin opiskelija- ja järjestäjätiedot voitiin yhdistää.

3.6 Luotettavuus

Arvioinnin laatua ja luotettavuutta varmistettiin tässä osiossa kuvatuin tavoin. Suunnitteluvaiheessa pyrittiin varmistamaan se, että arviointiasetelman määrittelyssä huomioidaan kattavasti eri näkökulmat ja arvioitavan ilmiön kannalta keskeiset sisällöt. Arviointiryhmään nimitettiin edustajia eri koulutusasteilta, ohjauksen koulutuksesta ja tutkimuksesta sekä TE-palvelujen ja nuorisotoimen sektoreilta (ks. tarkemmin luku 3.1). Ryhmä suunnitteli arviointiasetelman, arvioinnin toteutuksen, tiedon hankinnan ja kyselylomakkeet eri kohderyhmille. Arviointihankkeen alkuvaiheessa toteutettiin sidosryhmien kuulemis- ja keskustelutilaisuuksia, joita hyödynnettiin arvioinnin ja siihen liittyvien tiedonkeruiden suunnittelussa. Arviointiaineistoa kerättiin eri tahoilta kattavan kuvan saamiseksi arvioitavasta ilmiöstä (ks. luku 3.4).

Opetuksen ja koulutuksen järjestäjien yhteyshenkilöitä tiedotettiin eri vaiheissa arvioinnin toteutukseen liittyvistä asioista ja ohjeistettiin tiedonhankinnan organisoinnissa. Järjestäjäkyselyyn pyydettiin vastaamaan ryhmänä, jossa oli mahdollisimman kattava näkemys järjestäjän ja sen oppilaitosten nivelvaiheen toiminnoista ja ohjauksesta. Kehittävän arvioinnin periaatteiden mukaisesti kyselyn yhtenä tavoitteena oli tukea järjestäjiä oman toiminnan arvioimisessa ja kehittämisessä. Kysymyksiin perehtymistä ja vastausten pohtimista varten kyselylomakkeet toimitettiin yhteyshenkilöille Word-muodossa ja ohjeistettiin välittämään vastaajaryhmälle vastauksilanteeseen valmistautumista varten. Järjestäjillä oli mahdollisuus tallentaa ja tulostaa kyselyvastauksensa omaan käyttöönsä ennen sen lähettämistä sähköisen kyselyjärjestelmän kautta. Järjestäjille toimitettiin myös järjestäjäkohtaiset koosteet kyselytuloksista.

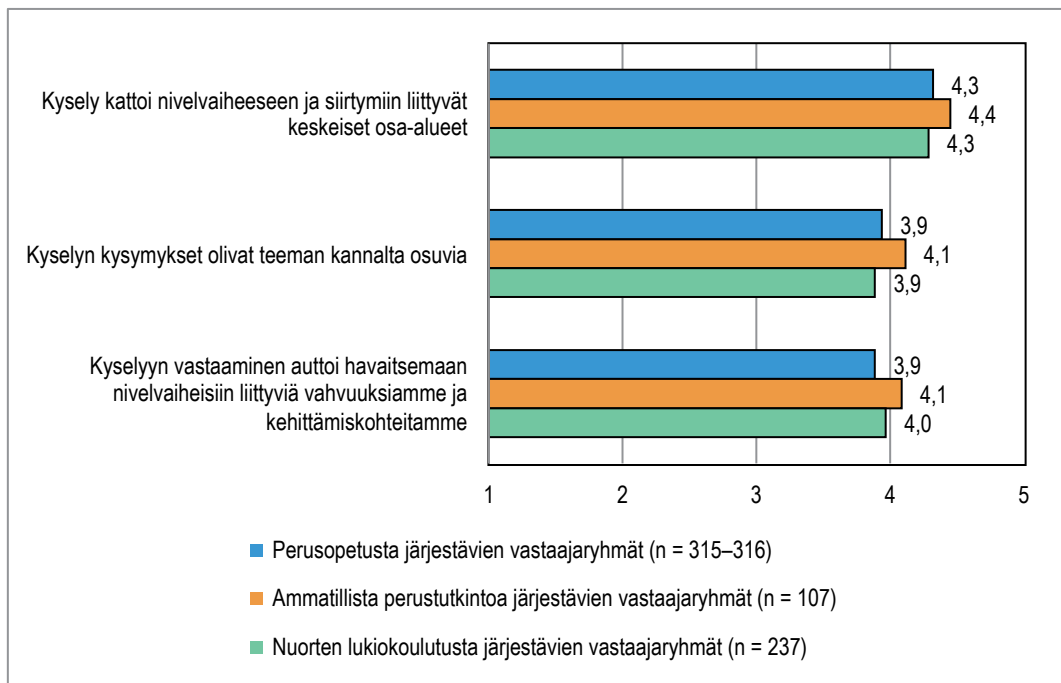
Opiskelijakysely ohjeistettiin toteuttamaan ohjatusti siten, että opiskelijaryhmille varattiin aika ja paikka vastaamiseen. Tämän tarkoituksena oli, että järjestäjät voivat paremmin varmistaa, että vastaajissa on mukana eri koulutusten opiskelijoita, ja toisaalta vastausaste saadaan todennäköisemmin tällä menettelyllä paremmaksi. Kyselyn sähköinen linkki toimitettiin yhteyshenkilölle, jonka tehtävänä oli organisoida opiskelijakyselyyn vastaaminen.

Kyselyjen luotettavuuden arvioinnissa keskeistä on, miten hyvin kysymyksillä on tavoitettu tarkoitettu asia ja miten tarkasti sitä on pystytty arvioimaan. Tätä pyrittiin varmistamaan osallistamalla asiantuntijoita ja sidosryhmiä kyselyjen suunnitteluun. Lisäksi suunnittelussa hyödynnettiin opinto-ohjaukseen ja koulutuksen nivelvaiheisiin liittyviä viitekehyksiä (ks. luku 3.2). Opetuksen ja koulutuksen järjestäjille sekä opiskelijoille suunnatut kyselylomakkeet testattiin etukäteen pienillä ryhmillä perusopetuksessa, lukiokoulutuksessa ja ammatillisessa koulutuksessa. Opiskelijalomakkeen kysymyksistä pyydettiin lisäksi kommentit Lukiolaisten Liiton, SAKKI ry:n ja Osku ry:n edustajilta. Kyselyjä muokattiin saadun palautteen pohjalta. Edellä mainituilla toimenpiteillä pyrittiin siihen, että kysymykset olisivat mahdollisimman selkeitä ja ymmärrettäviä vastaajaryhmien kannalta.

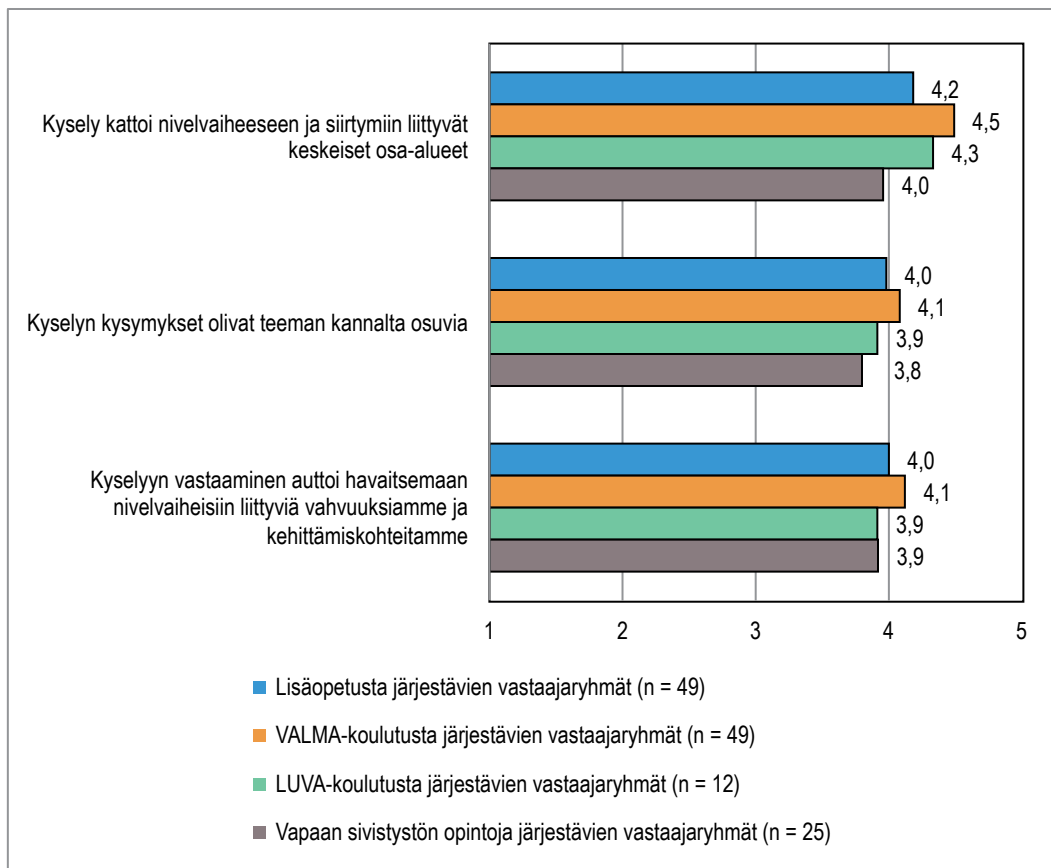
Opetuksen ja koulutuksen järjestäjien kyselyissä vastausprosentti oli suuri (ks. luku 3.4.5), mikä vahvistaa arvioinnin luotettavuutta. Opiskelijakyselyssä tavoitteena oli saada vastauksia kattavasti kaikista kohteena olevista koulutuksista ja tämä toteutui.

Opetuksen ja koulutuksen järjestäjien kyselyssä oli mukana kolme palautekysymystä, joilla tiedusteltiin kyselyn kattavuutta suhteessa aihepiiriin, kysymysten osuvuutta sekä kyselyyn vastaamisen hyötyä järjestäjälle. Lisäksi mukana oli avovastauskohta, johon järjestäjät saivat halutessaan kirjoittaa kommenttejaan.

Palautekysymysten perusteella järjestäjät kokivat kyselyjen kattavuuden, osuvuuden ja hyödyllisyyden melko hyväksi. Perusopetuksen ja toisen asteen osalta ammatillisen koulutuksen järjestäjät olivat kokonaisuudessaan tyytyväisimpiä kyselyyn (kuvio 2). Perusopetuksen ja lukiokoulutuksen järjestäjillä oli keskenään hyvin samankaltaiset näkemykset. Nivelvaiheen koulutusten osalta vapaan sivistystyön järjestäjien keskiarvo oli etenkin kattavuutta koskien hieman pienempi kuin muiden ryhmien, ja VALMA-koulutusta järjestävät olivat kokonaisuudessaan tyytyväisimpiä kyselyyn (kuvio 3).

KUVIO 2. Järjestäjien näkemykset perusopetuksen ja toisen asteen järjestäjäkyselyistä. Keskiarvot (asteikko: 1 = Täysin eri mieltä, 2 = Melko eri mieltä, 3 = Ei samaa eikä eri mieltä, 4 = Melko samaa mieltä, 5 = Täysin samaa mieltä)

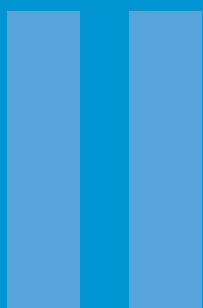
KUVIO 3. Järjestäjien näkemykset nivelvaiheen koulutusten järjestäjäkyselyistä. Keskiarvot (asteikko: 1 = Täysin eri mieltä, 2 = Melko eri mieltä, 3 = Ei samaa eikä eri mieltä, 4 = Melko samaa mieltä, 5 = Täysin samaa mieltä)

Avovastauksissa osa järjestäjistä kritisoi sitä, että järjestäjäkysely oli pitkä ja aikaa vievä. Osa vastaajista oli kokenut joidenkin kysymysten muotoilun hankalaksi tai epäselväksi. Myös sähköisessä kyselyjärjestelmässä oli ilmennyt ajoittaisia katkoksia. Nämä tekijät ovat voineet osalla järjestäjistä vaikuttaa vastaamiseen ja vastausten sisältöön. Palautuneissa vastauksissa oli kuitenkin pääsääntöisesti vastattu kaikkiin kysymyksiin.

Opiskelijäkyselyssä ei ollut mukana palautekysymyksiä, mutta muutamassa järjestäjäpalautteessa oli kommentoitu myös opiskelijäkyselyä. Näissä tuotiin esille, että kysely oli osalle opiskelijoista liian pitkä ja osa kysymyksistä vaikeita. Esimerkiksi opiskelijoilla, joilla suomen tai ruotsin kielen taito ei ole kovin vahva ja opiskelijoilla, joilla on haasteita keskittymisessä, saattoi ilmetä vaikeuksia vastaamisessa tai vastaamiseen tarvittiin enemmän aikaa kuin oli ajateltu. Ajoittain ilmenneet kyselyjärjestelmän tekniset ongelmat eivät vaikuttaneet kovin merkittävästi järjestäjäkyselyyn, koska sen vastausprosentti oli suuri, mutta opiskelijoiden vastaamiseen ne ovat todennäköisesti jossain määrin vaikuttaneet.

Järjestäjien palautteessa myönteiset kokemukset liittyivät siihen, että kyselyä pystyttiin hyödyntämään ohjauksen kehittämisen välineenä. Kysymykset olivat herättäneet hyödyllistä keskustelua ja auttaneet tunnistamaan kehittämisen tarpeita, mutta myös osoittaneet asioita, jotka jo toimivat tai ovat vahvuuksia.

OSA

Tulokset

Ohjaus jatko-
opintoihin ja
uravalintoihin
perusopetuksen
vuosiluokilla 7–9

4

Ohjauksen keskeisenä tehtävänä on tukea oppilaiden itsetuntemuksen kehittymistä, lisätä tietoisuutta toimintaympäristön tarjoamista mahdollisuuksista, tukea valintojen ja päätösten tekemisen oppimista sekä valmiutta kohdata elämän muutostilanteita. Näin edistetään oppilaiden valmiuksia suuntautua jatko-opintoihin ja tehdä päätöksiä koulutus- ja uravalinnoistaan sekä hakeutua jatko-opintoihin.

Luvussa tarkastellaan opetuksen järjestäjille ja opiskelijoille suunnattujen kyselyjen perusteella seuraavia aiheita:

- ohjauksen resursointi ja suunnittelu
- ohjauksen saatavuus ja saavutettavuus
- oppilaiden ohjaustarpeiden huomiointi ja mahdollisuus tutustua jatko-opintopaikkoihin
- työelämään tutustumisen ja valinnaisaineiden roolit jatko-opintoihin ja uravalintoihin liittyvässä suunnittelussa ja päätöksenteossa
- oppilaiden itsetuntemuksen sekä päätöksenteko- ja tiedonhankintataitojen kehittyminen ja tukeminen
- ohjauksen ja nivelvaihe toimintojen arviointi ja kehittäminen
- opetussuunnitelman perusteet uraohjauksen kannalta
- ohjauksen kehittämistarpeet perusopetuksessa.

Perusopetusta koskevaan järjestäjäkyselyyn saatiin vastauksia kaikkiaan 320. Vastanneiden jakautuminen alueen, opetuskielen ja oppilasmäärän mukaan ilmenee taulukosta 6.

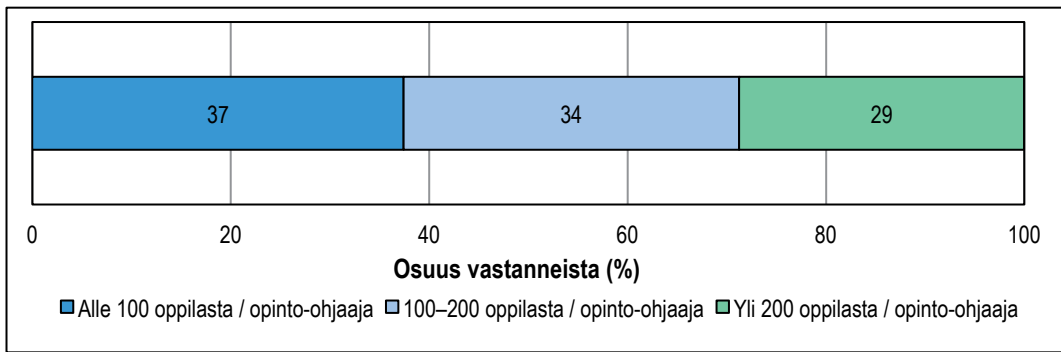
TAULUKKO 6. Perusopetuksen kyselyyn vastanneet alueen, opetuskielen ja oppilasmäärän mukaan⁷

		N	%
AVI-alue	Etelä-Suomen AVI	89	28
	Lounais-Suomen AVI	45	14
	Itä-Suomen AVI	46	14
	Länsi- ja Sisä-Suomen AVI	77	24
	Pohjois-Suomen AVI	42	13
	Lapin AVI	21	7
	Yhteensä	320	100
Opetuskieli vuosiluokilla 7–9	Suomi	292	91
	Ruotsi	12	4
	Suomi ja ruotsi	14	4
	Muu	2	1
	Yhteensä	320	100
Oppilasmäärä vuosiluokilla 7–9	Alle 100 oppilasta	94	29
	100–250 oppilasta	87	27
	251–600 oppilasta	74	23
	Yli 600 oppilasta	65	20
	Yhteensä	320	100

4.1 Ohjauksen ja nivelvaiheen toimintojen resursointi

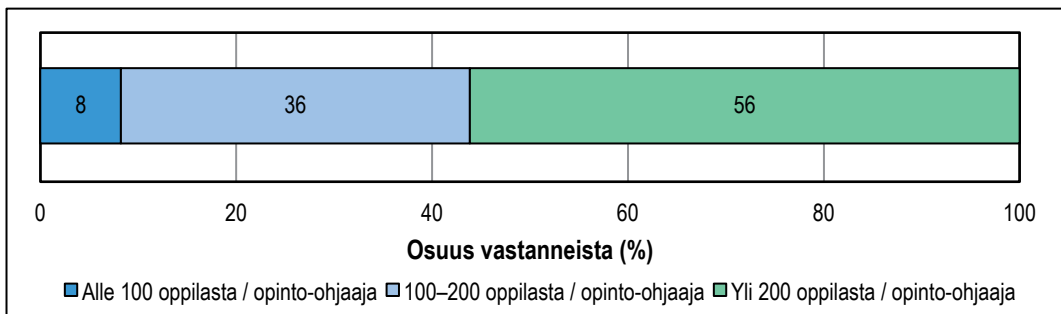
Resursointiin liittyen perusopetuksen järjestäjiltä tiedusteltiin, kuinka paljon järjestäjän kouluissa vuosiluokilla 7–9 on oppilaita yhtä opinto-ohjaajaa kohden lukuvuonna 2018–2019. Järjestäjistä 70 %:lla oli ainoastaan yksi koulu, jossa annettiin vuosiluokkien 7–9 opetusta. Näistä järjestäjistä 219 ilmoitti oppilasmääränsä. 37 %:lla oli alle 100 oppilasta opinto-ohjaajaa kohden, 34 %:lla oppilasmäärä oli 100–200 ja 29 %:lla yli 200 (kuvio 4). Lukumääräisesti 28 järjestäjällä oli yli 250 oppilasta ohjaajaa kohden. Perusopetuksen laatukriteereissä (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2012) suositellaan, että enimmäisoppilasmäärä yhtä opinto-ohjaajaa kohden perusopetuksen yläluokilla on 250.

⁷ Tiedot perustuvat oppilaitosrekisteriin 2018.

KUVIO 4. Oppilasmäärä opinto-ohjaajaa kohden niillä perusopetuksen järjestäjillä, joilla on yksi koulu (n = 219)

Järjestäjistä 30 %:lla oli useampi kuin yksi koulu. Näiltä järjestäjiltä tiedusteltiin oppilasmäärää opinto-ohjaajaa kohden keskimäärin sekä enimmillään. Järjestäjistä 73 ilmoitti keskimääräisen oppilasmääränsä. Yli puolet ilmoitti kouluissaan olevan keskimäärin yli 200 oppilasta opinto-ohjaajaa kohden (kuviokuva 5). Lukumääräisesti 43 järjestäjää ilmoitti, että ainakin yhdessä sen kouluista ylittyy 250 oppilaan raja ohjaajaa kohden.

KUVIO 5. Oppilasmäärä keskimäärin opinto-ohjaajaa kohden niillä perusopetuksen järjestäjillä, joilla on useampi kuin yksi koulu (n = 73)

Yleisimmin yli 200 oppilasta ohjaajaa kohden oli Etelä-Suomen ja Lounais-Suomen AVI-alueilla sijaitsevilla järjestäjillä, kun taas alle 100 oppilasta oli yleisimmin Lapin ja Itä-Suomen AVI-alueiden järjestäjillä. Länsi- ja Sisä-Suomen AVI-alueella oli suhteellisesti vähiten järjestäjiä, joilla oli alle 100 oppilasta ohjaajaa kohden.

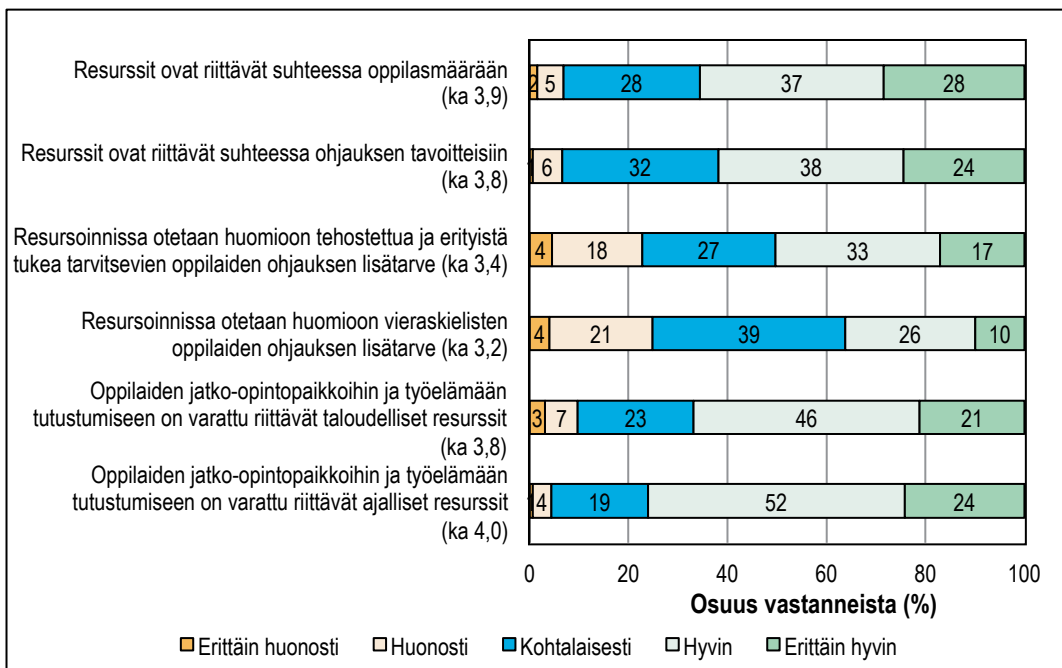
Kyselyssä tiedusteltiin myös, kuinka suurella osalla opinto-ohjauksen työtehtäviin lukuvuonna 2018–2019 osallistuvista on opetustoimen henkilöstön kelpoisuusvaatimusten mukainen opinto-ohjaajan kelpoisuus. Vajaa puolet (47 %) perusopetuksen järjestäjistä ilmoitti, että kaikki

opinto-ohjauksen työtehtäviin osallistuvat ovat kelpoisia. Sen sijaan 16 %:lla järjestäjistä ei ollut tehtävässä yhtään opinto-ohjaajan kelpoisuuden täyttävää työntekijää.

Järjestäjiltä kysyttiin lisäksi, miten oppilaanohjauksen resursseihin liittyvät asiat toteutuvat esitettyjen väittämien osalta järjestäjän kouluissa vuosiluokilla 7–9. Toteutumista arvioitiin viisiportaisella asteikolla, ja väittämässä oli mukana myös vastausvaihtoehdot *ei osaa sanoa* tai *ei ole tarvetta*.

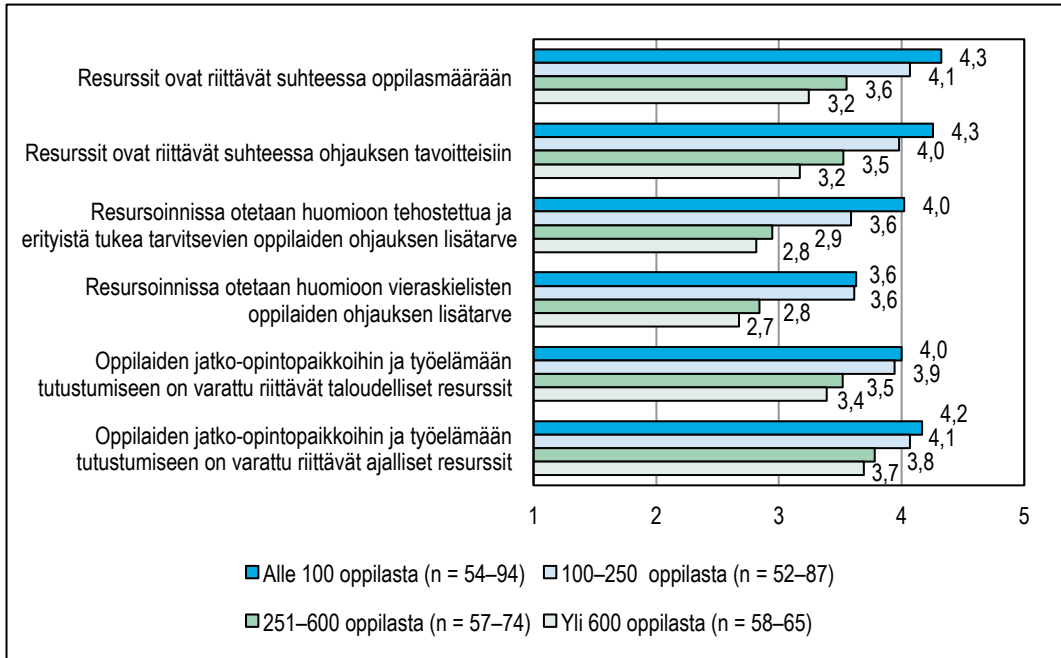
Yli 60 % järjestäjistä piti oppilaanohjauksen resurssien riittävyyttä suhteessa oppilasmäärään ja ohjauksen tavoitteisiin hyvänä tai erittäin hyvänä (kuvio 6). Noin 30 %:n mielestä riittävyys on kohtalainen ja 7 %:n mielestä huono tai erittäin huono. Parhaimmiksi koettiin ajalliset ja taloudelliset resurssit jatko-opintopaikkoihin ja työelämään tutustumiseen, joskin 10 % järjestäjistä piti taloudellisia resursseja riittämättöminä.

Esitetyistä väittämistä heikoiten toteutuviksi ilmoitettiin tehostettua ja erityistä tukea tarvitsevien sekä vieraskielisten oppilaiden ohjauksen resursointiin liittyvät asiat. Vastanneista neljännes ilmoitti, että oppilaanohjauksen resursoinnissa otetaan huonosti tai erittäin huonosti huomioon vieraskielisten oppilaiden ohjauksen lisätarve. Vastaavasti noin viidennes oli sitä mieltä, että resursoinnissa huomioidaan huonosti tai erittäin huonosti tehostettua ja erityistä tukea tarvitsevien oppilaiden ohjauksen lisätarve.

KUVIO 6. Oppilaanohjauksen resurssit perusopetuksen järjestäjien (n = 221–320) arvioimana (asteikko: Toteutuu 1 = Erittäin huonosti, 2 = Huonosti, 3 = Kohtalaisesti, 4 = Hyvin, 5 = Erittäin hyvin)

Järjestäjän koko, eli oppilasmäärä perusopetuksen vuosiluokilla 7–9, oli selkeästi yhteydessä resursseja koskeviin vastauksiin. Yli 250 oppilaan järjestäjät arvioivat resurssit heikommiksi kuin enintään 250 oppilaan järjestäjät (kuvio 7). Suurimmat erot olivat tehostettua ja erityistä tukea tarvitsevien sekä vieraskielisten oppilaiden huomioimisessa. Erot olivat selkeitä myös resurssien riittävydessä suhteessa oppilasmäärään ja ohjauksen tavoitteisiin.

KUVIO 7. Oppilaanohjauksen resurssit perusopetuksen järjestäjien arvioimana järjestäjän vuosiluokkien 7–9 oppilasmäärän mukaan. Keskiarvot (asteikko: Toteutuu 1 = Erittäin huonosti, 2 = Huonosti, 3 = Kohtalaisesti, 4 = Hyvin, 5 = Erittäin hyvin)

Summamuuttujan eli kaikkien resursseja koskevien väittämien yhteisen keskiarvon näkökulmasta järjestäjät, joilla oli yli 200 oppilasta opinto-ohjaajaa kohden, arvioivat resurssit heikommiksi (ka 3,3) kuin järjestäjät, joilla oli 100–200 oppilasta (ka 3,8) tai alle 100 oppilasta (ka 4,1) ohjaajaa kohden.

AVI-alueittain tarkasteltuna resurssien riittävyys arvioitiin paremmaksi Lapin AVI-alueella (ka 4,0) ja Itä-Suomen AVI-alueella (ka 3,8) verrattuna Länsi- ja Sisä-Suomen (ka 3,6) sekä Etelä-Suomen (ka 3,6) AVI-alueisiin.

Järjestäjän opetuskielen näkökulmasta ruotsinkieliset järjestäjät arvioivat resurssien riittävyyden paremmaksi (ka 3,9) kuin suomenkieliset (ka 3,7) ja kahdella kielellä opetusta järjestävät (ka 3,1). Järjestäjän koko ja kieli liittyvät yhteen siten, että suurin osa ruotsinkielisistä opetuksen järjestäjistä on oppilasmäärältään pieniä järjestäjiä, kun taas kaksikieliset suuria järjestäjiä. Suomenkieliset järjestäjät jakautuvat tasaisemmin eri kokoluokkiin.

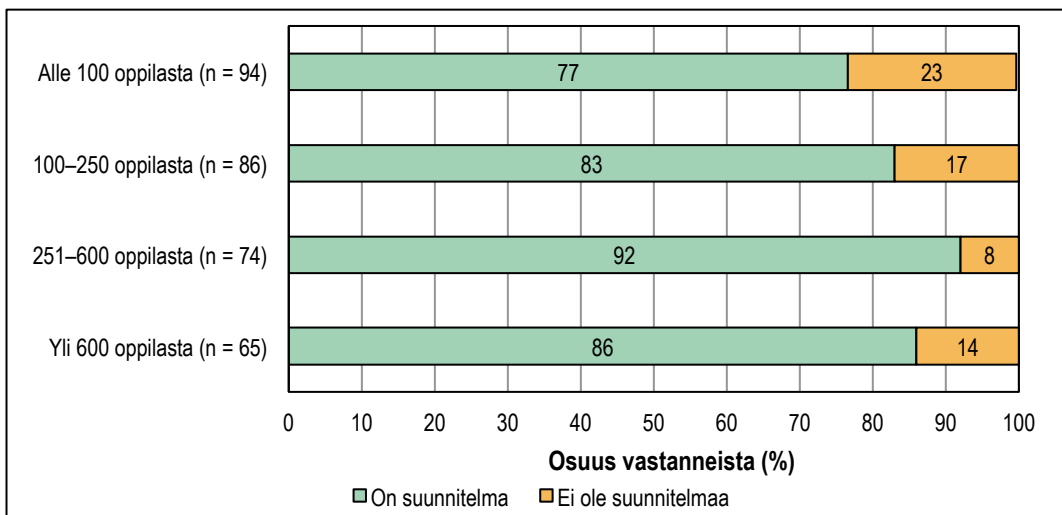
Myös alueellisessa tarkastelussa on huomioitava, että Etelä-Suomen ja Lounais-Suomen AVI-alueilla yli 50 % perusopetuksen järjestäjistä on kooltaan yli 250 oppilaan järjestäjiä. Vastaava osuus Länsi- ja Sisä-Suomen sekä Pohjois-Suomen AVI-alueilla on noin 40 %. Itä-Suomen AVI-alueella kooltaan yli 250 oppilaan järjestäjiä on 30 % ja Lapin AVI-alueella 19 %. Yli 600 oppilaan järjestäjiä on eniten Etelä-Suomen ja Länsi- ja Sisä-Suomen AVI-alueilla.

4.2 Järjestäjän ohjaussuunnitelma

Hyvän ohjauksen kriteerien (Opetushallitus 2014d) mukaan opetuksen järjestäjällä on ohjaussuunnitelma, joka on tarkennettu koulukohtaisesti. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden (Opetushallitus 2014a) mukaan ohjaussuunnitelmassa kuvataan oppilaanohjauksen järjestämisen rakenteet, toimintatavat, työnjako, vastuunjako, työskentely monialaisissa verkostoissa, kodin ja koulun yhteistyö ohjauksessa, työelämäyhteistyö sekä työelämään tutustumisen järjestelyt.

Kyselyvastausten mukaan perusopetuksen järjestäjistä 84 % oli laatinut ohjaussuunnitelman, mutta se puuttui 16 %:lta järjestäjistä. Yleisimpinä syinä suunnitelman puuttumiseen avovastauksissa mainittiin, että suunnitelmaa ei ole vielä ehditty laatimaan tai laatiminen on kesken (n = 20) tai se on vain jäänyt laatimatta (n = 11). Muutamat järjestäjät toivat esille, että erillistä ohjaussuunnitelmaa ei ole laadittu, mutta ohjauksen käytännöt on kuvattu opetussuunnitelmassa (n = 8). Osa (n = 7) ei ollut kokenut tarvetta laatia suunnitelmaa.

Yleisimmin ohjaussuunnitelman olivat laatineet järjestäjät, joilla yläkoulun oppilasmäärä oli 251–600 (kuvio 8). Useimmin suunnitelma puuttui oppilasmäärältään pienemmiltä järjestäjiltä, mutta myös osalta suuremmista järjestäjistä.

KUVIO 8. Perusopetuksen järjestäjien oppilaanohjauksen suunnitelma järjestäjän vuosiluokkien 7–9 oppilasmäärän mukaan

Jokaisella AVI-alueella yli 80 % järjestäjistä oli laatinut ohjaussuunnitelman. Opetuskielen mukaan tarkasteltuna kaksikielisistä järjestäjistä 86 %, suomenkielisistä järjestäjistä 84 % ja ruotsinkielisistä järjestäjistä 83 % oli laatinut ohjaussuunnitelman.

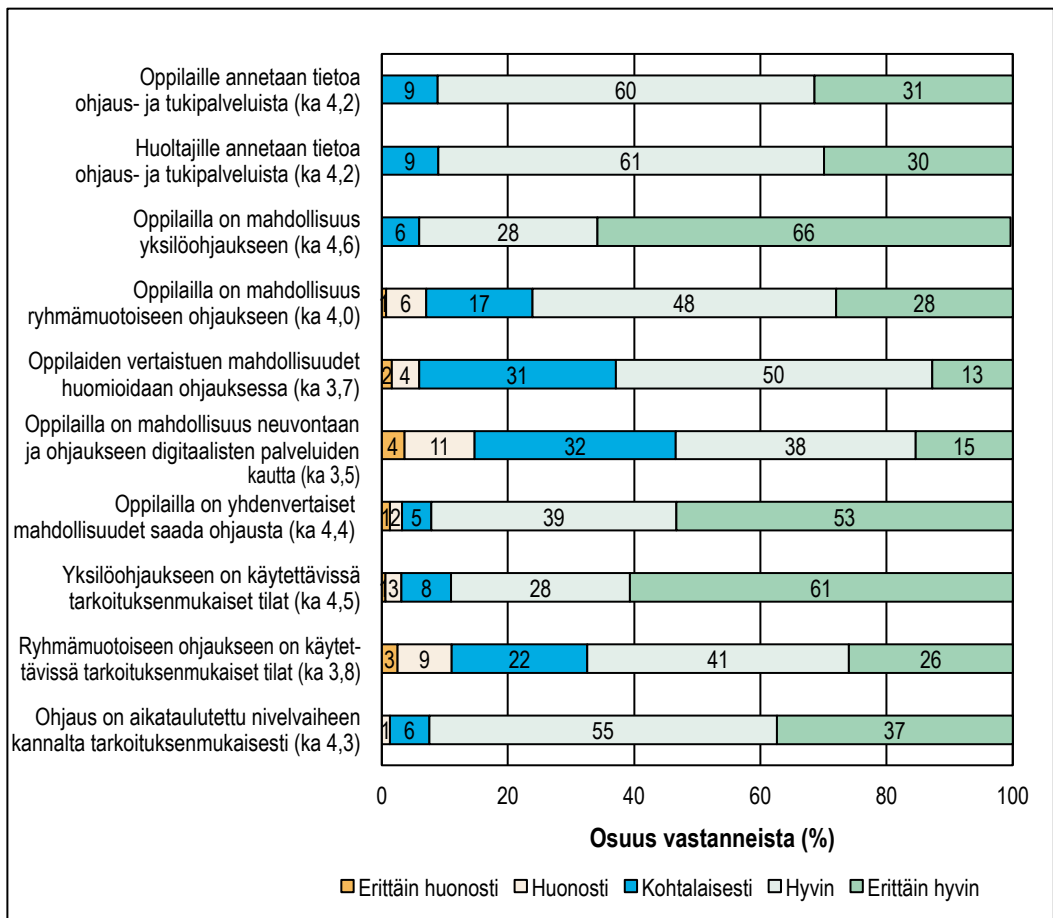
Järjestäjien vastausten mukaan ohjaussuunnitelman laadintaan olivat osallistuneet tyypillisesti opetus- ja ohjaushenkilöstö sekä oppilashuoltohenkilöstö. Osa järjestäjistä oli lisäksi tehnyt yhteistyötä muiden tahojen kanssa ohjaussuunnitelmaa laatiessaan tai sitä päivittäessään. Yleisimmät yhteistyötahot olivat lukiokoulutuksen järjestäjät (38 %), muut perusopetuksen järjestäjät (32 %), huoltajat (29 %), nuorisotoimi tai nuorisopalvelut (24 %) sekä ammatillisen koulutuksen järjestäjät (21 %). Järjestäjistä 34 % ilmoitti, että suunnitelman laadintaan tai päivittämiseen oli osallistunut oppilaita. Järjestäjistä 70 % ilmoitti, että ohjaussuunnitelma on tarkennettu koulukohtaisesti, mutta 30 % ei ollut tarkentamista tehnyt.

4.3 Ohjauksen saatavuus ja saavutettavuus

Opetuksen järjestäjiltä kysyttiin, miten saatavuus ja saavutettavuus toteutuvat järjestäjän kouluissa vuosiluokilla 7–9 oppilaiden jatko-opintoihin ja uravalintoihin suuntautumista tukevassa ohjauksessa. Ohjauksen saatavuudella tarkoitettiin arvioinnissa sitä, onko neuvonta- ja ohjauspalveluja tarjolla, ja saavutettavuudella sitä, onko oppilailla käytettävissä riittävästi tietoa palveluista, ja miten sujuvasti he pääsevät palvelujen piiriin. Kysytyt asiat liittyivät ohjauspalveluista tiedottamiseen, ohjausmuotoihin, yhdenvertaisiin mahdollisuuksiin saada ohjausta, ohjauksessa käytettäviin tiloihin ja ohjauksen aikataulutukseen.

Opiskelijoilta kysyttiin, tiesivätkö he keneltä ohjausta saa ja miten hyvin he saivat tarvitsemaansa neuvontaa ja ohjausta peruskoulun vuosiluokkien 7–9 aikana miettiessään ja suunnitellessaan peruskoulun jälkeisiä jatko-opintoja.

Järjestäjien mukaan parhaiten toteutuu oppilaiden mahdollisuus yksilöohjaukseen, ja ohjauspalveluista tiedottaminen oppilaille ja vanhemmille on toimivaa (kuvio 9). Järjestäjistä 92 % arvioi oppilaiden yhdenvertaisten mahdollisuuksien saada ohjausta toteutuvan hyvin tai erittäin hyvin.

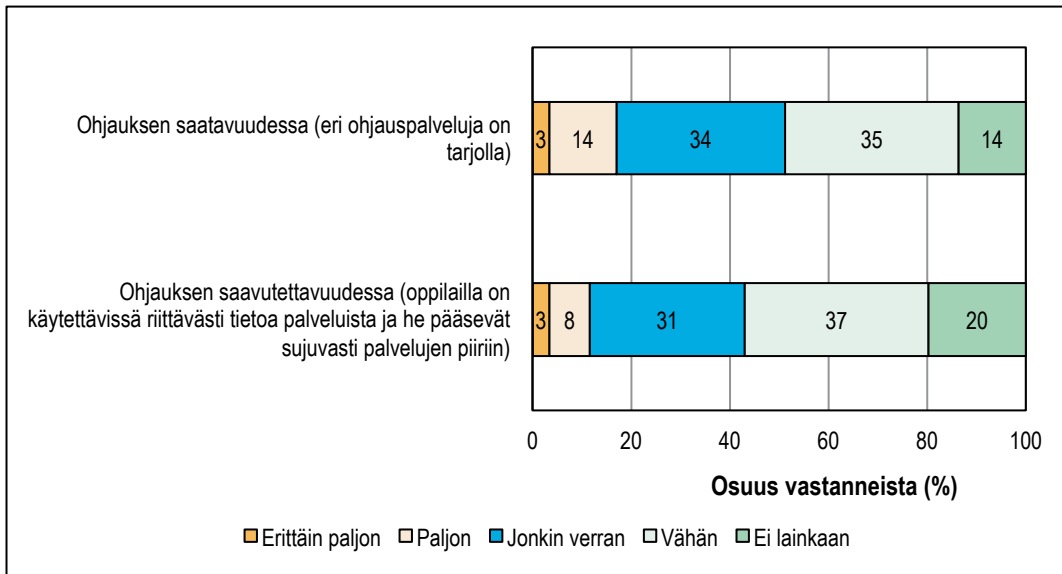

KUVIO 9. Ohjauksen saatavuus ja saavutettavuus perusopetuksen järjestäjien (n = 305–319) arvioimana (asteikko: Toteutuu 1 = Erittäin huonosti, 2 = Huonosti, 3 = Kohtalaisesti, 4 = Hyvin, 5 = Erittäin hyvin)

Oppilaiden mahdollisuus ryhmämuotoiseen ohjaukseen ja digitaalisten välineiden kautta tapahtuvaan ohjaukseen eivät toteudu yhtä hyvin kuin mahdollisuus yksilöohjaukseen. Digitaalisilla palveluilla tarkoitettiin kyselyssä opiskelijoiden mahdollisuuksia ohjaukseen verkon, Skypen, mobiililaitteiden tai muiden vastaavien välineiden kautta. Järjestäjistä noin neljännes arvioi mahdollisuuden ryhmämuotoiseen ohjaukseen toteutuvan korkeintaan kohtalaisesti. 15 % järjestäjistä näki mahdollisuuden neuvontaan ja ohjaukseen digitaalisten välineiden kautta toteutuvan huonosti ja 32 % kohtalaisesti. Vertaistuen mahdollisuudet ohjauksessa huomioi hyvin tai erittäin hyvin 63 % järjestäjistä, kohtalaisesti 31 % ja huonosti 6 % järjestäjistä.

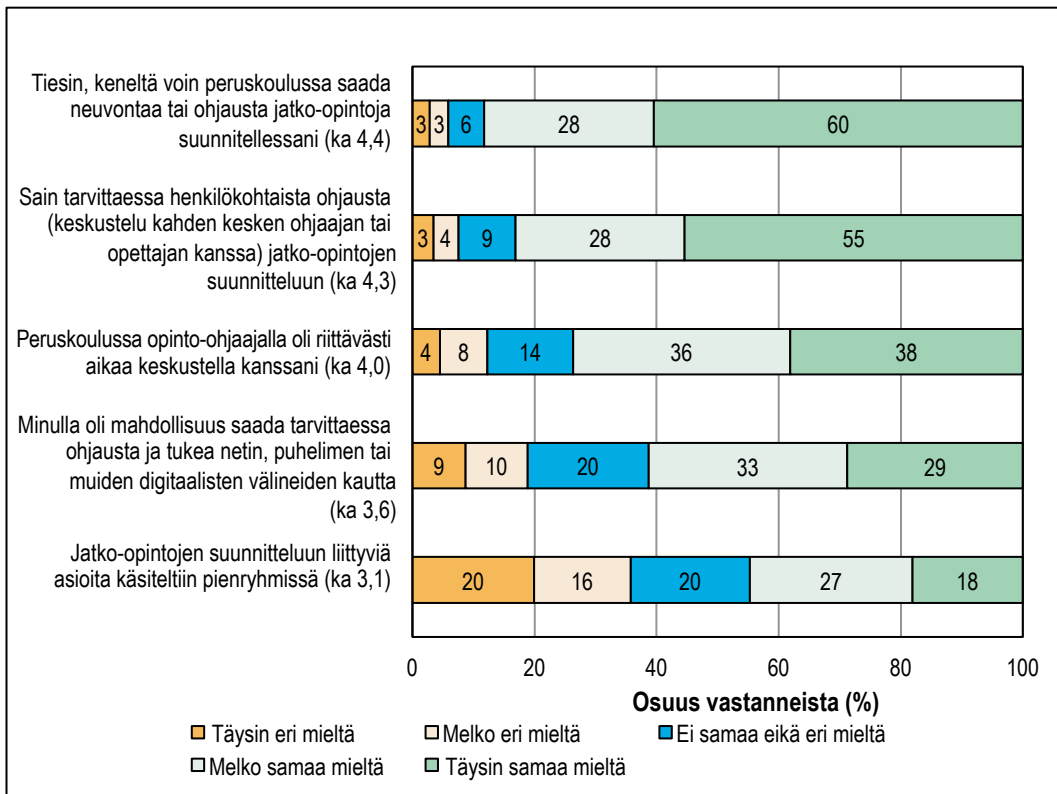
Muina saatavuuteen ja saavutettavuuteen liittyvinä asioina järjestäjäkyselyssä tiedusteltiin ohjauksessa käytettävistä tiloista ja ohjauksen aikataulutuksesta. Järjestäjien mukaan ryhmäohjaukseen on käytettävissä tarkoituksenmukaisia tiloja selkeästi huonommin kuin yksilöohjaukseen. Ohjauksen aikataulutus nivelvaiheen kannalta nähtiin pääosin toimivaksi.

Järjestäjiä pyydettiin lisäksi arvioimaan, missä määrin ohjauksen saatavuudessa ja saavutettavuudessa on eroja järjestäjän eri koulujen kesken. 30 %:lla järjestäjistä oli useampi kuin yksi koulu, joten ne vastasivat tähän kysymykseen. Saatavuuden osalta 17 % järjestäjistä arvioi eroja olevan paljon tai erittäin paljon (kuvio 10). Saavutettavuuden kohdalla vastaava osuus oli 11 %.

KUVIO 10. Perusopetuksen järjestäjien näkemykset ohjauksen saatavuuden ja saavutettavuuden eroista järjestäjän eri koulujen kesken (n = 86–88)

Opiskelijakyselyn mukaan valtaosa opiskelijoista oli tietoisia, keneltä neuvontaa ja ohjausta oli peruskoulussa mahdollista saada, ja he olivat saaneet henkilökohtaista ohjausta (kuvio 11). Kuitenkin 6 % opiskelijoista ilmoitti, ettei ollut peruskoulussa tietoinen, keneltä ohjausta saa, ja 7 % oli sitä mieltä, ettei ollut saanut tarvitsemaansa ohjausta.

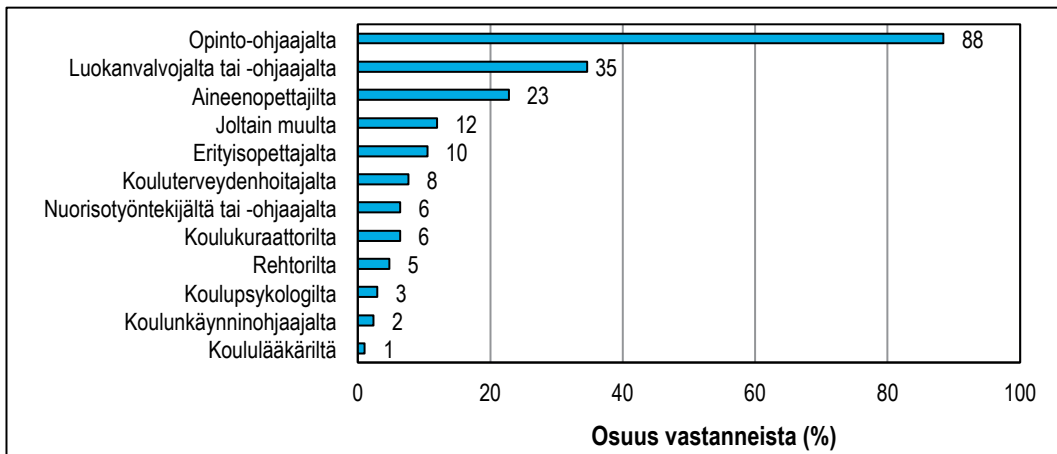

KUVIO 11. Ohjauksen saatavuus ja saavutettavuus perusopetuksessa opiskelijoiden (n = 12 298–14 678) mukaan (asteikko: 1 = Täysin eri mieltä, 2 = Melko eri mieltä, 3 = Ei samaa eikä eri mieltä, 4 = Melko samaa mieltä, 5 = Täysin samaa mieltä)

Opiskelijoista 12 % koki, että opinto-ohjaajalla ei ollut riittävästi aikaa keskustella hänen kanssaan ja 14 % oli epävarma kannastaan. 74 % opiskelijoista koki aikaa olleen riittävästi.

Ryhmäohjauksen kannalta opiskelijoiden vastaukset ovat saman suuntaisia järjestäjävastausten kanssa. Vain alle puolet ilmoitti, että jatko-opintojen suunnitteluun liittyviä asioita oli käsitelty pienryhmissä, ja hieman yli 60 % ilmoitti, että neuvontaa ja ohjausta oli mahdollisuus saada tarvittaessa digitaalisten välineiden kautta.

Opiskelijoilta tiedusteltiin, keneltä he olivat saaneet 7.–9. luokkien aikana ohjausta ja tukea, kun he miettivät ja suunnittelivat, minne lähtevät peruskoulun jälkeen opiskelemaan. Useimmin ohjausta ja tukea oli saatu opinto-ohjaajalta (kuviokuva 12). Seuraavaksi yleisimmin mainittiin luokanvalvojat ja aineenopettajat. Osa oli saanut tukea ja ohjausta myös muilta koulun henkilökunnan tai moniammatillisen verkoston jäseniltä. Vastatessaan opiskelijoiden oli mahdollista valita myös vaihtoehto ”joltain muulta”. Tässä kohdassa opiskelijat mainitsivat useimmiten vanhemmat, perheen ja ystävät.

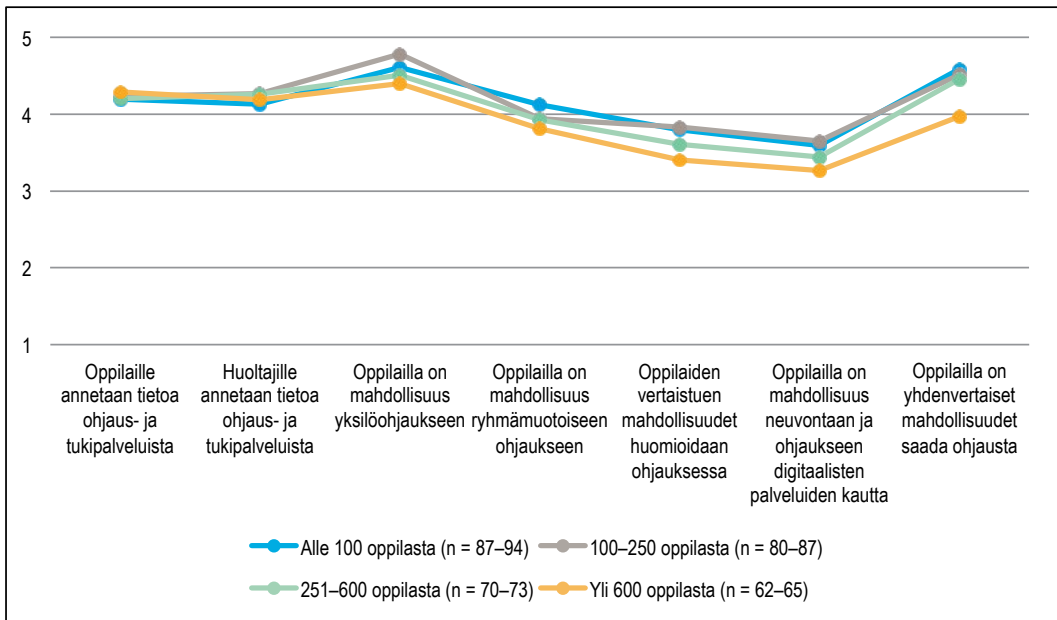

KUVIO 12. Keneltä opiskelijat saivat ohjausta ja tukea, kun he miettivät, minne lähtevät opiskelemaan peruskoulun jälkeen (sai valita 1–5 tärkeintä) (n = 14 862)

Kyselyssä selvitettiin myös, kuinka monta kertaa opiskelijat olivat käyneet opinto-ohjaajan kanssa keskustelua kahden kesken 9. luokan aikana. 78 % vastanneista oli käynyt 1–2 kertaa ja 15 % 3 kertaa tai useammin. 7 % ilmoitti, ettei ollut keskustellut ohjaajan kanssa yhtään kertaa kahden kesken päättöluokan aikana.

Järjestäjävastausten perusteella ohjaus- ja tukipalveluista tiedottaminen toteutuvat yhtä hyvin oppilasmäärältään erikokoisilla järjestäjillä (kuvio 13). Järjestäjien koon kannalta suurimmat erot vastauskeskiarvoissa ilmenivät väittämässä, jotka koskivat oppilaiden yhdenvertaisia mahdollisuuksia saada ohjausta, vertaistuen mahdollisuuksien huomiointia, digitaalisten palvelujen kautta tapahtuvaa ohjausta ja yksilöohjausta. Yli 600 oppilaan järjestäjät arvioivat yhdenvertaisuuden toteutuvan hieman heikommin (ka 4,0) kuin oppilasmäärältään pienemmät järjestäjät (ka 4,5–4,6). Myös suurimpien järjestäjien keskuudessa yhdenvertaisuuden toteutumista pidettiin kuitenkin keskimäärin hyvänä, mutta 25 % näistä järjestäjistä arvioi yhdenvertaisuuden toteutuvan korkeintaan kohtalaisesti, kun vastaava osuus oppilasmäärältään pienemmillä järjestäjillä oli 5–7 %.

Vertaistuen huomiointia arvioivat parhaiten toteutuvaksi järjestäjät, joiden oppilasmäärä oli enintään 250 (ka 3,8) ja heikoiten yli 600 oppilaan järjestäjät (ka 3,4). Vastaavasti digitaalisten palvelujen kautta tapahtuvan ohjauksen mahdollisuutta koskevassa väittämässä korkein vastauskeskiarvo oli 100–250 oppilaan järjestäjillä (ka 3,7) ja matalin yli 600 oppilaan järjestäjillä (ka 3,3). Oppilaiden mahdollisuus yksilöohjaukseen arvioitiin hyväksi kaikenkokoisten järjestäjien keskuudessa. Korkein keskiarvo oli 100–250 oppilaan järjestäjillä (ka 4,8) ja matalin yli 600 oppilaan järjestäjillä (ka 4,4).

KUVIO 13. Ohjauksen saatavuus ja saavutettavuus perusopetuksen järjestäjien arvioimana vuosiluokkien 7–9 oppilasmäärän mukaan. Keskiarvot (asteikko: Toteutuu 1 = Erittäin huonosti, 2 = Huonosti, 3 = Kohtalaisesti, 4 = Hyvin, 5 = Erittäin hyvin)

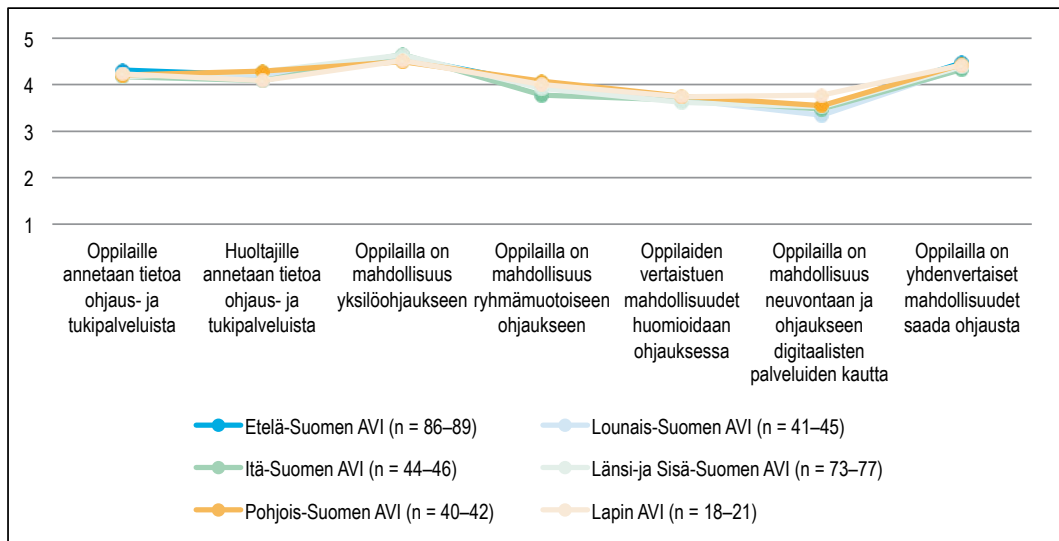
Kaikenkokoisilla järjestäjillä oli käytettävissä yksilöohjaukseen tarkoituksenmukaiset tilat, mutta ryhmäohjauksen tiloista oli puutetta erityisesti yli 600 oppilaan järjestäjillä. Ohjauksen aikataulutus nivelvaiheen kannalta arvioitiin yhtä toimivaksi erikokoisten järjestäjien keskuudessa.

Tarkasteltaessa oppilasmäärää opinto-ohjaajaa kohden, järjestäjien vastauksissa ei ollut summamuuuttujan tasolla suuria eroja. Väittämätasolla suurin ero keskiarvoissa oli yhdenvertaisen ohjauksen mahdollisuudessa, jonka arvioitiin toteutuvan hieman paremmin niiden järjestäjien keskuudessa, joilla oli alle 100 oppilasta (ka 4,6) tai 100–200 oppilasta (ka 4,6) opinto-ohjaajaa kohden kuin niiden keskuudessa, joilla oli yli 200 oppilasta ohjaajaa kohden (ka 4,2). Oppilaiden yksilöohjauksen mahdollisuutta koskevan väittämän osalta korkein keskiarvo oli järjestäjillä, joilla oli 100–200 oppilasta ohjaajaa kohden (ka 4,8) ja matalin niillä, joilla oppilaita ohjaajaa kohden oli yli 200 (ka 4,5).

Yhden koulun järjestäjistä ne, joilla oli enintään 250 oppilasta ohjaajaa kohden, arvioivat yksilöohjauksen (ka 4,7) ja yhdenvertaisuuden (ka 4,6) toteutuvan hieman paremmin kuin ne, joilla ylittyi 250 oppilaan raja ohjaajaa kohden (yksilöohjaus ka 4,2 ja yhdenvertaisuus ka 4,3). Keskiarvot ovat kuitenkin korkeita molemmissa ryhmissä.

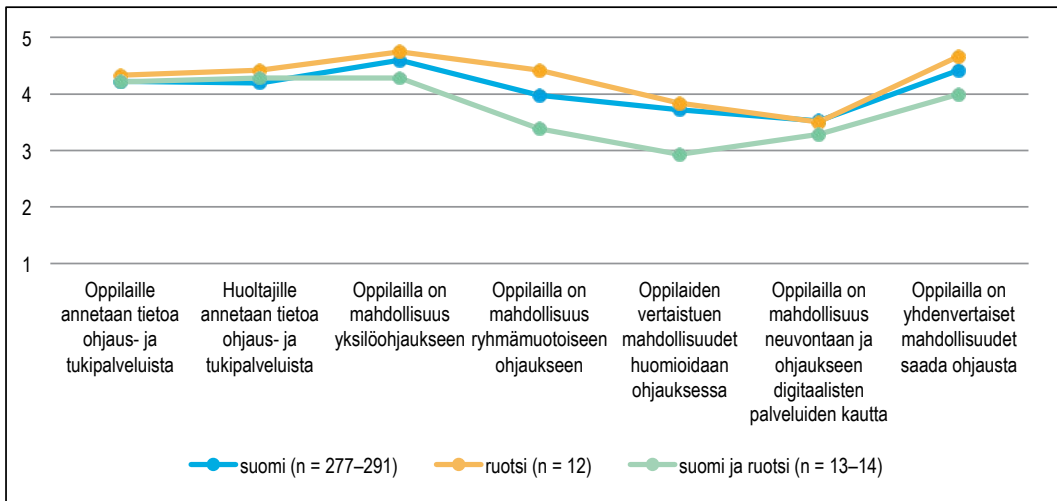
Useamman kuin yhden koulun järjestäjistä ne, jotka ilmoittivat, että ainakin yhdessä niiden kouluista ylittyy 250 oppilaan raja ohjaajaa kohden, arvioivat hieman heikommaksi oppilaiden yhdenvertaiset mahdollisuudet saada ohjausta (ka 3,8) sekä oppilaiden mahdollisuuden neuvontaan digitaalisten palvelujen kautta (ka 3,3) verrattuna niihin, joilla 250 oppilaan määrä ohjaajaa kohden ei ylittynyt (yhdenvertaisuus ka 4,3, digitaaliset palvelut ka 3,6).

AVI-alueittain tarkasteltuna ohjauksen saatavuus ja saavutettavuus toteutuvat melko yhdenmukaisesti eri alueilla. Opiskelijakyselyn vastauksissa ei ollut mainittavia eroja alueittain. Järjestäjävastauksissa digitaalisten palvelujen kautta tapahtuvan ohjauksen arvioitiin toteutuvan parhaiten Lapin AVI-alueella (ka 3,8) ja heikoiten Lounais-Suomen AVI-alueella (ka 3,3) (kuvio 14). Ryhmämuotoista ohjausta koskeva keskiarvo oli korkein Pohjois-Suomen AVI-alueella (ka 4,1) ja matalin Itä-Suomen AVI-alueella (ka 3,8). Kokonaisuudessaan erot väittämissä ovat pieniä ja vastauskeskiarvot korkeita kaikilla alueilla.

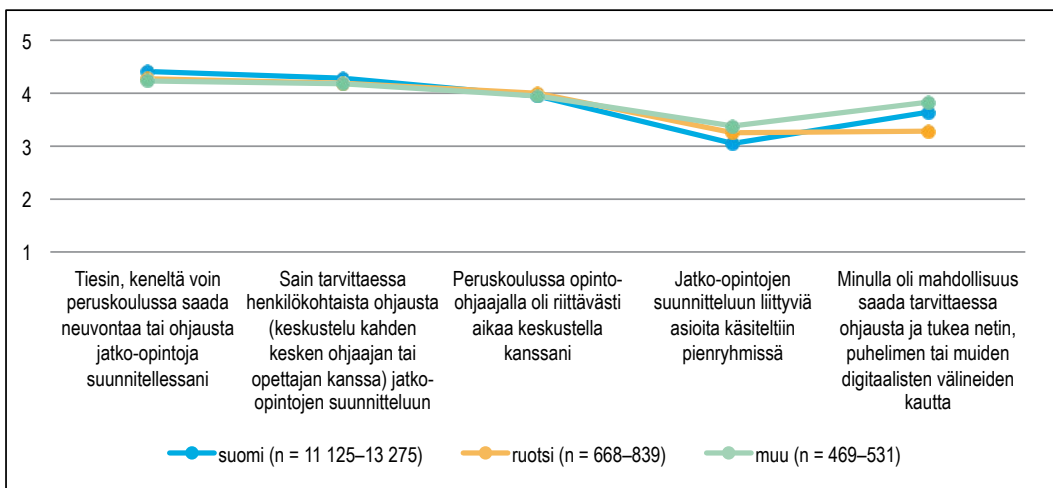
KUVIO 14. Ohjauksen saatavuus ja saavutettavuus perusopetuksen järjestäjien arvioimana AVI-alueittain. Keskiarvot (asteikko: Toteutuu 1 = Erittäin huonosti, 2 = Huonosti, 3 = Kohtalaisesti, 4 = Hyvin, 5 = Erittäin hyvin)

Järjestäjä- ja opiskelijakyselyjen perusteella mahdollisuus yksilöohjaukseen toteutuu hyvin kaikissa kieliryhmissä (kuvio 15). Keskiarvojen valossa ryhmämuotoisen ohjauksen mahdollisuus toteutuu hieman paremmin ruotsinkielisessä koulutuksessa (ka 4,4) kuin suomenkielisessä (ka 4,0). Kahdella kielellä opetusta järjestävät arvioivat muita järjestäjiä heikommaksi oppilaiden mahdollisuuden ryhmämuotoiseen ohjaukseen, vertaistuen mahdollisuuksien huomioinnin sekä yhdenvertaisuuden toteutumisen.

KUVIO 15. Ohjauksen saatavuus ja saavutettavuus perusopetuksen järjestäjien arvioimana kieli-ryhmittäin. Keskiarvot (asteikko: Toteutuu 1 = Erittäin huonosti, 2 = Huonosti, 3 = Kohtalaisesti, 4 = Hyvin, 5 = Erittäin hyvin)

Opiskelijakyselyn vastauksista (kuvio 16) ilmenee, että ruotsinkielisillä opiskelijoilla (ka 3,3) oli peruskouluaihana hieman enemmän kokemuksia jatko-opintojen suunnittelusta pienryhmissä kuin suomenkielisillä opiskelijoilla (ka 3,0). Äidinkielenään muuta kuin suomea tai ruotsia puhuvilla opiskelijoilla oli eniten kokemuksia pienryhmissä tapahtuvasta jatko-opintojen suunnittelusta (ka 3,4) sekä digitaalisten välineiden kautta tapahtuvasta ohjauksesta (ka 3,8).

KUVIO 16. Ohjauksen saatavuus ja saavutettavuus peruskoulussa opiskelijoiden äidinkielen mukaan. Keskiarvot (asteikko: 1 = Täysin eri mieltä, 2 = Melko eri mieltä, 3 = Ei samaa eikä eri mieltä, 4 = Melko samaa mieltä, 5 = Täysin samaa mieltä)

Ohjauksen saatavuuteen ja saavutettavuuteen liittyen eri koulutuksissa opiskelevien vastauksissa oli joitakin eroja, mutta ne olivat melko pieniä. Lukiokoulutuksessa opiskelevien summamuuttujan keskiarvo oli hieman korkeampi (ka 4,0) kuin ammatillisessa koulutuksessa opiskelevien (ka 3,8). Väittämätasolla tarkasteltuna lukiossa opiskelevat (ka 4,4) kokivat peruskoulussa saaneensa hieman paremmin tarvittaessa henkilökohtaista ohjausta jatko-opintojen suunnitteluun kuin ammatillisessa koulutuksessa opiskelevat (ka 4,1). Prosenttijakaumien kannalta tämä ero tarkoittaa sitä, että lukiolaisista 87 % oli väittämän kanssa melko tai täysin samaa mieltä, 6 % melko tai täysin eri mieltä ja 8 % epävarmoja kannastaan. Ammatillisen koulutuksen opiskelijoiden kohdalla samaa mieltä olevia oli 79 %, eri mieltä olevia 9 % ja kannastaan epävarmoja 12 %.

Lukiossa opiskelevat kokivat myös hieman useammin (ka 4,1), että opinto-ohjaajalla oli ollut peruskoulussa riittävästi aikaa keskustella heidän kanssaan verrattuna ammatillisessa koulutuksessa opiskelevien kokemuksiin (ka 3,8). Lukiolaisista 77 % ja ammatillisen koulutuksen opiskelijoista 69 % oli melko tai täysin samaa mieltä tästä väittämästä. Melko tai täysin eri mieltä asiasta oli lukiolaisista 10 % ja ammatillisen koulutuksen opiskelijoista 14 %.

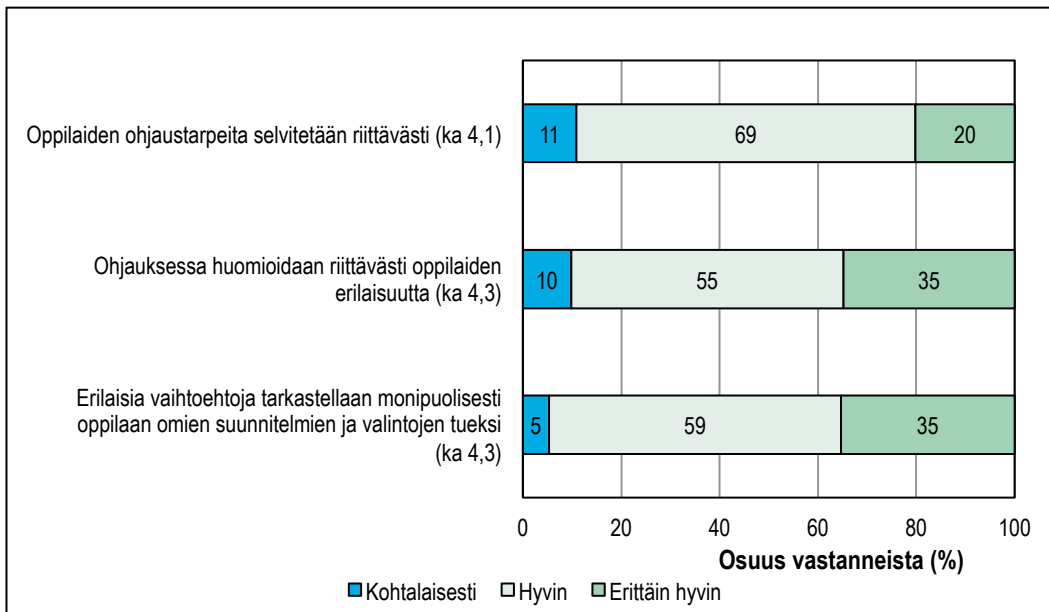
Nivelvaiheen koulutuksissa opiskelevien summamuuttujien keskiarvoissa ei ollut suuria eroja eri koulutusten kesken (ka 3,7–3,8), mutta keskiarvot olivat hieman matalampia kuin toisen asteen opiskelijoiden keskiarvot.

4.4 Ohjauksen tarvevastaavuus, työelämään tutustuminen ja valinnaisaineet

4.4.1 Oppilaiden tarpeiden huomiointi

Tarvelähtöisyyteen ja -vastaavuuteen liittyen opetuksen järjestäjiltä kysyttiin, miten hyvin oppilaiden tarpeita selvitetään ja oppilaiden erilaisuutta huomioidaan jatko-opintoihin ja uravalintoihin ohjauksessa. Opiskelijoilta tiedusteltiin, miten hyvin heitä kannustettiin peruskoulussa pohtimaan erilaisia jatko-opintovaihtoehtoja ja kuinka hyvin ohjaus tuki heitä valinnoissaan.

Perusopetuksen järjestäjien vastausten mukaan oppilaiden tarpeiden ja erilaisuuden huomiointi toteutuu ohjauksessa hyvin (kuvio 17).

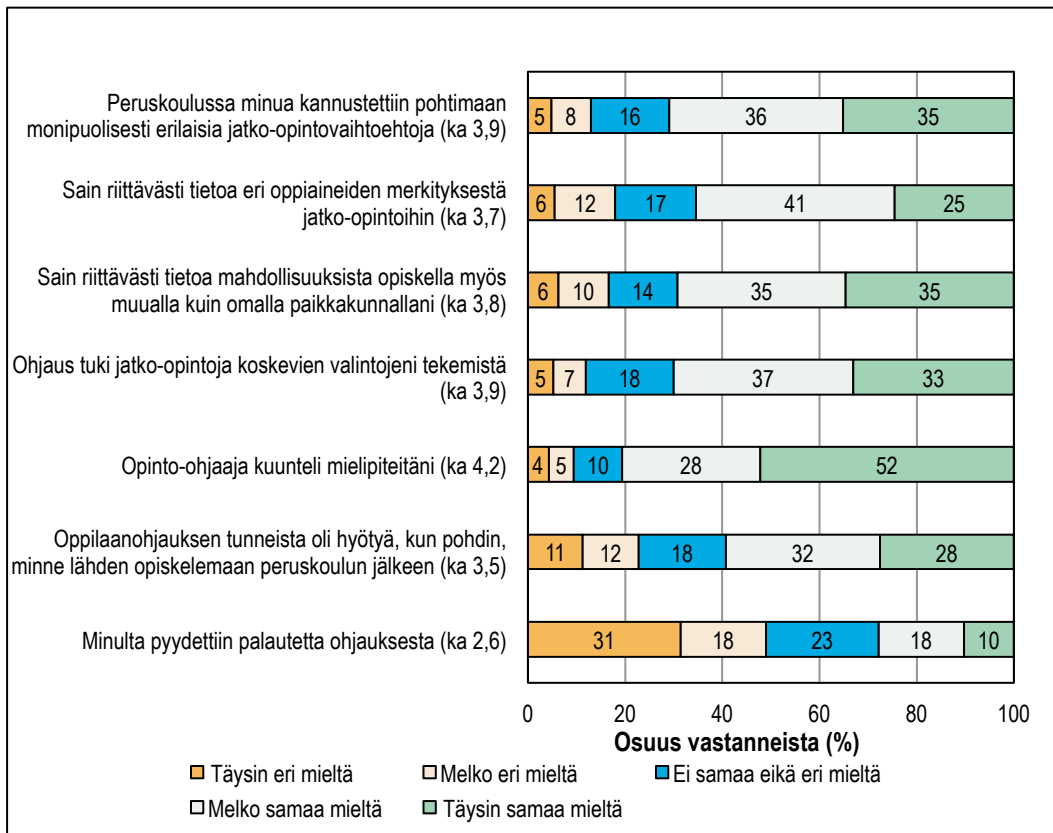

KUVIO 17. Oppilaiden tarpeiden huomiointi jatko-opintoihin ja uravalintoihin ohjauksessa perusopetuksen järjestäjien (n = 313–317) arvioimana (asteikko: Toteutuu 1 = Erittäin huonosti, 2 = Huonosti, 3 = Kohtalaisesti, 4 = Hyvin, 5 = Erittäin hyvin)

Opiskelijat olivat tyytyväisiä siihen, että opinto-ohjaajat kuuntelivat heitä (kuvio 18). Vastaajista noin 70 % oli täysin tai melko samaa mieltä siitä, että peruskoulussa heitä kannustettiin pohtimaan monipuolisesti erilaisia jatko-opintovaihtoehtoja, ja että ohjaus tuki jatko-opintoja koskevien valintojen tekemistä. Hieman kriittisemmin opiskelijat suhtautuivat oppilaanohjauksen tuntien hyödyllisyyteen jatko-opintojen suunnittelun kannalta, tiedon riittävyteen eri oppiaineiden merkityksestä sekä saamaansa tietoon opiskelumahdollisuuksista oman paikkakunnan ulkopuolella. Vain alle kolmannekselta opiskelijoista oli pyydetty palautetta ohjauksesta.

Lisäksi on huomattava, että opiskelijoista 12–13 % oli sitä mieltä, ettei ohjaus ollut tukenut heitä jatko-opintoja koskevissa valinnoissa tai, ettei heitä ollut kannustettu pohtimaan monipuolisesti erilaisia vaihtoehtoja. Opiskelijoista 16–18 % koki, etteivät he saaneet riittävästi tietoa mahdollisuuksista opiskella oman paikkakunnan ulkopuolella eivätkä eri oppiaineiden merkityksestä jatko-opintojen kannalta.

Summamuuttujan tasolla opiskelijoiden vastauksissa ei ollut suuria eroja AVI-alueittain eikä opiskelijoiden äidinkielen suhteen. Väittämätasolla oppilaanohjauksen tunnit oli koettu hieman hyödyllisemmiksi äidinkielenään muuta kuin suomea tai ruotsia puhuvien (ka 3,8) ja ruotsinkielisten (ka 3,7) opiskelijoiden keskuudessa kuin suomenkielisten opiskelijoiden (ka 3,5) keskuudessa. Muuta kuin suomea äidinkielenään puhuvat kokivat myös muita useammin, että heiltä oli pyydetty palautetta ohjauksesta (ka 3,1).

KUVIO 18. Opiskelijoiden (n = 11 444 – 14 317) näkemykset tarpeidensa huomioinnista jatko-opintoihin ja uravalintoihin ohjauksessa peruskoulussa (asteikko: 1 = Täysin eri mieltä, 2 = Melko eri mieltä, 3 = Ei samaa eikä eri mieltä, 4 = Melko samaa mieltä, 5 = Täysin samaa mieltä)

Summamuuttujan tasolla ammatillisessa perustutkintokoulutuksessa opiskelevien (ka 3,8) ja nuorten lukiokoulutuksessa opiskelevien (ka 3,9) kokemuksissa ei ollut suurta eroa. Nivelvaiheen koulutuksissa opiskelevien kohdalla korkein summamuuttujan keskiarvo oli LUVA-koulutuksessa opiskelevilla (ka 3,8) ja matalin VALMA-koulutuksessa opiskelevilla (ka 3,6).

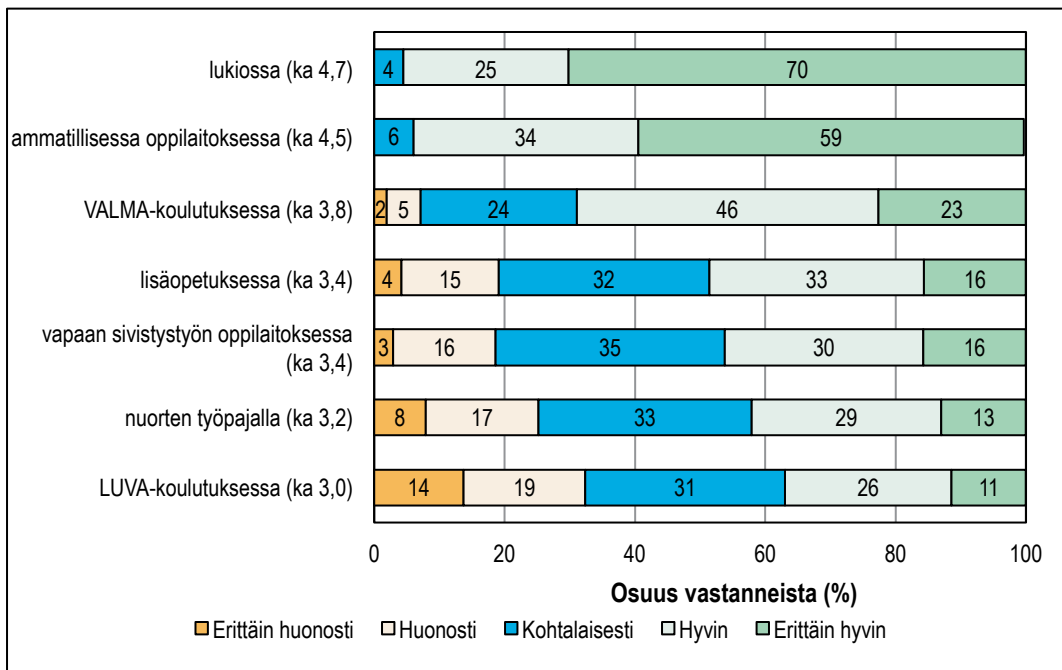
Opetuksen järjestäjiltä kysyttiin lisäksi, miten hyvin ne järjestävät oppilaiden vanhemmille tai huoltajille mahdollisuuksia neuvotella oppilaan jatko-opintoja koskevista suunnitelmista ja valinnoista. Järjestäjistä 51 % arvioi tämän toteutuvan erittäin hyvin, 44 % hyvin ja 5 % kohtalaisesti.

Vastaavasti opiskelijoilta kysyttiin, tukivatko vanhemmat tai huoltajat heitä peruskoulun jälkeisten jatko-opintojen suunnittelussa ja valintojen teossa. Opiskelijoista 62 % oli täysin samaa mieltä, 23 % melko samaa mieltä, 9 % ei ollut samaa eikä eri mieltä ja 6 % oli melko tai täysin eri mieltä asiasta.

4.4.2 Oppilaiden mahdollisuus tutustua eri jatko-opintovaihtoehtoihin

Järjestäjiltä kysyttiin, miten oppilaiden mahdollisuus päästä tarvittaessa tutustumaan opiskeluun eri jatko-opintopaikoissa toteutuu järjestäjän kouluissa vuosiluokilla 7–9. Järjestäjät arvioivat asiaa viisiportaisella asteikolla, ja mukana oli myös *ei osaa sanoa* -vaihtoehto. Vastaavasti opiskelijoilta kysyttiin, saivatko he peruskoulun aikana riittävästi tietoa erilaisista jatko-opintopaikoista, ja toisaalta pääsivätkö he halutessaan tutustumaan opiskeluun jatko-opintopaikoissa. Opiskelijat vastasivat kysymyksiin kolmiportaisella asteikolla, ja vastaajan oli mahdollista vastata myös *en tarvinnut* tai *en osaa sanoa*. Vastauskoosteisiin on otettu mukaan kysymyksiin kantaa ottaneiden vastaukset.

Järjestäjien vastausten mukaan parhaiten toteutuu mahdollisuus tutustua jatko-opintoihin lukiossa ja ammatillisessa oppilaitoksessa (kuvio 19). Vastaajista 95 % ilmoitti tutustumismahdollisuuden lukio-opiskeluun ja 93 % tutustumismahdollisuuden ammatilliseen opiskeluun toteutuvan hyvin tai erittäin hyvin. Tutustumismahdollisuudet valmentaviin ja valmistaviin koulutuksiin sekä muihin nivelvaiheen toteutuksiin arvioitiin selkeästi heikommiksi. Mahdollisuus tutustua LUVA-koulutukseen ja nuorten työpajatoimintaan arvioitiin heikoimmiksi.

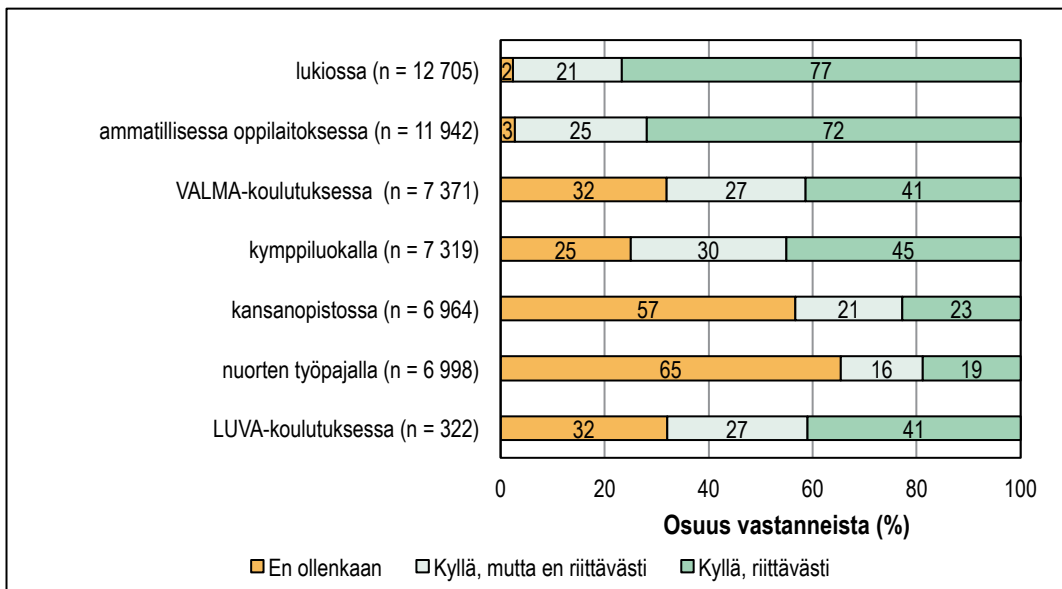

KUVIO 19. Oppilaiden mahdollisuus tutustua eri jatko-opintovaihtoehtoihin perusopetuksen järjestäjien (n = 219–316) arvioimana (asteikko: Toteutuu 1 = Erittäin huonosti, 2 = Huonosti, 3 = Kohtalaisesti, 4 = Hyvin, 5 = Erittäin hyvin)

Järjestäjän koon näkökulmasta LUVA-koulutukseen tutustuminen toteutuu heikommin 251–600 oppilaan järjestäjillä (ka 2,7) kuin yli 600 oppilaan (ka 3,4) ja alle 100 oppilaan (ka 3,1) järjestäjillä. Muilta osin tutustumismahdollisuudet toteutuvat saman tasoisesti erikokoisilla järjestäjillä. Ruotsinkieliset järjestäjät arvioivat tutustumismahdollisuudet lisäopetukseen, nuorten työpajatoimintaan ja vapaan sivistystyön opiskeluun hieman paremmiksi kuin suomenkieliset järjestäjät. Sen sijaan suomenkieliset järjestäjät arvioivat tutustumismahdollisuudet VALMA-koulutukseen ruotsinkielisiä järjestäjiä paremmaksi. AVI-alueittain tutustumismahdollisuuksissa ei ollut suuria eroja, joskin kokonaisuudessaan tutustumismahdollisuudet toteutuivat järjestävävastausten perusteella hieman muita alueita paremmin Lounais-Suomen ja Itä-Suomen AVI-alueilla.

Opiskelijäkyselyn tulos oli samansuuntainen järjestäjäkyselyn kanssa. Opiskelijat olivat saaneet parhaiten tietoa opiskelusta lukiossa ja ammatillisessa koulutuksessa (kuvio 20). Lukio-opiskelusta saamaansa tietoa piti kuitenkin riittämättömänä 21 % vastanneista ja ammatillisesta opiskelusta saamaansa tietoa 25 % vastanneista.

Nivelvaiheen koulutusten kohdalla monet ilmoittivat, ettei heillä ollut tarvetta saada tietoa yhteisistä koulutuksista. Kuitenkin vastanneista yli puolet olisi kaivannut lisää tietoa opiskelusta lisäopetuksessa (kymppiluokalla) ja VALMA-koulutuksessa (kuvio 20). Lisäksi yli puolet ei ilmoituksensa mukaan ollut saanut lainkaan tietoa opiskelusta kansanopistossa ja nuorten työpajalla. LUVA-koulutuksen osalta kuviossa ovat niiden opiskelijoiden vastaukset, jotka ovat ilmoittaneet äidinkielekseen muun kuin suomen tai ruotsin. Opiskelijoista 32 % ei ilmoituksensa mukaan ollut saanut lainkaan tietoa ja 27 % ei ollut saanut riittävästi tietoa LUVA-koulutuksesta.

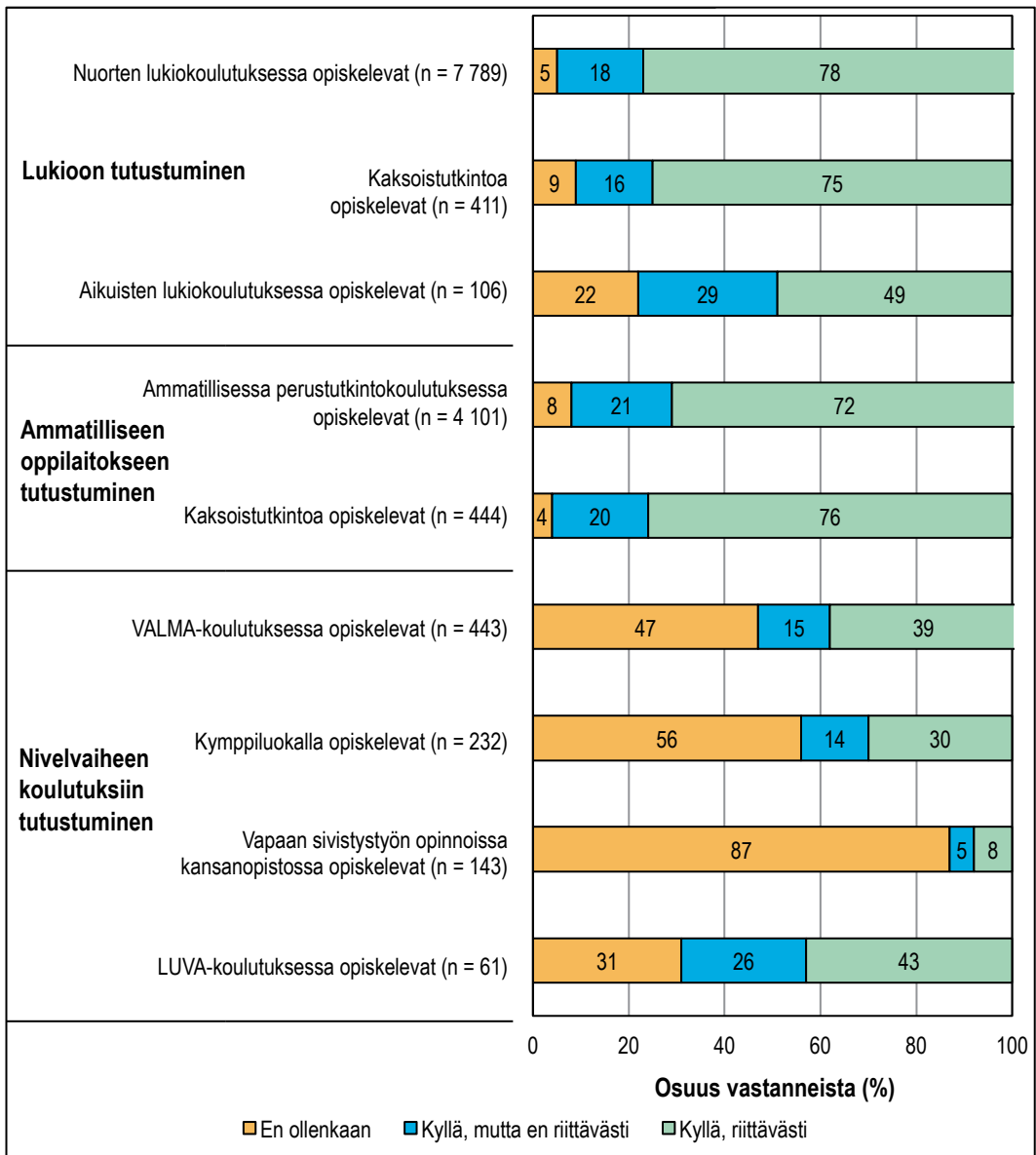

KUVIO 20. Opiskelijoiden näkemykset siitä, missä määrin he saivat peruskoulun aikana tietoa opiskelusta eri koulutuksissa

Järjestäjiltä ja opiskelijoilta kysyttiin lisäksi, miten hyvin oppilaat saavat tietoa mahdollisuudesta suorittaa yhtä aikaa ammatillinen perustutkinto ja ylioppilastutkinto. Järjestäjistä 95 % vastasi, että tietoa annetaan hyvin tai erittäin hyvin. Myös valtaosa opiskelijoista koki, että heille oli kerrottu riittävästi tästä mahdollisuudesta, joskin 27 % oli sitä mieltä, että saatu tieto ei ollut riittävää ja 5 % ei ollut ilmoituksensa mukaan saanut tietoa lainkaan.

Opiskelijoilta tiedusteltiin myös, missä määrin he pääsivät peruskoulun aikana tutustumaan opiskeluun siinä koulutuksessa, jossa he nykyään opiskelevat. Noin kolme neljästä nuorten lukiokoulutuksessa ja kaksoistutkinnossa opiskelevista oli päässyt tutustumaan riittävästi lukiokoulutukseen (kuvio 21). Aikuisten lukiokoulutuksessa opiskelevilla ei kuitenkaan ollut yhtä hyvä tilanne peruskouluaikana, ja noin puolet olisi tarvinnut enemmän mahdollisuuksia lukio-koulutukseen tutustumiseen. Ammatillisen perustutkintokoulutuksen opiskelijoista hieman yli 70 % koki päässeensä riittävästi tutustumaan opiskeluun ammatillisessa oppilaitoksessa ja noin 30 % olisi tarvinnut enemmän tutustumismahdollisuuksia.

Nivelvaiheen koulutuksissa opiskelevilla tilanne tutustumisen kannalta oli selkeästi huonompi. VALMA-koulutuksessa ja lisäopetuksessa (kymppiluokka) opiskelevista noin puolet ei ollut päässyt tutustumaan opiskeluun näissä koulutuksissa lainkaan. Vapaan sivistystyön opiskelijoista lähes 90 % ei ollut peruskouluaikana päässyt tutustumaan opiskeluun kansanopistossa. LUVA-koulutuksessa opiskelevien tilanne oli hieman parempi: 43 % opiskelijoista oli päässyt tutustumaan riittävästi LUVA-koulutukseen. Silti myös LUVA-koulutuksessa opiskelevista useat eivät olleet kokemuksensa mukaan päässeet riittävästi tai lainkaan tutustumaan koulutukseen.

KUVIO 21. Opiskelijoiden näkemykset siitä, missä määrin he pääsivät peruskoulun aikana tutustumaan opiskeluun siinä koulutuksessa, jossa he nykyään opiskelevat

Ammatilliseen koulutukseen oli päästy parhaiten tutustumaan Lounais-Suomen ja Pohjois-Suomen AVI-alueilla. Näillä alueilla peruskoulun suorittaneista nyt ammatillisessa koulutuksessa opiskelevista 74 % koki peruskouluaihana päässeensä tutustumaan riittävästi opiskeluun ammatillisessa oppilaitoksessa. Heikoin tilanne oli Lapin AVI-alueella, jossa riittävästi tutustumaan koki päässeensä 65 % vastanneista. Lukiokoulutukseen tutustumisessa ei ollut mainittavia eroja alueittain.

Lisäopetuksessa (kymppiluokalla) tällä hetkellä opiskelevista opiskelijoista Itä-Suomen AVI-alueella peruskoulunsa suorittaneista 60 % oli päässyt tutustumaan opiskeluun lisäopetuksessa. Huonoin tilanne oli ollut peruskoulunsa Pohjois-Suomen AVI-alueella suorittaneiden lisäopetuksessa opiskelevien osalta, joista 73 % ilmoitti, ettei ollut peruskoulussa päässyt ollenkaan tutustumaan opiskeluun lisäopetuksessa.

Parhaiten VALMA-koulutukseen kokivat päässeensä tutustumaan Itä-Suomen AVI-alueella perusopetuksen suorittaneet nykyiset VALMA-opiskelijat, joista 44 % ilmoitti päässeensä peruskoulussa tutustumaan koulutukseen riittävästi. Heikoin tilanne oli Etelä-Suomen ja Lapin AVI-alueilla peruskoulunsa suorittaneilla VALMA-opiskelijoilla, joista puolet ilmoitti, etteivät he olleet päässeet ollenkaan tutustumaan kyseiseen koulutukseen.

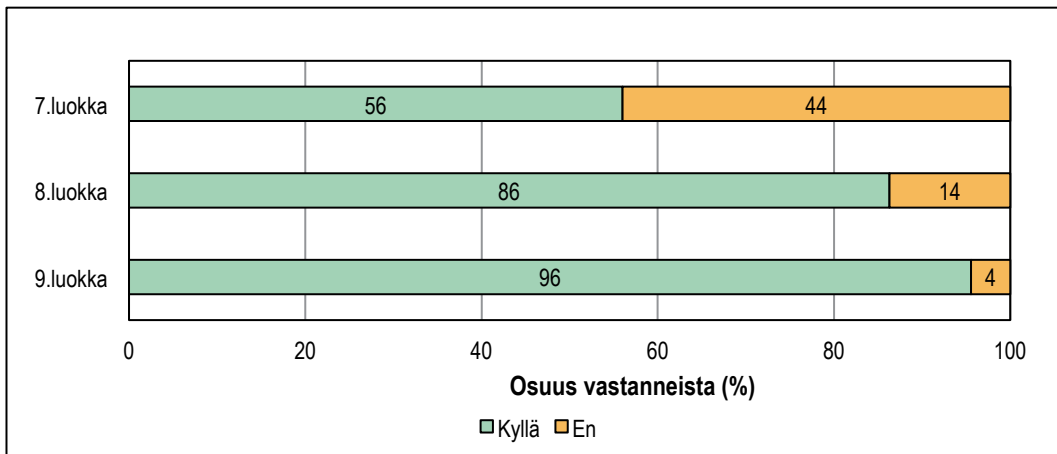
4.4.3 Työelämään tutustuminen ja valinnaisaineet

Työelämään tutustuminen ja työelämä tietous

Työelämään tutustumiseen (TET) liittyen selviteltiin TET-jaksojen organisointia sekä järjestäjien näkemyksiä työelämään tutustumisen järjestelyistä. Opiskelijoilta kysyttiin kokemuksia työelämään tutustumisesta ja sen hyödyistä peruskoulun jälkeisten opintoja suunnitteluun.

Järjestäjiltä tiedusteltiin, miten työelämään tutustuminen on yleisimmin organisoitu järjestäjän kouluissa vuosiluokilla 7–9. Noin 70 % järjestäjistä ilmoitti järjestävänsä TET-jaksoja oppilaille vuosiluokalla 7, ja yleisimmin ne ovat kestoaltaan 1–2 päivää. Vuosiluokalla 8 TET-jaksoja toteutti 93 % järjestäjistä, ja tyypillisin kesto on 5 päivää. 9. luokalla TET-jaksoja järjestivät käytännössä kaikki järjestäjät, ja noin puolella kesto on yleisimmin 5 päivää ja puolella yli 5 päivää.

Vastaavasti opiskelijoilta kysyttiin, olivatko he käyneet tutustumassa työelämään TET-jaksolla eri vuosiluokilla. Hieman yli puolet opiskelijoista ilmoitti käyneensä TET-jaksolla 7. luokalla, ja osuus lisääntyi ylemmillä luokilla (kuvio 22.)

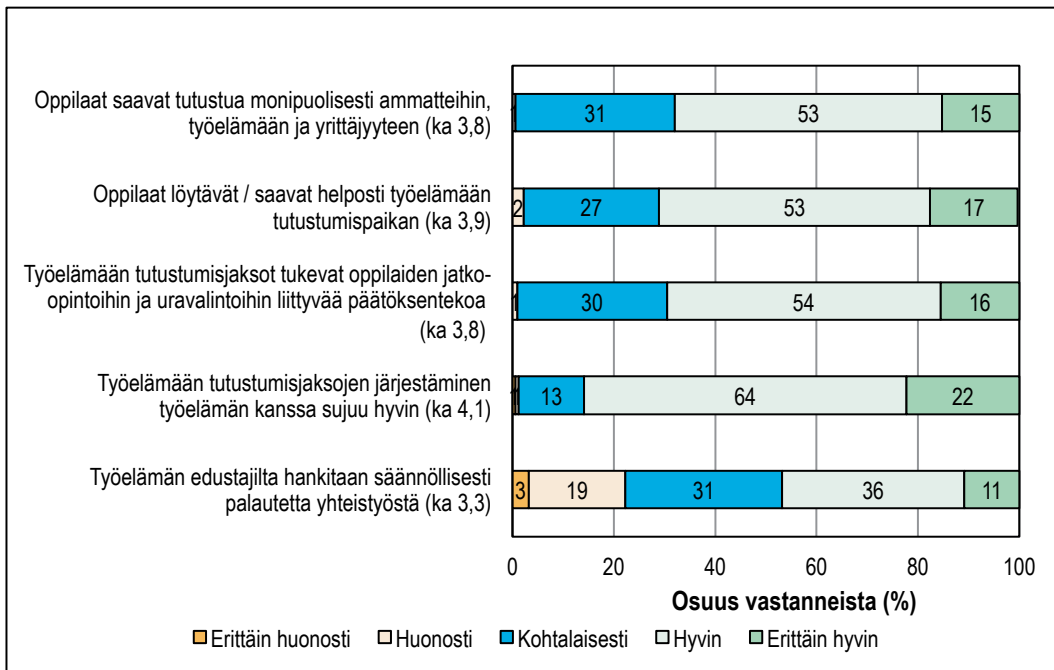
KUVIO 22. Opiskelijoiden vastaukset siihen, olivatko he käyneet tutustumassa työelämään TET-jaksolla perusopetuksen eri vuosiluokilla (n = 13 418–14 816)

Suomenkielisistä opetuksen järjestäjistä neljännes ei järjestänyt lainkaan TET-jaksoja 7. luokalla. Kaksikielisistä vastaava osuus oli puolet järjestäjistä, ja ruotsinkielisistä järjestäjistä 78 % ilmoitti, ettei järjestä TET-jaksoja 7. luokalla. Kahdeksannella luokalla suomenkielisistä järjestäjistä ainoastaan 6 % ei järjestänyt mahdollisuutta työelämään tutustumiseen, kaksikielisistä järjestäjistä osuus oli 21 % ja ruotsinkielisistä 30 %. Yhdeksännellä luokalla eroja järjestäjien kielen mukaan tarkasteltuna ei enää ollut.

Myös opiskelijavastaukset olivat samansuuntaisia. Ruotsia äidinkielenään puhuvista vain 29 % kertoi käyneensä TET-jaksolla 7. luokalla, kun vastaavasti suomenkielistä oli käynyt 58 % ja muun kielisistä 41 %. Ryhmien väliset erot pienenevät kahdeksannella ja yhdeksännellä luokalla.

Itä-Suomen AVI-alueen järjestäjistä 89 % ilmoitti järjestävänsä opiskelijoille mahdollisuuden päästä TET-jaksolle seitsemännellä luokalla vähintään yhdeksi päiväksi. Kahdeksannella luokalla Itä- ja Pohjois-Suomen AVI-alueiden opetuksen järjestäjistä kaikki takasivat opiskelijoilleen työelämään tutustumiseen vähintään yhden päivän ajaksi. Vastaavasti Etelä-Suomen AVI-alueella 14 % opetuksen järjestäjistä ei järjestänyt lainkaan TET-jaksoa kahdeksannella luokalla. Yhdeksännellä luokalla erot järjestäjien välillä olivat vähäiset. Opiskelijoiden vastauksissa ei ollut mainittavia eroja AVI-alueittain tarkasteltuna.

Järjestäjistä noin 70 % oli sitä mieltä, että oppilaiden mahdollisuus tutustua monipuolisesti ammatteihin ja työelämään toteutuu järjestäjän kouluissa hyvin, ja että opiskelijat löytävät helposti työelämään tutustumispaikan (kuviokuva 23). Vastaava osuus järjestäjistä arvioi, että työelämään tutustumisjakso tukevat hyvin oppilaiden päätöksentekoa jatko-opintojen ja uravalintojen kannalta. Valtaosa järjestäjistä koki TET-jaksojen järjestämisen työelämän kanssa sujuvan hyvin, mutta palautteen hankkiminen työelämästä ei ole vastausten perusteella kovin säännöllistä.

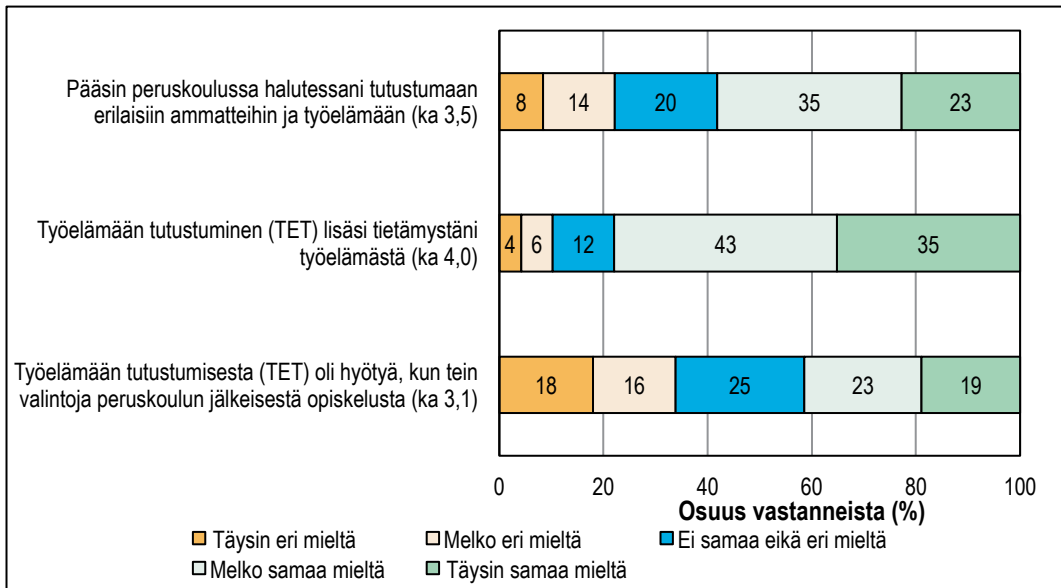
KUVIO 23. Perusopetuksen järjestäjien (n = 314–319) näkemykset työelämään tutustumiseen liittyvien asioiden toteutumisesta kouluissaan vuosiluokilla 7–9 (asteikko: Toteutuu 1 = Erittäin huonosti, 2 = Huonosti, 3 = Kohtalaisesti, 4 = Hyvin, 5 = Erittäin hyvin)

Järjestäjien vastausten mukaan oppilaiden tutustuminen monipuolisesti eri ammatteihin, työelämään ja yrittäjyyteen toteutui parhaiten oppilasmäärältään 100–250 oppilaan järjestäjillä (ka 4,0) ja heikoiten yli 600 oppilaan järjestäjillä (ka 3,6). Palautteen säännöllinen hankinta työelämän edustajilta toteutui parhaiten opiskelijamäärältään alle 100 oppilaan järjestäjillä (ka 3,5) ja heikoiten yli 600 oppilaan järjestäjillä (ka 3,1). Muiden väittämien osalta eri kokoisten järjestäjien välillä ei ollut suuria eroja.

AVI-alueittain tarkasteltuna oppilaiden mahdollisuus tutustua eri ammatteihin arvioitiin parhaimmaksi Lounais-Suomen AVI-alueella sijaitsevien opetuksen järjestäjien keskuudessa (ka 4,1). Heikoiten tämän arvioivat toteutuvan Etelä- ja Itä-Suomen AVI-alueiden opetuksen järjestäjät (molemmilla ka 3,7). Palautteen hankinta työelämältä toteutui parhaiten Lounais-Suomen AVI-alueella (ka 3,6) ja heikoiten Etelä-Suomen AVI-alueella (ka 3,2).

Kielen perusteella työelämään tutustumiseen liittyvät asiat toteutuivat paremmin ruotsinkielisillä opetuksen järjestäjillä (ka 4,0) verrattuna suomenkielisiin (ka 3,8) ja kaksikielisiin opetuksen järjestäjiin (ka 3,5). Suurin ero oli työelämän edustajilta hankitussa palautteessa, jota ruotsinkieliset järjestäjät hankkivat säännöllisemmin (ka 3,7) kuin suomenkieliset (ka 3,3) ja kaksikieliset järjestäjät (2,9). Ruotsinkieliset järjestäjät arvioivat myös oppilaidensa saavan helpommin työelämään tutustumispaikan (4,3) kuin suomenkieliset tai kaksikieliset järjestäjät (molemmilla ka 3,8).

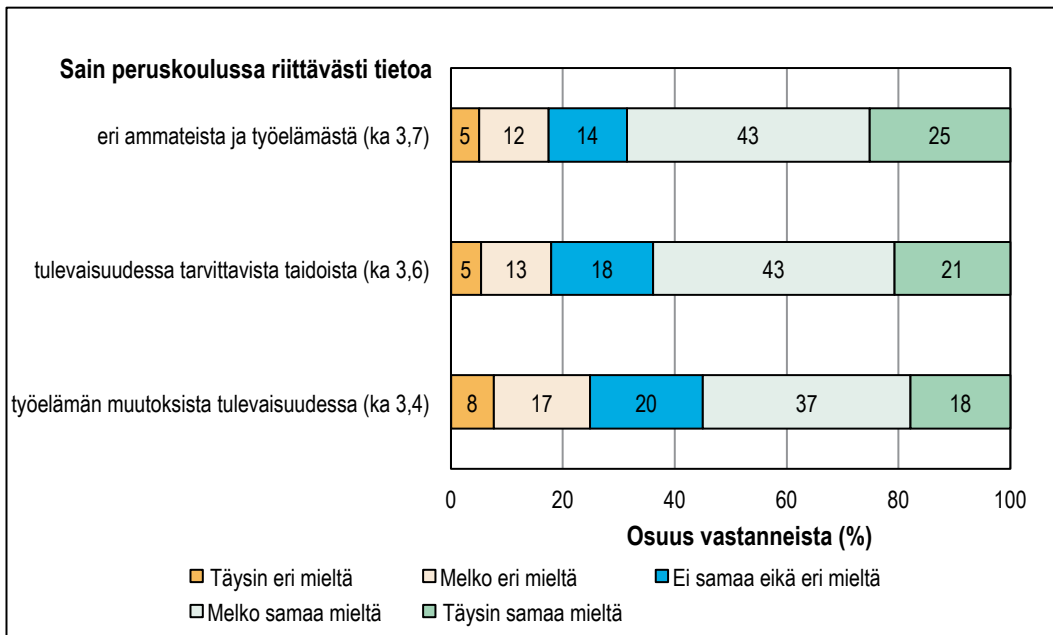
Opiskelijoista noin 60 % koki peruskoulussa päässeensä halutessaan tutustumaan erilaisiin ammatteihin, mutta lähes neljännes oli asiasta eri mieltä (kuvio 24). Lähes 80 % opiskelijoista koki TET-jaksojen lisänneen heidän tietämystä työelämästä, mutta vain 42 % koki TET-jaksoista olleen hyötyä jatko-opintoja koskevissa valinnoissa.

KUVIO 24. Opiskelijoiden kokemukset (n = 13 702–14 379) työelämään tutustumisesta (asteikko: 1 = Täysin eri mieltä, 2 = Melko eri mieltä, 3 = Ei samaa eikä eri mieltä, 4 = Melko samaa mieltä, 5 = Täysin samaa mieltä)

AVI-alueittain ja opiskelijan äidinkielen mukaan tarkasteltuna eroja ei ollut. Kyselyyn vastaa- mishetkellä ammatilliseen perustutkintoon johtavassa koulutuksessa opiskelevat kokivat TET- harjoittelun hyödyllisemmäksi (ka 3,4) peruskoulun jälkeisen opiskelupaikan valinnan kannalta, kuin lukiokoulutuksessa opiskelevat (ka 2,9).

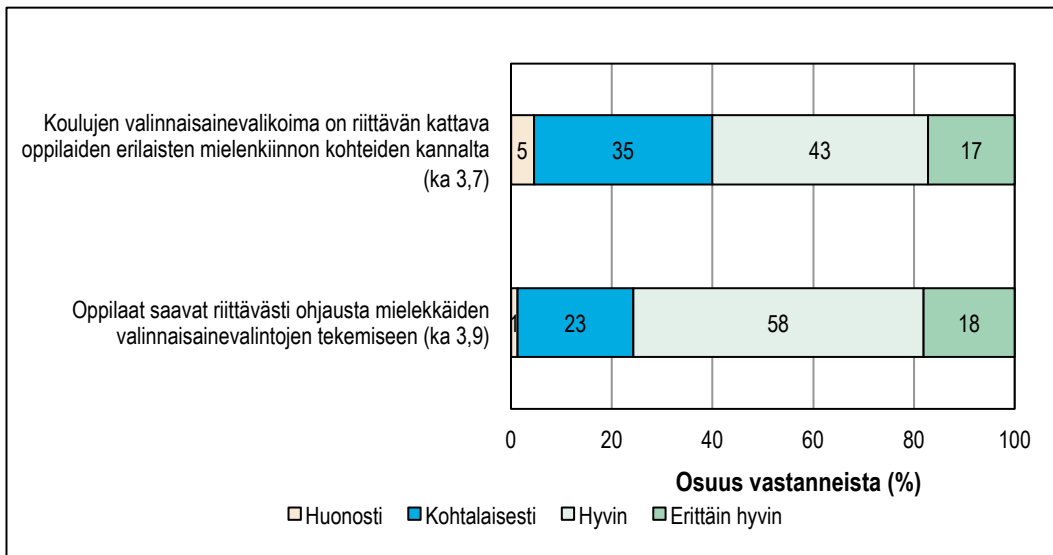
Opiskelijoilta kysyttiin lisäksi, saivatko he peruskoulussa riittävästi tietoa ammateista, työelämästä ja työelämän muutoksista sekä työelämässä tarvittavista taidoista (kuvio 25). Suurin osa opiske- lijoista koki saaneensa riittävästi tietoa, mutta vajaa viidennes piti saatua tietoa riittämättömänä. Neljäsosa opiskelijoista ei ollut saanut riittävästi tietoa työelämän muutoksista tulevaisuudessa. Opiskelijoiden näkemyksissä ei ollut suuria eroja äidinkielen tai peruskoulun AVI-alueen mukaan tarkasteltuna.

KUVIO 25. Opiskelijoiden (n = 14 078–14 507) kokemukset perusopetuksessa saadun työelämää koskevan tiedon riittävydestä (asteikko: 1 = Täysin eri mieltä, 2 = Melko eri mieltä, 3 = Ei samaa eikä eri mieltä, 4 = Melko samaa mieltä, 5 = Täysin samaa mieltä)

Valinnaisaineet

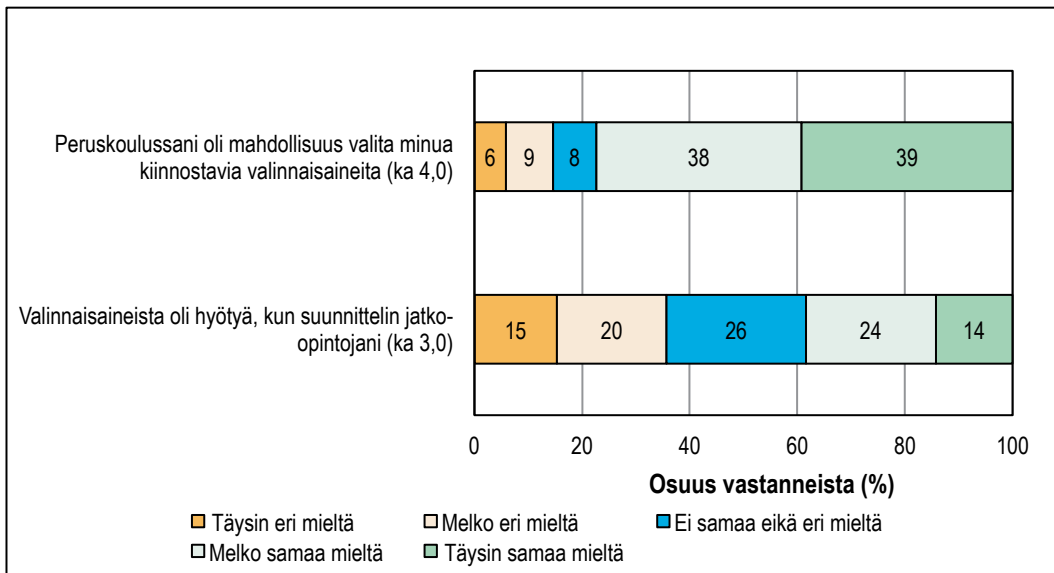
Järjestäjistä 60 % oli sitä mieltä, että sen ylläpitämien koulujen valinnaisainevalikoima on riittävän kattava opiskelijoiden mielenkiinnon kohteiden kannalta, mutta loput arvioivat kattavuuden korkeintaan kohtalaiseksi (kuvio 26). Järjestäjien mukaan oppilaat saavat riittävästi ohjausta valinnaisainevalintojen tekemiseen, joskin lähes neljännes arvioi riittävyyden korkeintaan kohtalaiseksi.

KUVIO 26. Perusopetuksen järjestäjien (n = 308–309) näkemykset valinnaisaineisiin liittyvien asioiden toteutumisesta kouluissaan vuosiluokilla 7–9 (asteikko: Toteutuu 1 = Erittäin huonosti, 2 = Huonosti, 3 = Kohtalaisesti, 4 = Hyvin, 5 = Erittäin hyvin)

Ruotsinkieliset opetuksen järjestäjät arvioivat sekä valinnaisainevalikoimansa riittävyyden (ka 3,8) että oppilaiden saaman ohjauksen valinnaisainevalintoihin (ka 4,3) toteutuvan paremmin kuin suomenkieliset (ka 3,7 ja 3,9) tai kaksikieliset opetuksen järjestäjät (ka 3,4 ja 3,5). Valinnaisainevalikoima arvioitiin riittävimäksi Lounais-Suomen AVI-alueen opetuksen järjestäjien keskuudessa (ka 3,9) ja vähiten riittäväksi Lapin AVI-alueen järjestäjien keskuudessa (ka 3,5). Opetuksen järjestäjän oppilasmäärän mukaan tarkasteltuna erot eivät olleet suuria.

Opiskelijoista valtaosa koki, että heillä oli ollut peruskoulussa mahdollisuus valita itseään kiinnostavia valinnaisaineita. Vajaa 40 % oli sitä mieltä, että valinnaisaineista oli ollut hyötyä jatko-opintojen suunnittelun kannalta, mutta lähes yhtä moni oli asiasta eri mieltä (kuvio 27). AVI-alueittain ja vastaajan äidinkielen mukaan tarkasteltuna vastauksissa ei ollut mainittavia eroja.

KUVIO 27. Opiskelijoiden (n = 13 477–14 549) kokemukset valinnaisaineista (asteikko: 1 = Täysin eri mieltä, 2 = Melko eri mieltä, 3 = Ei samaa eikä eri mieltä, 4 = Melko samaa mieltä, 5 = Täysin samaa mieltä)

Ammatilliseen perustutkintoon johtavassa koulutuksessa opiskelevat kokivat peruskoulun valinnaisaineet jatko-opintosuunnitelmiansa kannalta hieman hyödyllisemmiksi (ka 3,2) kuin lukiokoulutuksessa opiskelevat (ka 2,9).

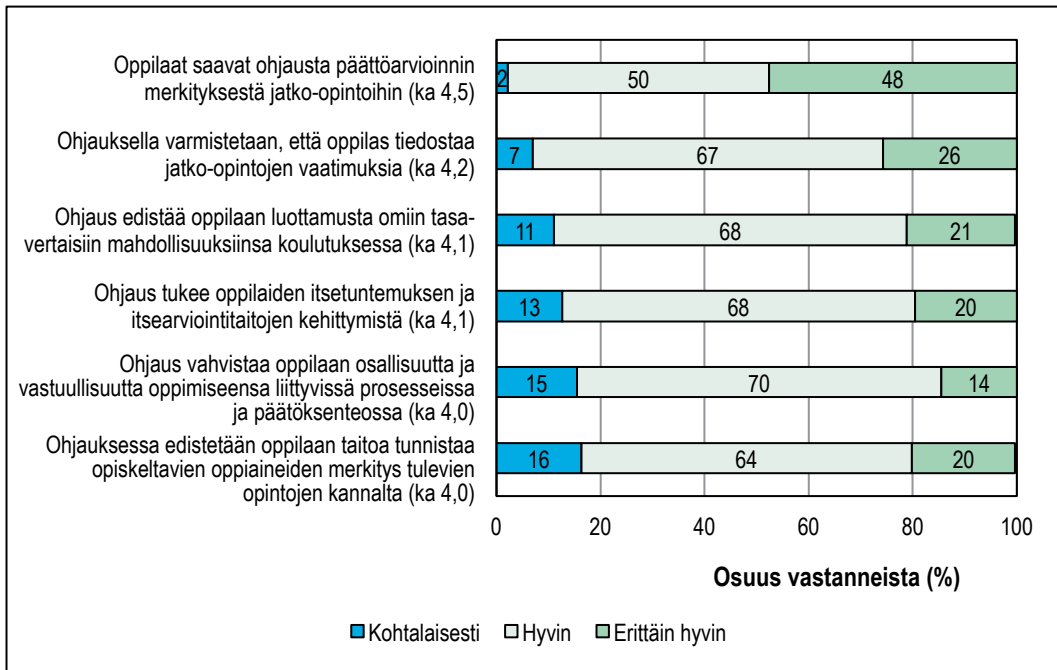
4.5 Ohjaus oppilaiden itsetuntemuksen sekä päätöksentekojen ja tiedonhankintataitojen tukemisessa

Perusopetuksen vuosiluokilla 7–9 oppilaanohjauksen tavoitteena on tukea oppilaan itsetuntemuksen ja itsearviointitaitojen sekä tulevaisuuden suunnittelu- ja päätöksentekotaitojen kehittymistä. Oppilaanohjauksen tehtävänä yhdessä muiden oppiaineiden kanssa on selkeyttää opiskeltavien oppiaineiden merkitystä jatko-opintojen ja työelämätaitojen kannalta. Ohjauksella vahvistetaan oppilaiden toimijuutta ja oma-aloitteisuutta koulutus- ja uravalintoihin koskevassa päätöksenteossa. Oppilaita autetaan tunnistamaan omiin valintoihinsa vaikuttavia tekijöitä ja hahmottamaan valintojen vaikutusta opintoihin ja tulevaisuuteen. Oppilaat oppivat käyttämään ja hyödyntämään erilaisia tieto-, neuvonta- ja ohjauspalveluita. (Opetushallitus 2014a.)

Opetuksen järjestäjien ja opiskelijoiden kyselyillä selvitettiin, miten hyvin peruskoulun ohjaus tukee oppilaiden itsetuntemuksen, päätöksentekotaitojen ja tiedonhankintataitojen kehittymistä vuosiluokkien 7–9 aikana. Opiskelijoilta tiedusteltiin myös, miten he kokevat oppineensa näitä taitoja peruskoulussa.

4.5.1 Itsetuntemuksen ja päätöksentekotaitojen kehittyminen

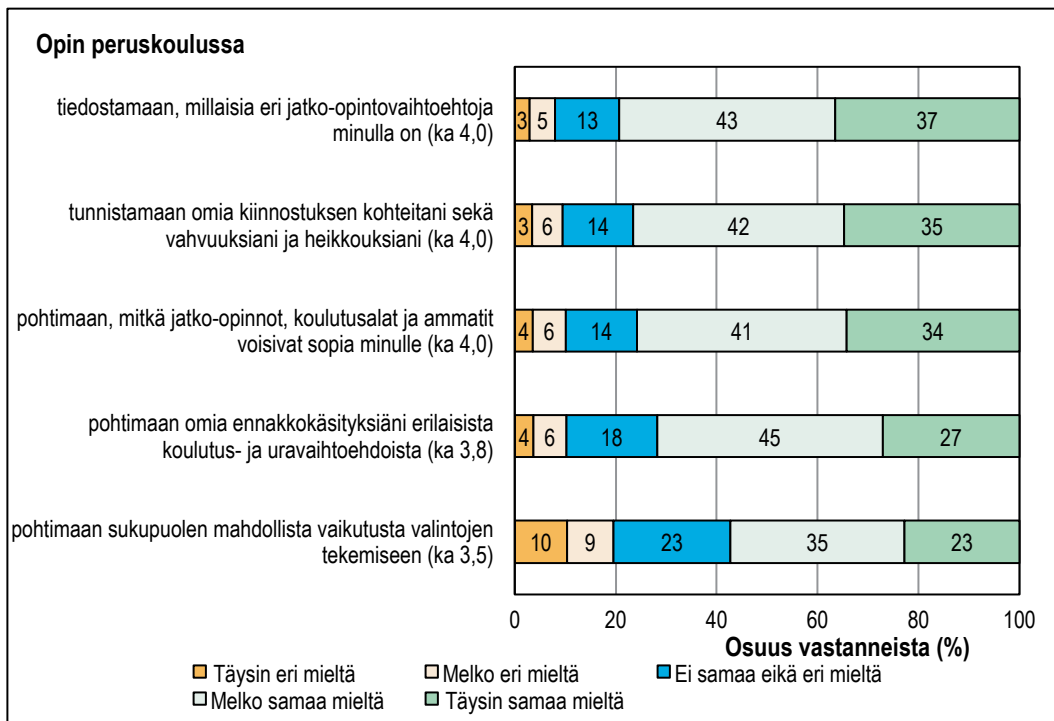
Opetuksen järjestäjien mukaan päättöarvioinnin merkityksen ja jatko-opintojen vaatimusten käsittely ja avaaminen ohjauksessa toteutuvat hyvin (kuvio 28). Ohjaus myös edistää oppilaan luottamusta omiin tasavertaisiin mahdollisuuksiin koulutuksessa ja tukee itsetuntemuksen ja itsearviointitaitojen kehittymistä. Myös oppilaan osallisuuden, vastuullisuuden ja päätöksenteon tukeminen sekä oppiaineiden merkityksen tunnistamisen edistäminen toteutuvat järjestäjien mukaan pääosin hyvin.

KUVIO 28. Perusopetuksen järjestäjien (n = 313–318) näkemykset ohjauksen kyvystä tukea oppilaiden itsetuntemuksen ja päätöksentekotaitojen kehittymisessä (asteikko: Toteutuu 1 = Erittäin huonosti, 2 = Huonosti, 3 = Kohtalaisesti, 4 = Hyvin, 5 = Erittäin hyvin)

Ruotsinkieliset opetuksen järjestäjät arvioivat ohjauksen tukevan oppilaiden itsetuntemuksen ja itsearviointitaitojen kehittymistä hieman paremmin (ka 4,3) kuin suomenkieliset (ka 4,1) tai kaksikieliset opetuksen järjestäjät (ka 3,9). Muut erot kieliryhmien, AVI-alueiden tai opetuksen järjestäjän koon mukaan tarkasteltuna olivat pieniä.

Valtaosa opiskelijoista koki peruskoulussa oppineensa tiedostamaan, millaisia jatko-opintovaihtoehtoja heillä on, ja tunnistamaan omia kiinnostuksen kohteitaan sekä vahvuuksiaan ja heikkouksiaan (kuvio 29). Enemmistö koki myös oppineensa pohtimaan erilaisten opintojen ja ammattialojen soveltuvuutta ja omia ennakkokäsityksiä niistä.

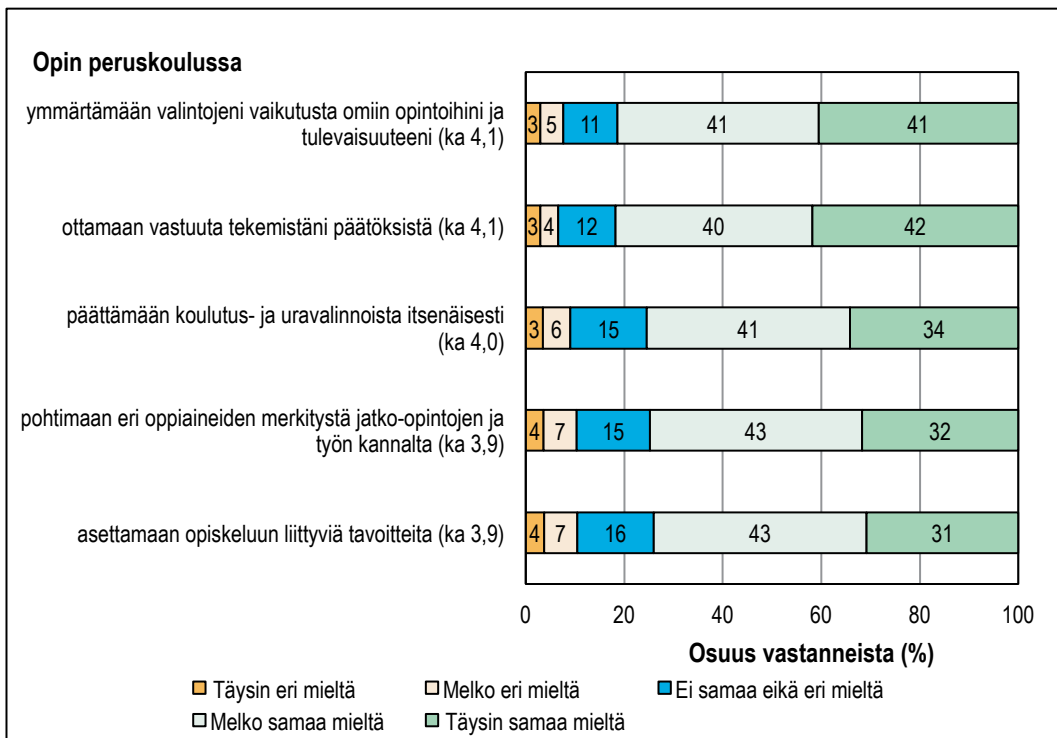

KUVIO 29. Opiskelijoiden (n = 12 750–13 884) kokemukset itsetuntemukseen liittyvien asioiden oppimisesta peruskoulussa (asteikko: 1 = Täysin eri mieltä, 2 = Melko eri mieltä, 3 = Ei samaa eikä eri mieltä, 4 = Melko samaa mieltä, 5 = Täysin samaa mieltä)

Vähiten oli opittu pohtimaan sukupuolen mahdollista vaikutusta valintojen tekemiseen. Tässä ei ollut eroja naisten (ka 3,5) ja miesten (ka 3,5) välillä. Suomea tai muuta kieltä äidinkielenään puhuvat opiskelijat arvioivat oppineensa pohtimaan enemmän sukupuolensa mahdollista vaikutusta valintojensa tekemiseen (molemmilla ka 3,5) kuin ruotsia äidinkielenään puhuvat opiskelijat (ka 3,1).

Ammatillisessa perustutkintokoulutuksessa ja nuorten lukiokoulutuksessa opiskelevien välillä ei ollut juurikaan eroa summamuuttujan näkökulmasta (ka 3,8–3,9). Nivelvaiheen koulutuksissa opiskelevien keskiarvot olivat sen sijaan hieman matalampia (ka 3,6–3,7) kuin toisen asteen opiskelijoiden.

Päätöksentekotaitoihin liittyen opiskelijat kokivat oppineensa parhaiten ymmärtämään valintojensa vaikutusta omiin opintoihin ja tulevaisuuteensa sekä ottamaan vastuuta tekemistään päätöksistä (kuviokuva 30). Kolme neljästä oli sitä mieltä, että he olivat oppineet asettamaan opiskeluun liittyviä tavoitteita, pohtimaan eri oppiaineiden merkitystä jatko-opintojen kannalta sekä päättämään valinnoistaan itsenäisesti.

KUVIO 30. Opiskelijoiden (n = 13 690–13 949) kokemukset päätöksentekotaitoihin liittyvien asioiden oppimisesta peruskoulussa (asteikko: 1 = Täysin eri mieltä, 2 = Melko eri mieltä, 3 = Ei samaa eikä eri mieltä, 4 = Melko samaa mieltä, 5 = Täysin samaa mieltä)

Valtaosa opiskelijoista koki itsetuntemuksensa ja päätöksentekotaitojensa kehittyneen hyvin peruskoulussa. On kuitenkin tärkeä huomata, että noin 10 prosenttia opiskelijoista oli eri mieltä siitä, että oli peruskoulussa oppinut tunnistamaan vahvuuksiaan ja heikkouksiaan sekä pohtimaan eri opintovaihtoehtojen soveltuvuutta itselleen. Suunnilleen sama osuus opiskelijoista ei myöskään kokenut päätöksentekotaitojensa kehittyneen peruskoulussa.

Summamuuttujan tasolla tarkasteltuna nuorten lukiokoulutuksessa opiskelevat kokivat oppineensa päätöksentekotaitoja peruskouluaikana hieman paremmin (ka 4,1) kuin ammatillisessa koulutuksessa opiskelevat (ka 3,9). Nivelvaiheen koulutuksissa opiskelevien keskiarvot olivat matalammat (ka 3,6–3,8) kuin toisen asteen opiskelijoiden.

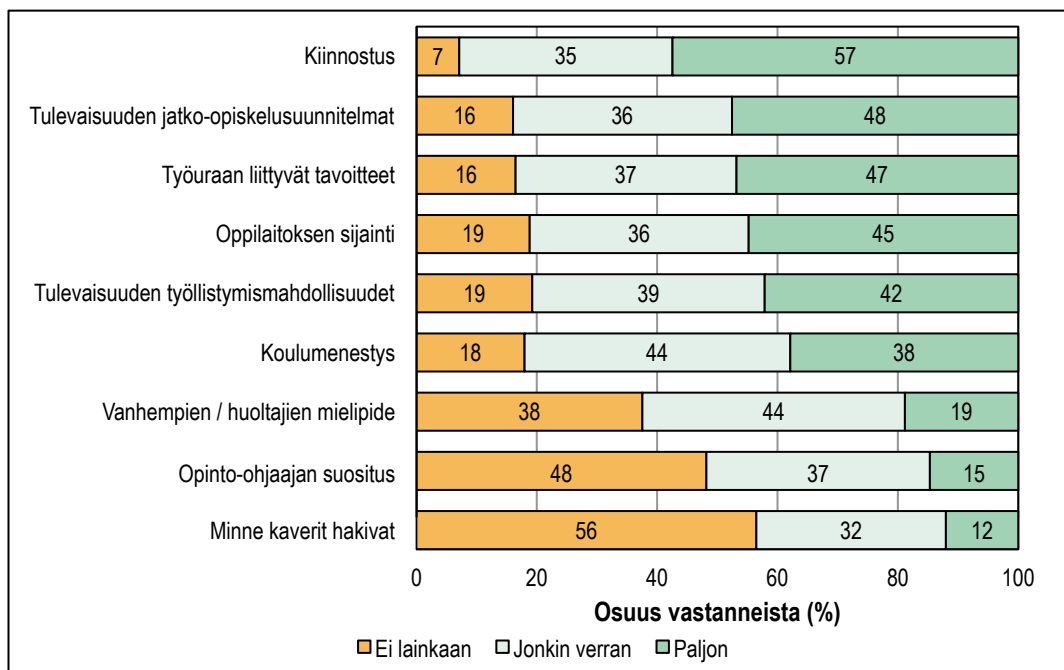
Valinnan tekeminen peruskoulun jälkeisissä jatko-opinnoista ja siihen vaikuttaneet tekijät

Opiskelijoilta kysyttiin, missä vaiheessa he päättivät, minne haluavat opiskelemaan peruskoulun jälkeen. Opiskelijoista 31 % ilmoitti tehneensä päätöksen yhteishakuvaiheessa, 32 % aiemmin 9.luokalla, 19 % 7.-8. luokalla ja 13 % jo alakoulussa. 6 % ei muistanut, milloin päätös oli syntynyt.

Nuorten lukiokoulutuksessa opiskelevista 40 % ja ammatillisessa koulutuksessa opiskelevista 20 % oli tehnyt päätöksensä 7.-8. luokalla tai ennen. Lukiolaisista 25 % ja ammatillisessa koulutuksessa opiskelevista 38 % oli tehnyt päätöksen vasta yhteishakuvaiheessa.

Lisäopetuksessa, VALMA-koulutuksessa ja LUVA-koulutuksessa opiskelevat olivat tehneet päätöksen yleisimmin yhteishakuvaiheessa. Vapaan sivistystyön opinnoissa opiskelevilla päätös oli syntynyt yleisimmin aiemmin 9. luokalla.

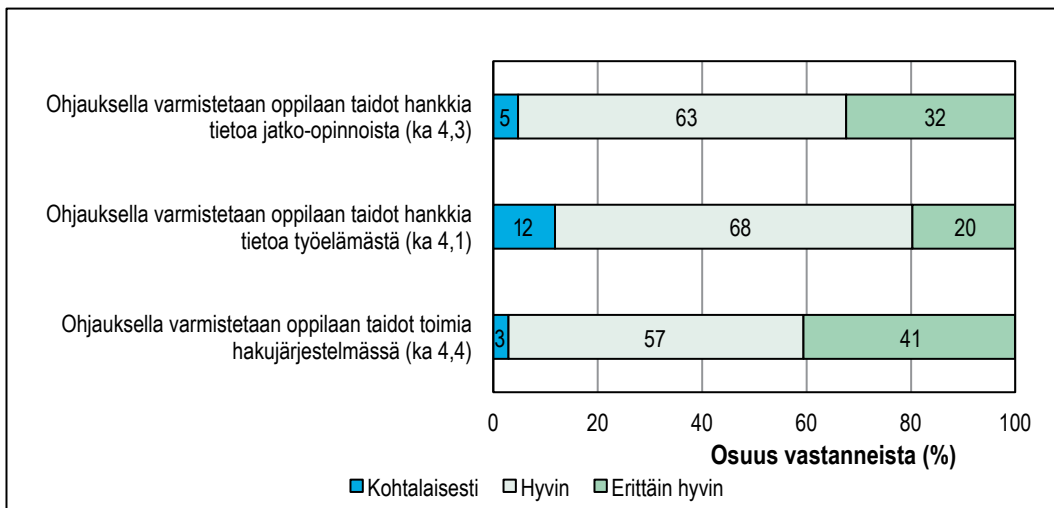
Opiskelijoilta tiedusteltiin lisäksi, mitkä asiat vaikuttivat heidän valintaansa peruskoulun jälkeisestä opiskelupaikasta. Keskimäärin eniten opiskelijoiden valintaan vaikutti oma kiinnostus opiskelupaikkaa tai -alaa kohtaan (kuvio 31). Myös koulumenestys, opiskelijan tulevaisuuden jatko-opiskelusuunnitelmat, työuraan liittyvät tavoitteet ja oppilaitoksen sijainti olivat merkityksellisiä tekijöitä. Kavereiden valinnoilla, opinto-ohjaajan suosituksella ja vanhempien mielipiteellä oli edellisiä vähäisempi vaikutus.

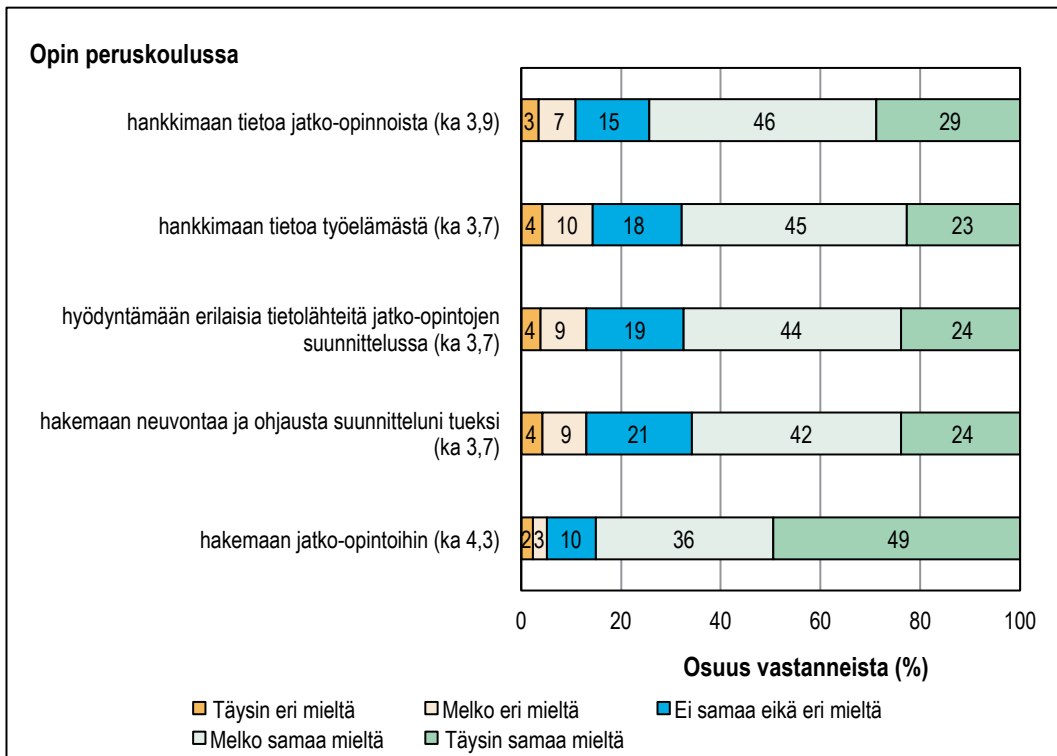
KUVIO 31. Opiskelijoiden (n = 13 003 – 14 909) näkemykset siitä, mitkä asiat vaikuttivat heidän valintaansa peruskoulun jälkeisestä opiskelupaikasta

4.5.2 Tiedonhankintataitojen kehittyminen

Valtaosa järjestäjistä (kuvio 32) ja opiskelijoista (kuvio 33) oli sitä mieltä, että peruskoulussa ohjataan ja opitaan hyvin toimimaan hakujärjestelmässä ja hakemaan opintoihin. Myös tiedonhankintataitojen tukeminen toimii melko hyvin, joskin erilaisten tietolähteiden hyödyntäminen jatko-opintojen suunnittelussa voisi olla tehokkaampaa. Myös työelämää koskevan tiedon hankinnassa on opiskelijavastausten perusteella kehittämisen tarpeita. Urasuunnittelutaitojen näkökulmasta tarpeen on myös vahvistaa opiskelijoiden valmiuksia hakea neuvontaa ja ohjausta jatko-opintoihin ja uravalintoihin liittyvän suunnittelun tueksi. Vastauksissa ei ollut suuria eroja taustamuuttujien suhteen.

KUVIO 32. Perusopetuksen järjestäjien (n = 313–315) näkemykset opiskelijoiden tiedonhankintataitojen tukemisesta (asteikko: Toteutuu 1 = Erittäin huonosti, 2 = Huonosti, 3 = Kohtalaisesti, 4 = Hyvin, 5 = Erittäin hyvin)

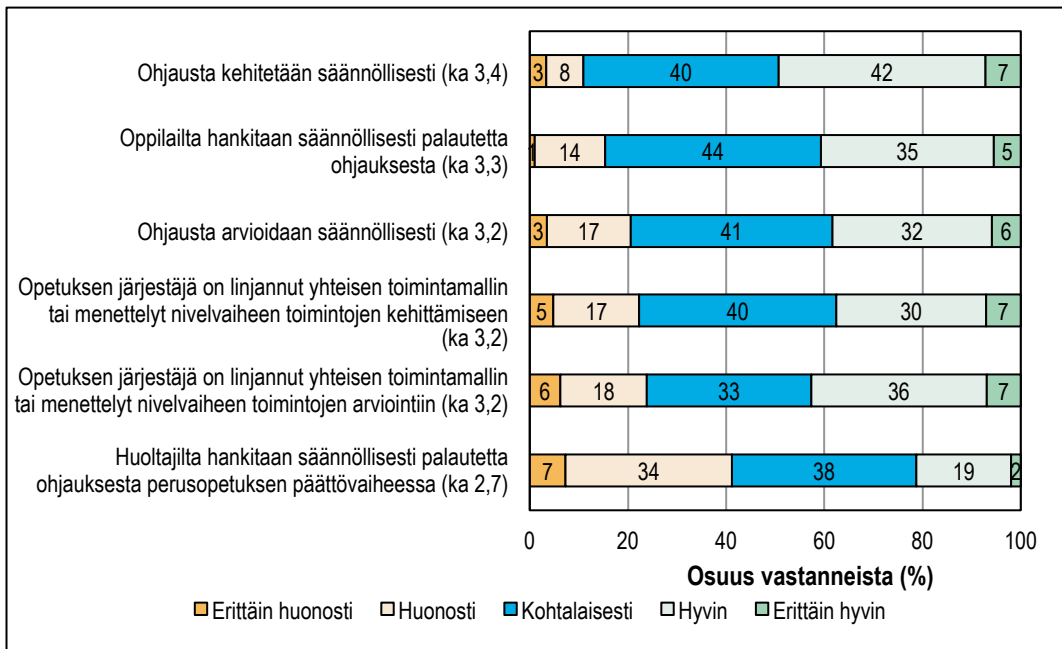
KUVIO 33. Opiskelijoiden (n = 13 430–14 007) kokemukset tiedonhankintataitoihin liittyvien asioiden oppimisesta peruskoulussa (asteikko: 1 = Täysin eri mieltä, 2 = Melko eri mieltä, 3 = Ei samaa eikä eri mieltä, 4 = Melko samaa mieltä, 5 = Täysin samaa mieltä)

Summamuuttujatasolla tarkasteltuna ammatillisessa perustutkintokoulutuksessa ja nuorten lukiokoulutuksessa opiskelevien vastauksissa ei ollut juuri eroja (ka 3,8–3,9). Myöskään nivelvaiheen koulutuksissa opiskelevien vastauksissa ei ollut keskenään suuria eroja (ka 3,6–3,7), mutta eroa oli jonkin verran toisen asteen opiskelijoiden vastauksiin.

4.6 Ohjauksen ja nivelvaiheen toimintojen arviointi ja kehittäminen

Perusopetuksen päättövaiheessa palautteen hankkiminen huoltajilta oli järjestävävastausten perusteella melko harvinaista (kuvio 34). Oppilailta palautetta hankittiin hieman säännöllisemmin, mutta kovin suuri osa järjestäjistä ei arvioinut palautteenhankinnan kuitenkaan toteutuvan hyvin. Tämä oli linjassa opiskelijakyselyn kanssa, jonka mukaan vain alle kolmannekselta opiskelijoista oli pyydetty palautetta ohjauksesta peruskouluaikana (ks. luku 4.4.1). Kuten aiemmassa työelämään tutustumista koskevassa luvussa (ks. luku 4.4.3) todettiin, palautteen hankkiminen työelämältäkään ei ollut kovin säännöllistä.

Järjestäjistä 38 % ilmoitti arvioivansa ja noin puolet kehittävänsä ohjausta säännöllisesti. Useilla järjestäjillä vaikutti olevan puutetta järjestäjätason yhteisistä toimintamalleista ja linjauksista nivelvaiheen toimintojen arviointiin ja kehittämiseen.

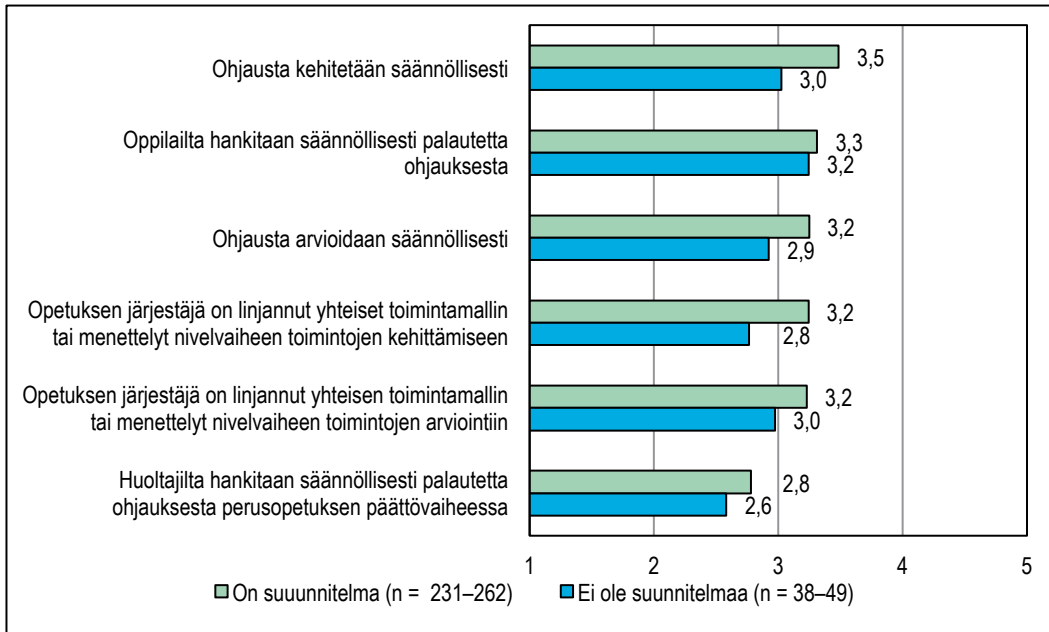
KUVIO 34. Perusopetuksen järjestäjien (n = 269–312) näkemykset ohjauksen ja nivelvaihetointojen arvioinnin ja kehittämisen toteutumisesta järjestäjän toiminnassa (asteikko: Toteutuu 1 = Erittäin huonosti, 2 = Huonosti, 3 = Kohtalaisesti, 4 = Hyvin, 5 = Erittäin hyvin)

AVI-alueittain arvioinnin ja kehittämisen toteutumisessa ei ollut eroja. Myöskään järjestäjän koolla ei ollut suurta vaikutusta arviointiin ja kehittämiseen, joskin oppilasmäärältään pienillä järjestäjillä toteutui hieman paremmin palautteen hankkiminen huoltajilta kuin oppilasmäärältään suurilla järjestäjillä. Vastaavasti suurilla järjestäjillä oli hieman useammin järjestäjätason linjaukset arviointiin ja kehittämiseen.

Ruotsinkielisillä järjestäjillä arviointi ja kehittäminen toteutui kokonaisuudessaan hieman paremmin kuin suomenkielisillä. Kaksikielisillä järjestäjillä toteutuminen oli muilta osin samalla tasolla kuin suomenkielisillä, mutta järjestäjätason linjaukset nivelvaiheen toimintojen arviointiin ja ohjauksen säännöllinen arviointi toteutuivat kaksikielisillä hieman heikommin.

Järjestäjillä, joilla oli ohjaussuunnitelma, arviointi ja kehittäminen toteutuivat paremmin kuin niillä, joilta ohjaussuunnitelma puuttui (kuvio 35). Ohjaussuunnitelma voi siis toimia osaltaan järjestäjätason linjauksena ja toimintamallina ohjauksen ja nivelvaihetointojen arviointiin ja kehittämiseen. Suunnitelman olemassaolo ei kuitenkaan takaa arvioinnin ja kehittämisen

toteutumista. Järjestäjistä, joilla ohjaussuunnitelma oli, vain 40 % ilmoitti ohjauksen säännöllisen arvioinnin toteutuvan hyvin. Vastaavasti puolet oli sitä mieltä, että ohjauksen säännöllinen kehittäminen toteutui hyvin tai erittäin hyvin.

KUVIO 35. Perusopetuksen järjestäjien arviot ohjauksen ja nivelvaihetointojen arvioinnista ja kehittämisestä sen mukaan, onko järjestäjällä ohjaussuunnitelmaa. Keskiarvot (asteikko: Toteutuu 1 = Erittäin huonosti, 2 = Huonosti, 3 = Kohtalaisesti, 4 = Hyvin, 5 = Erittäin hyvin)

4.7 Opetussuunnitelman perusteet uraohjauksen kannalta

Osana perusopetuksen järjestäjäkyselyä järjestäjät arvioivat opetussuunnitelman perusteita (2014) ohjauksen ja perusopetuksen jälkeisen nivelvaiheen kannalta. Perusteiden mukaisesti laadittu opetussuunnitelma on otettu käyttöön vaihteittain eri vuosiluokilla. Luokkien 1–6 osalta käyttöönotto on tapahtunut vuonna 2016, seitsemännen luokan osalta 2017, kahdeksannella vuosiluokalla 2018 ja yhdeksännellä luokalla 1.8.2019. Perusteiden mukaisesti laadittu opetussuunnitelma on voitu kuitenkin ottaa käyttöön kaikilla vuosiluokilla 1.8.2016 tiettyjä perusteissa mainittuja päättöarviointia, todistusta ja valinnaisuutta koskevia määräyksiä lukuun ottamatta.

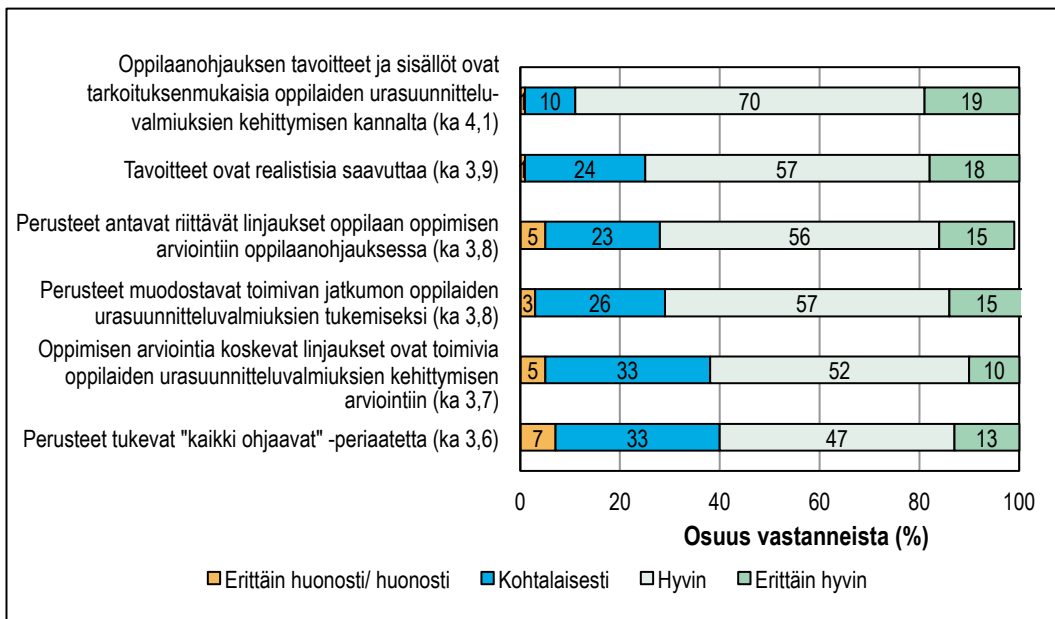
Kyselyn toteutusajankohtaan mennessä valtaosa järjestäjistä oli ottanut perusteiden mukaisen opetussuunnitelman käyttöön vuosiluokilla 7–8. Järjestäjistä 12 % oli ottanut opetussuunnitelman käyttöön myös vuosiluokalla 9.

On huomioitava, että järjestäjillä ja kouluilla ei ole vielä pitkää kokemusta uusien perusteiden mukaisen opetussuunnitelman toteutuksesta. Kysymyksillä haluttiin kuitenkin kartoittaa järjestäjien näkemyksiä perusteiden sisällöistä, tavoitteista ja linjauksista oppilaiden urasuunnittelunvalmiuksien, ohjauksen ja nivelvaiheen kannalta.

Järjestäjien mielestä opetussuunnitelman perusteissa määritellyt vuosiluokkien 7–9 oppilaanohjauksen tavoitteet ja sisällöt ovat tarkoituksenmukaisia oppilaiden urasuunnittelunvalmiuksien kannalta (kuvio 36). Kolme neljästä arvioi, että tavoitteiden saavuttaminen näiden vuosiluokkien aikana on hyvin realistista, joskin neljäsosa arvioi tavoitteiden saavuttamisen realistisuuden kohtalaisiksi.

Järjestäjistä 71 % oli sitä mieltä, että perusteet antavat hyvin tai erittäin hyvin riittävät linjaukset oppimisen arviointiin oppilaanohjauksessa vuosiluokilla 7–9. Hieman kriittisemmin suhtauduttiin linjausten toimivuuteen urasuunnittelunvalmiuksien kehittymisen arvioinnissa. Vastaajista 72 % näki perusteiden muodostavan hyvin tai erittäin hyvin toimivan jatkumon oppilaiden urasuunnittelunvalmiuksien tukemiseksi koko perusopetuksen ajan.

60 % oli sitä mieltä, että perusteet tukevat hyvin ”kaikki ohjaavat” -periaatetta. Kolmannes arvioi perusteiden tukevan tätä periaatetta kohtalaisesti ja 7 % huonosti.

KUVIO 36. Perusopetuksen järjestäjien (n = 283–315) näkemykset opetussuunnitelman perusteista (2014) oppilaiden urasuunnittelunvalmiuksien, ohjauksen ja nivelvaiheen kannalta (asteikko: Toteutuu 1 = Erittäin huonosti, 2 = Huonosti, 3 = Kohtalaisesti, 4 = Hyvin, 5 = Erittäin hyvin)

Perusopetusta järjestävät saivat kuvata avovastauksessa näkemyksiään siitä, millaisia vahvuuksia ja haasteita tai kehittämistarpeita opetussuunnitelman perusteissa on oppilaiden urasuunnittelunvalmiuksien kehittymisen ja kehittymistä tukevan ohjauksen kannalta.

Opetussuunnitelman perusteiden vahvuudet

Vahvuuksia koskevaan kysymykseen vastasi 206 järjestäjää. Vastaukset luokiteltiin seuraavasti (taulukko 7):

TAULUKKO 7. Perusopetuksen järjestäjien (n = 206) näkemykset opetussuunnitelman perusteiden vahvuuksista urasuunnittelunvalmiuksien kehittymisen ja ohjauksen kannalta

Opetussuunnitelman perusteiden vahvuudet urasuunnittelunvalmiuksien kehittymisen ja kehittymistä tukevan ohjauksen kannalta	f	%
Oppilaiden toimijuus	62	22 %
Yksilölähtöisyys	31	11 %
Koko koulu ohjaa -periaate	37	13 %
Laaja-alainen näkemys ohjauksesta ja urasuunnittelusta	29	10 %
Ohjauksen tavoitteiden selkeys ja johdonmukaisuus	22	8 %
Suuntaviivat ohjaukselle	19	7 %
Laaja-alainen osaaminen ja monialaiset kokonaisuudet	28	10 %
Verkostoituminen ja moniammatillinen yhteistyö	24	8 %
Työelämäpainotus	23	8 %
Muut	12	4 %
Yhteensä	287	100 %

Keskeisimmäksi vahvuudeksi avoimissa vastauksissa nähtiin se, että opetussuunnitelman perusteissa korostuu **oppilaiden toimijuus**. Perusteet painottavat oppilaiden itsetuntemusta, oman toiminnan arviointia sekä omien vahvuuksien tunnistamista ja löytämistä. Ohjauksella tuetaan oppilaiden osallisuutta ja oma-aloitteisuutta sekä opiskelutaitoja ja elinikäistä oppimista. Samalla tuetaan oppilaiden valmiuksia tehdä jatko-opintoja koskevia valintoja ja päätöksiä sekä kohdata muuttuvia elämäntilanteita.

Perusteiden vahvuudeksi koettiin myös **yksilölähtöisyys** ja -keskeisyys. Ohjaukselle asetetut tavoitteet painottavat oppilaiden yksilöllisistä tarpeista lähtevää ohjausta. Vahvuudeksi nähtiin myös **koko koulu ohjaa -ajattelu**, jossa ohjaus on kaikkien yhteinen tehtävä ja vastuu. Periaate korostaa entistä tiiviimpää yhteistyötä ohjauksessa. Oppilaanohjauksen lisäksi ohjauksen näkökulma sisältyy muihinkin oppiaineisiin, ja niissä tulee tukea oppilaiden oppimaan oppimisen taitoja sekä urasuunnittelunvalmiuksia.

Vastausten mukaan perusteiden vahvuutena on se, että **urasuunnittelu osana elinikäistä oppimista nähdään laajana kokonaisuutena**, johon liittyy oppilaiden itsetuntemus, motivaatio, elämäntilanne sekä tiedonhankinta- ja päätöksentekotaidot. Lisäksi ohjauksen jatkuvuus peruskoulun eri vaiheissa tulee hyvin esille. Järjestäjien vastauksissa todettiin, että **ohjauksen tavoitteet ja sisältöalueet ovat monipuoliset ja ne on kuvattu selkeästi ja johdonmukaisesti**. Perusteet antavat riittävät **suuntaviivat ohjauksen** toteutukselle ja edellyttävät ohjaussuunnitelman, mutta jättävät myös väljyyttä paikallisille ratkaisuille ja erilaisille toteutustavoille.

Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet ja monialaiset osaamiskokonaisuudet sisältävät paljon oppimistaitojen ja urasuunnitteluvälineiden kannalta tärkeitä sisältöjä ja tavoitteita. Samalla niiden nähtiin vähentävän oppimisen pirstaleisuutta. Laaja-alainen osaaminen korostuu myös jatko-opinnoissa ja työelämässä. Oppiainerajat ylittävä työskentely myös vahvistaa koko koulu ohjaa -periaatetta koulun toimintakulttuurissa.

Opetussuunnitelman perusteiden vahvuutena vastauksissa pidettiin myös **verkostoitumisen ja moniammatillisen yhteistyön** korostamista. Perusteissa painotetaan nivelvaiheyhteistyön tärkeyttä, sekä yhteistyön kehittämistä eri tahojen kanssa. Myös **työelämäpainotusta** pidettiin tärkeänä asiana. Työelämään tutustuminen, yrittäjyyskasvatus, oppiaineiden työelämäpainotus sekä koulujen työelämäyhteistyö mainittiin perusteiden vahvuutena.

Opetussuunnitelman perusteiden haasteet ja kehittämistarpeet

Järjestäjistä 166 vastasi opetussuunnitelman perusteiden haasteita ja kehittämistarpeita koskevaan kysymykseen. Vastauksissa asiaa oli pohdittu eri näkökulmista, joista osa liittyi perusteisiin ja osa niiden käytännön soveltamiseen. Vastaukset luokiteltiin seuraavasti (taulukko 8):

TAULUKKO 8. Perusopetuksen järjestäjien (n = 166) näkemykset opetussuunnitelman perusteisiin liittyvistä haasteista ja kehittämistarpeista urasuunnitteluvalmiuksien kehittymisen ja ohjauksen kannalta

	f	%
Opetussuunnitelman perusteisiin liittyviä haasteita ja kehittämistarpeita		
Sisältöjen ja tavoitteiden runsaus ja laajuus	23	12 %
Konkretisointia enemmän	26	13 %
Uraohjauksen näkökulmaa vahvistettava	20	10 %
Käytännön toteutukseen liittyvät haasteet		
Koko koulu ohjaa -periaatteen ja monialaisen yhteistyön toteuttaminen	33	17 %
Resurssit	31	16 %
Oppilaiden itseohjautuvuus	22	11 %
Alueelliset ja koulukohtaiset tekijät	16	8 %
Muut	25	13 %
Yhteensä	196	100 %

Vastanneista osa oli sitä mieltä, että perusteissa on **liikaa sisältöjä ja liian paljon tavoitteita** oppilaiden ohjauksen kannalta. Yleisimmin tämä liitettiin oppilaanohjaustuntien vähäiseen määrään tai ohjaukseen käytettävissä olevan ajan puutteeseen suhteessa ohjauksen sisältöihin ja tavoitteisiin. Tästä syystä osaa sisällöistä pystytään käytännössä usein käsittelemään vain pintapuolisesti.

Kehittämistarpeena tuotiin esille, että opetussuunnitelman perusteissa voitaisiin enemmän kuvata ja antaa **konkreettisia esimerkkejä** monialaisen yhteistyön toteuttamisesta, koko koulu ohjaa -periaatteesta sekä tähän liittyen aineenopettajien roolista ohjauksessa ja ohjauksen toteuttamisesta oppiaineissa. Perusteissa voisi olla myös muutoinkin esimerkkejä ohjauksen käytännöistä ja toteutusmalleista. Selkeyttämistä ja konkretisointia kaivattiin myös nivelvaiheen vastuunjakoon ja yhteistyöhön jatko-opintopaikkojen kanssa. Myös työelämäyhteistyön tarkempaa kuvaamista kaivattiin.

Opetussuunnitelman perusteiden vahvuuksia koskevissa vastauksissa tuotiin esille, että perusteissa on laaja-alainen näkemys ohjauksesta ja urasuunnittelusta. Silti **uraohjauksen näkökulman vahvistaminen** nähtiin myös kehittämistarpeeksi. Vastausten mukaan urasuunnitteluvalmiuksia ja -taitoja pitäisi avata enemmän, urapolkuajattelua vahvistaa ja ohjauksen sisältöjä ja tavoitteita kuvata etenevänä prosessina vuosiluokilla 7, 8 ja 9. Ohjauksellinen ote ja urasuunnittelutaidot voisivat olla perusteissa eheämpänä, konkreettisempänä ja tiiviimpänä kokonaisuutena. Perusteiden oppiainekuvauksissa ja niiden tavoitteissa urasuunnittelun näkökulma saisi olla vahvempi. Myös työelämään tutustumista pitäisi perusteissa määritellä tarkemmin esimerkiksi TET-jaksojen pituuden ja sijoittumisen osalta.

Koko koulu ohjaa -periaatteen ja monialaisen yhteistyön tulisi olla luonteva osa koulukulttuuria. Vastausten mukaan käytännön toteutuksessa on kuitenkin paljon haasteita. Suurin osa vastauksista koski opettajien tai aineenopettajien roolia ohjauksessa. Tärkeäksi nähtiin, että opettajat saataisiin vahvemmin mukaan ja sitoutumaan ohjaukseen sekä tiedostamaan urahjauksen merkitys osana opetusta. Ohjaus voi olla vieras ala opettajille, eikä heillä välttämättä ole koulutuksen tai kokemuksen tuomia valmiuksia ohjaukseen.

Useissa vastauksissa nostettiin esille **resursointiin** liittyvät haasteet. Oppilaanohjauksen tuntimäärä on pieni ja yksilöohjaukseen tarvittaisiin enemmän aikaa. Oppilaita voi olla paljon ohjaajaa kohden, ja ongelmaksi muodostuu ajan riittävyys yksilöohjaukseen eri luokka-asteilla. Tästä syystä yksilöohjaus usein painottuu päättöluokkalaisiin, vaikka ohjauksen tarvetta on koko yläkoulun ajan. Ohjauksen resursointia ei ole selkeästi ohjeistettu.

Opetussuunnitelman perusteissa korostetaan oppilaiden aktiivisen toimijuuden ja itseohjautuvuuden kehittämistä, mitä myös pidettiin perusteiden vahvuutena. Osa nuorista ei kuitenkaan vielä kykene **itseohjautuvuuteen**, ja tulevaisuutta koskevien valintojen ja päätösten tekeminen on vaikeaa. Tällöin perusteissa asetetut tavoitteet ovat osalle oppilaista liian haastavia. Vastausten mukaan oppilaiden ikä, kehitysvaihe ja elämäntilanne tulisi huomioida paremmin ohjauksen tavoitteiden asettamisessa ja ohjauksessa. Näin oppilaat saisivat kohdennetummin tukea omien vahvuuksien ja mielenkiinnon kohteiden selvittelyyn sekä tulevaisuuden suunnitteluun.

Osa järjestäjistä mainitsi haasteena **alueellisia tai koulukohtaisia tekijöitä**. Koulun syrjäinen sijainti tai pitkät etäisyydet voivat rajoittaa esimerkiksi TET -jaksojen järjestämistä sekä yhteistyötä jatkokoulutuspaikkojen kanssa. Lisäksi ohjaukseen ja nivelvaiheisiin liittyvät toiminnot ja käytännöt voivat vaihdella paljon kunnittain ja kouluittain.

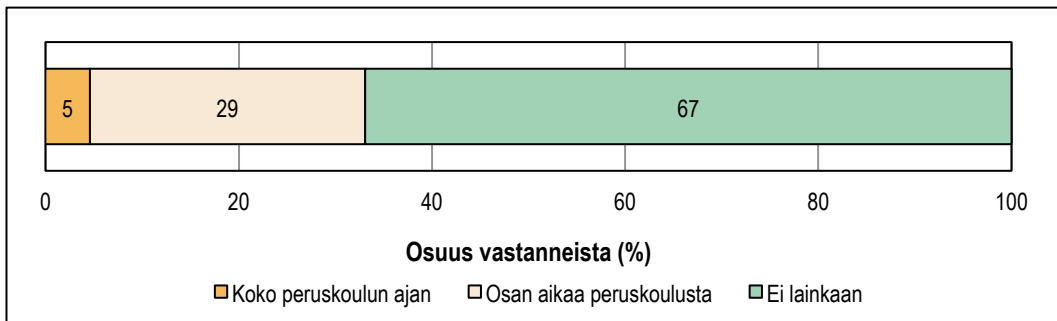
Muina asioina järjestäjien vastauksissa mainittiin muun muassa yhteiskunnan, työelämän ja koulutusjärjestelmän muutokset, jotka tuovat haasteita nuorille jatko-opintojen ja tulevaisuuden suunnitteluun sekä ohjaustyöhön. Työelämä ja ammatit muuttuvat nopeasti ja ennakointi vaikeutuu. Ammatillisessa koulutuksessa on vastikään toteutettu iso uudistus ja lukiouudistus on tulossa. Tämä tuo ohjaukselle haasteita pysyä ajan tasalla muutoksista ja tarjota oikeaa tietoa nuorille.

4.8 Opiskelijoiden kokemusten syventävää tarkastelua

Tässä luvussa tarkastellaan opiskelijakyselyn tuloksia eri taustamuuttujien kannalta. Näitä ovat muun muassa kokemukset kiusaamisesta ja oppimiseen liittyvistä vaikeuksista, opiskelijoiden ikä sekä opinto-ohjaajan kanssa käytyjen kahdenkeskisten keskustelujen määrä.

Kokemukset kiusaamisesta ja oppimiseen liittyvistä vaikeuksista heijastuvat jatko-opintojen ja uravalintojen suunnitteluun ja ohjaukseen

Opiskelijakyselyssä kiusaamisella tarkoitettiin toistuvaa loukkaamista, vahingoittamista ja/tai syrjimistä. Vastanneista opiskelijoista 67 % ilmoitti, ettei joutunut lainkaan kiusatuksi peruskoulussa (kuvio 37). Vajaa kolmannes (29 %) oli kokenut kiusaamista osan aikaa ja viisi prosenttia koko peruskoulun ajan.

KUVIO 37. Opiskelijoiden (n = 15 054) kokemus kiusaamisesta peruskoulun aikana (kiusaaminen määriteltiin toistuvaksi loukkaamiseksi, vahingoittamiseksi ja/tai syrjimiseksi)

Opiskelijat, joita oli kiusattu koko peruskoulun ajan, kokivat lähes kaikkien ohjaukseen liittyvien asioiden toteutuneen huonommin kuin ne opiskelijat, joita ei ollut peruskoulussa kiusattu lainkaan. Suurimpia erot olivat väittämässä, jotka liittyivät ohjauksen saatavuuteen, saavutettavuuteen ja tarvevastaavuuteen.

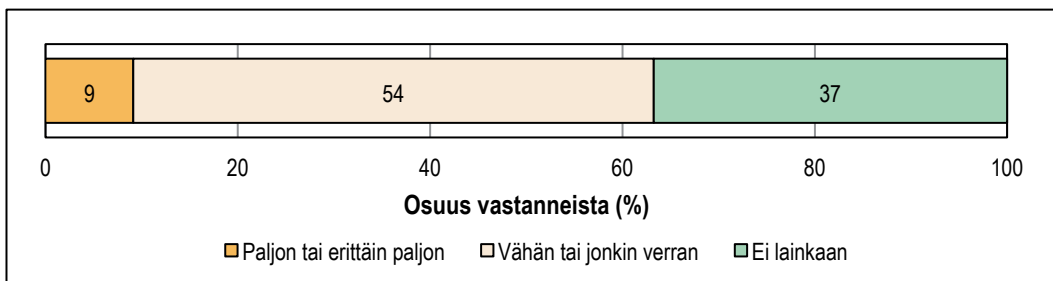
Koko peruskoulun ajan kiusatuksi joutuneet opiskelijat kokivat useammin, ettei opinto-ohjaajalla ollut riittävästi aikaa keskustella heidän kanssaan (ka 3,3) verrattuna niihin, joita ei ollut kiusattu (ka 4,4). Toistuvasti kiusaamisen kohteeksi joutuneet olivat myös useammin sitä mieltä, ettei heitä peruskoulussa kannustettu pohtimaan monipuolisesti erilaisia jatko-opintovaihtoehtoja (ka 3,4) verrattuna niihin, joita ei ollut kiusattu (ka 4,0). Kiusatut opiskelijat kokivat heikommaksi myös ohjauksen tuen jatko-opintoihin liittyvien valintojen tekemiseen (ka 3,2) kuin ne, joita ei ollut kiusattu (ka 4,0).

Koko peruskoulun ajan kiusaamista kokeneista 44 % päätti vasta yhteishakuvaiheessa, minne hakeutuu opiskelemaan peruskoulun jälkeen. Vastaava osuus niiden kohdalla, joita ei ollut kiusattu oli 34 %. Kiusatuksi joutuneet olivat myös useammin sitä mieltä, etteivät saaneet riittävästi tietoa, mitä pitää tehdä, jos eivät saa opiskelupaikkaa (ka 3,3), verrattuna niihin, joita ei ollut kiusattu (ka 3,9).

Toistuvasti kiusatuksi joutuneet kokivat summamuuttujatasolla tarkasteltuna itsetuntemuksensa (ka 3,5), päätöksentekotaitojensa (ka 3,6) ja tiedonhankintataitojensa (ka 3,4) kehittyneet peruskoulussa heikommin kuin ne, joita ei ollut kiusattu (itsetuntemus ka 3,9, päätöksentekotaidot 4,1 ja tiedonhankintataidot 3,9).

Kyselyyn vastanneista prosentuaalisesti eniten koko peruskoulun ajan kiusatuksi joutuneita opiskelijoita oli tällä hetkellä aikuisten lukiokoulutuksessa opiskelevissa (15 %) sekä VALMA-koulutuksessa opiskelevissa (14 %). Koko peruskoulun ajan kiusatuksi tulleista yli kolmannes (35 %) oli 18-vuotiaita tai tätä vanhempia, kun heitä koko aineistossa oli vain 14 %. Lisäksi koko peruskoulun ajan kiusatuksi joutuneista kaksi viidesosaa (39 %) oli tullut nykyisiin opintoihinsa jostain muualta kuin suoraan peruskoulusta.

Opiskelijoiden kokemukset oppimiseen liittyvistä vaikeuksista olivat myös yhteydessä opiskelijoiden kokemuksiin ohjauksesta. Kyselyssä tiedusteltiin, oliko opiskelijoilla ollut peruskoulussa oppimiseen liittyviä vaikeuksia esimerkiksi matematiikassa, kielissä tai muissa oppiaineissa. 37 % opiskelijoista ilmoitti, ettei heillä ollut lainkaan oppimiseen liittyviä vaikeuksia (kuvio 38). Vähän tai jonkin verran vaikeuksia oli ollut 54 %:lla ja paljon tai erittäin paljon 9 %:lla.

KUVIO 38. Opiskelijoiden (n = 14 785) kokemukset oppimisvaikeuksista peruskoulun aikana

Kokemukset kiusaamisesta ja oppimisvaikeuksista liittyivät toisiinsa siten, että opiskelijoista, joilla oli kokemuksensa mukaan ollut paljon tai erittäin paljon oppimiseen liittyviä vaikeuksia peruskoulussa 14 % oli joutunut kiusatuksi koko peruskoulun ajan ja 43 % osan aikaa peruskoulusta. Vastaavasti vähän tai jonkin verran oppimisen vaikeuksia kokeneista 5 % oli kokenut kiusaamista koko peruskoulun ajan ja 32 % osan aikaa peruskoulusta. Opiskelijoista, joilla ei ollut lainkaan vaikeuksia oppimisessa, koko peruskoulun ajan kiusaamista oli kokenut 2 % ja osan aikaa 21 %.

Opiskelijoilla, joilla oli ollut paljon tai erittäin paljon oppimisvaikeuksia peruskoulussa, oli pienemmät vastauskeskiarvot koulussa viihtymisen (ka 3,0) ja opiskelusta innostuneisuuden osalta (ka 2,8) kuin niillä, joilla ei ollut lainkaan oppimisvaikeuksia (viihtyminen ka 3,9, innostuneisuus ka 3,7).

Paljon tai erittäin paljon oppimisvaikeuksia kokeneet olivat useammin sitä mieltä, että opinto-ohjaajalla ei ollut riittävästi aikaa keskustella heidän kanssaan (ka 3,5) verrattuna niihin, joilla ei ollut vaikeuksia oppimisessa (ka 4,1). Vastaavasti oppimisvaikeuksia kokeneilla oli matalampi keskiarvo väittämässä, jossa tiedusteltiin, kuunteleeko opinto-ohjaaja heidän mielipiteitään (ka 3,8) verrattuna niihin, joilla vaikeuksia ei ollut (ka 4,3).

Opiskelijat, joilla oli ollut paljon tai erittäin paljon oppimiseen liittyviä vaikeuksia peruskoulussa, kokivat päätöksenteko- ja tiedonhankintataitojensa kehittyneen vähemmän kuin muut vastaajat. Oppimisvaikeuksia kokeneet arvioivat esimerkiksi oppineensa huomattavasti helpommin asettamaan opiskeluun liittyviä tavoitteita (ka 3,5) sekä päättämään koulutus- ja uravalinnoistaan itsenäisesti (ka 3,5) kuin ne opiskelijat, joilla ei ollut lainkaan oppimiseen liittyviä vaikeuksia peruskoulussa (molemmissa keskiarvot 4,1). Jopa puolet (50 %) paljon tai erittäin paljon oppimisvaikeuksia kokeneista opiskelijoista päätti vasta yhteishakuvaiheessa, minne hakee opiskelemaan. Kuten kiusatuksi joutuneet opiskelijat, myös ne opiskelijat, joilla oli ollut paljon tai erittäin paljon oppimisvaikeuksia peruskoulussa, kokivat saaneensa vähemmän tietoa (ka 3,5) siitä, mitä heidän tulee tehdä, jos eivät saa opiskelupaikkaa, kuin ne opiskelijat, joilla ei ollut lainkaan oppimisvaikeuksia (ka 3,9).

Vastaushetkellä lisäopetuksessa, VALMA-koulutuksessa ja LUVA-koulutuksessa opiskelevista jopa neljänneksellä ja aikuislukiossa opiskelevista viidenneksellä oli ollut kokemuksensa mukaan paljon tai erittäin paljon vaikeuksia oppimisessa peruskouluaikana. Vastaava osuus ammatilliseen perustutkintoon johtavassa koulutuksessa opiskelevilla oli 13 % ja vapaan sivistystyön linjoilla opiskelevilla 11 %. Lukiokoulutuksessa opiskelevista 4 % ja kaksoistutkinnossa opiskelevista 6 % ilmoitti, että heillä oli paljon tai erittäin paljon oppimiseen liittyviä vaikeuksia peruskoulussa. 18-vuotiaista tai tätä vanhemmista opiskelijoista lähes viidenneksellä (19 %) oli peruskoulussa ollut paljon tai erittäin paljon oppimiseen liittyviä vaikeuksia, kun vastaava osuus alle 18-vuotiaista oli 8 %.

Peruskoulun jälkeen opintojaan jatkaneet ja alle 18-vuotiaat vastaajat muita tyytyväisempiä ohjaukseen

Vastaajan iällä ja sillä, mikä oli ollut hänen edellinen opiskelupaikkansa ennen nykyisiä opintojaan, oli vaikutusta osaan vastauksista. Muualta, kuin peruskoulusta nykyisiin opintoihinsa tulleet opiskelijat arvioivat ohjauksen saatavuuden ja saavutettavuuden sekä ohjauksen tarvevastaavuuden heikommaksi kuin ne opiskelijat, jotka olivat tulleet nykyisiin opintoihinsa peruskoulun jälkeen. Yli 18-vuotiaat opiskelijat arvioivat sekä saamansa henkilökohtaisen ohjauksen jatko-opintojen suunnitteluun (ka 3,9) että opinto-ohjaajalta saamansa keskusteluajan riittävyyden (ka 3,5) vähäisemmäksi kuin nuoremmat opiskelijat (ka 4,3 ja ka 4,0). Alle 18-vuotiaat vastaajat ja ne, jotka olivat tulleet nykyisiin opintoihinsa peruskoulusta, kokivat opinto-ohjaajan kuunnelleen heidän mielipiteitään enemmän (ka 4,3) kuin yli 18-vuotiaat tai muualta kuin peruskoulusta nykyisiin opintoihinsa tulleet opiskelijat (ka 3,8).

Peruskoulusta nykyisiin opintoihinsa tulleet ja alle 18-vuotiaat opiskelijat kokivat myös saaneensa paremmin tietoa työelämästä ja jatko-opinnoista kuin tätä vanhemmat opiskelijat sekä ne, jotka olivat tulleet nykyisiin opintoihinsa muualta kuin peruskoulusta. Peruskoulusta nykyisiin opintoihinsa tulleet ja nuoremmat opiskelijat arvioivat saaneensa paremmin tietoa (ka 3,9) siitä, mitä heidän tulee tehdä, jos he eivät saa opiskelupaikkaa, kuin yli 18-vuotiaat (ka 3,3) tai muualta kuin peruskoulusta nykyisiin opintoihinsa tulleet (ka 3,4).

Alle 18-vuotiaat opiskelijat arvioivat itsetuntemuksensa kehittyneen peruskoulussa paremmin (ka 3,9) kuin tätä vanhemmat vastaajat (ka 3,5). Nuoremmat vastaajat sekä opintojaan suoraan peruskoulusta jatkaneet arvioivat myös omien ennakkokäsitystensä pohtimisen erilaisista koulutus- ja uravaihtoehtoista sekä päätöksentekotaitojensa kehittymisen vahvemmaksi.

Lähes puolet (49 %) 18-vuotiaista tai tätä vanhemmista opiskelijoista oli tehnyt päätöksensä peruskoulun jälkeisestä opiskelupaikasta vasta yhteishakuvaiheessa, kun vastaava osuus tätä nuoremmista vastaajista oli alle kolmannes (31 %).

Opinto-ohjaajan kanssa käytyjen keskustelujen määrällä yhteys opiskelijoiden kokemuksiin ohjauksen hyödyllisyydestä

Mitä useammin opiskelija oli käynyt opinto-ohjaajan kanssa kahdenkeskisiä keskusteluja yhdeksännen luokan aikana, sitä paremmaksi hän arvioi peruskoulussa saamansa ohjauksen ja sen hyödyllisyyden. Kolme kertaa tai enemmän opinto-ohjaajan kanssa keskustelleet opiskelijat arvioivat ohjauksen saatavuuden ja saavutettavuuden (ka 4,1) sekä oppilaiden tarpeiden huomioinnin (ka 4,1) selvästi paremmaksi, kuin ne opiskelijat, jotka eivät olleet yhdeksännen luokan aikana käyneet kertaakaan opinto-ohjaajan kanssa kahdenkeskisiä keskusteluja (ka 3,3 ja 3,1). Nämä opiskelijat kokivat myös saamansa henkilökohtaisen ohjauksen (ka 3,4) sekä opinto-ohjaajan ajan riittävyuden (ka 3,0) selkeästi vähäisemmäksi kuin muut opiskelijat. Jos opinto-ohjaajan kanssa ei ollut käyty kertaakaan keskusteluja, arvioitiin myös oppilaanohjauksen tuntien hyödyllisyys jatko-opintojen kannalta heikommaksi (ka 2,7).

Jos opiskelija oli käynyt opinto-ohjaajan kanssa kahdenkeskisiä keskusteluja kolme kertaa tai useammin, koki hän saaneensa paremmin tietoa työelämästä ja jatko-opinnoista. Vastaavasti ne opiskelijat, jotka eivät olleet tavanneet opinto-ohjaajaa kertaakaan kahden kesken, arvioivat saaneensa vähemmän tietoa siitä, mitä heidän tulee tehdä, jos he eivät saa opiskelupaikkaa (ka 3,2).

Opinto-ohjaajan kanssa käytyjen keskustelujen määrä oli myös yhteydessä siihen, miten vastaajat kokivat itsetuntemuksensa, päätöksentekotaitojensa ja tiedonhankintataitojensa kehittyneen peruskoulussa. Päätöluokalla kolme kertaa tai useammin ohjaajan kanssa keskusteluja käyneet kokivat itsetuntemuksensa (ka 4,0), päätöksentekotaitojensa (ka 4,1) ja tiedonhankintataitojensa (ka 4,0) kehittyneen paremmin kuin ne, jotka eivät olleet keskustelleet kertaakaan ohjaajan kanssa (itsetuntemus ka 3,5, päätöksentekotaidot 3,7, tiedonhankintataidot 3,5). Suurimmillaan erot olivat väittämässä *Opin peruskoulussa hakemaan neuvontaa ja ohjausta suunnitteluni tueksi* (3,3 vs. 3,9) ja *Opin peruskoulussa hankkimaan tietoa työelämästä* (ka 3,3 vs. ka 3,9).

Opinto-ohjaajan kanssa käytyjen keskustelujen määrä oli yhteydessä myös kiusaamiseen ja oppimiseen liittyviin vaikeuksiin. Opiskelijoista, jotka eivät olleet joutuneet lainkaan kiusatuksi peruskoulussa 13 % oli keskustellut 3 kertaa tai useammin opinto-ohjaajan kanssa kahden kesken päättöluokalla. Vastaava osuus osan aikaa peruskoulua kiusatuksi joutuneista oli 18 % ja koko peruskoulun ajan kiusatuksi joutuneista 25 %.

Mitä enemmän opiskelijalla oli kokemuksensa mukaan ollut vaikeuksia oppimisessa peruskoulu-aikana, sitä useammin hän oli käynyt opinto-ohjaajan kanssa keskusteluja kahden kesken 9. luokan aikana. Opiskelijoista, joilla ei ollut lainkaan vaikeuksia oppimisessa 9 % oli keskustellut opinto-ohjaajan kanssa kahden kesken 3 kertaa tai useammin. Vastaava osuus vähän tai jonkin verran oppimisvaikeuksia kokeneiden kohdalla oli 16 %. Sen sijaan opiskelijoista, joilla oli ollut paljon tai erittäin paljon vaikeuksia oppimisessa 30 % oli käynyt ohjaajan kanssa kahdenkeskisiä keskusteluja 3 kertaa tai useammin päättöluokalla.

Samalla kuitenkin koko peruskoulun ajan kiusatuksi joutuneista 13 % ei ollut ilmoituksena mukaan keskustellut yhtään kertaa opinto-ohjaajan kanssa päättöluokalla. Vastaava osuus niiden kohdalla, joita ei ollut kiusattu lainkaan oli 7 %. Opiskelijoista, joilla oli kokemuksensa mukaan ollut erittäin paljon oppimiseen liittyviä vaikeuksia 12 % ei ollut keskustellut lainkaan opinto-ohjaajan kanssa päättöluokalla. Vastaava osuus opiskelijoista, joilla ei ollut oppimiseen liittyviä vaikeuksia oli 8 %.

Vanhemmilta saadulla tuella tärkeä merkitys opiskelijoiden kokemuksiin urasuunnittelutaitojensa kehittymisestä

Opiskelijakyselyssä tiedusteltiin vastaajilta äidin ja isän koulutustasoa. Lisäksi kysyttiin opiskelijoiden kokemusta siitä, tukivatko heidän vanhempansa tai huoltajansa heitä jatko-opintoja koskevassa suunnittelussa ja valintojen teossa peruskoulu-aikana.

Vanhempien koulutustaso oli jossain määrin yhteydessä opiskelijoiden kokemuksiin urasuunnittelutaitojensa kehittymisestä peruskoulussa, mutta erot olivat melko pieniä. Niillä opiskelijoilla, jotka ilmoittivat äitinsä koulutustasoksi korkeintaan peruskoulun tai kansakoulun, oli hieman matalampi keskiarvo itsetuntemuksen kehittymisen (ka 3,7) summamuuttujassa verrattuna niihin, joiden äitien koulutustasona oli toinen aste (ka 3,9) tai korkeakoulutus (ka 3,9). Myös päätöksentekotaitoja kuvaavan summamuuttujan keskiarvo oli hieman korkeampi niillä opiskelijoilla, joiden äidit olivat korkeakoulutettuja (ka 4,1) tai toisen asteen koulutuksen suorittaneita (ka 4,0) kuin niillä opiskelijoilla, joiden äidit olivat suorittaneet korkeintaan peruskoulun tai kansakoulun (ka 3,9). Tiedonhankintataitojen kehittymisessä erot olivat vielä pienempiä. Isän koulutustason kannalta erot olivat kaikissa summamuuttujissa pienemmät kuin äidin koulutustason.

Opiskelijoiden kokemus vanhemmiltaan tai huoltajiltaan saamasta tuesta oli selkeästi yhteydessä heidän kokemuksiinsa urasuunnittelutaitojen kehittymisestä. Ne opiskelijat, jotka olivat melko tai täysin samaa mieltä siitä, että heidän vanhempansa tai huoltajansa tukivat heitä jatko-opintoja koskevassa suunnittelussa ja valintojen teossa peruskoulu-aikana, kokivat itsetuntemuksensa kehittyneen paremmin (ka 4,0) kuin opiskelijat, jotka olivat melko tai täysin eri mieltä van-

hempien tuesta (ka 3,2). Vastaavasti tukea saaneet kokivat päätöksentekotaitojensa (ka 4,1) ja tiedonhankintataitojensa (ka 4,0) kehittyneen paremmin kuin ne, jotka eivät olleet saaneet tukea (pätöksentekotaidot 3,4, tiedonhankintataidot 3,2).

Kokemus vanhemmilta saadusta tuesta oli yhteydessä vanhempien koulutustasoon. Enemmän tukea vanhemmiltaan kokivat saaneensa ne opiskelijat, jotka ilmoittivat äitinsä koulutustasoksi korkeakoulutuksen (ka 4,5) tai toisen asteen koulutuksen (ka 4,4) verrattuna niihin opiskelijoihin, joiden äidin koulutustaso oli korkeintaan peruskoulu tai kansakoulu (ka 4,1). Isän koulutustason mukaan tulos oli saman suuntainen, mutta erot olivat hieman pienemmät.

Kokemukset vanhemmilta saadusta tuesta olivat yhteydessä opiskelijoiden kokemuksiin itsetuntemuksensa, päätöksentekotaitojensa ja tiedonhankintataitojensa kehittymisestä riippumatta vanhempien koulutuksesta. Toisin sanoen kaikissa vanhempien koulutusluokissa opiskelijat, jotka olivat saaneensa tukea vanhemmiltaan, kokivat itsetuntemuksensa sekä päätöksenteko- ja tiedonhankintataitojensa kehittyneen paremmin kuin ne, jotka eivät olleet saaneet tukea.

4.9 Opiskelijoiden ja järjestäjien näkemykset ohjauksen kehittämistarpeista peruskoulussa

Opiskelijakyselyssä ja järjestäjäkyselyssä oli avokysymys, jossa vastaajat saivat kuvata näkemyksiään ohjauksen kehittämistarpeista. Opiskelijoilta kysyttiin, miten peruskoulussa voitaisiin kehittää ohjausta, jotta se tukisi paremmin nuorten jatko-opintoihin ja uravalintoihin suuntautumista. Järjestäjät saivat kertoa, millaisia kehittämistarpeita oppilaiden jatko-opintoihin ja uravalintoihin suuntautumisen ohjauksessa on järjestäjän kouluissa.

Analysoitavia tekstimuotoisia vastauksia saatiin 6 085 opiskelijalta. Joissakin vastauksissa oli mainittu useampi asia. Kaikkiaan mainintoja oli 6 664. Järjestäjäkyselyssä 168 järjestäjää vastasi avokysymykseen, ja mainintoja oli 229. Vastaukset luokiteltiin seuraavasti (taulukko 9):

TAULUKKO 9. Opiskelijoiden (n = 6 085) ja perusopetuksen järjestäjien (n = 168) näkemykset ohjauksen kehittämistarpeista peruskoulussa.

Opiskelijoiden näkemykset ohjauksen kehittämistarpeista	f	%
Opiskeluvaihtoehtoihin tutustuminen	3 123	47
Ohjauksen määrä	1 004	15
Tieto ammateista ja työelämästä	860	13
Nuorten kuunteleminen ja tukeminen	816	12
Urasuunnittelu	228	3
Muu	633	9
Yhteensä	6 664	100
Järjestäjien näkemykset ohjauksen kehittämistarpeista	f	%
Koulun ja työelämän välisen yhteistyön kehittäminen	52	23
Ohjauksen muotojen ja menetelmien kehittäminen	39	17
TET-jaksojen kehittäminen	29	13
Jatko-opintomahdollisuuksiin tutustuminen	28	12
Aikaa ja resursseja enemmän	27	12
Opetus- ja ohjaushenkilöstön koulutus- ja työelämä tiedon lisääminen	21	9
Ohjaus osana oppiaineita ja oppiainerajat ylittävä yhteistyö	13	6
Yhteistyö huoltajien kanssa	8	3
Muu	12	5
Yhteensä	229	100

Opiskelijat mainitsivat useimmin kehittämiskohteeksi **opiskeluvaihtoehtoihin tutustumisen**. Ammatillisesta ja lukiokoulutuksesta saadaan hyvin tietoa, mutta opiskelijat kaipasivat enemmän tietoa myös muista vaihtoehdoista, esimerkiksi kaksoistutunnosta, lisäopetuksesta, kansanopistoista ja VALMA-koulutuksesta.

Ammattikoulua ja lukiota painotettiin todella paljon, ja tuntui kuin ne olisivat melkein pä ainoat vaihtoehdot.

Voisi kertoa kaikista opiskeluvaihtoehdoista yhtä paljon, jotta mikään vaihtoehto ei tuntuisi oppilaalle ns. väärältä.

Myös järjestäjien mielestä erilaisiin **jatko-opintomahdollisuuksiin tutustumista** tarvittaisiin nykyistä enemmän, koska oppilailla on erilaisia tarpeita ja mielenkiinnonkohteita.

Opiskelijat toivoivat, että heille olisi kerrottu monipuolisemmin myös oman paikkakunnan ulkopuolisista opiskelumahdollisuuksista. Opiskelijoiden mielestä vierailukäyntejä voisi olla enemmän juuri niihin paikkoihin, jotka itseä kiinnostavat.

Berätta mer om de olika skolorna även sådana som inte så nära.

Opettajat voisivat kysyä oppilailta, että millä tavoin he haluavat saada tietoa tulevaisuuden jatko-opinnoista sekä uravalinnoista. Silloin jokainen pääsisi vaikuttamaan siihen.

Opiskelijat ehdottivat, että nuoret voisi jakaa pienempiin ryhmiin, joissa voisi tutustua tarkemmin heitä kiinnostaviin koulutuksiin. Vierailulla olisi hyvä saada oikeaa käsitystä opiskelusta esimerkiksi seuraamalla oppitunteja. Myös hieman pidemmät kokeilujaksot halukkaille voisivat olla hyviä. Opiskelijoiden olisi tärkeää saada tietää konkreettisesti, millaista opiskelu on arjessa – esimerkiksi mitä opiskellaan, millä materiaaleilla ja miten vaativaa opiskelu on. Tämä auttaisi valinnan teossa ja vähentäisi epävarmuutta uuden koulutuksen alkuvaiheessa. Myös järjestäjät toivat esille, että tutustumiset saisivat olla kestoaltaan pidempiä, koska lyhyissä infotilaisuuksissa tai vierailuissa ei ehditä saamaan riittävää käsitystä opintopaikasta tai sen eri koulutusaloista. Järjestäjävastausten mukaan joillakin paikkakunnilla pitkät etäisyydet kuitenkin hankaloittavat oppilaitosvierailujen järjestämistä.

Osa opiskelijoista kaipasi tietoa toisen asteen opintojen lisäksi myös myöhemmistä jatko-opinnoista: olisi hyvä jo alustavasti tietää, mihin voi mennä lukion tai ammatillisen koulutuksen jälkeen. Opiskelijat toivoivat, että yhteishaussa tehtävä valinta ei olisi niin stressaava. Tässä auttaisi heidän mukaansa, että kerrottaisiin, ettei valinta määritä koko loppuelämää tai uraa.

Koen että tärkeää olisi painottaa sitä, ettei valinta, jonka teet niin nuorena, määritä loppua elämääsi.

Ohjauksen määrään liittyen opiskelijat toivoivat ennen muuta mahdollisuuksia keskustella kahden kesken opinto-ohjaajan kanssa. Henkilökohtaista yksilöohjausta ei kaikkien mielestä ollut tarpeeksi. Lisää tukea pitäisi olla saatavilla etenkin siinä tapauksessa, jos valinnan kanssa tarvitsee apua. Osa nuorista toivoi myös enemmän pienryhmäkeskusteluja, joissa valintoja voisi pohtia yhdessä muiden nuorten kanssa. Opiskelijat toivoivat myös jonkin verran lisää oppilaan-ohjauksen tunteja.

Asioita, jotka käsittelevät henkilön omia valintoja, oli hieman liian vähän. Eritoten henkilökohtainen ohjaus jäi aika vaillinaiseksi.

Enemmän kahdenkeskisiä keskusteluja opon kanssa, sillä ryhmäkoot ovat melko suuret ja isossa ryhmässä on välillä vaikea keskittyä.

Opiskelijoiden mielestä peruskoulun jälkeisistä opinnoista keskustelu olisi hyvä aloittaa aiemmin kuin 9. luokalla. Jo 7. tai 8. luokalla opiskelijoita voisi tutustuttaa peruskoulun jälkeisiin mahdollisuuksiin, jolloin olisi enemmän aikaa tehdä päätös opiskelupaikasta. Opinto-ohjaajan kanssa voisi jo yläkoulun alussa keskustella urahaaveista ja oppiaineista, joihin kannattaisi panostaa.

Järjestäjien vastauksissa **aikaan ja resursseihin** liittyen tuotiin useimmin esille, että aikaa oppilaiden henkilökohtaiseen ohjaukseen tulisi olla enemmän. Oppilaiden erilaisuus esimerkiksi taitojen, motivaation ja uratoiveiden suhteen edellyttäisi nykyistä yksilöidämpää ohjausta. Kehitettävää on myös tehostettua ja erityistä tukea tarvitsevien sekä eri kieli- ja kulttuuritaustaisten oppilaiden ohjauksen resursoinnissa. Lisäresursseja tarvittaisiin myös ryhmäohjaukseen, ja muutamissa vastauksissa koettiin tarvetta lisätä luokkamuotoista ohjausta.

Ohjauksen muotojen ja menetelmien kehittämiseen liittyen järjestäjät toivat useimmin esille ryhmäohjauksen kehittämistarpeen. Pienryhmiä ja vertaistukea voitaisiin hyödyntää enemmän ja tavoitteellisemmin oppilaiden erilaisten mielenkiinnon kohteiden ja tavoitteiden pohjalta jatko-opinto- ja uravalintojen suunnittelussa. Toiminnallisia menetelmiä voitaisiin kehittää ja hyödyntää nykyistä enemmän osana ryhmäohjausta. Myös digitaalisten välineiden ja sähköisten työkalujen kehittäminen ohjaukseen mainittiin usein kehittämistarpeena.

Nuorten mielestä olisi tärkeää, että heitä **kuunnellaan ja tuetaan** heidän lähtökohdistaan käsin. Tämä pitää sisällään esimerkiksi sen, että opinto-ohjaaja ei painosta omilla näkemyksillään, ja että opiskelijalle annetaan aikaa miettiä, mitä hän haluaa tulevaisuudeltaan. Nuoret pitivät tärkeänä myös yleisesti sitä, että opinto-ohjaaja on kiinnostunut nuoresta ja on läsnä. Joillakin nuorilla oli kokemuksia, että heidän näkemystään opiskelupaikasta ei ollut hyväksytty tai siihen ei kannustettu.

Det kändes som att min handledare enbart tittade på mina betyg och inte tog mina intressen i beaktande.

Opiskelijoita pitäisi kannustaa entistä enemmän seuraamaan omaa sydäntään ja tekemään asioita, joista he tulevat onnellisiksi.

Osa opiskelijoista olisi halunnut enemmän **tietoa ammateista ja työelämästä**. Opiskelijat halusivat tietää, millaisia työmahdollisuuksia kuhunkin koulutukseen liittyy ja mitä tulee opiskella, jos haluaa tiettyyn ammattiin. Heitä kiinnostivat myös muut kuin tyypillisimmät ammatit. Opiskelijat olisivat toivoneet tietoa myös palkkatasoista, yrittäjyydestä sekä tulevaisuuden näkymistä: miten ammatit muuttuvat tulevaisuudessa ja mille töille tarvitaan lisää tekijöitä. Opiskelijoita kiinnosti myös työnhakuprosessi ja kesätyön hankkimisessa neuvominen, kuten työhakemusten teko.

Tapoja tutustua töihin ja niiden arkeen voisivat opiskelijoiden mukaan olla esimerkiksi vierailut työpaikoille tai että alan ammattilaiset kävisivät peruskoulussa kertomassa työstään. Myös TET-jaksot voisivat olla pidempiä tai niitä voisi olla useampi.

Jag kände att jag inte hade någon aning om vilka yrken som finns. Läraren frågade vad vi skulle kunna tänka oss arbeta med men jag skulle ha velat höra om mer ovanliga yrken. Det kändes som om de ända som fanns var yrken relaterade till jordbruk, skog, närvårdare och journalistik.

Pysymällä ajan hermolla asioista. Kannattaa pyytää työelämästä ihmisiä puhumaan, niin konkareita kuin myös untuvikkoja. Nykyaikana ei oikein enää muu toimi. Kaikilla on oma polkunsä ja kokemuksensa, joten on suotavaa hyödyntää useiden kertomuksia ja tarinoita.

Myös järjestäjät nostivat keskeiseksi kehittämistarpeeksi **koulun ja työelämän välisen yhteistyön kehittämisen**. Järjestäjien mukaan kouluihin kaivataan enemmän työelämäyhteyksiä ja tätä kautta vierailijoita yrityksistä ja muualta työelämästä kertomaan erilaisista ammateista ja omasta työstään. Haasteena tässä voi kuitenkin olla työelämäorganisaatioiden sitoutuminen yhteistyöhön, koska heille tällainen yhteistyö on käytännössä vapaaehtoistyötä. Myös koulujen vierailuja työpaikoille saisi olla enemmän, mitä kuitenkin rajoittaa esimerkiksi kuljetusten hinnat. Yhtenä ratkaisujatukseksi esitettiin kehittää virtuaalisia työelämävierailuja, joita voitaisiin toteuttaa joustavammin ja kustannustehokkaammin. Vastauksissa korostettiin, että työelämänäkökulmaa tulisi huomioida myös eri oppiaineiden opetuksessa enemmän.

Järjestäjien mukaan **työelämään tutustumisjaksoja (TET)** saisi olla enemmän, ja niiden sisältöä tulisi kehittää siten, että ne tukisivat entistä paremmin oppilaiden oppimisen, itsetuntemuksen, jatko-opintojen ja uravalintojen suunnittelua. Pienillä paikkakunnilla ongelmaksi koettiin TET-paikkojen rajallinen määrä.

Järjestäjien mukaan tarvitaan myös **opetus- ja ohjaushenkilöstön koulutus- ja työelämä tiedon vahvistamista**. Tärkeää olisi lisätä opettajien ja ohjaajien tutustumista työelämään esimerkiksi vierailujen tai niin sanottujen opettaja-TETien kautta. Työelämä muuttuu nopeasti ja jatkuvasti, jolloin opetus- ja ohjaushenkilöstö tarvitsisi enemmän tietoa työn sisällöistä, työurista, muuttuvista ammateista ja uusista tavoista työllistyä. Samalla tulisi vahvistaa opetus- ja ohjaushenkilöstön toisen asteen ja muiden koulutusvaihtoehtojen tuntemusta.

Osa opiskelijoista toi esille, että **urasuunnittelua** ja omaan itseen ja tulevaisuuteen liittyvää ohjausta olisi voinut olla peruskoulussa enemmän. Opiskelijat olisivat kaivanneet lisää tietoa siitä, miten heidän valintansa vaikuttavat myöhempisiin jatko-opintovaihtoehtoihin tai työllistymismahdollisuuksiin ja miksi kannattaisi valita esimerkiksi lukiokoulutus. Nuorten mielestä olisi myös hyvä auttaa heitä näkemään hyviä puolia itsestään ja neuvoa, kuinka niitä voi hyödyntää jatko-opintojen suhteen.

Voitaisiin auttaa ymmärtämään, miten sen hetkiset valinnat tulevat vaikuttamaan jatkossa ja koko loppuelämässä.

Olisin toivonut, että opetus olisi kannustanut enemmän omaan tutkimiseen ja päätöksentekoon.

Osana ohjauksen muotojen ja menetelmien kehittämistä järjestäjät kokivat tarvetta kehittää oppilaiden itsetuntemuksen ja itsearviointitaitojen tukemisen menetelmiä sekä urasuunnitteluvalmiuksien kehittymisen arviointia.

Koko koulu ohjaa -periaatteen kannalta tulisi järjestäjien mukaan kehittää **ohjausta osana oppiaineita ja oppiainerajat ylittävää yhteistyötä**. Oppiaineilla on tärkeä merkitys koulutus- ja työelämätiedon välittämisessä oppilaille. Tärkeäksi nähtiin oppilaanohjauksen ja eri oppiaineiden yhteyden ja yhteistyön tiivistäminen. Aineenopetuksessa voitaisiin käsitellä enemmän oppiaineen ja siihen liittyvien alojen koulutusmahdollisuuksia sekä ammatteja ja työelämän alueita, joissa oppiainetta sovelletaan. Myös jatko-opintojen ja uravalintojen pohdintaa pitäisi toteuttaa enemmän ja suunnitelmallisemmin osana oppiaineiden opetusta.

Muutamat järjestäjät nostivat kehittämistarpeeksi **yhteistyön huoltajien kanssa** oppilaiden jatko-opintojen suunnittelussa ja päätöksenteossa. On tärkeää, että vanhemmat ovat mukana ja tukevat oppilaiden jatko-opintojen suunnittelua sekä valintojen ja päätösten tekoa. Koulun kannalta voidaan kehittää esimerkiksi vanhemmille suunnattua tietoutta ja vanhempainiltoja. Myös vanhempien tiedontarpeita voitaisiin kartoittaa enemmän. Joskus tarvitaan myös keinoja motivoida vanhempia osallistumaan aktiivisemmin oppilaan tulevaisuuden suunnitteluun.

4.10 Yhteenveto

Perusopetuksessa jatko-opintoihin ja uravalintoihin ohjauksen saatavuus ja saavutettavuus ovat pääosin hyvällä tasolla eri alueilla, erikokoisten järjestäjien keskuudessa sekä eri kieliryhmien kannalta tarkasteltuna. Järjestäjäkyselyn perusteella saatavuus ja saavutettavuus toteutuvat kuitenkin kokonaisuudessaan paremmin oppilasmäärältään pienillä opetuksen järjestäjillä ja niillä, joilla oppilasmäärä opinto-ohjaajaa kohden on pienempi.

Valtaosa opiskelijoista koki saaneensa tarvitsemaansa henkilökohtaista ohjausta jatko-opintojen suunnitteluun. Myös opetuksen järjestäjät pitivät yksilöohjauksen toteutumista vahvuutena. Sen sijaan ryhmämuotoinen ohjaus ja vertaistuen hyödyntäminen ohjauksessa eivät toteudu yhtä hyvin. Lisäksi digitalisaation mahdollisuuksia tulisi hyödyntää ohjauksessa systemaattisemmin, ja luokkamuotoista ohjausta kehittää tukemaan entistä paremmin oppilaiden jatko-opintojen pohdintaa, suunnittelua ja päätöksentekoa.

Vaikka ohjauksen saatavuus ja saavutettavuus ovat keskimäärin hyvällä tasolla, osa opiskelijoista olisi tarvinnut enemmän ohjausta jatko-opintojen pohdintaan ja valintaan peruskoulussa. Eri-tyisesti silloin, kun suunnan pohtimisessa ja valintojen tekemisessä on vaikeuksia, tarvittaisiin enemmän mahdollisuuksia keskustella kahden kesken ohjaajan kanssa.

Jatko-opintoihin ja uravalintoihin ohjauksessa huomioidaan melko hyvin **oppilaiden tarpeita**. Enemmistö opiskelijoista koki, että peruskoulussa heitä kannustettiin pohtimaan monipuolisesti erilaisia jatko-opintovaihtoehtoja ja että ohjaus tuki jatko-opintoja koskevien valintojen tekemistä. Opiskelijat olivat tyytyväisiä siihen, että opinto-ohjaajat kuuntelivat heitä.

Hieman kriittisemmin opiskelijat suhtautuivat oppilaanohjauksen tuntien hyödyllisyyteen jatko-opintojen suunnittelun kannalta, tiedon riittävyteen eri oppiaineiden merkityksestä sekä saamaansa tietoon opiskelumahdollisuuksista oman paikkakunnan ulkopuolella. Vain alle kolmannekselta opiskelijoista oli pyydetty palautetta ohjauksesta.

Opiskelijoista suurin osa koki peruskoulussa saaneensa hyvin tietoa lukiokoulutuksesta ja ammatillisesta koulutuksesta. Sen sijaan nivelvaiheen koulutuksista eli valmentavista ja valmistavista koulutuksista sekä vapaan sivistystyön opinnoista tietoa tulisi tarjota enemmän. Sama koskee opintoihin tutustumismahdollisuuksia: vain harvat nivelvaiheen koulutuksissa opiskelevista olivat päässeet peruskouluaikana tutustumaan näihin koulutuksiin.

Suurin osa opiskelijoista koki saaneensa tutustua erilasiin ammatteihin peruskouluaikana, ja valtaosa koki TET-jaksojen lisännen heidän tietojaan työelämästä. **Työelämään tutustumista** ja TET-jaksoja tulisi kuitenkin menetelmällisesti kehittää niin, että ne palvelisivat oppilaita paremmin jatko-opintoihin ja uravalintoihin liittyvässä suunnittelussa ja päätöksenteossa.

Arviointitulosten mukaan enemmistö opiskelijoista koki, että heillä oli peruskoulussa mahdollisuus valita itseään kiinnostavia **valinnaisaineita**. Sen sijaan valinnaisaineiden hyöty jatko-opintojen pohdinnassa ja suunnittelussa jakoi opiskelijoiden mielipiteitä. Valinnaisaineiden merkitystä jatko-opintojen ja uravalintojen suunnittelussa tulee selkeyttää oppilaille.

Arviointikyselyyn vastanneista opiskelijoista enemmistö oli sitä mieltä, että heidän **itsetuntemuksensa ja päätöksentekotaitonsa** olivat kehittyneet hyvin peruskoulussa. Kuitenkin noin 10 prosenttia opiskelijoista koki, ettei ollut peruskoulussa oppinut tunnistamaan vahvuuksiaan ja heikkouksiaan eikä pohtimaan eri jatko-opintovaihtoehtojen soveltuvuutta itselleen. Sama osuus opiskelijoista ei myöskään kokenut päätöksentekotaitojensa kehittyneen peruskoulussa. Opinto-ohjaajan kanssa käydyillä keskusteluilla oli positiivinen yhteys siihen, miten vastaajat kokivat itsetuntemuksensa, päätöksentekotaitojensa ja tiedonhankintataitojensa kehittyneen peruskoulussa. Tärkeä urasuunnittelutaito on se, että opitaan hakemaan neuvontaa ja ohjausta jatko-opintojen ja uravalintojen pohdinnan ja suunnitteluni tueksi.

Myös opiskelijoiden kokemuksella **vanhempiensa tarjoamasta tuesta** oli vahva yhteys kokeemukseen itsetuntemuksen, päätöksentekotaitojen ja tiedonhankintataitojen kehittymisestä.

Opiskelijat, jotka olivat joutuneet **kiusaamisen** kohteeksi koko peruskoulun ajan, kokivat jatko-opintoihin ja uravalintoihin ohjauksen saatavuuden ja saavutettavuuden sekä tarvevastaavuuden heikommaksi kuin ne opiskelijat, joilla kiusaamiskokemuksia ei ollut. Verrattuna niihin opiskelijoihin, joita ei ollut kiusattu, toistuvasti kiusaamisen kohteeksi joutuneet kokivat yleisemmin, ettei opinto-ohjaajalla ollut riittävästi aikaa keskustella heidän kanssaan, ja etteivät he saaneet peruskoulussa riittävästi kannustusta erilaisten jatko-opintovaihtoehtojen pohtimiseen. Koko peruskoulun ajan kiusaamisen kohteeksi joutuneet kokivat myös itsetuntemuksensa, päätöksentekotaitojensa ja tiedonhankintataitojensa kehittyneen peruskouluaikana heikommin kuin ne, joita ei ollut kiusattu.

Opiskelijoiden **kokemukset oppimiseen liittyvistä vaikeuksista** olivat myös yhteydessä opiskelijoiden kokemuksiin ohjauksesta. Paljon tai erittäin paljon oppimisvaikeuksia kokeneet, olivat muita useammin sitä mieltä, ettei opinto-ohjaajalla ollut riittävästi aikaa keskustella heidän kanssaan. Nämä opiskelijat myös kokivat päätöksenteko- ja tiedonhankintataitojensa kehittyneen peruskouluaikana vähemmän kuin muut opiskelijat.

Järjestäjäkyselyn mukaan oppilasmäärältään suurilla perusopetuksen järjestäjillä on haasteita **ressurssien** riittävydessä suhteessa oppilasmäärään ja ohjauksen tavoitteisiin. Erityisesti haasteita on järjestäjien mukaan tehostettua ja erityistä tukea tarvitsevien sekä vieraskielisten oppilaiden ohjauksen resursoinnissa.

Resursseihin liittyen selvitettiin myös oppilaiden määrää opinto-ohjaajaa kohden sekä opinto-ohjaajan kelpoisuuden omaavien työntekijöiden osuutta opinto-ohjauksen työtehtäviin osallistuvista. Osalla opetuksen järjestäjistä ylittyy perusopetuksen laatukriteerien suositteluun enimmäisoppilasmäärä opinto-ohjaajaa kohden, ja osalla ei ollut opinto-ohjauksen työtehtäviin osallistuvissa yhtään opinto-ohjaajan kelpoisuuden täyttävää työntekijää.

Valtaosalla opetuksen järjestäjistä on **ohjaussuunnitelma**, mutta se puuttuu noin kuudennekseltä järjestäjistä. Osa järjestäjistä oli tehnyt yhteistyötä eri tahojen kanssa ohjaussuunnitelmaa laatiessaan tai sitä päivittäessään. Yleisimmin yhteistyötä oli tehty lukiokoulutuksen järjestäjien, muiden perusopetuksen järjestäjien, huoltajien, nuorisotoimen sekä ammatillisen koulutuksen järjestäjien kanssa. Vain kolmannes järjestäjistä oli osallistanut oppilaita suunnitelman laadintaan tai päivittämiseen.

Nivelvaiheen toimintojen ja ohjauksen **arviointiin ja kehittämiseen** liittyen opetuksen järjestäjillä on parannettavaa palautteen hankkimisessa oppilailta, vanhemmilta ja työelämäyhteistyön kumppaneilta. Ohjauksen arviointi ja kehittäminen ei ole kovinkaan säännöllistä. Puutetta on järjestäjätason linjauksista ja toimintamalleista arviointiin ja kehittämiseen.

Opiskelijahaku- ja valintajärjestelmä

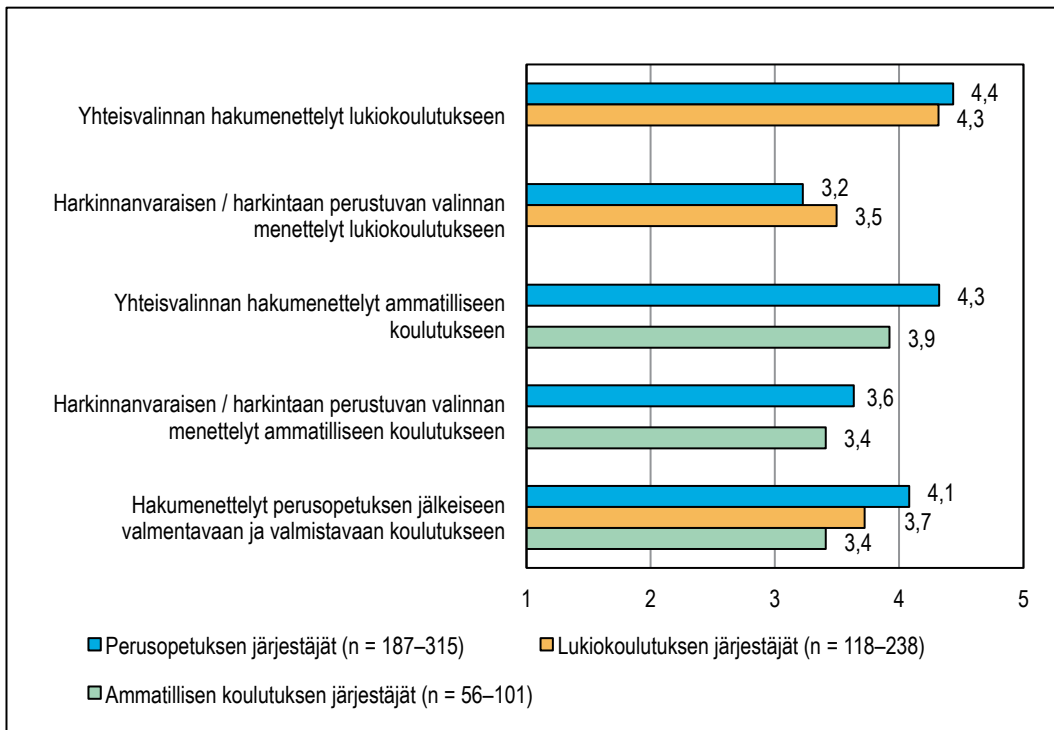
5

5.1 Yhteishakujärjestelmä

Järjestäjien kyselyssä oppivelvollisuusikäisten perusopetusta, nuorten lukiokoulutusta ja ammatillista perustutkintokoulutusta järjestävät arvioivat valtakunnallisen yhteishakujärjestelmän toimivuutta. Väittämät liittyivät

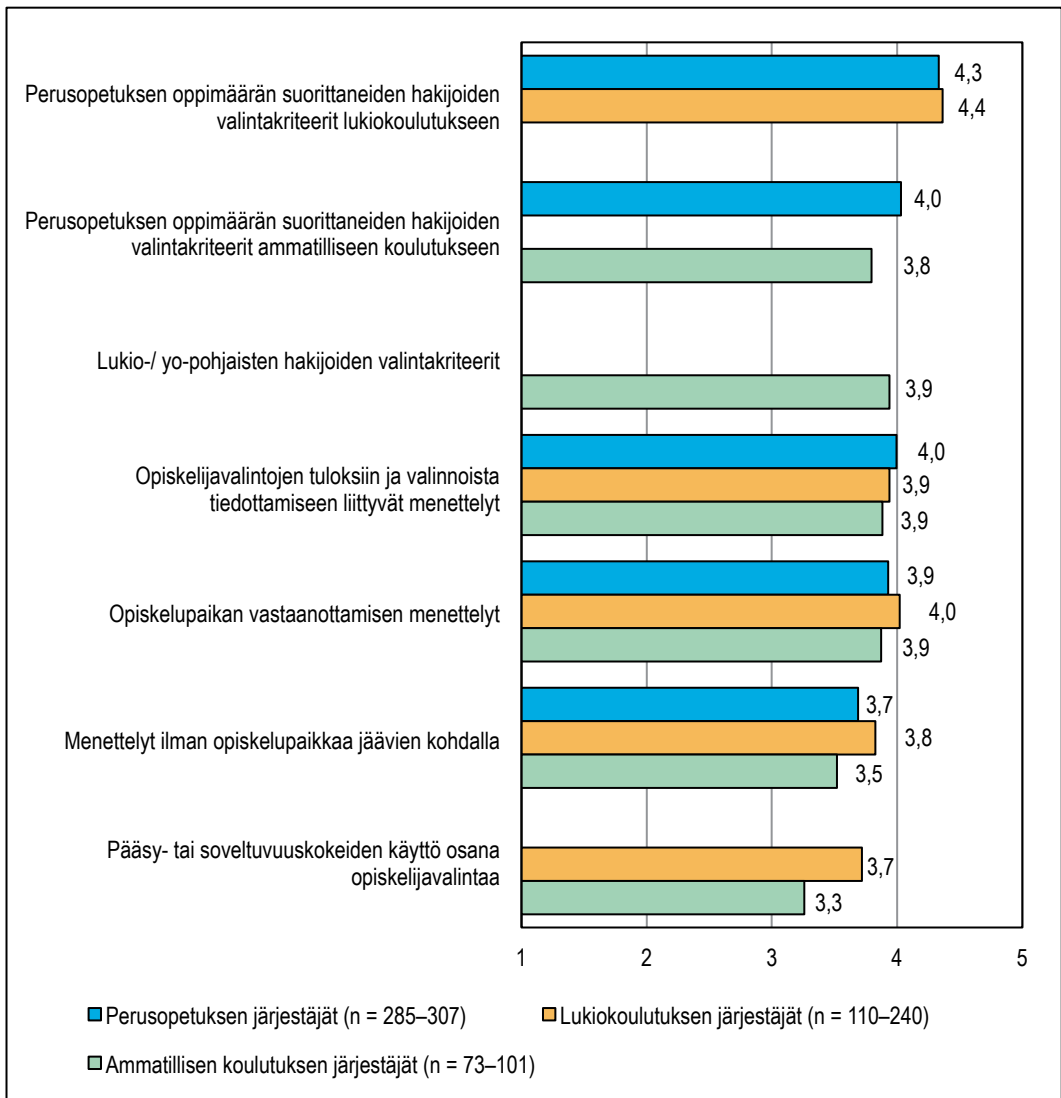
- hakumenettelyihin
- valintakriteereihin ja opiskelijavalintoihin
- Opintopolku.fi-palveluun
- yhteishaun valtakunnalliseen toteutukseen ja kehittämiseen.

Yhteisvalinnan hakumenettelyjä lukiokoulutukseen ja ammatilliseen koulutukseen pidettiin hyvin toimivina (kuvio 39), mutta harkintaan perustuvan valinnan toimivuuteen suhtauduttiin hieman kriittisemmin. Perusopetuksen järjestäjät pitivät valmentavien ja valmistavien koulutusten hakumenettelyjen toimivuutta hyvänä, mutta toisen asteen järjestäjät – erityisesti ammatillisen koulutuksen järjestäjät – suhtautuivat asiaan kriittisemmin. Valtaosa järjestäjistä otti kantaa yhteisvalinnan hakumenettelyihin, mutta varsin monet järjestäjät eivät osanneet ottaa kantaa harkintaan perustuvan valinnan menettelyihin eivätkä valmentavien ja valmistavien koulutusten hakumenettelyihin.

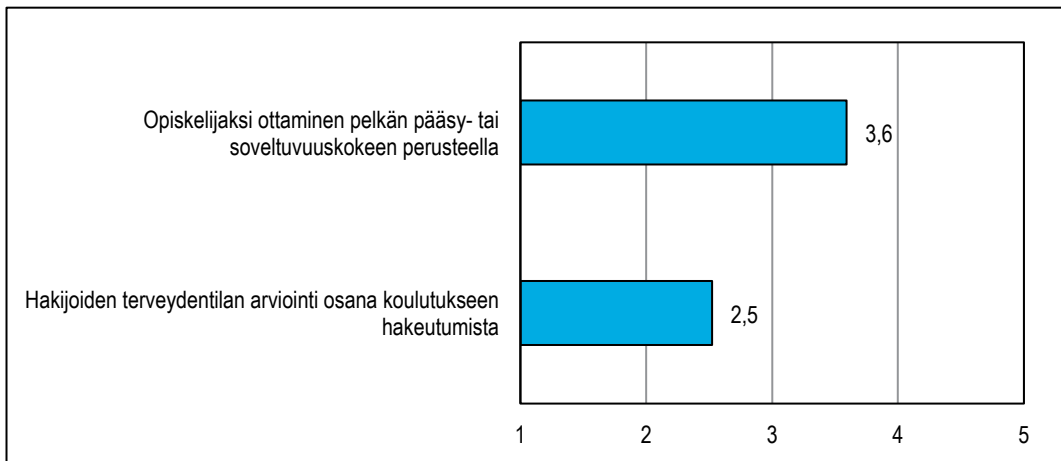
KUVIO 39. Hakumenettelyjen toimivuus yhteishakujärjestelmässä opetuksen ja koulutuksen järjestäjien mukaan. Keskiarvot (asteikko: Toimii 1 = Erittäin huonosti, 2 = Huonosti, 3 = Kohtalaisesti, 4 = Hyvin, 5 = Erittäin hyvin)

Järjestäjien mukaan valintakriteerit sekä lukiokoulutukseen että ammatilliseen koulutukseen ovat toimivia (kuvio 40). Lukiokoulutuksen kriteerejä kriittisemmin suhtauduttiin ammatillisen koulutuksen valintakriteereihin, mutta niidenkin nähtiin toimivan keskimäärin hyvin. Myös opiskelijavalinnoista tiedottamiseen ja paikan vastaanottamiseen liittyvät menettelyt ovat vastausten mukaan toimivia. Hieman heikommin toimiviksi nähtiin menettelyt ilman opiskelupaikkaa jäävien kohdalla sekä pääsy- tai soveltuvuuskokeiden käyttö osana opiskelijavalintaa. Näiden osalta kriittisimpiä olivat ammatillisen koulutuksen järjestäjät.

KUVIO 40. Valintakriteerien ja opiskelijavalintojen toimivuus yhteishakujärjestelmässä opetuksen ja koulutuksen järjestäjien mukaan. Keskiarvot (asteikko: Toimii 1 = Erittäin huonosti, 2 = Huonosti, 3 = Kohtalaisesti, 4 = Hyvin, 5 = Erittäin hyvin)

Ammatillisen koulutuksen järjestäjiltä kysyttiin lisäksi, miten toimivana he pitävät osana hakujärjestelmää joissakin koulutuksissa käytössä olevaa valintamenettelyä, jossa opiskelijavalinta tehdään pelkän pääsy- tai soveltuvuuskokeen perusteella (kuviokuva 41). Samoin heiltä tiedusteltiin, miten toimivana he pitävät hakijoiden terveydentilan arviointia osana koulutukseen hakeutumista.

KUVIO 41. Ammatillisen koulutuksen järjestäjien (n = 59–86) näkemykset pääsy- tai soveltuvuuskoevalinnan ja hakijoiden terveydentilan arvioinnin toimivuudesta osana hakujärjestelmää. Keskiarvot (asteikko: Toimii 1 = Erittäin huonosti, 2 = Huonosti, 3 = Kohtalaisesti, 4 = Hyvin, 5 = Erittäin hyvin)

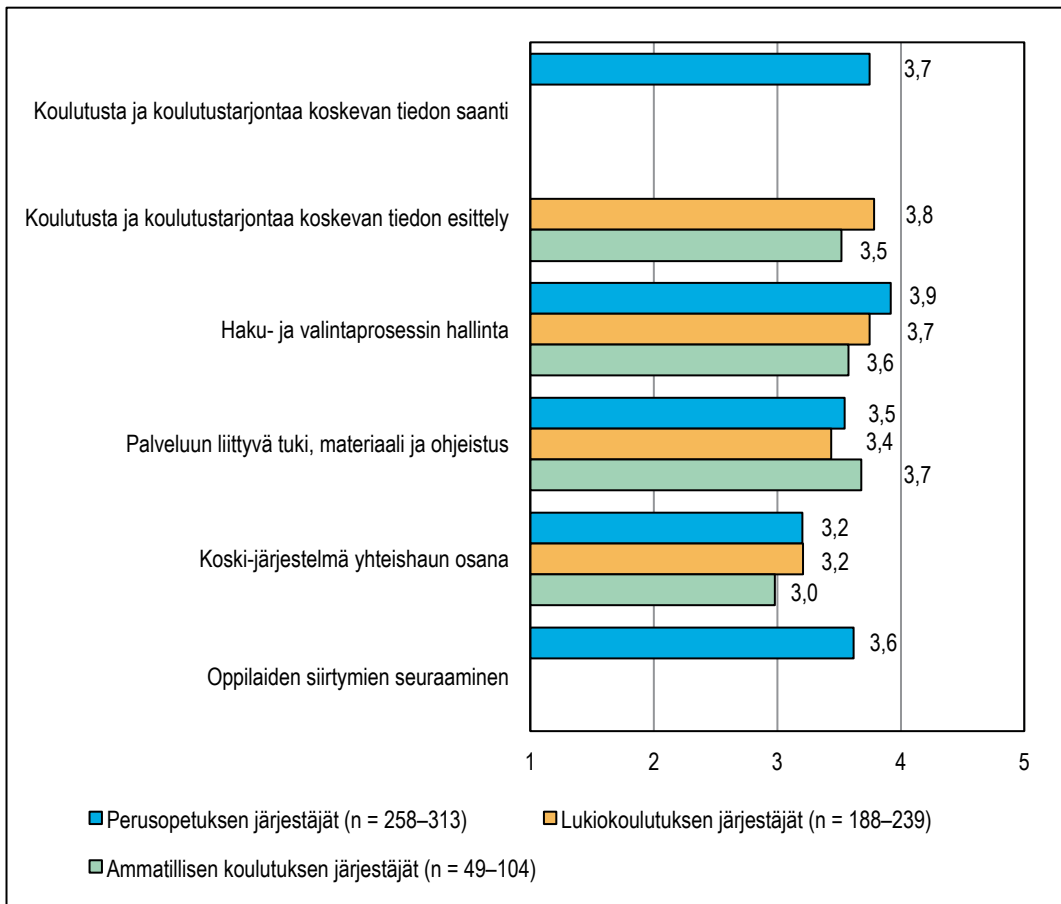
Pelkän pääsy- tai soveltuvuuskokeen perusteella tehtävää valintamenettelyä piti hyvin tai erittäin hyvin toimivana 63 % kysymykseen kantaa ottaneista ammatillisen koulutuksen järjestäjistä, kohtalaisena 20 % ja huonosti tai erittäin huonosti toimivana 17 %. Hakijoiden terveydentilan arviointia osana koulutukseen hakeutumista piti toimivana ainoastaan 18 % kysymykseen vastanneista, kohtalaisena 29 % ja huonosti tai erittäin huonosti toimivana 52 %.

Opetuksen ja koulutuksen järjestäjien mielestä Opintopolku.fi-palvelu toimii hyvin koulutusta ja koulutustarjontaa koskevan tiedon saannin ja esittelyn kannalta (kuviokuva 42). Myös haku- ja valintaprosessin hallinta on Opintopolku.fi-palvelussa toimivaa. Perusopetuksen ja lukiokoulutuksen järjestäjät arvioivat edellä mainitut asiat hieman toimivammiksi kuin ammatillisen koulutuksen järjestäjät.

Suurin osa järjestäjistä on tyytyväisiä palveluun liittyvään tukeen, materiaaliin ja ohjeistukseen. Tyytyväisimpiä olivat ammatillisen koulutuksen järjestäjät.

Perusopetuksen järjestäjiltä kysyttiin lisäksi, miten toimiva Opintopolku.fi on oppilaiden siirtymien seuraamisen kannalta. Järjestäjistä 62 % arvioi toimivuuden hyväksi tai erittäin hyväksi, 27 % kohtalaiseksi ja 11 % huonoksi.

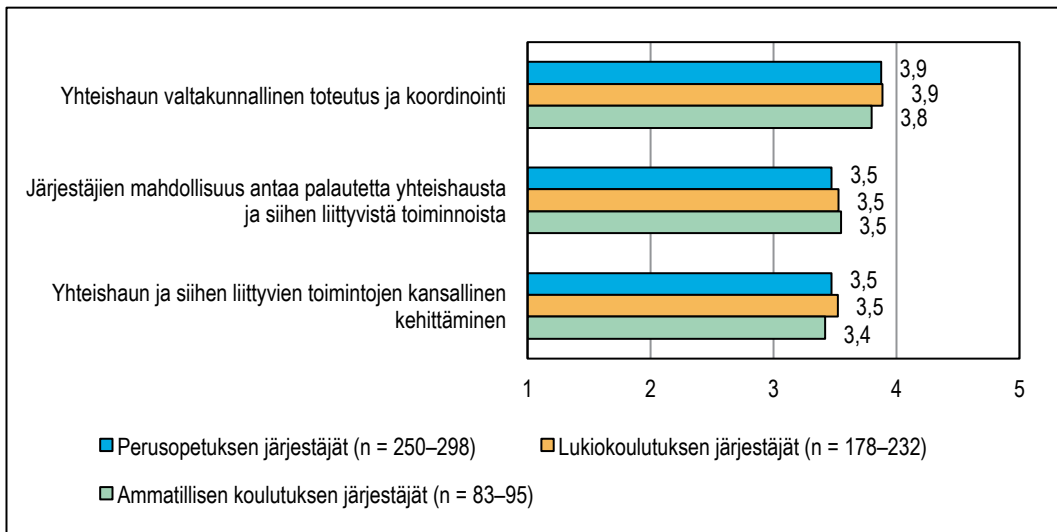
Koski-järjestelmän toimivuuteen suhtauduttiin muita kysytyjä asioita kriittisemmin. Järjestelmä oli ollut käytössä vasta vähän aikaa kyselyn toteutushetkellä. Tästä syystä monet järjestäjät eivät myöskään osanneet ottaa kantaa järjestelmän toimivuuteen.

KUVIO 42. Opintopolku.fi-palvelun toimivuus opetuksen ja koulutuksen järjestäjien mukaan. Keskiarvot (asteikko: Toimii 1 = Erittäin huonosti, 2 = Huonosti, 3 = Kohtalaisesti, 4 = Hyvin, 5 = Erittäin hyvin)

Yhteishaun valtakunnallinen toteutus ja koordinointi koettiin toimivaksi (kuvio 43). Järjestäjien mahdollisuuden antaa palautetta yhteishausta koki hyvin tai erittäin hyvin toimivaksi 53 % kaikista järjestäjistä, kohtalaiseksi 37 % ja huonoksi tai erittäin huonoksi 10 %.

Yhteishaun kansallista kehittämistä piti hyvänä tai erittäin hyvänä 51 % kaikista järjestäjistä, kohtalaisena 40 % ja huonona tai erittäin huonona 9 %.

KUVIO 43. Yhteishaun valtakunnallisen toteutuksen ja kehittämisen toimivuus opetuksen ja koulutuksen järjestäjien mukaan. Keskiarvot (asteikko: Toimii 1 = Erittäin huonosti, 2 = Huonosti, 3 = Kohtalaisesti, 4 = Hyvin, 5 = Erittäin hyvin)

Opetuksen ja koulutuksen järjestäjät saivat avoimessa vastauksessa tuoda esille, millaisia kehittämistarpeita yhteishakujärjestelmässä ja siihen liittyvissä menettelyissä heidän mielestään on. 348 järjestäjää vastasi kysymyksen. Vastaukset luokiteltiin taulukon 10 mukaisesti.

TAULUKKO 10. Kehittämistarpeet yhteishakujärjestelmässä opetuksen ja koulutuksen järjestäjien (n = 348) mukaan

	f	%
Opintopolku.fi-palvelu	162	38
Koski-järjestelmä	45	11
Hakuprosessi	37	9
Aikataulu	77	18
Valintakriteerit	69	16
Harkinnanvarainen valinta	36	8
Yhteensä	426	100

Useimmin mainittiin kehittämistarpeita liittyen **Opintopolku.fi-palveluun**. Järjestäjät toivoivat, että koulutusten etsimiseen tarkoitettua hakutoimintoa selkeytettäisiin ja sen osuvuutta parannettaisiin erityisesti nuorten kannalta. Koulutusten kuvaukset ja käytetyt käsitteet saivat olla konkreettisempia. Perusopetuksen järjestäjät toivoivat, että toisen asteen järjestäjien ylläpitämät tiedot tulisivat järjestelmään ajallaan, ja että niitä ei muutettaisi enää viime hetkellä. Toisen asteen järjestäjät puolestaan toivat esille, että tietojen lisäämis- ja muokkausmahdollisuuksia pitäisi parantaa ja yksinkertaistaa, jotta oppilaitosten opintotarjonnan syöttäminen järjestelmään olisi helpompaa.

Koski-järjestelmän käyttöönoton aikataulu oli nopea, mistä aiheutui järjestäjille paljon lisätyötä ja enemmän tuen tarvetta kuin sitä oli saatu. Osa järjestäjistä toi esille yhteensopivuusongelmat järjestäjien opiskelijahallinto-ohjelmien kanssa sekä ongelmat arvosanojen siirtämisessä.

Hakuprosessiin liittyvinä kehittämistarpeina tuotiin esille, että opiskelupaikan vastaanottamisen käytäntöä tulisi selkeyttää ja ohjeita yhtenäistää. Useat perusopetuksen järjestäjät kokivat epäselvänä sen, riittääkö sähköinen paikan vastaanottaminen vai tulee ko sen ohella opiskelupaikka varmistaa myös jollakin muulla tavalla.

Yhteishaun **aikataulu** tulisi olla tiedossa jo alkusyksystä. Demohakua toivottiin avattavaksi jo aikaisemmin ja sen aukioloa pidennettäväksi. Jo demohaussa tulisi olla tiedossa ajantasainen koulutustarjonta sekä tieto pääsykokeista. Osa järjestäjistä toi esille, että yhteishaku ajoittuu toistuvasti samaan aikaan joidenkin alueiden talviloman kanssa. Muina aikatauluun liittyvinä kehittämisselvityksinä mainittiin, että tieto opiskelijavalinnan tuloksista olisi hyvä saada aikaisemmin, ja osa järjestäjistä oli sitä mieltä, että valmentavien ja valmistavien koulutusten haku voisi olla samaan aikaan kuin yhteishaku.

Valintakriteereihin liittyen useimmissa vastauksissa todettiin, että yksilöllistettyjen oppimäärien arvosanat tulisi ottaa huomioon valinnassa. Tällä hetkellä yksilöllistettyjen oppimäärien arvosanat ovat samanarvoisia ei-yksilöllistettyjen kanssa, mikä vastausten mukaan asettaa hakijat eriarvoiseen asemaan. Yksilöllistetyillä arvosanoilla hakevat opiskelijat voivat myös päätyä opintoihin, joihin heillä ei ole riittäviä valmiuksia, mikä voi johtaa opintojen keskeyttämiseen.

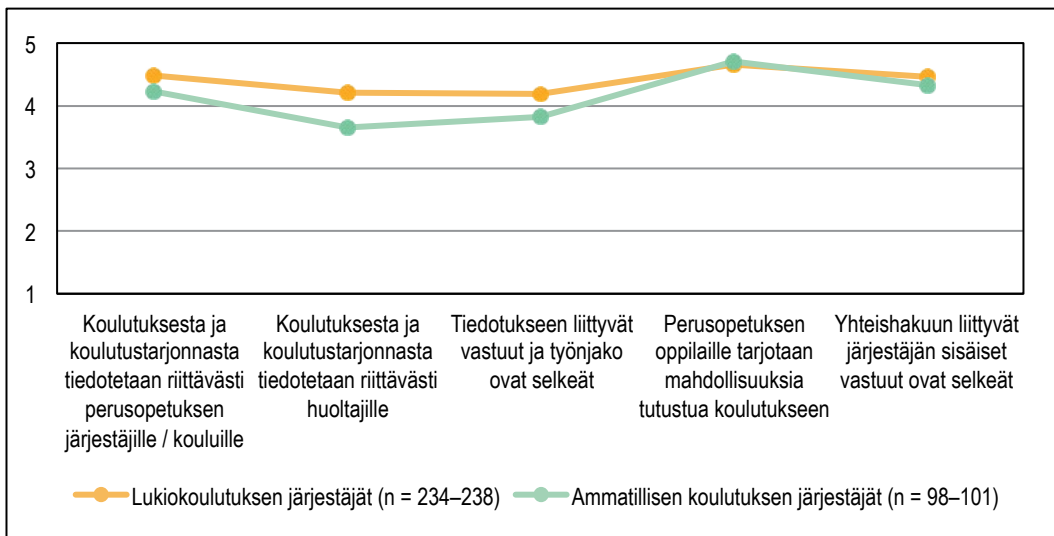
Erityisesti perusopetuksen järjestäjien vastauksissa toivottiin **harkinnanvaraisen valinnan** selkeyttämistä, ohjeistuksen parantamista sekä tähän valintatapaan liittyvien ja hakemisessa tarvittavien dokumenttien yhtenäistämistä.

5.2 Opetuksen ja koulutuksen järjestäjien toiminnot yhteishakuun liittyen

Perusopetuksen ja toisen asteen koulutuksen järjestäjät arvioivat myös omia toimintojaan yhteishakuun liittyen. Perusopetuksen järjestäjistä 95 % piti yhteisvalintaan liittyviä sisäisiä vastuitaan hyvin selkeinä. Järjestäjistä 92 % arvioi oppilaiden opiskelupaikan vastaanottamisen seuraamisen Opintopolku.fi-palvelun kautta toteutuvan hyvin järjestäjän ja sen koulujen toiminnassa.

Oppilaiden opiskelupaikan vastaanottamisen seuranta toteutui jonkin verran paremmin niillä perusopetuksen järjestäjillä, joilla yläkoulun oppilasmäärä oli alle 600 (ka 4,5–4,6), kuin yli 600 oppilaan järjestäjillä (ka 4,3). Kielen mukaan tarkasteltuna seuranta toimi paremmin suomenkielillä (ka 4,5) ja ruotsinkielisillä (ka 4,5) kuin kaksikielisillä järjestäjillä (ka 4,1). AVI-alueittain näissä toiminnoissa ei ollut eroja.

Toisen asteen koulutuksen osalta sekä lukiokoulutuksen että ammatillisen koulutuksen järjestäjät arvioivat perusopetuksen oppilaiden tutustumismahdollisuudet ja järjestäjän yhteishakuun liittyvät sisäiset vastuut samalle tasolle (kuvio 44). Sen sijaan koulutuksesta ja koulutustarjonnasta tiedottaminen ja siihen liittyvä vastuun- ja työnjako toteutuivat vastausten mukaan hieman paremmin lukiokoulutuksessa.

KUVIO 44. Yhteishakuun liittyvien asioiden toteutuminen koulutuksen järjestäjän ja sen oppilaitosten toiminnassa. Keskiarvot (asteikko: Toteutuu 1 = Erittäin huonosti, 2 = Huonosti, 3 = Kohtalaisesti, 4 = Hyvin, 5 = Erittäin hyvin)

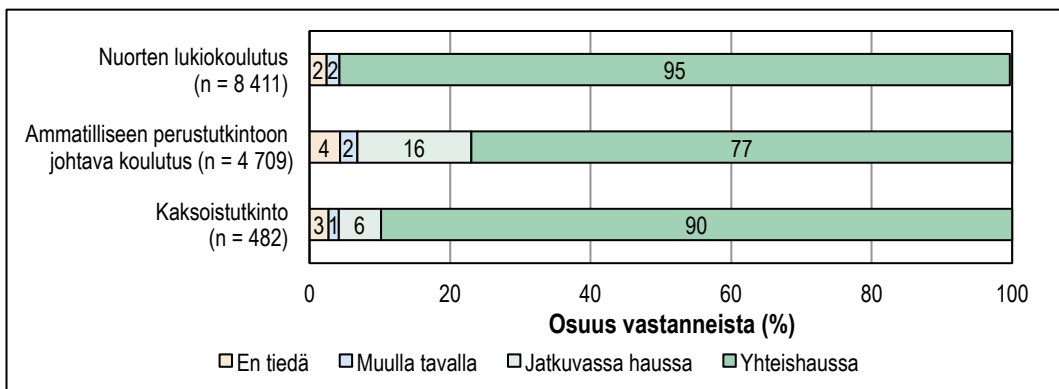
Koulutuksen järjestäjän koon⁸ mukaan tarkasteltuna lukiokoulutuksen järjestäjien vastauksissa ei ollut eroja. Ammatillisessa koulutuksessa sen sijaan koulutuksesta tiedottaminen perusopetuksen järjestäjille toteutuu hieman paremmin suurilla (ka 4,5) ja keskiuurilla (ka 4,3) järjestäjillä kuin pienillä järjestäjillä (ka 4,0). Myös huoltajille tiedottaminen toteutuu paremmin suurilla ja keskiuurilla järjestäjillä (molemmilla ka 3,8) pieniin järjestäjiin (ka 3,4) verrattuna. Sen sijaan yhteishakuun liittyvät sisäiset vastuut arvioitiin selkeämmiksi pienten järjestäjien (ka 4,5) kuin suurten (ka 4,3) ja keskiuurten (ka 4,2) järjestäjien keskuudessa.

Lukiokoulutuksen osalta suomenkieliset (summamuuttujan ka 4,4) ja ruotsinkieliset (summamuuttujan ka 4,5) järjestäjät arvioivat yhteishakuun liittyvien asioiden toteutuvan paremmin kuin kaksikieliset järjestäjät (summamuuttuja ka 4,0). Ammatillisen koulutuksen osalta ei ollut mainittavia eroja.

AVI-alueittain tarkasteltuna erot ovat hyvin pieniä lukiokoulutuksen järjestäjillä. Ammatillisessa koulutuksessa erot AVI-alueiden välillä olivat suuremmat kuin lukiokoulutuksessa. Suurimmat erot olivat koulutuksesta ja koulutustarjonnasta tiedottamisessa, jonka arvioitiin toteutuvan parhaiten Länsi- ja Sisä-Suomen AVI-alueella (ka 4,0) ja heikoiten Lapin AVI-alueella (ka 3,0).

5.3 Opiskelijoiden kokemukset yhteisvalinnasta

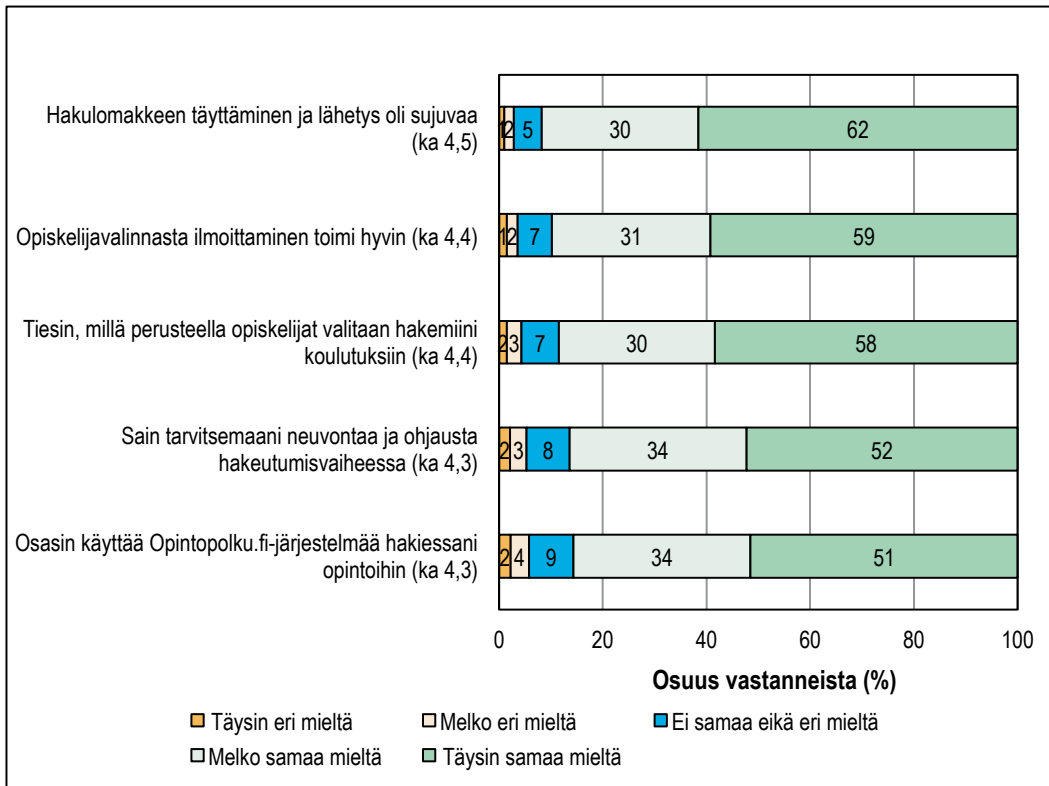
Suurin osa nuorten lukiokoulutuksessa opiskelevista sekä ammatillista perustutkintoa ja kaksoistutkintoa suorittavista oli hakenut opintoihinsa yhteishaun kautta (kuvio 45). Ammatillista perustutkintoa suorittavista 16 % ja kaksoistutkintoa suorittavista 6 % oli hakenut opiskelemaan jatkuvan haun kautta.

KUVIO 45. Miten nuorten lukiokoulutuksessa, ammatillisessa perustutkinnossa ja kaksoistutkinnossa opiskelevat hakivat opiskelemaan nykyisiin opintoihinsa

⁸ Järjestäjien kokoluokat määriteltiin seuraavasti: **Lukiokoulutus:** a) pienet järjestäjät: alle 100 opiskelijaa, b) keskiuuret järjestäjät: 100–300 opiskelijaa, c) suuret järjestäjät: yli 300 opiskelijaa. **Ammatillinen koulutus:** a) pienet järjestäjät: alle 200 opiskelijaa, b) keskiuuret järjestäjät: 200–2 000 opiskelijaa, c) suuret järjestäjät: yli 2 000 opiskelijaa.

Toisen asteen koulutukseen yhteishaun kautta hakeneilta tiedusteltiin kokemuksia hakemisesta. Valtaosa opiskelijoista koki yhteisvalinnan sujuneen hyvin (kuvio 46). Kuitenkin osalla opiskelijoista oli ollut vaikeuksia hakemiseen liittyvissä toiminnoissa. Kuudella prosentilla vastaajista oli vaikeuksia käyttää Opintopolku.fi-järjestelmää hakiessaan opintoihin. Opiskelijoista 5 % koki, ettei ollut saanut riittävästi ohjausta hakeutumisessa ja ettei tiennyt, millä perusteella opiskelijat valitaan opintoihin.

KUVIO 46. Yhteisvalinnan toimivuus toisen asteen opiskelijoiden (n = 11 608 – 11 447) mukaan (asteikko: 1 = Täysin eri mieltä, 2 = Melko eri mieltä, 3 = Ei samaa eikä eri mieltä, 4 = Melko samaa mieltä, 5 = Täysin samaa mieltä)

Opintopolku.fi -järjestelmää olivat osanneet käyttää paremmin suomea äidinkielenään puhuvat (ka 4,3) kuin ruotsia (ka 4,0) tai muuta kieltä puhuvat (ka 4,1). Kyselyyn vastaamishetkellä lukiossa opiskelevat kokivat tienneensä paremmin, millä perusteella opiskelijat valitaan koulutukseen (ka 4,6) kuin ammatillisessa koulutuksessa opiskelevat (ka 4,1).

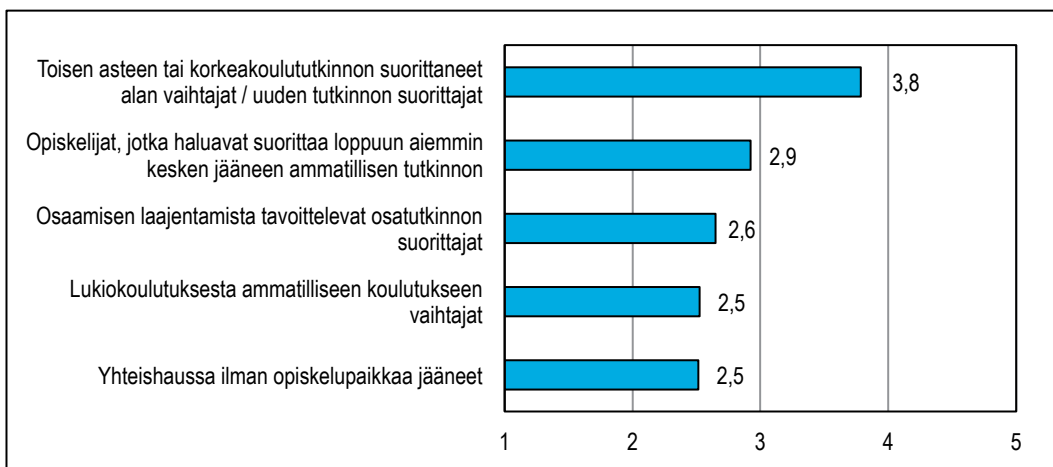
5.4 Jatkuva haku ammatilliseen koulutukseen

Ammatillisen koulutuksen reformin myötä tammikuusta 2018 alkaen on otettu käyttöön jatkuva haku, jonka tavoitteena on mahdollistaa hakeminen ammatilliseen koulutukseen joustavasti ympäri vuoden. Jatkuvassa haussa koulutuksen järjestäjä päättää hakuaajoista ja -menettelyistä.

Ammatillisen koulutuksen järjestäjiltä kysyttiin, ovatko ne järjestäneet jatkuvaa hakua vuoden 2018 alusta perustutkintokoulutuksen osalta ja miten haut on organisoitu. Yhtä lukuun ottamatta kaikki (n = 106) kyselyyn vastanneet ammatillisen koulutuksen järjestäjät ilmoittivat järjestäneensä jatkuvaa hakua perustutkintokoulutuksessa. Järjestäjistä 41 % ilmoitti, että jatkuva haku on kaikissa perustutkinnoissa avoinna ympäri vuoden ja opinnot voi aloittaa nonstop-periaatteella. Näistä järjestäjistä yhtä perustutkintoa järjestäviä oli neljännes ja loput useaa tutkintoa järjestäviä. Monet ilmoittivat myös soveltavansa jotain muuta menettelytapaa, joista yleisin oli se, että haku on avoinna ympäri vuoden, mutta aloitusajankohtia on ainoastaan tietty määrä vuodessa.

Jatkuvan haun hakijat

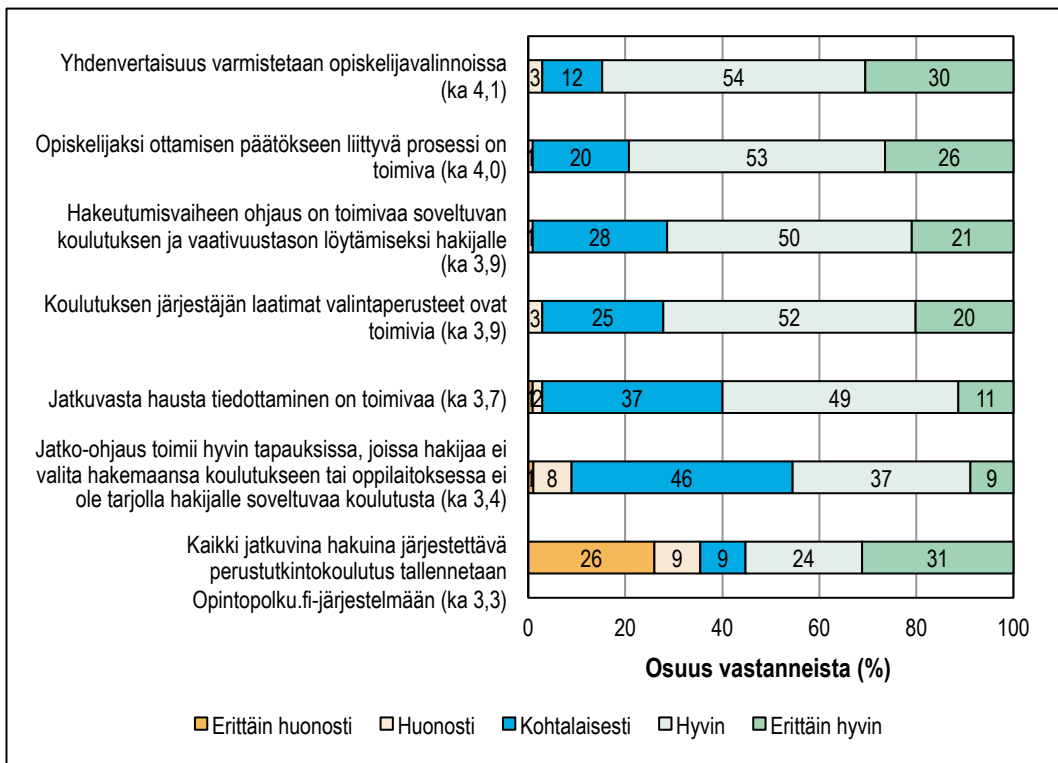
Ammatillisen koulutuksen järjestäjiltä tiedusteltiin, missä määrin erilaiset hakijat olivat hakeneet niiden järjestämässä jatkuvassa haussa ammatilliseen perustutkintokoulutukseen. Vastausten mukaan yleisimmin hakijat olivat olleet toisen asteen tai korkeakoulututkinnon suorittaneita alan vaihtajia tai uuden tutkinnon suorittajia (kuvio 47). Toiseksi yleisin hakijaryhmä oli opiskelijat, jotka haluavat jatkaa aiemmin kesken jääneitä opintojaan. Järjestäjistä osa ilmoitti myös muun hakijaryhmän, joista yleisimmäksi mainittiin maahanmuuttajat.

KUVIO 47. Ammatillisen koulutuksen järjestäjien (n = 101–106) arviot siitä, missä määrin erilaiset hakijat ovat hakeneet jatkuvassa haussa ammatilliseen perustutkintokoulutukseen. Keskiarvot (asteikko: 1 = Ei lainkaan, 2 = Vähän, 3 = Jonkin verran, 4 = Paljon, 5 = Erittäin paljon)

Ammatillisen koulutuksen järjestäjien toiminnot opiskelijaksi hakeutumisen ja ottamisen vaiheissa jatkuvassa haussa

Yhteishaun ohella ammatillisen koulutuksen järjestäjät arvioivat myös jatkuvaan hakuun liittyviä toimintojaan. Vastausten mukaan parhaiten toimivat yhdenvertaisuuden varmistaminen opiskelijavalinnoissa ja päätöksentekoprosessi opiskelijaksi ottamisessa (kuvio 48). Heikoiten toimii jatkuvina hakuina järjestettävän koulutuksen tallentaminen Opintopolku.fi-järjestelmään, jonka yli kolmannes arvioi toimivan huonosti tai erittäin huonosti. Kehittämisen tarvetta on vastausten mukaan myös hakijoiden jatko-ohjauksessa niissä tapauksissa, joissa hakijaa ei valita koulutukseen tai oppilaitoksessa ei ole soveltuvaa koulutusta tarjolla.

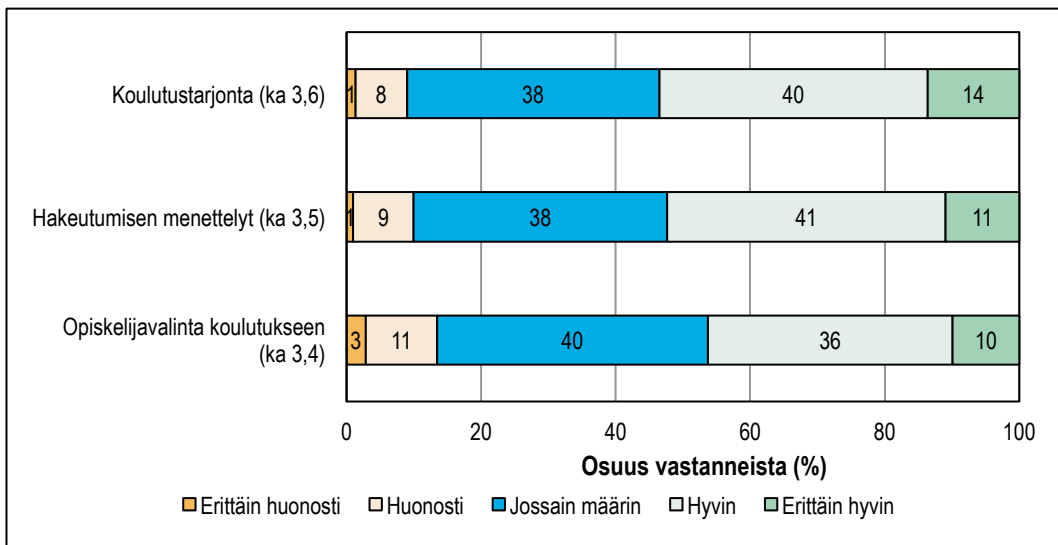
KUVIO 48. Jatkuvaan hakuun liittyvien asioiden toteutuminen ammatillisessa perustutkintokoulutuksessa ammatillisen koulutuksen järjestäjien (n = 96–106) mukaan. Keskiarvot (asteikko: Toteutuu 1 = Erittäin huonosti, 2 = Huonosti, 3 = Kohtalaisesti, 4 = Hyvin, 5 = Erittäin hyvin)

Suurimmillaan erot AVI-alueiden välillä olivat koulutusten Opintopolku.fi-järjestelmään tallentamisessa sekä jatko-ohjauksessa. Jatkuvin hakuina järjestettävän koulutuksen tallentaminen Opintopolku.fi-järjestelmään toteutui parhaiten Pohjois-Suomen AVI-alueella (ka 3,6) ja heikoimmin Lapin AVI-alueella (ka 2,8). Jatko-ohjaus jatkuvassa haussa toteutui vastausten mukaan parhaiten Pohjois-Suomen AVI-alueella (ka 3,9) ja heikoiten Itä-Suomen AVI-alueella (ka 3,1).

Suomenkieliset ammatillisen koulutuksen järjestäjät arvioivat jatkuvasta hausta tiedottamisen toimivammaksi (ka 3,7) kuin ruotsinkieliset koulutuksen järjestäjät (ka 3,2). Myös koulutusten tallentaminen Opintopolku.fi-järjestelmään toteutui suomenkielisillä järjestäjillä (ka 3,3) hieman paremmin kuin ruotsinkielisillä järjestäjillä (ka 2,7). Sen sijaan yhdenvertaisuuden varmistaminen opiskelijavalinnoissa arvioitiin ruotsinkielisten järjestäjien (ka 4,5) keskuudessa paremmaksi kuin suomenkielisten (ka 4,1). Myös jatko-ohjaus toteutui vastausten perusteella paremmin ruotsinkielisillä järjestäjillä (ka 4,0) kuin suomenkielisillä (ka 3,4).

Ammatillisen koulutuksen järjestäjän koon mukaan tarkasteltuna jatkuva haku koettiin kokonaisuutena toimivammaksi pienten järjestäjien keskuudessa (summamuuttujan ka 4,0) suuriin järjestäjiin verrattuna (summamuuttujan ka 3,5). Suurimmillaan ero oli koulutuksen järjestäjän laatimien valintaperusteiden toimivuudessa, jotka pienet järjestäjät (ka 4,5) kokivat selvästi toimivimmiksi kuin suuret järjestäjät (ka 3,5). Myös yhdenvertaisuuden varmistamisen arvioitiin pienten järjestäjien (ka 4,5) keskuudessa toteutuvan paremmin kuin suurten järjestäjien (ka 3,7) keskuudessa.

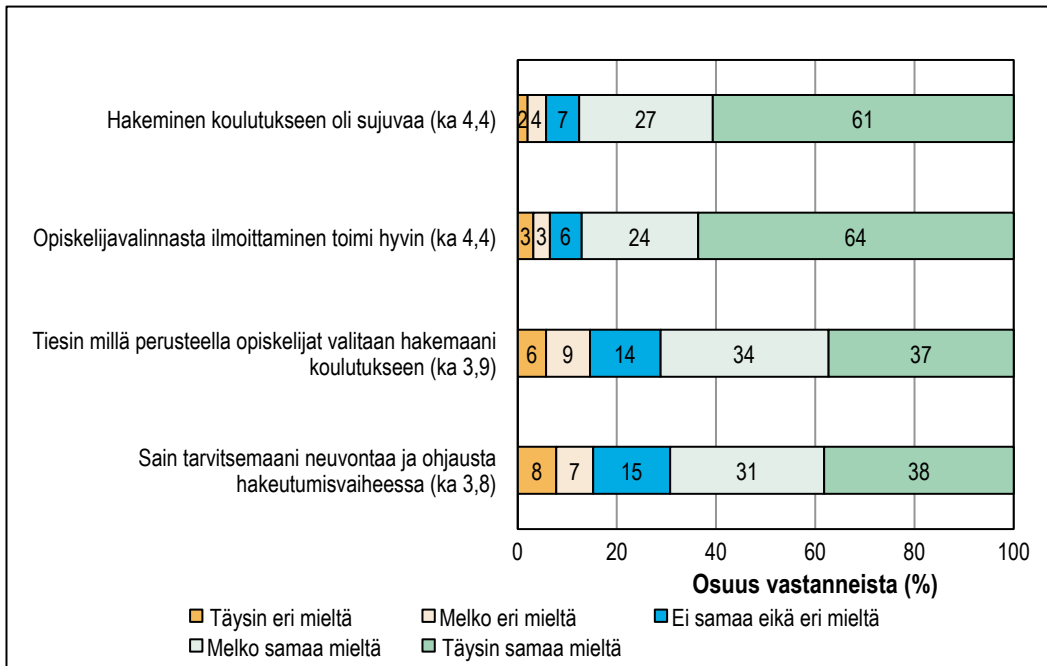
Myös perusopetuksen järjestäjiltä tiedusteltiin, miten hyvin ammatilliset oppilaitokset tiedottavat jatkuvaan hakuun liittyvistä asioista perusopetuksen järjestäjiä. Kysymyksiin vastasivat ne järjestäjät, jotka ilmoittivat olevansa tietoisia siitä, että alueella järjestetään jatkuvaa hakua ammatillisessa koulutuksessa. Kysymykseen vastanneista noin puolet koki koulutustarjontaa, hakeutumisen menettelyjä sekä opiskelijavalintaa koskevan tiedotuksen toimivan hyvin. Eniten kehitettävää vastausten perusteella olisi opiskelijavalintaa koskevassa tiedottamisessa (kuvio 49).

KUVIO 49. Perusopetuksen järjestäjien (n = 282–300) näkemykset siitä, miten hyvin ammatilliset oppilaitokset tiedottavat niitä jatkuvaan hakuun liittyvistä asioista (asteikko: 1 = Erittäin huonosti, 2 = Huonosti, 3 = Jossain määrin, 4 = Hyvin, 5 = Erittäin hyvin)

Opiskelijoiden kokemukset jatkuvasta hausta

Jatkuvassa haussa ammatilliseen perustutkintokoulutukseen hakeneita oli opiskelijakyselyyn vastanneista 818. Suurin osa opiskelijoista koki koulutukseen hakemisen olleen sujuvaa ja opiskelijavalinnasta ilmoittamisen toimineen hyvin. Hieman matalammalle arvioitiin valintaperusteista tiedottaminen sekä neuvonta ja ohjaus hakuvaiheessa (kuvio 50).

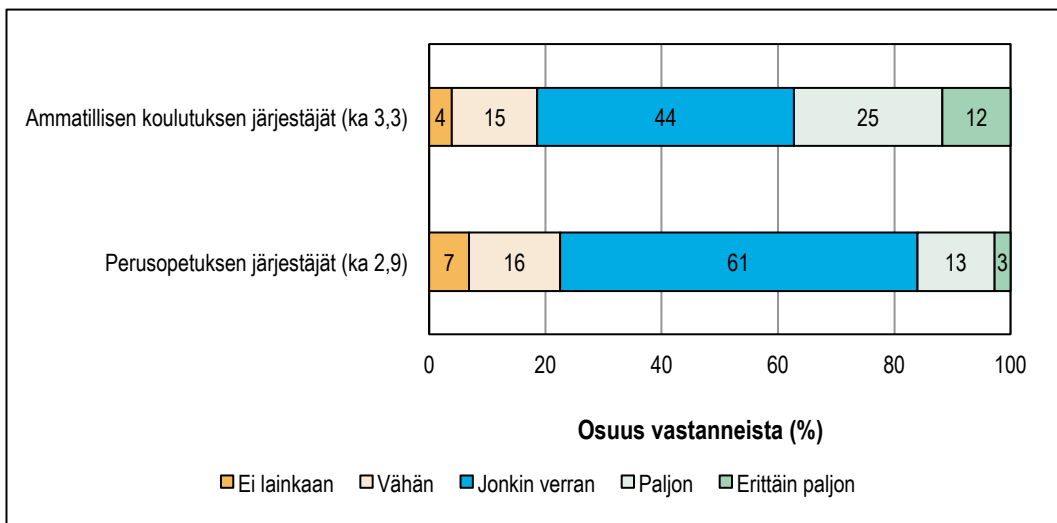
KUVIO 50. Ammatillisen koulutuksen opiskelijoiden (n = 723–764) näkemykset jatkuvan haun toimivuudesta (asteikko: 1 = Täysin eri mieltä, 2 = Melko eri mieltä, 3 = Ei samaa eikä eri mieltä, 4 = Melko samaa mieltä, 5 = Täysin samaa mieltä)

Jatkuvan haun kautta ammatilliseen perustutkintokoulutukseen hakeneista 44 % ilmoitti edellisiksi opiskelupaikakseen ammatillisen oppilaitoksen, 21 % peruskoulun ja 19 % lukion. Kuusi prosenttia oli tullut VALMA-koulutuksesta ja seitsemän prosenttia ilmoitti edellisiksi opiskelupaikakseen jonkin muun – useimmin ammattikorkeakoulun. Muutama opiskelija ilmoitti hakeneensa jatkuvan haun kautta ammatillisiin opintoihinsa lisäopetuksesta, LUVA-koulutuksesta tai kansanopistosta. Opiskelijoiden vastaukset edellisestä opiskelupaikasta vastaavat pitkälti koulutuksen järjestäjien näkemystä jatkuvan haun kautta tulleista opiskelijoista (ks. kuvio 47).

Jatkuvan haun vaikutukset nuorten koulutukseen pääsyyn

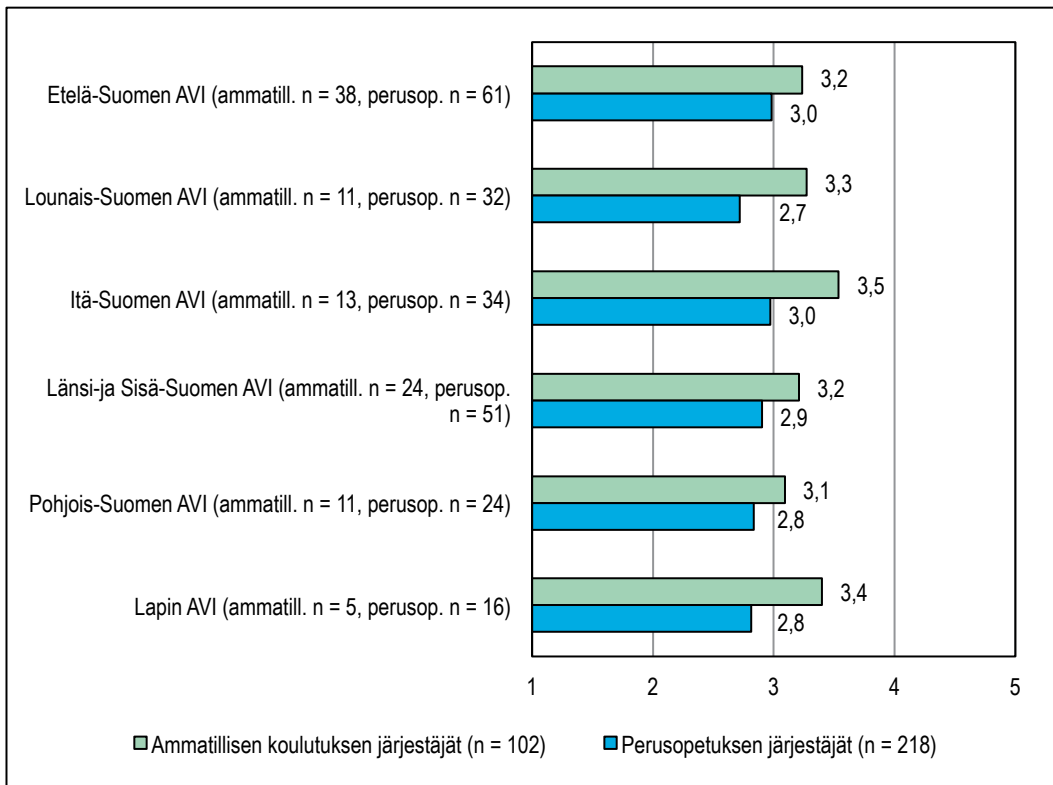
Järjestäjille suunnatussa kyselyssä ammatillisen koulutuksen ja perusopetuksen järjestäjät saivat arvioida, missä määrin jatkuva haku on parantanut nuorten alle 29-vuotiaiden pääsyä ammatilliseen perustutkintokoulutukseen järjestäjän toiminta-alueella.

Ammatillisen koulutuksen järjestäjistä 37 % arvioi pääsyt parantuneen paljon tai erittäin paljon ja 44 % jonkin verran (kuvio 51). Perusopetuksen järjestäjien arvioimat vastaavat osuudet olivat 16 % ja 61 %. Perusopetuksen järjestäjien mielestä pääsy ei siis ollut parantunut niin paljon kuin ammatillisen koulutuksen järjestäjien mielestä. Perusopetuksen järjestäjistä varsin monet olivat kuitenkin ilmoittaneet, etteivät osaa arvioida jatkuvan haun vaikutusta koulutukseen pääsyyn.

KUVIO 51. Ammatillisen koulutuksen (n = 102) ja perusopetuksen (n = 218) järjestäjien näkemykset siitä, missä määrin nuorten pääsy ammatilliseen koulutukseen on parantunut järjestäjän toiminta-alueella jatkuvan haun voimaantulon myötä (asteikko: 1 = Ei lainkaan, 2 = Vähän, 3 = Jonkin verran, 4 = Paljon, 5 = Erittäin paljon)

Järjestäjien vastausten mukaan jatkuvalla haululla on ollut ainakin jonkin verran myönteistä vaikutusta nuorten koulutukseen pääsyyn kaikilla alueilla (kuvio 52). Laskettaessa yhteen perusopetuksen ja ammatillisen koulutuksen järjestäjien vastauskeskiarvot eniten jatkuva haku on parantanut nuorten koulutukseen pääsyä Itä-Suomen AVI-alueella ja vähiten Pohjois-Suomen AVI-alueella. Erot olivat kuitenkin melko pieniä.

KUVIO 52. Ammatillisen koulutuksen ja perusopetuksen järjestäjien näkemys siitä, missä määrin nuorten ammatilliseen perustutkintokoulutukseen pääsy on parantunut jatkuvan haun voimaantulon myötä AVI-alueittain (asteikko: 1 = Ei lainkaan, 2 = Vähän, 3 = Jonkin verran, 4 = Paljon, 5 = Erittäin paljon)

Ohjaus opintojen
alkuvaiheessa
toisella asteella

6

Toisen asteen opintojen alkuvaiheen ohjaus, neuvonta ja muu tuki ovat tärkeitä tekijöitä opiskelijoiden opintoihin kiinnittymisen kannalta. Opintojen alussa opiskelijat orientoituvat opiskelupaikkaan, opintoihin ja oppimisympäristöihin sekä tutustuvat muihin opiskelijoihin ja opetus- ja ohjaushenkilöstöön. Ohjauksella tuetaan käynnistyvien opintojen suunnittelua sekä vahvistetaan opiskelijoiden koulutus- ja urasuunnitelmia. Opiskelijoiden tarpeista lähtevällä ohjauksella tuetaan opintoihin sitoutumista ja vähennetään opintojen keskeyttämistä, mutta tarvittaessa myös autetaan opiskelijaa esimerkiksi opintoalan tai sektorin vaihdossa.

Luvussa tarkastellaan ohjausta toisen asteen opintojen alkuvaiheessa koulutuksen järjestäjien ja opiskelijoiden kyselytulosten perusteella seuraavista näkökulmista:

- ohjauksen resursointi ja organisointi
- ohjauksen saatavuus ja saavutettavuus
- ohjaustarpeiden huomiointi sekä opiskelijoiden itsetuntemuksen ja urasuunnitteluvalmiuksien tukeminen
- ohjauksen arviointi ja kehittäminen
- opiskelijoiden kokemukset opintojen alkuvaiheesta
- ohjauksen kehittämistarpeet toisella asteella.

Lukiokoulutusta järjestävien kyselyyn tuli kaikkiaan 242 vastausta. Vastausten jakautuminen alueen, opetuskielen ja opiskelijamäärän mukaan ilmenee taulukosta 11.

TAULUKKO 11. Lukiokoulutusta järjestävien kyselyyn vastanneiden jakautuminen alueen, opetuskielen ja opiskelijamäärän mukaan

		N	%
AVI-alue	Etelä-Suomen AVI	63	26
	Lounais-Suomen AVI	31	13
	Itä-Suomen AVI	34	14
	Länsi- ja Sisä-Suomen AVI	66	27
	Pohjois-Suomen AVI	30	12
	Lapin AVI	18	7
	Yhteensä	242	100
Opetuskieli	Suomi	212	88
	Ruotsi	14	6
	Suomi ja ruotsi	14	6
	Muu ¹	2	1
	Yhteensä	242	100
Opiskelijamäärä	Alle 100 opiskelijaa (pieni)	83	34
	100–300 opiskelijaa (keskisuuri)	88	36
	Yli 300 opiskelijaa (suuri)	71	29
	Yhteensä	242	100

Ammatillista perustutkintokoulutusta järjestävien kyselyyn tuli kaikkiaan 107 vastausta, ja niiden jakautuminen alueen, opetuskielen ja opiskelijamäärän mukaan ilmenee taulukosta 12.

⁹ Lukiokoulutusta muulla kielellä järjestävien määrä on aineistossa niin pieni, ettei sitä käytetä taustamuuttujana tuloksia tarkasteltaessa.

TAULUKKO 12. Ammatillista perustutkintokoulutusta järjestävien kyselyyn vastanneiden jakautuminen alueen, opetuskielen ja opiskelijamäärän mukaan

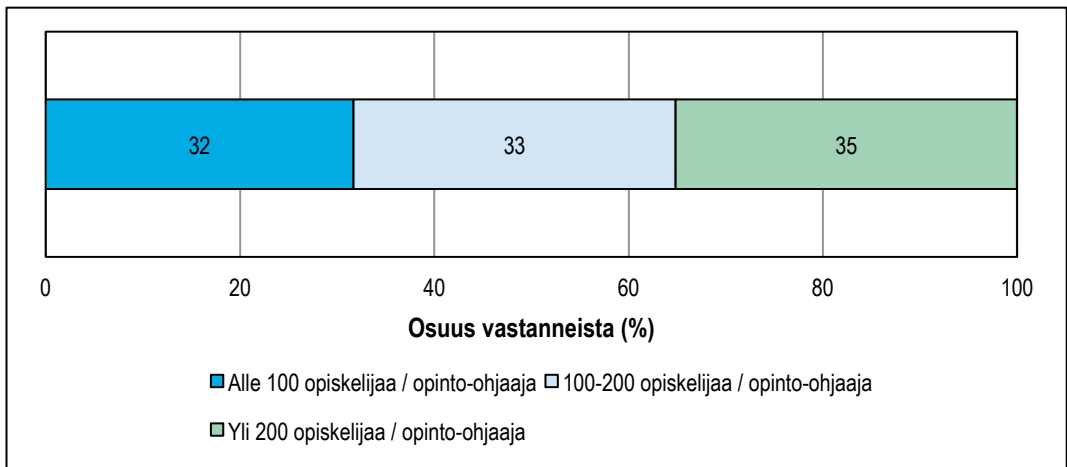
		N	%
AVI-alue	Etelä-Suomen AVI	41	38
	Lounais-Suomen AVI	12	11
	Itä-Suomen AVI	14	13
	Länsi- ja Sisä-Suomen AVI	24	22
	Pohjois-Suomen AVI	11	10
	Lapin AVI	5	5
	Yhteensä	107	100
Opetuskieli	Suomi	98	92
	Ruotsi	6	6
	Suomi ja ruotsi ²	3	3
	Yhteensä	107	100
Opiskelijamäärä	Alle 200 opiskelijaa (pieni)	34	32
	200–2000 opiskelijaa (keskisuuri)	40	37
	Yli 2000 opiskelijaa (suuri)	33	31
	Yhteensä	107	100

Opiskelijakyselyyn vastasi kaikkiaan 13 901 toisella asteella opiskelevaa opiskelijaa, joista 61 % opiskeli nuorten lukiokoulutuksessa, 35 % ammatillisessa perustutkintokoulutuksessa ja 4 % suoritti kaksoistutkintoa. Opiskelijavastaaajien jakautuminen taustamuuttujittain ilmenee liitteestä 2. Tulosten esittelyssä kaksoistutkintoa suorittavat on yhdistetty ammatillisen perustutkinnon suorittaneiden joukkoon, koska he opiskelevat ammatillisissa oppilaitoksissa.

6.1 Ohjauksen resursointi, organisointi ja ohjaussuunnitelma

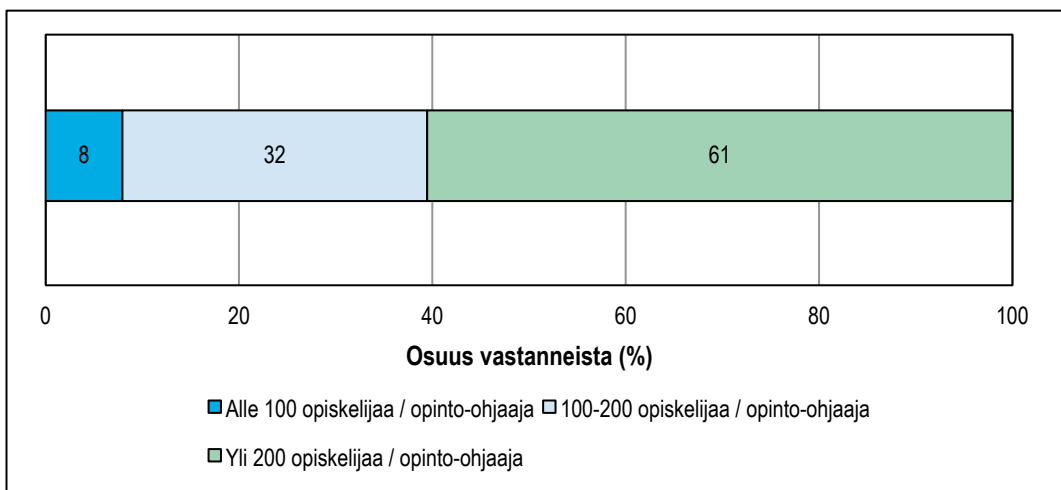
Resursointiin liittyen toisen asteen koulutusta järjestäviltä kysyttiin, kuinka paljon järjestäjällä on opiskelijoita yhtä opinto-ohjaajaa kohden lukuvuonna 2018–2019. Lukiokoulutuksen järjestäjistä 84 %:lla (n = 204) oli vain yksi lukio. Näistä järjestäjistä kahta lukuun ottamatta kaikki vastasivat kysymykseen, ja opiskelijamäärät jakautuvat kuvion 53 mukaisesti. Lukumääräisesti 41 järjestäjällä oli yli 250 opiskelijaa opinto-ohjaajaa kohden.

¹⁰ Ammatillista koulutusta kahdella kielellä järjestävien määrä on aineistossa niin pieni, ettei sitä käytetä taustamuuttujana tuloksia tarkasteltaessa.

KUVIO 53. Opiskelijamäärä opinto-ohjaajaa kohden lukiokoulutuksen järjestäjillä, joilla yksi oppilaitos (n = 202)

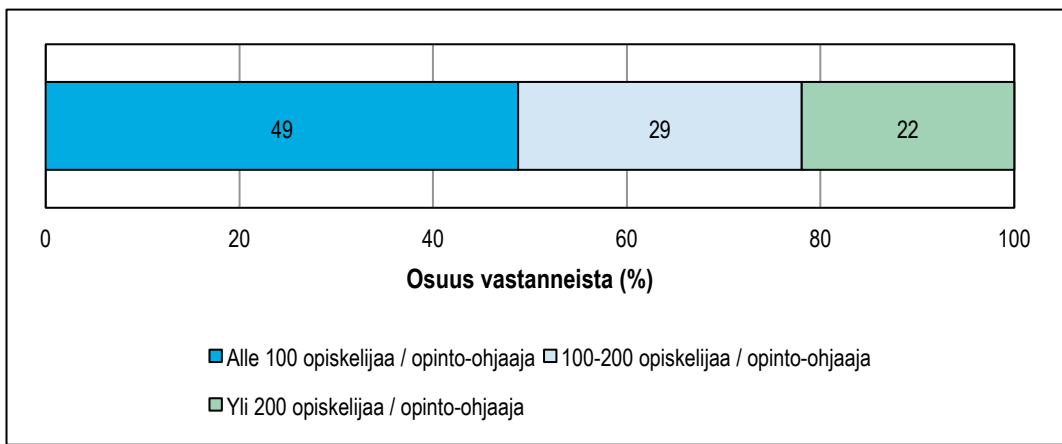
Lukiokoulutuksen järjestäjästä 38:lla oli enemmän kuin yksi oppilaitos. Näiltä järjestäjiltä tiedusteltiin opiskelijamäärää opinto-ohjaajaa kohden keskimäärin sekä enimmillään. Järjestäjästä kolme viidesosaa ilmoitti opiskelijoita olevan keskimäärin yli 200 ohjaajaa kohden (kuvio 54). Lukumääräisesti 20 lukiokoulutuksen järjestäjää ilmoitti, että ainakin yhdessä sen oppilaitoksessa ylittyy 250 opiskelijan raja ohjaajaa kohden. Suurimmillaan ohjattavien määrä lukiokoulutuksessa oli 450 ohjattavaa opinto-ohjaajaa kohden.

KUVIO 54. Opiskelijamäärä opinto-ohjaajaa kohden lukiokoulutuksen järjestäjillä, joilla useampi oppilaitos (n = 38)

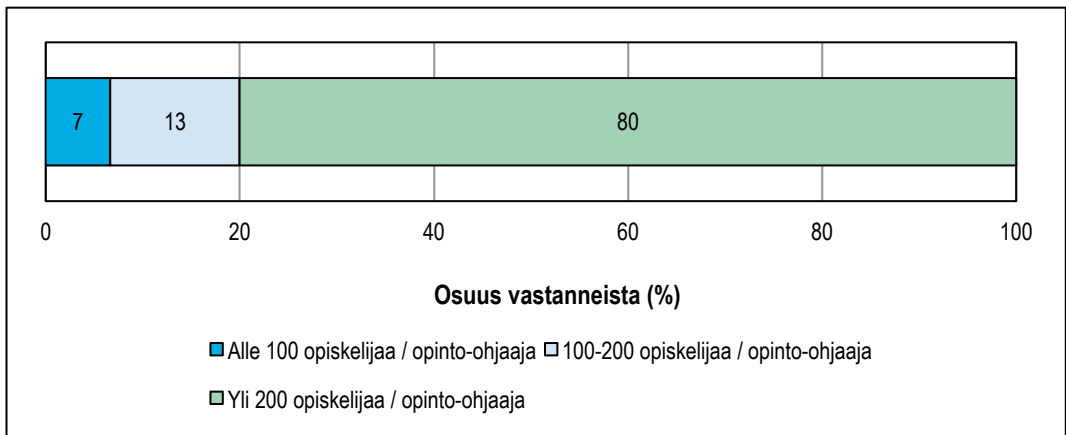
Etelä-Suomen AVI-alueella 60 %:lla lukiokoulutuksen järjestäjistä oli yli 200 opiskelijaa opinto-ohjaajaa kohden. Vastaavasti Lapin AVI-alueella 67 %:lla lukiokoulutuksen järjestäjistä oli alle 100 opiskelijaa ohjaajaa kohden. Yli 200 opiskelijaa ohjaajaa kohden oli puolella kaksikielisistä lukiokoulutuksen järjestäjistä, 40 %:lla suomenkielisistä lukiokoulutuksen järjestäjistä ja 14 %:lla ruotsinkielisistä järjestäjistä.

Ammatillisen perustutkintokoulutuksen järjestäjistä 43 %:lla (n = 46) oli yksi oppilaitos tai toimipaikka ja 57 %:lla (n = 61) enemmän kuin yksi. Yhden oppilaitoksen tai toimipaikan järjestäjistä 89 % ilmoitti opiskelijamääränsä opinto-ohjaajaa kohden, ja se jakautui kuvion 55 mukaisesti. Lukumääräisesti seitsemällä yhden oppilaitoksen tai toimipaikan ammatillisen koulutuksen järjestäjällä ylittyi 250 opiskelijan raja opinto-ohjaajaa kohden.

KUVIO 55. Opiskelijamäärä opinto-ohjaajaa kohden ammatillisen koulutuksen järjestäjillä, joilla yksi oppilaitos tai toimipaikka (n = 41)

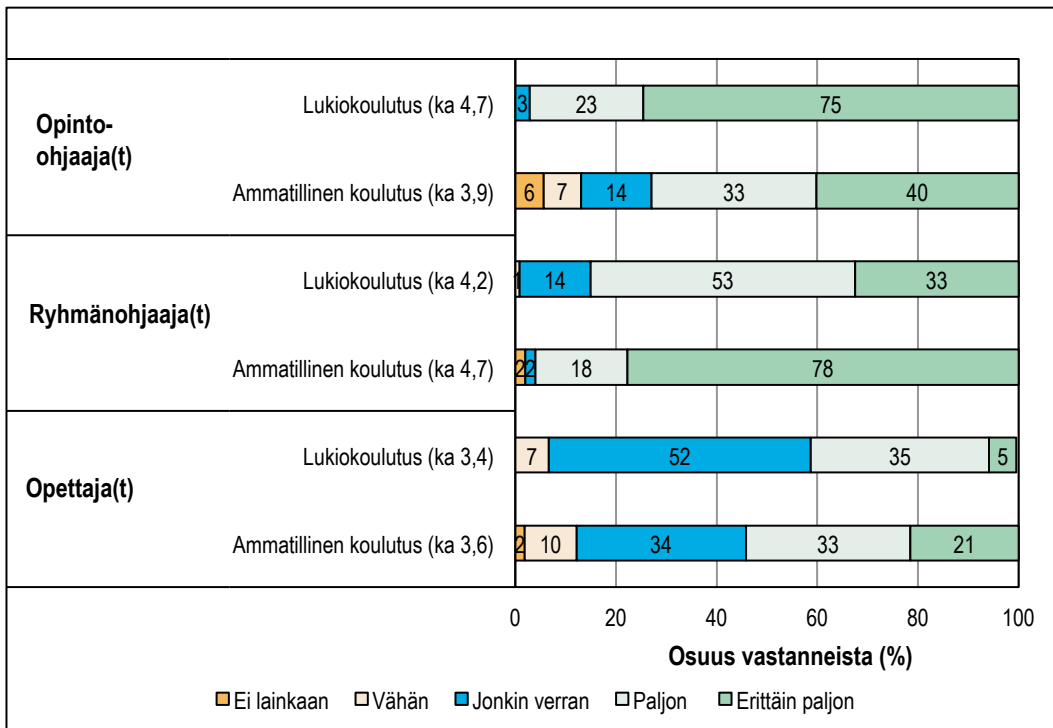
Yhtä lukuun ottamatta kaikki useamman oppilaitoksen tai toimipaikan järjestäjistä ilmoittivat opiskelijamääränsä opinto-ohjaajaa kohden. Järjestäjistä 80 % ilmoitti oppilaitoksissaan olevan keskimäärin yli 200 opiskelijaa ohjaajaa kohden (kuvio 56). Lukumääräisesti 44:llä useamman oppilaitoksen tai toimipaikan järjestäjistä oli yli 250 opiskelijaa opinto-ohjaajaa kohden ainakin yhdessä oppilaitoksessa tai toimipaikassa. Yli 500 ohjattavaa oli kahdellakymmenellä ammatillisen koulutuksen järjestäjällä, ja suurimmillaan ohjattavien määräksi yhtä opinto-ohjaajaa kohden ilmoitettiin 1 000 ohjattavaa.

KUVIO 56. Opiskelijamäärä opinto-ohjaajaa kohden ammatillisen koulutuksen järjestäjillä, joilla useampi oppilaitos tai toimipaikka (n = 60)

Yleisimmin yli 200 opiskelijan määrä opinto-ohjaajaa kohden ylittyi Lounais-Suomen AVI-alueella, jossa 67 %:lla ammatillisen koulutuksen järjestäjistä oli keskimäärin yli 200 opiskelijaa yhtä opinto-ohjaajaa kohden. Itä-Suomen AVI-alueella 43 %:lla järjestäjistä oli alle 100 opiskelijaa ohjaajaa kohden.

Koulutuksen järjestäjiltä tiedusteltiin, missä määrin eri henkilöstöryhmät vastaavat opintojen alkuvaiheen ohjauksesta niiden oppilaitoksissa tai toimipaikoissa. Lukiokoulutuksen järjestäjistä 97 % ilmoitti opinto-ohjaajien vastaavan joko paljon tai erittäin paljon ohjauksesta (kuviot 57). Ammatillisen koulutuksen järjestäjistä vastaava osuus oli 73 %. Ryhmänohjaajien rooli ohjauksessa korostui selvästi ammatillisessa koulutuksessa, jossa 78 % vastasi ohjauksen olevan erittäin paljon ryhmänohjaajien vastuulla. Lukiokoulutuksessa vastaava osuus oli vain kolmannes. Myös opettajien osallistuminen ohjaukseen oli yleisempää ammatillisessa koulutuksessa kuin lukiossa.

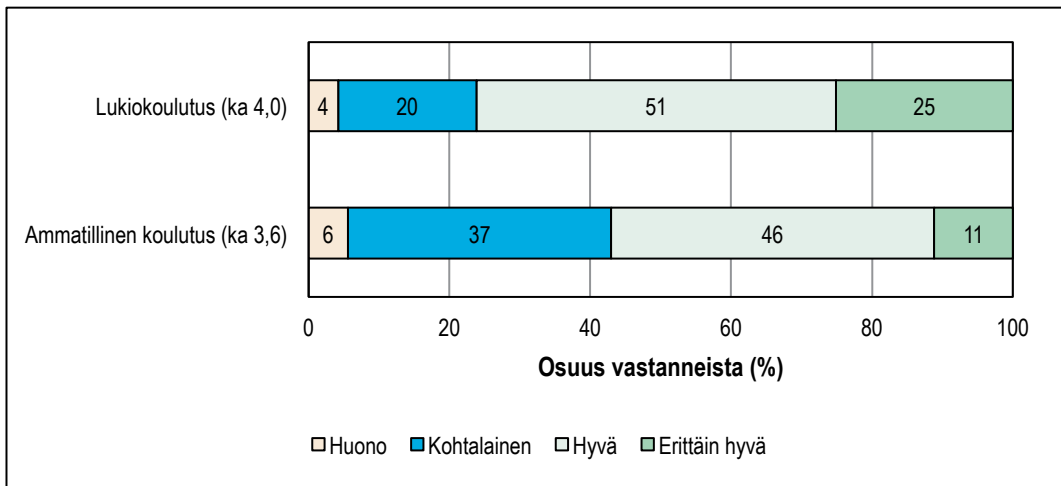

KUVIO 57. Lukiokoulutuksen (n = 240) ja ammatillisen koulutuksen järjestäjien (n = 99–107) näkemykset siitä, missä määrin eri henkilöstöryhmät vastaavat opintojen alkuvaiheen ohjauksesta (asteikko: 1 = Ei lainkaan, 2 = Vähän, 3 = Jonkin verran, 4 = Paljon, 5 = Erittäin paljon)

Koulutuksen järjestäjiltä kysyttiin, kuinka suurella osalla opinto-ohjauksen työtehtäviin lukuvoonna 2018–2019 osallistuvista on opetustoimen henkilöstön kelpoisuusvaatimusten mukainen opinto-ohjaajan kelpoisuus. Ammatillisen koulutuksen järjestäjistä noin kolmannes (32 %) ilmoitti, että kaikilla opinto-ohjauksen työtehtäviin osallistuvilla on kelpoisuus. Sen sijaan 14 %:lla ei ollut tehtävässä yhtään opinto-ohjaajan kelpoisuusvaatimuksen mukaista työntekijää.

Lukiokoulutuksen järjestäjistä noin puolella (51 %) kaikki opinto-ohjauksen työtehtäviin osallistuvat olivat kelpoisia tehtävänsä. Vastaavasti 10 %:lla ei ollut tehtävässä yhtään kelpoisuuden täyttävää henkilöä.

Lukiokoulutuksen järjestäjät arvioivat alkuvaiheen ohjauksen resurssien riittävyyden suhteessa opiskelijamäärään paremmaksi kuin ammatillisen koulutuksen järjestäjät (kuvio 58). Lukiokoulutuksen järjestäjistä 76 % piti resurssien riittävyyttä hyvänä tai erittäin hyvänä, kun ammatillisen koulutuksen järjestäjistä tätä mieltä oli 57 %.

KUVIO 58. Lukiokoulutuksen (n = 239) ja ammatillisen koulutuksen (n = 107) järjestäjien näkemys opintojen alkuvaiheen ohjauksen resurssien riittävydestä suhteessa opiskelijamäärään (asteikko: 1 = Erittäin huono, 2 = Huono, 3 = Kohtalainen, 4 = Hyvä, 5 = Erittäin hyvä)

Parhaimmaksi resurssien riittävyyden kokivat Lapin AVI-alueella toimivat lukiokoulutuksen järjestäjät (ka 4,4) ja heikoimmaksi Länsi- ja Sisä-Suomen AVI-alueen järjestäjät (ka 3,9). Ammatillisen koulutuksen osalta vastauskeskiarvot jakautuivat tasaisemmin. Ainoastaan Pohjois-Suomen AVI-alueella toimivat ammatillisen koulutuksen järjestäjät arvioivat resurssien riittävyyden selvästi muuta heikommaksi (ka 3,2).

Kielen mukaan tarkasteltuna ruotsinkieliset (ka 4,1) ja suomenkieliset (ka 4,0) lukiokoulutuksen järjestäjät pitivät alkuvaiheen ohjauksen resursseja riittävämpinä verrattuna kaksikielisiin järjestäjiin (ka 3,7). Myös ammatillisen koulutuksen ruotsinkieliset järjestäjät (ka 4,2) arvioivat ohjausresurssinsa suomenkielisiä (ka 3,6) järjestäjiä paremmiksi.

Ammatillisen koulutuksen järjestäjät, joiden opiskelijamäärä oli alle 200, kokivat resurssinsa riittävyyden paremmaksi (ka 3,9) kuin ne järjestäjät, joiden opiskelijamäärä oli 200–2 000 (ka 3,5) tai yli 2 000 (ka 3,5). Vastaavasti lukiokoulutuksen osalta alle 100:n opiskelijan järjestäjät, pitivät resurssinsa riittävyyttä parempana (ka 4,2) kuin 100–300:n (ka 4,0) tai yli 300:n opiskelijan (ka 3,7) järjestäjät.

Ne ammatillisen koulutuksen järjestäjät, joilla oli alle 100 ohjattavaa opinto-ohjaajaa kohden, arvioivat ohjausresurssinsa riittävän paremmin (ka 4,0), kuin ne järjestäjät, joilla oli yli 200 ohjattavaa opinto-ohjaajaa kohden (ka 3,5). Vastaavasti lukiokoulutuksessa järjestäjät, joilla ohjattavia oli alle 100 (ka 4,2), pitivät resurssiaan riittävämpinä kuin ne järjestäjät, joilla ohjattavia oli yli 200 (ka 3,7).

Ohjaussuunnitelma

Kyselyvastausten mukaan ammatillisen koulutuksen järjestäjistä 79 %:lla ja lukiokoulutuksen järjestäjistä 89 %:lla oli ohjaussuunnitelma. Lounais-Suomen AVI-alueella sijaitsevista ammatillisen koulutuksen järjestäjistä kaikilla oli suunnitelma, kun vastaavasti Pohjois-Suomen AVI-alueella se oli 64 %:lla järjestäjistä. Suomenkielisistä ammatillisen koulutuksen järjestäjistä ohjaussuunnitelman oli laatinut 81 %, mutta ruotsinkielisistä vain puolet. Järjestäjän koon mukaan tarkasteltuna erot eivät olleet yhtä suuria. Suurista järjestäjistä ohjaussuunnitelman oli laatinut 82 %, pienistä järjestäjistä 79 % ja keskikokoisista järjestäjistä 75 %.

Lukiokoulutuksen järjestäjistä paras tilanne oli Etelä-Suomen AVI-alueella, jossa 97 %:lla järjestäjistä oli ohjaussuunnitelma. Heikoimmillaankin lukiokoulutuksen järjestäjistä Pohjois-Suomen ja Lapin AVI-alueilla ohjaussuunnitelma oli 83 %:lla järjestäjistä. Lukiokoulutuksen osalta kaksikielisistä opetuksen järjestäjistä 92 %:lla oli ohjaussuunnitelma. Suomenkielisistä järjestäjistä suunnitelma oli 89 %:lla ja ruotsinkielisistä 86 %:lla. Suurista ja keskisuurista lukiokoulutuksen järjestäjistä 92 %:lla oli ohjaussuunnitelma, kun vastaava osuus pienistä järjestäjistä oli 84 %.

6.2 Ohjauksen saatavuus ja saavutettavuus

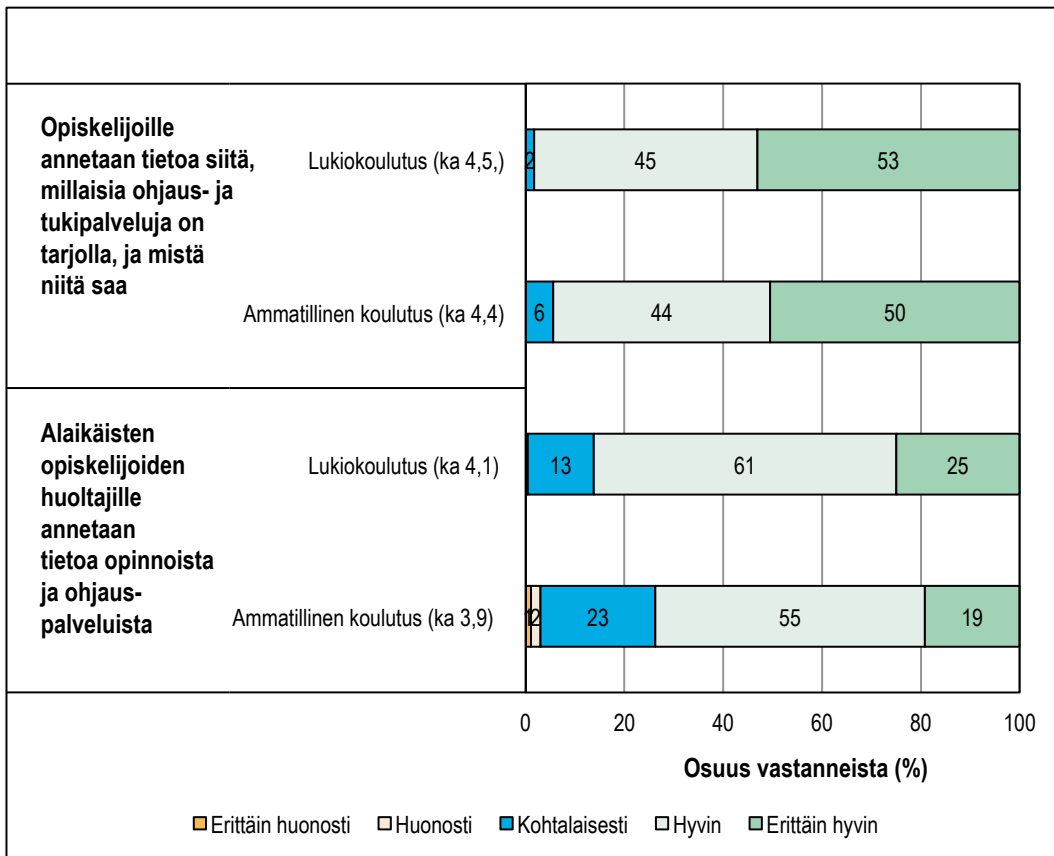
6.2.1 Järjestäjien näkemykset saatavuudesta ja saavutettavuudesta

Ohjauksen saatavuudella tarkoitettiin arvioinnissa sitä, onko eri ohjauspalveluja tarjolla, ja saavutettavuudella sitä, onko opiskelijoilla käytettävissä riittävästi tietoa palveluista, ja miten sujuvasti he pääsevät palvelujen piiriin. Kysytyt asiat liittyivät ohjauspalveluista tiedottamiseen, ohjausmuotoihin, ohjauksessa käytettäviin tiloihin, ohjauksen aikataulutukseen ja opiskelijoiden mahdollisuuteen saada yhdenvertaisesti ohjausta.

Koulutuksen järjestäjiltä kysyttiin, miten saatavuus ja saavutettavuus toteutuvat järjestäjän opilaitoksissa opintojen alkuvaiheen ohjauksessa. Opiskelijoilta kysyttiin, tiesivätkö he, keneltä ohjausta saa ja miten hyvin he saivat tarvitsemaansa neuvontaa ja ohjausta opintojen alkuvaiheessa.

Opiskelijoiden ja huoltajien tiedottaminen ohjaus- ja tukipalveluista

Järjestäjien vastausten mukaan ohjaus- ja tukipalveluista tiedottaminen opiskelijoille toteutuu lähes yhtä hyvin lukiokoulutuksessa ja ammatillisessa koulutuksessa (kuviot 59). Lukiokoulutuksessa sen sijaan tiedotetaan hieman paremmin alaikäisten opiskelijoiden huoltajia kuin ammatillisessa koulutuksessa.

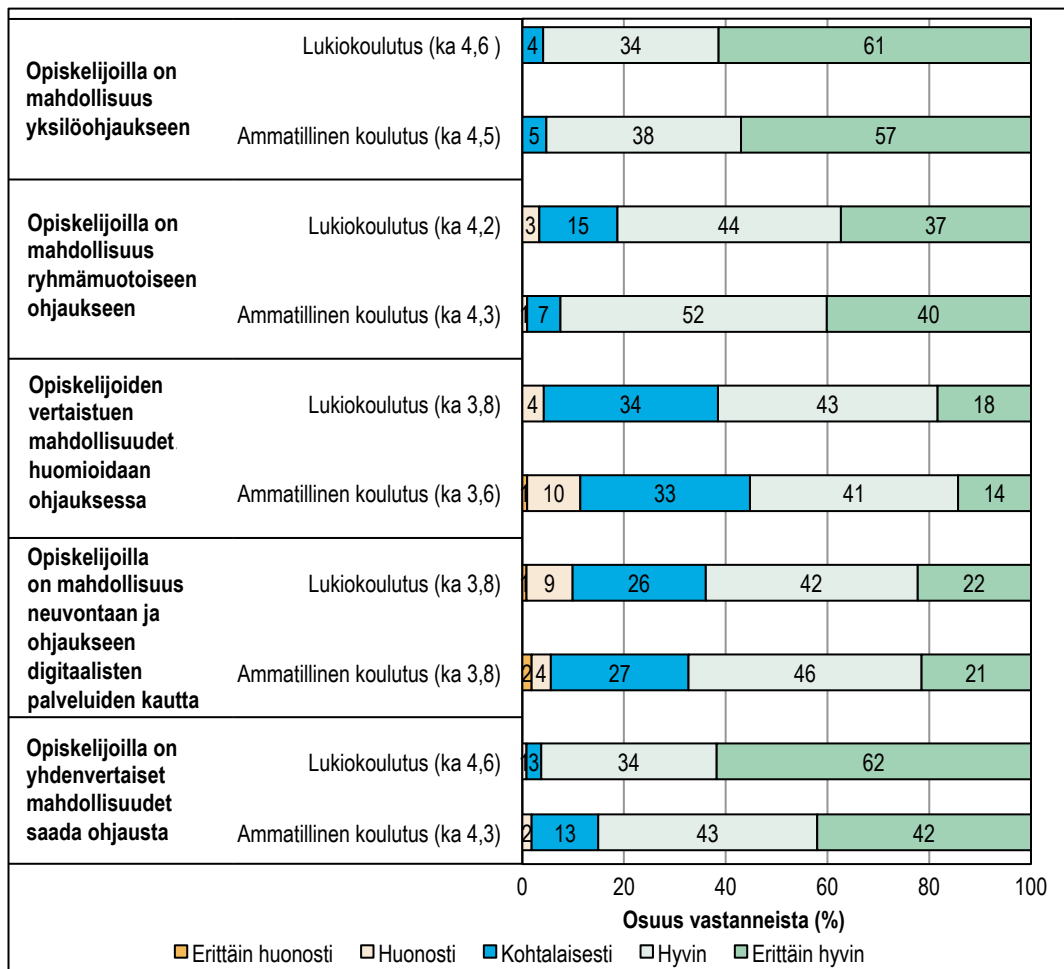
KUVIO 59. Lukiokoulutuksen (n = 240–241) ja ammatillisen koulutuksen (n = 99–107) järjestäjien näkemykset ohjaus- ja tukipalveluihin liittyvästä tiedottamisesta opiskelijoille ja huoltajille (asteikko: Toteutuu 1 = Erittäin huonosti, 2 = Huonosti, 3 = Kohtalaisesti, 4 = Hyvin, 5 = Erittäin hyvin)

Ammatillisessa koulutuksessa ruotsinkieliset järjestäjät arvioivat opiskelijoiden (ka 5,0) ja huoltajien (ka 4,8) tiedottamisen toteutuvan paremmin kuin suomenkieliset järjestäjät (opiskelijoiden tiedottaminen ka 4,4 / huoltajien tiedottaminen 3,8). Lukiokoulutuksessa järjestäjän opetuskielillä ei ollut merkittävää vaikutusta vastauksiin.

Myös AVI-alueittain tarkasteltuna erot olivat selkeämmät ammatillisessa koulutuksessa kuin lukiokoulutuksessa. Vastausten perusteella ohjaus- ja tukipalveluista tiedotetaan opiskelijoille parhaiten Lounais-Suomen AVI-alueella (ka 4,6). Huoltajille tiedottaminen toteutuu puolestaan parhaiten Pohjois-Suomen AVI-alueella (ka 4,2).

Ohjauksen erilaiset muodot ja yhdenvertaisuus

Sekä ammatillisen koulutuksen että lukiokoulutuksen järjestäjät arvioivat lähes yhtä hyväksi opiskelijoidensa mahdollisuuden yksilöohjaukseen (kuvio 60). Ryhmämuotoisen ohjauksen mahdollisuuden arvioitiin toteutuvan hieman paremmin ammatillisessa koulutuksessa, mutta opiskelijoiden vertaistuki puolestaan huomioidaan paremmin lukiokoulutuksessa. Noin kolmasosa molempien sektoreiden järjestäjistä arvioi digitaalisten palvelujen kautta tapahtuvan ohjauksen mahdollisuuksien toteutuvan korkeintaan kohtalaisesti. Digitaalisilla palveluilla tarkoitettiin kyselyssä opiskelijoiden mahdollisuuksia ohjaukseen verkon, Skypen, mobiililaitteiden tai muiden vastaavien välineiden kautta. Suurin osa molempien sektoreiden järjestäjistä piti hyvänä opiskelijoiden mahdollisuuksia saada yhdenvertaisesti ohjausta. Lukiokoulutuksessa tämän arvioitiin kuitenkin toteutuvan hieman paremmin.

KUVIO 60. Lukiokoulutuksen (n = 233–241) ja ammatillisen koulutuksen (n = 105–107) järjestäjien näkemykset ohjauksen eri muotojen ja yhdenvertaisuuden toteutumisesta opintojen alkuvaiheessa (asteikko: Toteutuu 1 = Erittäin huonosti, 2 = Huonosti, 3 = Kohtalaisesti, 4 = Hyvin, 5 = Erittäin hyvin)

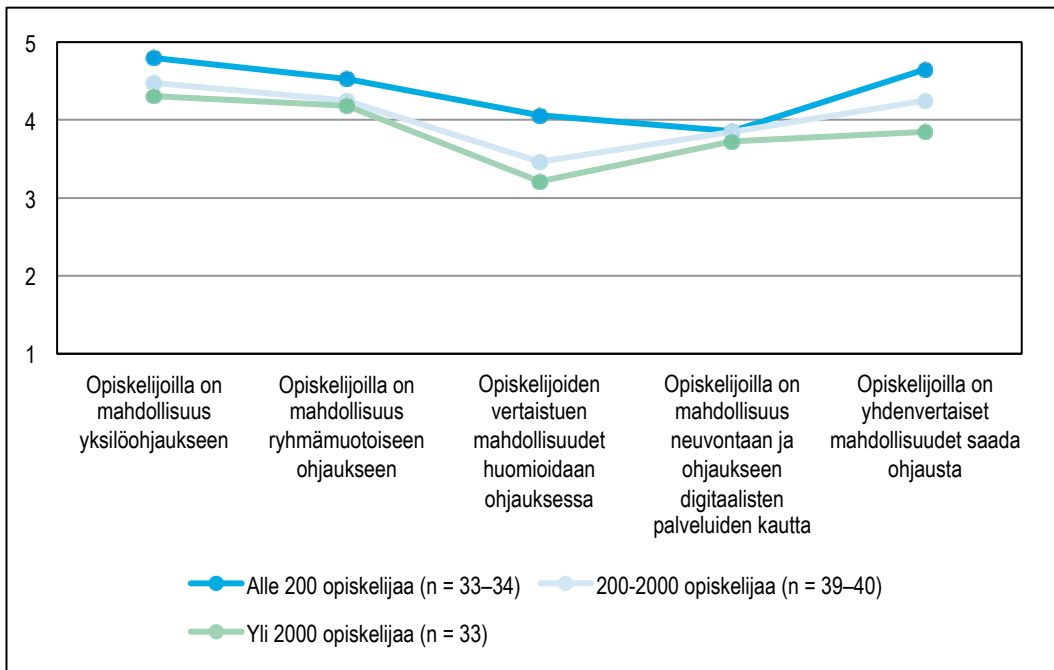
Ammatillisen koulutuksen suomenkieliset järjestäjät (ka 3,8) arvioivat ruotsinkielisiä järjestäjiä (ka 3,5) hieman paremmiksi opiskelijoiden mahdollisuudet ohjaukseen digitaalisten palvelujen kautta. Lukiokoulutuksessa digitaalisten palvelujen mahdollisuus arvioitiin samalle tasolle suomenkielisten ja ruotsinkielisten järjestäjien (molemmissa ka 3,8) keskuudessa ja paremmaksi verrattuna kaksikielisiin järjestäjiin (ka 3,3). Ruotsinkieliset lukiojärjestäjät arvioivat ryhmäohjauksen mahdollisuudet hieman paremmiksi (ka 4,5) kuin suomenkieliset (ka 4,2) ja kaksikieliset järjestäjät (ka 3,9).

Sekä lukiokoulutuksessa että ammatillisessa koulutuksessa ruotsinkieliset järjestäjät arvioivat opiskelijoidensa yhdenvertaiset mahdollisuudet ohjaukseen parhaimmaksi (molemmissa keskiarvo 4,7). Ero suomenkielisiin järjestäjiin oli suurempi ammatillisessa koulutuksessa (ka 4,2) kuin lukiokoulutuksessa (ka 4,6). Lukiokoulutuksessa opiskelijoiden yhdenvertaiset mahdollisuudet arvioitiin heikoimmaksi kaksikielisten järjestäjien keskuudessa (ka 4,3).

AVI-alueittain erot lukiokoulutuksessa olivat hyvin pieniä. Suurimmat erot olivat digitaalisten palveluiden sekä opiskelijoiden vertaistuen mahdollisuuksissa. Molemmissa korkein keskiarvo oli Lapin AVI-alueella (4,0 ja 4,1). Matalin keskiarvo digitaalisten palveluiden osalta oli Etelä-Suomen AVI-alueella (3,6) ja opiskelijoiden vertaistuen mahdollisuuksien osalta puolestaan Etelä-, Lounais- ja Pohjois-Suomen AVI-alueilla (kaikissa ka 3,7).

Myös ammatillisessa koulutuksessa erot AVI-alueittain olivat kokonaisuudessaan pieniä. Ammatillisen koulutuksen osalta eroa oli digitaalisissa palveluissa, vertaistuen huomioimisessa ja yhdenvertaisissa mahdollisuuksissa saada ohjausta. Parhaiten digitaalisten palveluiden mahdollisuudet toteutuvat Itä-Suomen AVI-alueella (ka 4,1), kun taas matalin keskiarvo tämän osalta oli Pohjois-Suomen AVI-alueella (ka 3,7). Opiskelijoiden vertaistuen mahdollisuuksien huomioinnin arvioitiin toteutuvan parhaiten Itä-Suomen sekä Länsi- ja Sisä-Suomen AVI-alueilla (ka 3,8) ja vastaavasti huonoiten Pohjois-Suomen AVI-alueella (ka 3,3). Opiskelijoiden mahdollisuudet saada yhdenvertaisesti ohjausta arvioitiin korkeimmalle Lounais-Suomen AVI-alueella (ka 4,5) ja matalimmalle Lapin AVI-alueella (ka 3,8).

Koulutuksen järjestäjän koolla ei ollut suurta vaikutusta lukiokoulutuksen osalta. Suurimmillaan erot olivat digitaalisten palveluiden hyödyntämisessä, jotka toteutuivat hieman paremmin keskikokoisilla (ka 3,9) ja pienillä (ka 3,8) lukiokoulutuksen järjestäjillä suuriin (ka 3,6) verrattuna. Ammatillisessa koulutuksessa opiskelijamäärältään pienet järjestäjät arvioivat ohjauksen muotojen ja yhdenvertaisuuden toteutuvan kokonaisuudessaan paremmin kuin suuret järjestäjät. Suurimmillaan erot olivat vertaistuen ja yksilöohjauksen mahdollisuuksissa sekä yhdenvertaisuuden toteutumisessa (kuvio 61).

KUVIO 61. Ohjauksen erilaisten muotojen ja yhdenvertaisuuden toteutuminen ammatillisessa koulutuksessa järjestäjän koon mukaan. Keskiarvot (asteikko: Toteutuu 1 = Erittäin huonosti, 2 = Huonosti, 3 = Kohtalaisesti, 4 = Hyvin, 5 = Erittäin hyvin)

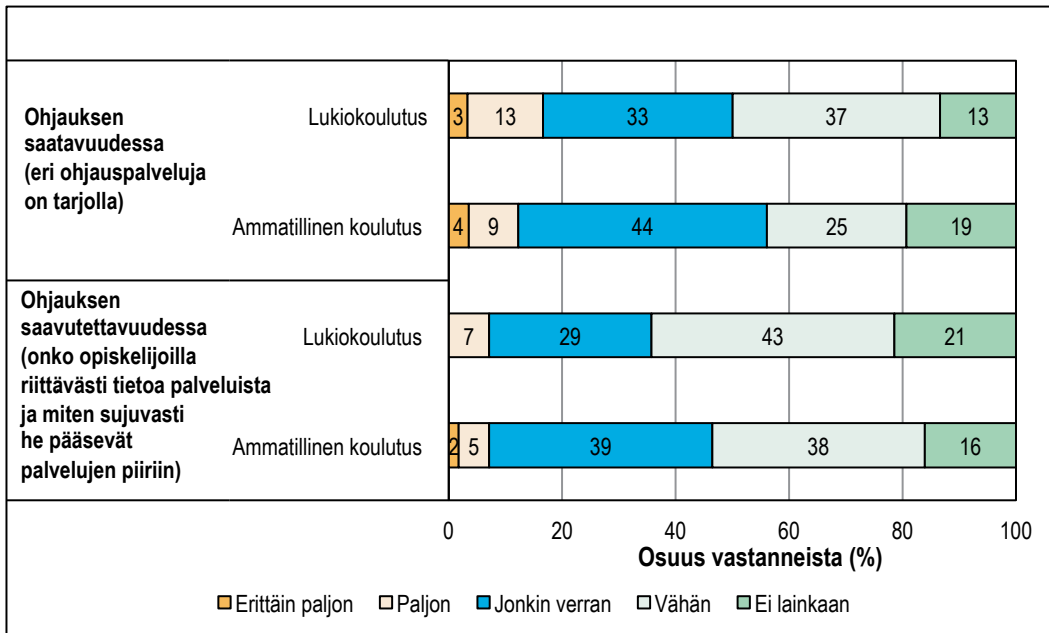
Suurista yli 2 000 opiskelijan järjestäjistä kolme neljäsosaa arvioi yhdenvertaisuuden toteutuvan hyvin tai erittäin hyvin ja yksi neljäsosa korkeintaan kohtalaisesti. Vertaistuen huomioinnin arvioi toteutuvan hyvin tai erittäin hyvin vain 39 % suurimmista järjestäjistä. Yksilöohjauksen mahdollisuuksien toteutumista koskevissa näkemyksissä oli myös eroja järjestäjän koon mukaan, mutta keskiarvot olivat korkeat kaikissa järjestäjän kokoluokissa.

Ne ammatillisen koulutuksen järjestäjät, joilla ohjattavia opinto-ohjaajaa kohden oli yli 200, arvioivat sekä opiskelijoiden mahdollisuuden yksilöohjaukseen (ka 4,4) että vertaistuen mahdollisuuksien hyödyntämisen ohjauksessa huonommiksi (ka 3,3) kuin ne koulutuksen järjestäjät, joilla ohjattavia oli alle 100 (yksilöohjaus ka 4,8; vertaistuki ka 4,2). Mitä enemmän opinto-ohjaajalla oli ohjattavia, sitä heikommaksi arvioitiin opiskelijoiden yhdenvertaiset mahdollisuudet saada ohjausta.

Muina saatavuuteen ja saavutettavuuteen liittyvinä asioina järjestäjäkyselyssä tiedusteltiin ohjauksessa käytettävistä tiloista ja ohjauksen aikataulutuksesta. Yksilöohjaukseen oli käytettävissä riittävästi tarkoituksenmukaisia tiloja sekä lukiokoulutuksessa (ka 4,5) että ammatillisessa koulutuksessa (ka 4,3). Sen sijaan 9 % lukiokoulutuksen järjestäjistä ilmoitti, että ryhmäohjaukseen on käytettävissä huonosti tai erittäin huonosti tiloja. Ammatillisessa koulutuksessa tilanne oli parempi.

Arvio ohjauksen saatavuuden ja saavutettavuuden vaihtelusta järjestäjän oppilaitoksissa

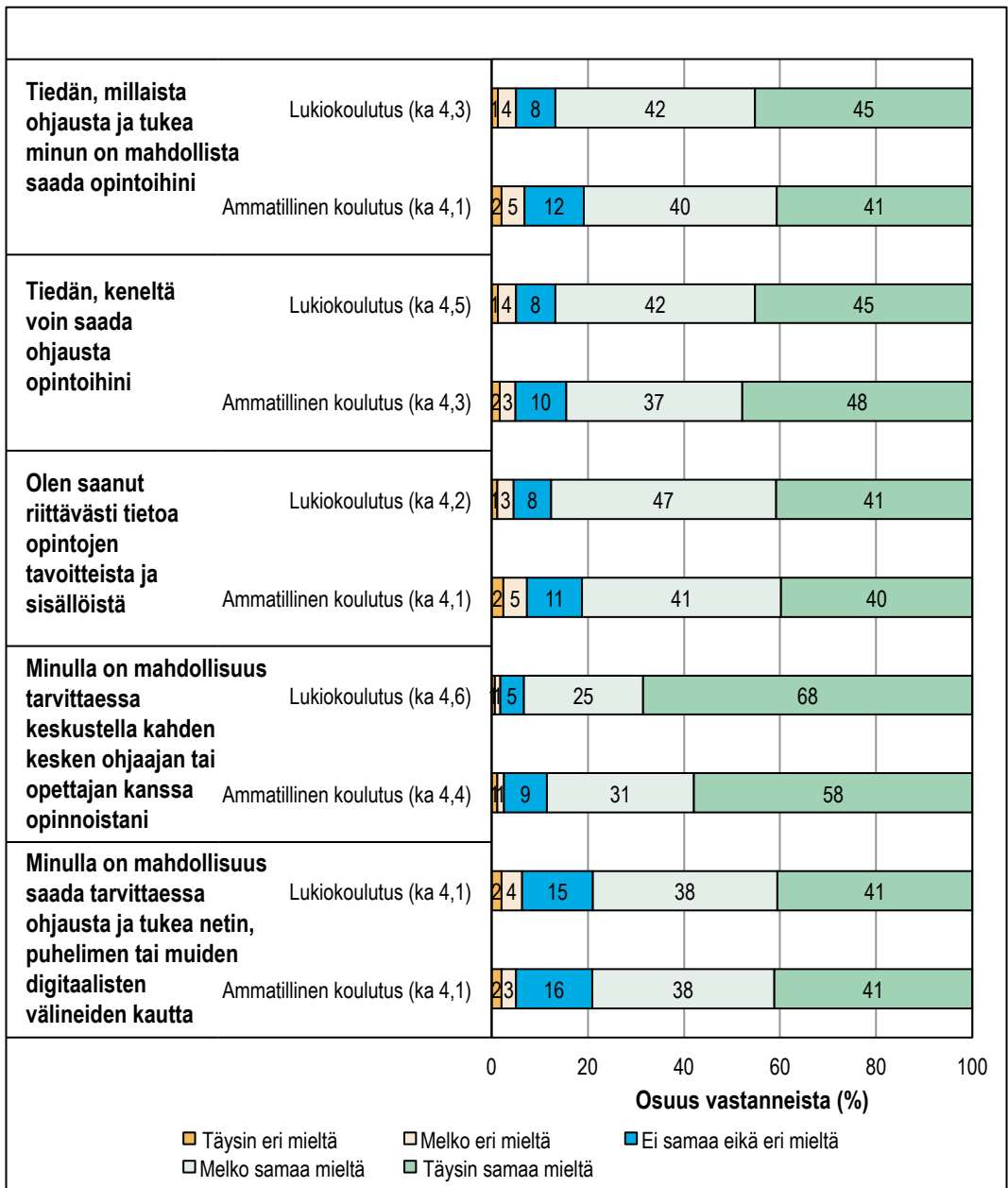
Jos koulutuksen järjestäjällä oli useampia oppilaitoksia tai toimipaikkoja, sitä pyydettiin arvioimaan, kuinka paljon eri oppilaitosten tai toimipaikkojen välillä on eroja ohjauksen saatavuudessa ja saavutettavuudessa. Saatavuuden osalta eroja arvioi olevan paljon tai erittäin paljon 16 % lukio-koulutuksen ja 13 % ammatillisen koulutuksen järjestäjistä. Saavutettavuuden kohdalla vastaava osuus molemmilla sektoreilla oli 7 %. Jonkin verran eroja arvioineiden osuudet olivat suurempia ammatillisen koulutuksen järjestäjien keskuudessa (kuvio 62).

KUVIO 62. Lukiokoulutuksen (n = 28–30) ja ammatillisen koulutuksen (n = 56–57) järjestäjien näkemykset ohjauksen saatavuuden ja saavutettavuuden eroista järjestäjän eri oppilaitosten ja toimipaikkojen välillä

6.2.2 Opiskelijoiden kokemukset saatavuudesta ja saavutettavuudesta

Järjestäjien näkemysten lisäksi tiedusteltiin toisella asteella opintonsa aloittaneilta opiskelijoilta kokemuksia ohjauksen saatavuudesta ja saavutettavuudesta opintojen alkuvaiheessa (kuvio 63).

KUVIO 63. Lukio-opiskelijoiden (n= 6 466–8 042) ja ammatillisen koulutuksen opiskelijoiden (n = 4 318–4 847) näkemykset opintojen saatavuudesta ja saavutettavuudesta toisen asteen alussa (asteikko: 1 = Täysin eri mieltä, 2 = Melko eri mieltä, 3 = Ei samaa eikä eri mieltä, 4 = Melko samaa mieltä, 5 = Täysin samaa mieltä)

Molemmilla sektoreilla valtaosa opiskelijoista oli tietoisia, millaista ohjausta ja tukea heillä on mahdollista saada ja keneltä ohjausta saa. Ammatillisessa koulutuksessa opiskelevista hieman suurempi osuus opiskelijoista oli epätietoisia siitä, millaista ohjausta ja tukea on mahdollista saada.

Lukiokoulutuksen opiskelijoista 88 % ja ammatillisen koulutuksen opiskelijoista 81 % oli sitä mieltä, että he olivat saaneet riittävästi tietoa opintojen tavoitteista ja sisällöistä. Melko tai täysin eri mieltä olevien osuus oli hieman suurempi ammatillisen koulutuksen kohdalla.

Lukio-opiskelijoista 93 % ja ammatillisen koulutuksen opiskelijoista 89 % koki, että heillä on mahdollisuus tarvittaessa keskustella kahden kesken ohjaajan tai opettajan kanssa opinnoistaan. Mahdollisuus saada ohjausta ja tukea netin, puhelimen tai muiden digitaalisten välineiden kautta koettiin yhtä hyväksi molemmilla sektoreilla.

Opiskelijoiden vastauksissa ei ollut eroja sen mukaan millä AVI-alueella he opiskelivat, minkä kokoinen opetuksen järjestäjä oli tai mikä oli opetuksen järjestäjän kieli.

6.3 Ohjauksen tarvevastaavuus

6.3.1 Henkilökohtaisen opintosuunnitelman tai osaamisen kehittämissuunnitelman laadinta

Sekä ammatillisen että lukiokoulutuksen järjestäjien vastausten mukaan henkilökohtaisen opintosuunnitelman tai henkilökohtaisen osaamisen kehittämissuunnitelman laadinta opiskelijoille opintojen alkuvaiheessa toteutuu hyvin niiden oppilaitoksissa, ammatillisessa koulutuksessa hieman paremmin (ka 4,6) kuin lukiokoulutuksessa (ka 4,2). Koulutuksen järjestäjiltä kysyttiin myös, miten hyvin alaikäisen opiskelijan huoltajalle järjestetään mahdollisuus osallistua opiskelijan henkilökohtaisen opiskelusuunnitelman laadintaan ja päivittämiseen. Ammatillisessa koulutuksessa tämänkin arvioitiin toteutuvan hieman paremmin (ka 3,6) kuin lukiokoulutuksessa (ka 3,2).

Lukiokoulutuksessa ja ammatillisessa koulutuksessa aloittaneilta opiskelijoilta kysyttiin, onko heidän kanssaan tehty henkilökohtainen osaamisen kehittämissuunnitelma (ammatillinen koulutus) tai henkilökohtainen opintosuunnitelma (lukiokoulutus) kyselyn toteutushetkeen mennessä. Ammatillisessa koulutuksessa opiskelevista 88 %:lle oli tehty henkilökohtainen suunnitelma, mutta lukiolaisista vain 38 %:lle.

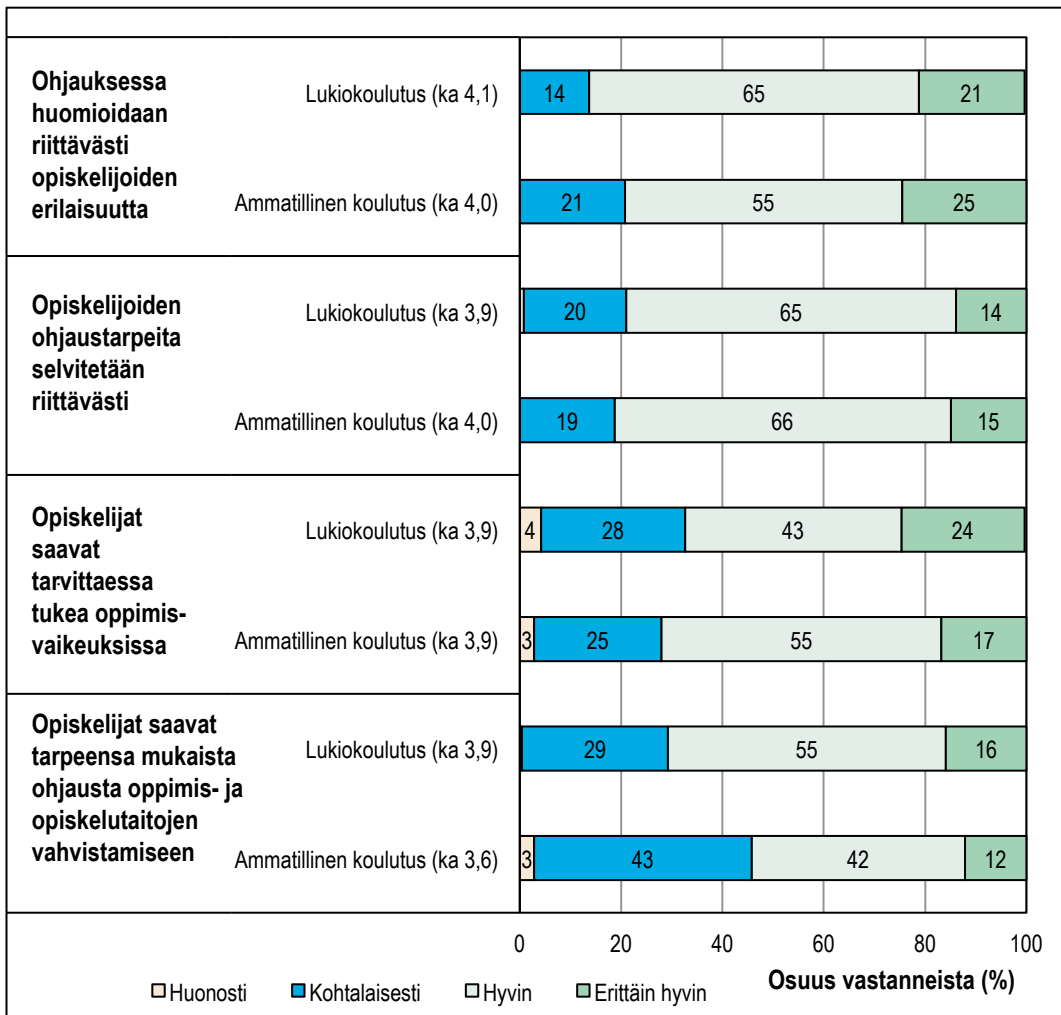
AVI-alueittain tarkasteltuna eroja ilmeni siten, että lukiokoulutuksessa henkilökohtainen opintosuunnitelma oli tehty 49 %:lle Lapin AVI-alueella opiskelevista lukiolaisista, mutta vain 30 %:lle Itä-Suomen AVI-alueen lukiolaisista. Ammatillisessa koulutuksessa 94 %:lla Pohjois-Suomen AVI-alueen opiskelijoista oli tehty henkilökohtainen osaamisen kehittämissuunnitelma. Kaksikielisten lukiokoulutuksen järjestäjien oppilaitoksissa opiskelevista 42 %:lle oli tehty suunnitelma, kun vastaava osuus suomenkielisillä järjestäjillä oli 37 % ja ruotsinkielisillä 33 %. Ammatillisessa koulutuksessa ruotsinkielisten järjestäjien opiskelijoista 75 %:lle oli tehty henkilökohtainen osaamisen kehittämissuunnitelma, kun vastaava osuus suomenkielisillä ammatillisen koulutuksen

järjestäjillä oli 89 %. Suurten järjestäjien lukioissa opiskeleville oli tehty useammin opintosuunnitelma kuin pienten lukioiden opiskelijoille. Suurten lukiokoulutuksen järjestäjien opiskelijoista 40 %:lle oli tehty opintosuunnitelma, kun taas pienillä järjestäjillä osuus oli 29 %. Ammatillisessa koulutuksessa erot järjestäjien koossa eivät olleet yhtä suuria, mutta tilanne oli päinvastainen. Pienten järjestäjien opiskelijoista 8 %:lle ja suurten järjestäjien opiskelijoista 12 %:lle ei ollut laadittu henkilökohtaista osaamisen kehittämissuunnitelmaa.

6.3.2 Opiskelijoiden tarpeiden ja tavoitteiden huomiointi järjestäjien mukaan

Koulutuksen järjestäjiltä kysyttiin, miten hyvin niiden oppilaitoksissa toteutuu opiskelijoiden tarpeiden huomiointi, kuten ohjaustarpeiden selvittäminen ja opiskelijoiden erilaisuuden huomiointi. Valtaosa lukiokoulutuksen ja ammatillisen koulutuksen järjestäjistä arvioi oppilaiden erilaisuuden huomioinnin ja ohjaustarpeiden selvittämisen toteutuvan hyvin (kuvio 64).

Järjestäjien mukaan opiskelijoiden erilaisuuden huomiointi ja ohjaustarpeiden selvittäminen toteutuvat hyvin suurimmalla osalla järjestäjistä. Enemmän hajontaa oli sen sijaan oppimisvaikeuksissa ja oppimistaidoissa tukemisessa. Oppimisvaikeuksien tuen arvioitiin toteutuvan hieman paremmin ammatillisessa koulutuksessa, kun taas oppimis- ja opiskelutaitojen tuen lukiokoulutuksessa. Lukiokoulutuksen järjestäjistä 67 % ja ammatillisen koulutuksen järjestäjistä 72 % arvioi tuen oppimisvaikeuksissa toteutuvan hyvin tai erittäin hyvin. Oppimis- ja opiskelutaitojen tuen koki toteutuvan hyvin tai erittäin hyvin 71 % lukiokoulutuksen ja 54 % ammatillisen koulutuksen järjestäjistä.

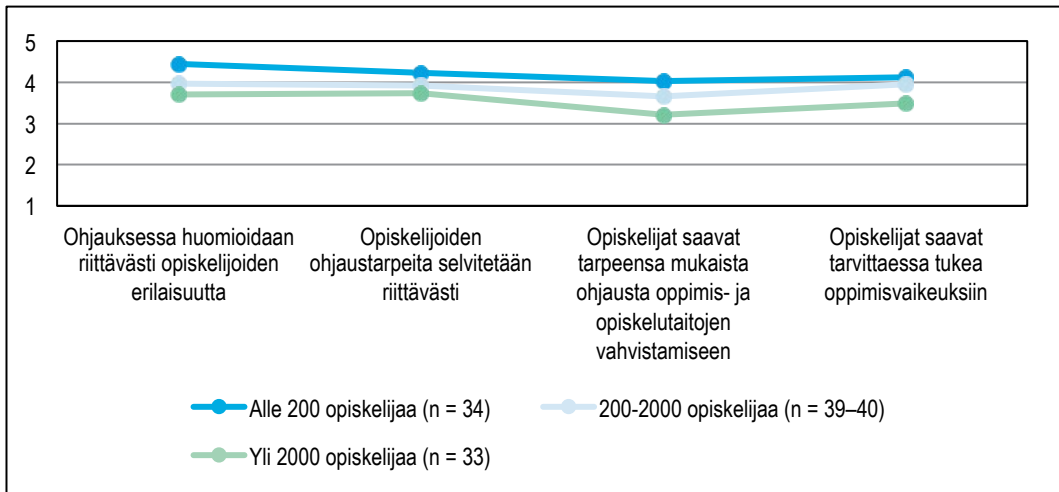
KUVIO 64. Lukiokoulutuksen (n = 238–240) ja ammatillisen koulutuksen (n = 106–107) järjestäjien näkemykset opiskelijoiden tarpeiden huomioimisesta opintojen alkuvaiheessa (asteikko: Toteutuu 1 = Erittäin huonosti, 2 = Huonosti, 3 = Kohtalaisesti, 4 = Hyvin, 5 = Erittäin hyvin)

Lukiokoulutuksessa opiskelijoiden erilaisuuden huomioinnin arvioitiin toteutuvan parhaiten Lapin ja Lounais-Suomen AVI-alueilla (molemmissa ka 4,3) ja ammatillisessa koulutuksessa Itä-Suomen AVI-alueella (ka 4,4). Sekä lukiokoulutuksessa että ammatillisessa koulutuksessa oppimisvaikeuksissa tuen arvioitiin toteutuvan parhaiten Lapin AVI-alueella (molemmilla sektoreilla ka 4,2) ja heikoiten Pohjois-Suomen AVI-alueella (molemmilla sektoreilla ka 3,7).

Lukiokoulutuksen järjestäjien vastausten perusteella oppimis- ja opiskelutaidoissa tukeminen toteutuu parhaiten Lounais-Suomen AVI-alueella (ka 4,1) ja heikoiten Etelä-Suomen AVI-alueella (ka 3,7). Ammatillisessa koulutuksessa taas parhaiten Lapin AVI-alueella (ka 4,0) ja heikoiten Etelä-Suomen AVI-alueella (ka 3,4).

Ruotsinkieliset lukiokoulutuksen järjestäjät arvioivat kaikki väittämät jonkin verran korkeammalle kuin suomenkieliset tai kaksikieliset järjestäjät. Suurimmillaan erot kieliryhmien välillä olivat opiskelijoiden saamassa tuessa oppimis- ja opiskelutaitojen vahvistamiseen, jonka ruotsinkieliset lukiokoulutuksen järjestäjät arvioivat selvästi paremmaksi (ka 4,5) kuin kaksikieliset (3,6). Opiskelijoiden saama tuki oppimisvaikeuksiin arvioitiin ruotsinkielisten lukiokoulutuksen järjestäjien keskuudessa paremmaksi (ka 4,3) kuin kaksikielisillä (ka 3,5). Myös ammatillisessa koulutuksessa ruotsinkieliset järjestäjät arvioivat tämän toteutuvan paremmin (ka 4,5) kuin suomenkieliset (ka 3,8).

Koon mukaan tarkasteltuna opiskelijoiden tarpeiden huomioimisessa ei ollut suurta eroa lukiokoulutuksen järjestäjien välillä. Sen sijaan ammatillisessa koulutuksessa opiskelijamäärältään pienet järjestäjät arvioivat kaikkien opiskelijoiden tarpeisiin liittyvien väittämien toteutuvan paremmin kuin suuret järjestäjät (kuvio 65).

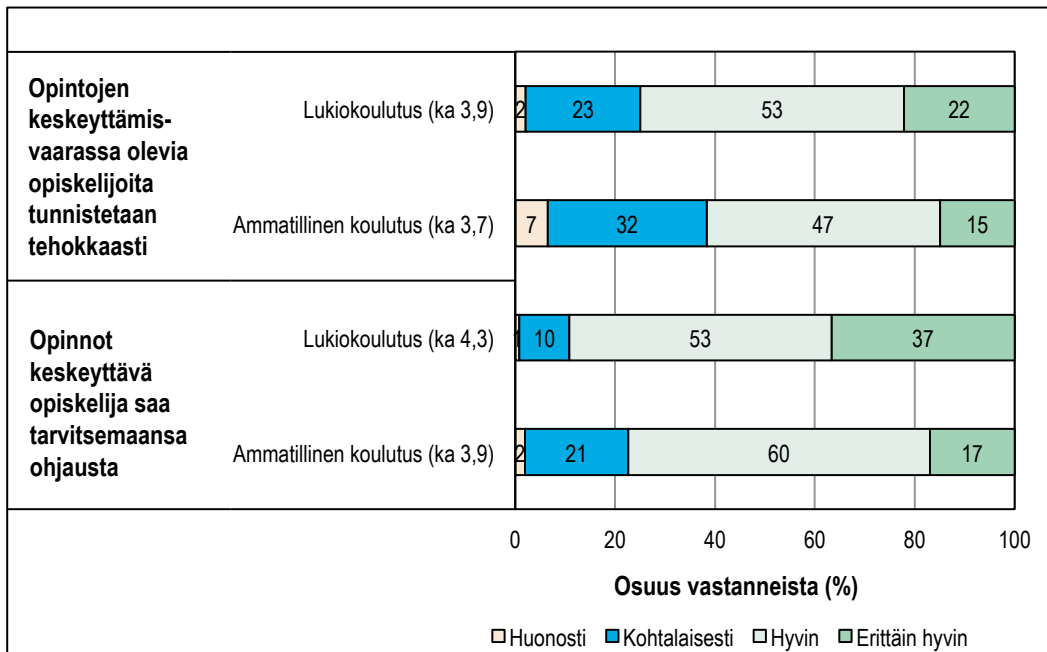

KUVIO 65. Ammatillisen koulutuksen järjestäjien näkemykset opiskelijoiden tarpeiden huomioimisesta opintojen alkuvaiheessa järjestäjän koon mukaan. Keskiarvot (asteikko: Toteutuu 1 = Erittäin huonosti, 2 = Huonosti, 3 = Kohtalaisesti, 4 = Hyvin, 5 = Erittäin hyvin)

Ammatillisessa koulutuksessa myös ohjattavien määrällä opinto-ohjaajaa kohden oli selkeämpi yhteys vastauksiin kuin lukiokoulutuksessa. Ne ammatillisen koulutuksen järjestäjät, joilla oli alle 100 ohjattavaa opinto-ohjaajaa kohden, arvioivat opiskelijoiden tarpeiden huomioinnin toteutuvan paremmin (summamuuttujan ka 4,2) kuin ne järjestäjät, joilla ohjattavia opinto-ohjaajalla oli yli 200 (summamuuttujan ka 3,7).

Keskeyttämisvaarassa olevien opiskelijoiden tunnistaminen ja tuki

Järjestäjäkyselyn perusteella keskeyttämisvaarassa olevien opiskelijoiden tunnistamisen ja tukemisen nähdään toteutuvan paremmin lukiokoulutuksessa (kuvio 66).

KUVIO 66. Lukiokoulutuksen (n = 239–240) ja ammatillisen koulutuksen (n = 106–107) järjestäjien näkemykset keskeyttämisvaarassa olevien opiskelijoiden tunnistamisesta ja tuesta (asteikko: Toteutuu 1 = Erittäin huonosti, 2 = Huonosti, 3 = Kohtalaisesti, 4 = Hyvin, 5 = Erittäin hyvin)

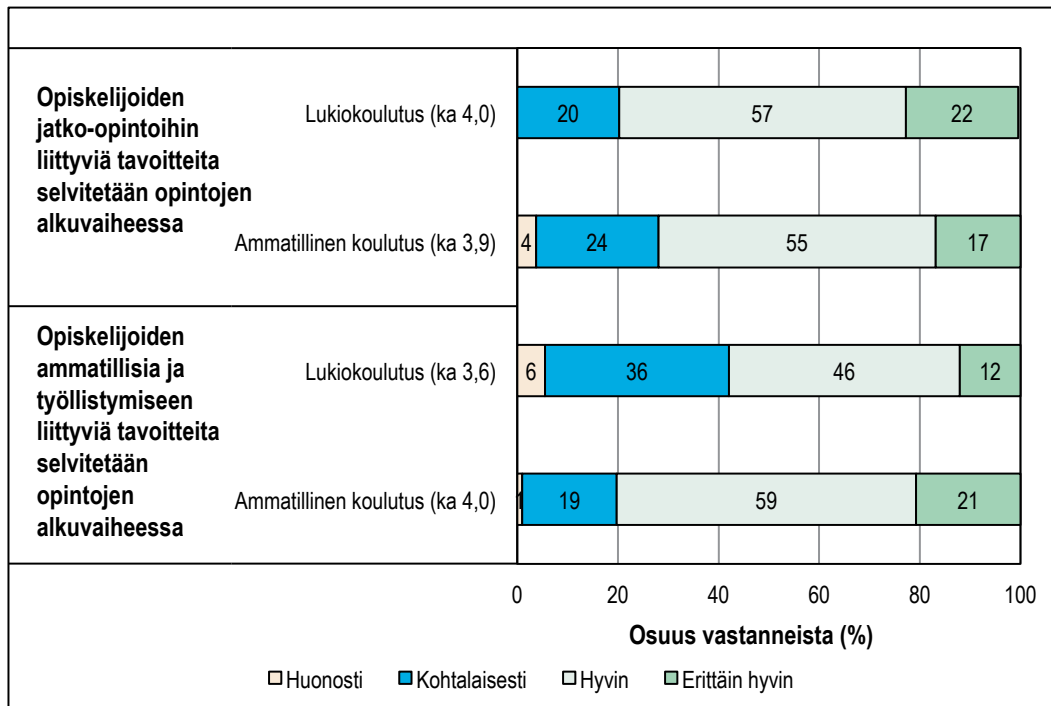
Lounais-Suomen AVI-alueella olevat lukiokoulutuksen järjestäjät arvioivat sekä keskeyttämisvaarassa olevien opiskelijoiden tunnistamisen (ka 4,1) että opintonsa keskeyttäneiden opiskelijoiden ohjauksen toteutuvan parhaiten (ka 4,4). Erot muihin AVI-alueisiin ovat kuitenkin pieniä. Ammatillisessa koulutuksessa AVI-alueiden väliset erot olivat suuremmat. Keskeyttämisvaarassa olevien opiskelijoiden tunnistamisen arvioitiin toteutuvan parhaiten Lounais-Suomen sekä Länsi- ja Sisä-Suomen AVI-alueilla (molemmissa ka 4,0) ja heikoiten Etelä-Suomen AVI-alueella (ka 3,4). Keskeyttävien opiskelijoiden tuen nähtiin toteutuvan parhaiten Länsi- ja Sisä-Suomen AVI-alueella (ka 4,2) ja heikoiten Lounais-Suomen ja Lapin AVI-alueilla (molemmissa ka 3,6).

Koulutuksen järjestäjän kielen mukaan tarkasteltuna kummallakaan koulutussektorilla ei ollut suuria eroja keskeyttämisvaarassa olevien opiskelijoiden tunnistamisessa tai ohjauksen saamisessa.

Lukiokoulutuksessa erikokoisten järjestäjien vastaukset eivät juuri poikenneet toisistaan. Ammatillisen koulutuksen järjestäjien vastauksissa ero keskeyttämisvaarassa olevien tunnistamisessa oli selkeä: pienet järjestäjät arvioivat tunnistamisen toteutuvan paremmin (ka 4,0) kuin suuret järjestäjät (ka 3,3).

Opiskelijan tavoitteiden huomiointi järjestäjien mukaan

Opintojen alkuvaiheessa opiskelijoiden jatko-opintoihin liittyvien tavoitteiden selvittäminen toteutuu järjestäjäkyselyn perusteella paremmin lukiokoulutuksessa ja työllistymiseen liittyvien tavoitteiden selvittäminen ammatillisessa koulutuksessa (kuvio 67). Lukiokoulutuksen järjestäjistä 79 % ja ammatillisen koulutuksen järjestäjistä 72 % arvioi opiskelijoiden jatko-opintoihin liittyvien tavoitteiden selvittelyn toteutuvan hyvin tai erittäin hyvin. Vastaavasti 58 % lukiokoulutuksen järjestäjistä ja 80 % ammatillisen koulutuksen järjestäjistä oli sitä mieltä, että opiskelijoiden ammatillisten ja työllistymiseen liittyvien tavoitteiden selvittely toteutuu hyvin tai erittäin.

KUVIO 67. Lukiokoulutuksen (n = 233–237) ja ammatillisen koulutuksen (n = 106–107) järjestäjien näkemykset opiskelijoiden tavoitteiden huomioimisesta opintojen alkuvaiheessa (asteikko: Toteutuu 1 = Erittäin huonosti, 2 = Huonosti, 3 = Kohtalaisesti, 4 = Hyvin, 5 = Erittäin hyvin)

Lukiokoulutuksen järjestäjistä opiskelijoiden jatko-opintoihin liittyviä tavoitteita arvioitiin selviteltävän parhaiten Lounais-Suomen ja Pohjois-Suomen AVI-alueilla (molemmissa ka 4,2). Ammatillisiin ja työllistymiseen liittyvien tavoitteiden selvittämisen nähtiin parhaiten toteutuvaksi Pohjois-Suomen AVI-alueella (ka 3,9).

Ammatillisen koulutuksen järjestävävastausten perusteella jatko-opintoihin liittyviä tavoitteita huomioidaan parhaiten Länsi- ja Sisä-Suomen sekä Pohjois-Suomen AVI-alueilla (molemmissa ka 4,0). Ammatillisiin ja työelämään liittyvät tavoitteet arvioitiin huomioitavan parhaiten Länsi- ja Sisä-Suomen AVI-alueilla (ka 4,1).

Ruotsinkieliset lukiokoulutuksen järjestäjät arvioivat opiskelijoiden ammatilliseen ja työllistymiseen liittyvien tavoitteiden selvittämisen (ka 3,9) paremmaksi kuin kaksikieliset järjestäjät (ka 3,4). Opiskelijoiden jatko-opintoihin liittyvien tarpeiden selvittäminen arvioitiin vastaavasti paremmaksi suomenkielisten ammatillisen koulutuksen järjestäjien keskuudessa (ka 3,9) verrattuna ruotsinkielisiin järjestäjiin (ka 3,5).

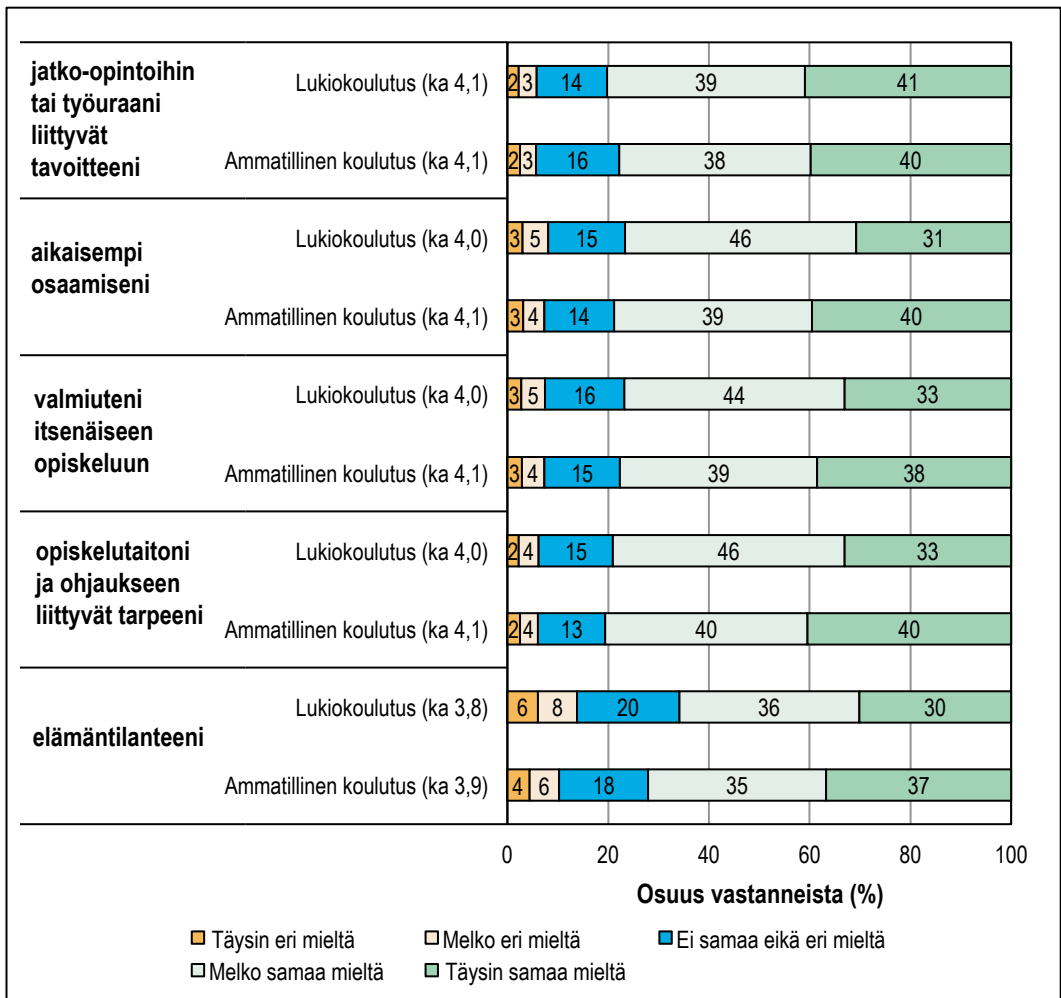
Lukiokoulutuksen järjestäjät, joiden opiskelijamäärä oli alle 100, arvioivat opiskelijoiden ammatilliseen ja työllistymiseen liittyvien tavoitteiden selvittelyn toteutuvan paremmin (ka 3,8) kuin yli 300 opiskelijan järjestäjät (ka 3,4). Samalla tavalla ne lukiokoulutuksen järjestäjät, joilla oli enintään 200 opiskelijaa opinto-ohjaajaa kohden, arvioivat ammatillisten ja työllistymiseen liittyvien tavoitteiden selvittelyn paremmin toteutuvaksi (ka 3,8) kuin järjestäjät, joilla oli yli 200 opiskelijaa ohjaajaa kohden (ka 3,4).

Ammatillisen koulutuksen järjestäjistä opiskelijamäärältään alle 200 opiskelijan järjestäjät arvioivat jatko-opintoihin liittyvien tavoitteiden selvittelyn (ka 4,2) ja työllistymiseen liittyvien tavoitteiden selvittelyn (ka 4,3) toteutuvan paremmin kuin 200–2 000 opiskelijan järjestäjät (ka 3,8 / 3,9) ja yli 2 000 opiskelijan järjestäjät (ka 3,6 / 3,7). Vastaavasti järjestäjät, joilla opiskelijamäärä opinto-ohjaajaa kohden oli alle 100 opiskelijaa arvioivat jatko-opintoihin (ka 4,4) ja työllistymiseen liittyvien tavoitteiden (ka 4,3) selvittelyn toteutuvan paremmin kuin järjestäjät, joilla opiskelijoita ohjaajaa kohden oli 100–200 (ka 3,7 / 4,0) tai yli 200 (ka 3,6 / 3,8).

6.3.3 Opiskelijoiden kokemukset tarpeidensa ja tavoitteidensa huomioinnista sekä opintoihin kiinnittymisestä

Myös toisen asteen opiskelijoilta kysyttiin ohjauksen tarvevastaavuuteen liittyvien asioiden toteutumista opintojen alkuvaiheessa. Opiskelijoiden kokemusten mukaan molemmilla sektoreilla on otettu hyvin huomioon opiskelijoiden jatko-opintoihin ja työuraan liittyvät tavoitteet (kuvio 68).

Noin 80 % opiskelijoista oli melko tai täysin samaa mieltä siitä, että opintojen suunnittelussa on otettu huomioon heidän aikaisempi osaamisensa ja valmiutensa itsenäiseen opiskeluun sekä huomioitu heidän opiskelutaitonsa ja ohjaukseen liittyvät tarpeensa. Suurin osa koki myös, että heidän elämäntilanteensa on huomioitu, mutta asiasta eri mieltä olevien osuudet olivat tässä hieman suuremmat kuin muissa väittämässä.

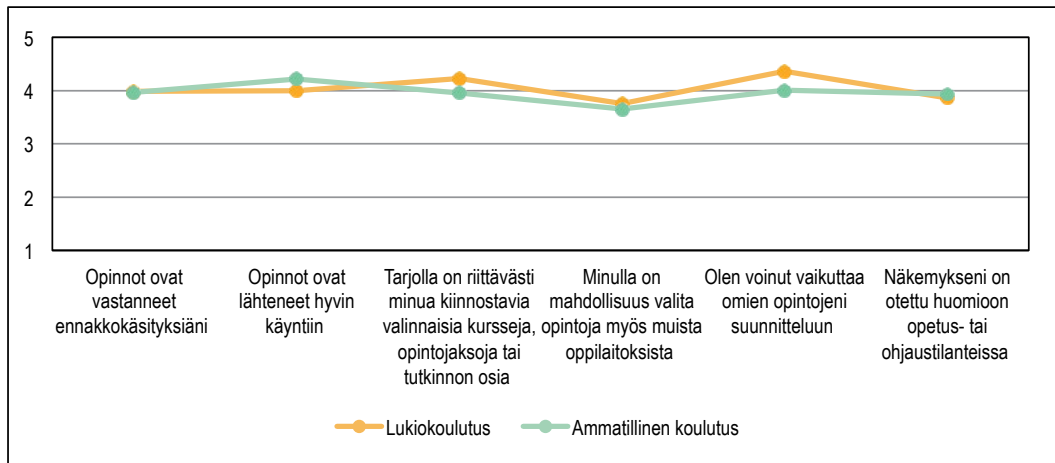

KUVIO 68. Lukiokoulutuksessa (n = 5 692–5 967) ja ammatillisessa koulutuksessa (n = 4 174–4 331) opiskelevien kokemukset siitä, miten opintojen suunnittelussa on otettu huomioon opiskelijan tarpeita ja tavoitteita (asteikko: 1 = Täysin eri mieltä, 2 = Melko eri mieltä, 3 = Ei samaa eikä eri mieltä, 4 = Melko samaa mieltä, 5 = Täysin samaa mieltä)

Opiskelijoiden vastauksissa ei ollut suuria eroja sen mukaan, millä AVI-alueella he opiskelivat tai mikä oli opetuksen järjestäjän kieli tai koko.

Opintojen käynnistyminen ja opintoihin kiinnittyminen

Opiskelijoilta kysyttiin opintojen käynnistymisestä, valinnan mahdollisuuksista ja vaikutusmahdollisuuksista nykyisessä opiskelupaikassaan (kuvio 69). Opiskelijat kokivat opintojen käynnistyneen pääsääntöisesti hyvin. Ammatillisen koulutuksen opiskelijoilla vastauskeskiarvot olivat hieman korkeammat opintojen käyntiin lähtemistä koskien. Lukiossa opiskelevien keskiarvot olivat korkeammat erityisesti opintotarjonnan sekä vaikutusmahdollisuuksien osalta.

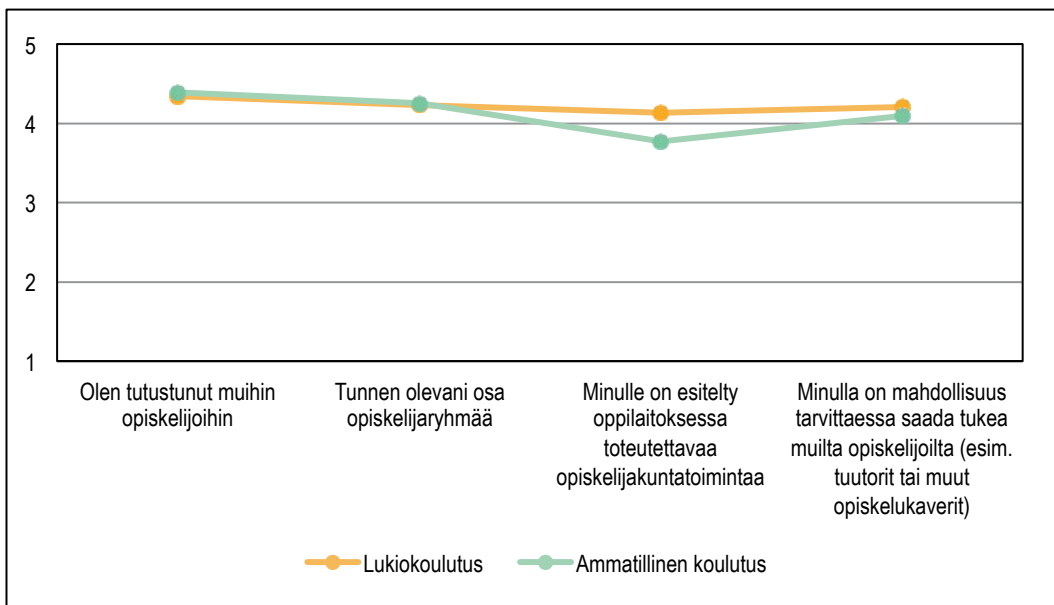
KUVIO 69. Lukiokoulutuksessa (n = 5 542–8 048) ja ammatillisessa koulutuksessa (n = 3 374–4 883) opiskelevien kokemukset opintojen käynnistymisestä. Keskiarvot (asteikko: 1 = Täysin eri mieltä, 2 = Melko eri mieltä, 3 = Ei samaa eikä eri mieltä, 4 = Melko samaa mieltä, 5 = Täysin samaa mieltä)

Erot AVI-alueiden ja järjestäjän opetuskielen mukaan tarkasteltuna olivat pieniä. Lukiokoulutuksessa suurin ero AVI-alueiden välillä on mahdollisuudessa valita opintoja myös muista oppilaitoksista. Parhaiten tämän kokivat toteutuvan Lounais- ja Itä-Suomen AVI-alueilla opiskelevat lukiolaiset (ka 3,9) sekä ruotsinkielisissä lukioissa opiskelevat (ka 4,1). Vastaavasti matalin keskiarvo valinnanmahdollisuuksien osalta oli Lapin AVI-alueella opiskelevilla lukiolaisilla (3,4) sekä suomenkielisissä lukioissa opiskelevilla (ka 3,7). Ammatillisessa koulutuksessa erot AVI-alueen ja kielen mukaan olivat pienempiä.

Mitä suuremman järjestäjän lukiossa opiskelija opiskeli, sitä paremmin hän koki tarjolla olevan itseään kiinnostavia valinnaisia kursseja, opintojaksoja tai tutkinnon osia (suurissa lukiossa ka 4,3, pienissä ka 4,0). Suurten järjestäjien lukioissa opiskelevat kokivat myös mahdollisuutensa valita opintoja muista oppilaitoksista paremmaksi (ka 4,0) kuin keskisuurten (ka 3,3) tai pienten (ka 3,4) järjestäjien lukioissa opiskelevat. Suurten koulutuksen järjestäjien lukioissa opiskelevat kokivat pystyneensä paremmin vaikuttamaan omien opintojensa suunnitteluun (ka 4,5) kuin alle 100 opiskelijan järjestäjien lukioissa opiskelevat (ka 4,2).

Ammatillisessa koulutuksessa erot ovat hieman pienempiä ja koulutuksen järjestäjän koolla oli päinvastainen yhteys vastauksiin. Pienten koulutuksen järjestäjien oppilaitoksissa opiskelevat kokivat tarjolla olevan paremmin itseään kiinnostavia kursseja ja tutkinnon osia (pienet ka 4,2 vs. suuret ka 3,9). Opiskelijan näkemysten huomiointi opetus- ja ohjaustilanteissa koettiin myös hieman paremmiksi niiden opiskelijoiden vastauksissa, jotka opiskelivat pienten järjestäjien oppilaitoksissa (ka 4,2 vs. suuret järjestäjät ka 3,9).

Opiskelijakyselyllä kartoitettiin myös opiskelijoiden sosiaalisesta kiinnittymistä opintoihin. Vastausten perusteella kiinnittyminen on tapahtunut pääosin hyvin ja lähes saman tasoisesti lukio- koulutuksessa ja ammatillisessa koulutuksessa (kuvio 70). Ainoastaan opiskelijakuntatoiminnan esittelyn osalta lukiokoulutuksessa oli hieman korkeampi vastauskeskiarvo.

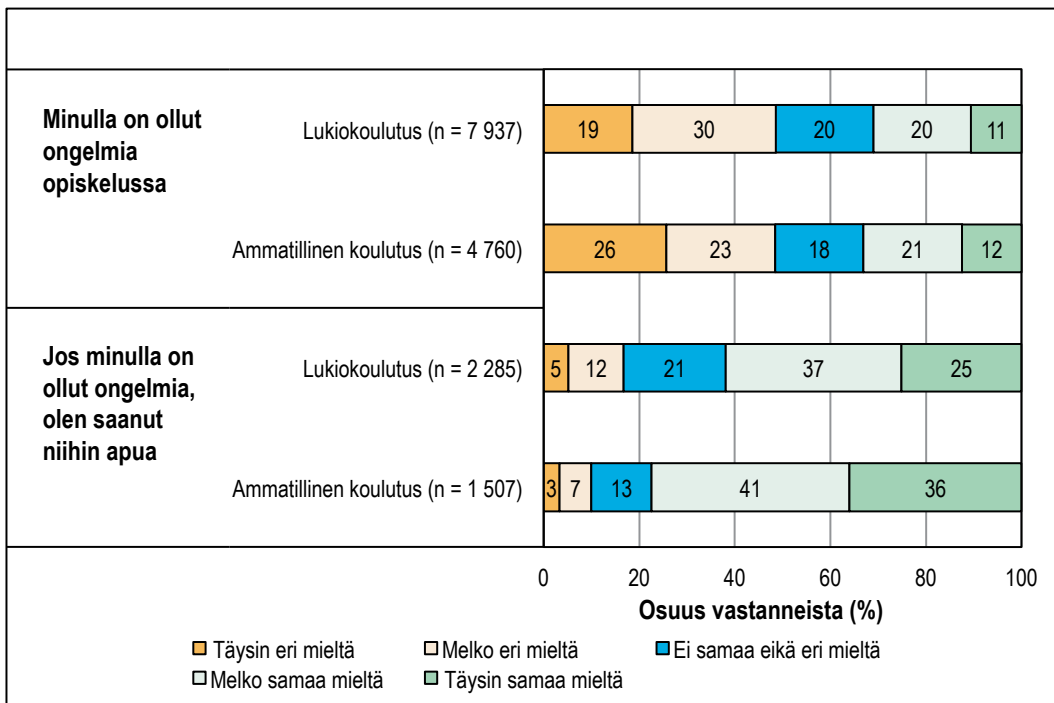
KUVIO 70. Lukiokoulutuksessa (n = 7 484–8 065) ja ammatillisessa koulutuksessa (n = 3 942–4 906) opiskelevien kokemukset sosiaalisesta kiinnittymisestä opintoihin. Keskiarvot (asteikko: 1 = Täysin eri mieltä, 2 = Melko eri mieltä, 3 = Ei samaa eikä eri mieltä, 4 = Melko samaa mieltä, 5 = Täysin samaa mieltä)

Vastauksissa ei ollut mainittavia eroja järjestäjän opetuskielen ja opiskelijoiden äidinkielen mukaan. AVI-alueittain erot olivat muutoin pieniä, mutta ammatillisen koulutuksen kohdalla eroja oli jonkin verran opiskelijakuntatoiminnan esittelyä koskevassa väittämässä: korkein keskiarvo oli Lounais-Suomen AVI-alueella opiskelevien (ka 4,0) ja matalin Lapin AVI-alueen opiskelevien (ka 3,5) vastauksissa.

Lukiokoulutuksessa opetuksen järjestäjän koolta ei ollut yhteyttä opiskelijoiden sosiaalisen kiinnittymisen kokemuksiin. Ammatillisessa koulutuksessa sen sijaan pienten järjestäjien oppilaitoksissa opiskelevien vastauskeskiarvot olivat kaikissa väittämässä hieman korkeammat kuin keskikokoisten tai suurten järjestäjien oppilaitoksissa opiskelevien. Suurimmillaan ero oli opiskelijakuntatoiminnan esittelyssä (pienten järjestäjien opiskelijat ka 4,1 ja suurten järjestäjien opiskelijat ka 3,7). Muissa väittämässä erot olivat pieniä.

Opiskelijoiden kokemat ongelmat opiskelussa

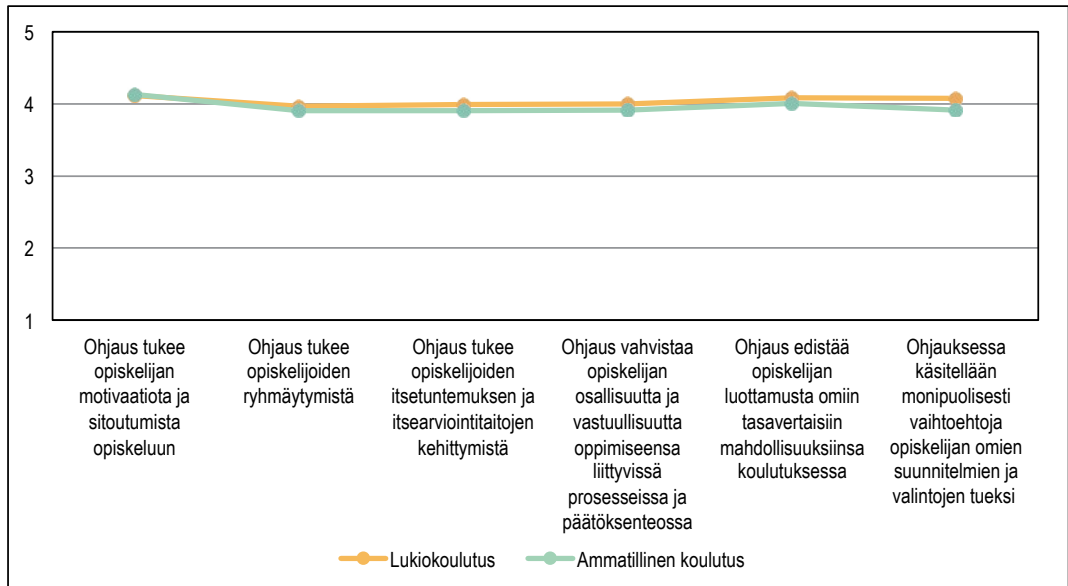
Opiskelijoilta kysyttiin, onko heillä ollut ongelmia opiskelussa ja jos ongelmia on ollut, ovatko he saaneet niihin apua. Sekä lukio-opiskelijoista että ammatillisen koulutuksen opiskelijoista noin kolmannes vastasi, että heillä on ollut ongelmia opiskelussa nykyisessä opiskelupaikassaan (kuvio 71). Suurin osa niistä, joilla ongelmia oli ollut, oli saanut ongelmiinsa apua. Kuitenkin lukiokoulutuksessa 17 % ja ammatillisessa koulutuksessa 10 % niistä opiskelijoista, joilla oli ongelmia, ei ollut kokemuksensa mukaan saanut niihin apua.

KUVIO 71. Opiskelun ongelmat ja niihin liittyvän avun saanti lukio-opiskelijoilla ja ammatillisessa koulussa opiskelevilla (asteikko: 1 = Täysin eri mieltä, 2 = Melko eri mieltä, 3 = Ei samaa eikä eri mieltä, 4 = Melko samaa mieltä, 5 = Täysin samaa mieltä)

6.4 Urasuunnitteluun liittyvät tiedot ja taidot

Toisen asteen järjestäjiltä tiedusteltiin, miten hyvin opiskelijoiden itsetuntemuksen ja urasuunnittelutaitojen tukeminen toteutuu niiden oppilaitoksissa opintojen alkuvaiheeseen liittyvässä ohjauksessa. Sekä lukiokoulutuksen että ammatillisen koulutuksen järjestäjät näkivät näihin liittyvien asioiden toteutuvan pääasiassa hyvin (kuvio 72). Keskiarvot olivat kokonaisuudessaan lähes samalla tasolla molemmilla sektoreilla.

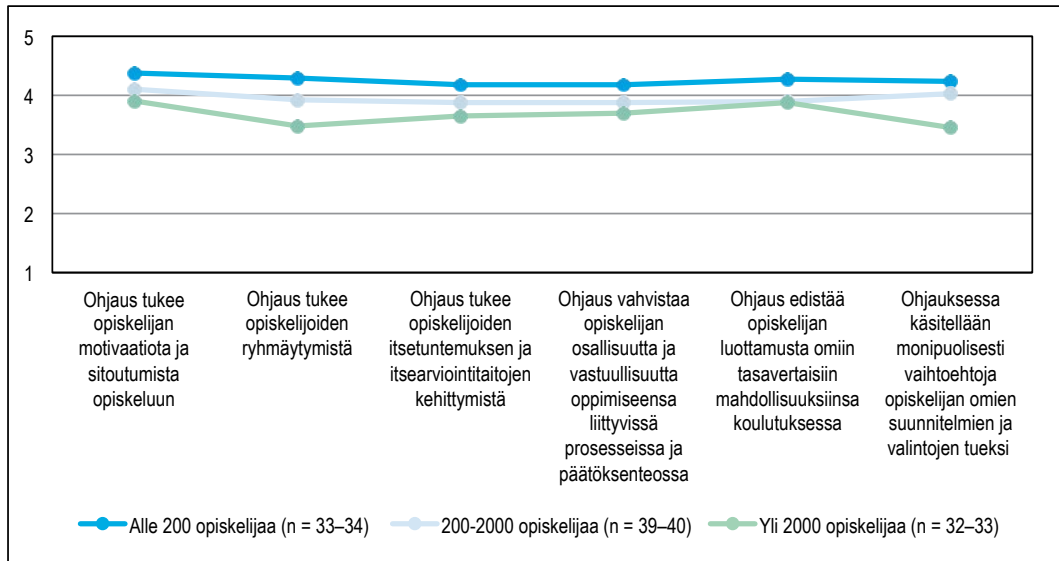
KUVIO 72. Lukiokoulutuksen (n = 237–240) ja ammatillisen koulutuksen (n = 105–107) järjestäjien näkemykset opiskelijoiden itsetuntemuksen ja urasuunnittelutaitojen tukemisesta alkuvaiheen ohjauksessa. Keskiarvot (asteikko: Toteutuu 1 = Erittäin huonosti, 2 = Huonosti, 3 = Kohtalaisesti, 4 = Hyvin, 5 = Erittäin hyvin)

Erot AVI-alueiden välillä olivat lukiokoulutuksen osalta hyvin pieniä. Ammatillisessa koulutuksessa erot AVI-alueiden välillä olivat suurimmillaan opiskelijoiden itsetuntemuksen ja itsearviointitaitojen kehittymistä koskevassa väittämässä, jonka keskiarvo oli korkein Länsi- ja Sisä-Suomen AVI-alueella (ka 4,1) ja matalin Pohjois-Suomen AVI-alueella (ka 3,7).

Ruotsinkieliset lukiokoulutuksen järjestäjät arvioivat ohjauksen tuen opiskelijan motivaatioon ja sitoutumiseen toteutuvan jonkin verran paremmin (ka 4,4) kuin suomenkieliset (ka 4,1) ja kaksikieliset lukiokoulutuksen järjestäjät (ka 3,9). Ruotsinkielisten järjestäjien vastauskeskiarvo (ka 4,3) oli myös korkeampi itsetuntemuksen ja itsearviointitaitojen tukemista koskevassa väittämässä verrattuna kaksikielisiin järjestäjiin (ka 3,8). Muut kieliryhmien väliset erot olivat pieniä lukiokoulutuksessa.

Ammatillisessa koulutuksessa ruotsinkieliset koulutuksen järjestäjät arvioivat opiskelijoiden motivaation ja sitoutumisen tuen paremmin toteutuvaksi (ka 4,6) kuin suomenkieliset järjestäjät (ka 4,1). Muissa väittämissä erot opetuskielen kannalta tarkasteltuna olivat pieniä.

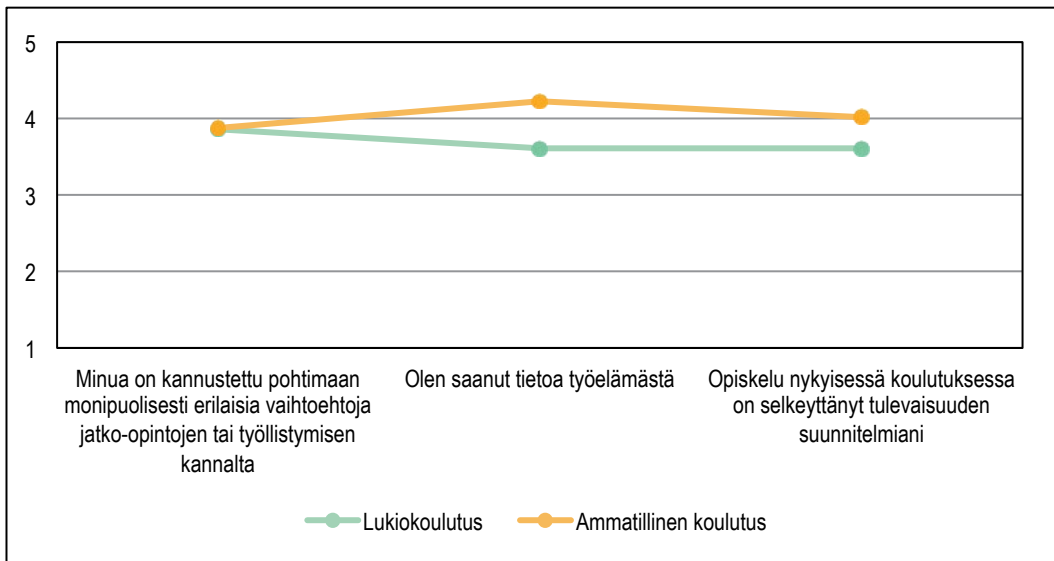
Koulutuksen järjestäjän koon näkökulmasta erot lukiokoulutuksessa olivat pienet. Ammatillisessa koulutuksessa erot olivat suuremmat. Opiskelijamäärältään pienet järjestäjät arvioivat itsetuntemuksen ja urasuunnittelutaitojen tuen toteutuvan kokonaisuudessaan paremmin kuin suuret järjestäjät (kuvio 73).

KUVIO 73. Ammatillisen koulutuksen järjestäjien näkemykset opiskelijoiden itsetuntemuksen ja urasuunnittelutaitojen tukemisesta alkuvaiheen ohjauksessa. Keskiarvot (asteikko: Toteutuu 1 = Erittäin huonosti, 2 = Huonosti, 3 = Kohtalaisesti, 4 = Hyvin, 5 = Erittäin hyvin)

Opiskelijoiden kokemukset urasuunnittelua tukevasta ohjauksesta

Sekä lukioissa että ammatillisissa oppilaitoksissa opiskelevat arvioivat saaneensa yhtä paljon kannustusta jatko-opintojen ja työllistymisensä kannalta (kuvio 74). Ammatillisessa koulutuksessa opiskelevat kuitenkin olivat saaneet enemmän tietoa työelämästä, ja he myös kokivat nykyisen koulutuksensa selkeyttäneen tulevaisuuden suunnitelmia enemmän kuin lukioissa opiskelevat.

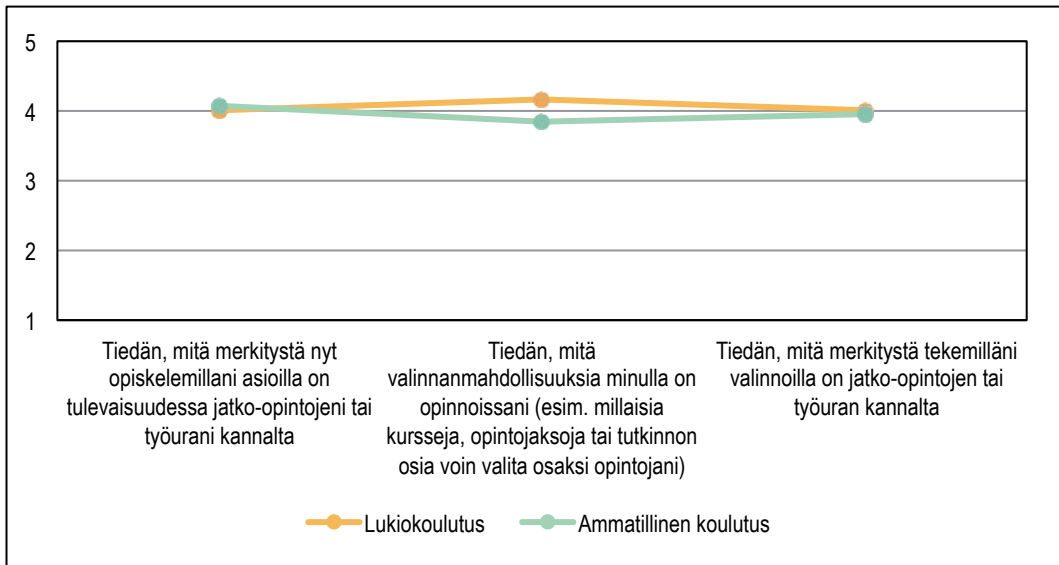
KUVIO 74. Lukiokoulutuksessa (n = 7 409–7 657) ja ammatillisessa koulutuksessa opiskelevien (n = 4 397–4 732) kokemukset urasuunnittelutaitojen ohjauksesta. Keskiarvot (asteikko: 1 = Täysin eri mieltä, 2 = Melko eri mieltä, 3 = Ei samaa eikä eri mieltä, 4 = Melko samaa mieltä, 5 = Täysin samaa mieltä)

Opiskelijoilta kysyttiin, ovatko he saaneet nykyisten opintojensa aikana tietoa, millaisia jatko-opintomahdollisuuksia heillä on opinnot suoritettuaan. Ammatillisessa koulutuksessa opiskelevilta kysyttiin erikseen jatko-opintomahdollisuuksista ammatillisessa koulutuksessa sekä korkeakouluissa. Lukiokoulutuksessa opiskelevat arvioivat saaneensa hyvin tietoa jatko-opintomahdollisuuksistaan (ka 3,9). Lukiolaisista 12 % oli kuitenkin sitä mieltä, ettei ollut saanut tietoa jatko-opintomahdollisuuksista. Ammatillista perustutkintoa suorittavat opiskelijat kokivat saaneensa hieman paremmin tietoa mahdollisuuksistaan jatkaa opintojaan ammatillisessa koulutuksessa (ka 4,0) kuin korkeakouluissa (ka 3,8). Vastaajista 8 % koki, ettei ollut saanut riittävästi tietoa jatko-opintomahdollisuuksista ammatillisessa koulutuksessa ja 13 % koki, ettei ollut saanut tietoa jatko-opintomahdollisuuksista korkeakouluissa.

Kyselyllä selvitettiin myös, millaisia ajatuksia opiskelijoilla on opintojen alkuvaiheessa siitä, mitä he haluavat tehdä nykyisten opintojensa jälkeen. Opiskelijat ottivat kantaa eri vaihtoehtoihin viisiportaisella asteikolla, jossa 1 oli täysin eri mieltä ja 5 täysin samaa mieltä. Lukiokoulutuksessa opiskelevat halusivat ensisijaisesti hakea yliopistoon (ka 4,1), lähteä ulkomaille opiskelemaan tai työskentelemään (ka 3,1) tai hakea ammattikorkeakouluun (ka 3,0). Ammatillisessa koulutuksessa opiskelevat puolestaan pitivät todennäköisimpänä siirtymistä työelämään (ka 4,1) tai opintojen jatkamista ammattikorkeakoulussa (ka 3,2).

Opiskelijoiden kokemukset urasuunnitteluun liittyvistä tiedoistaan

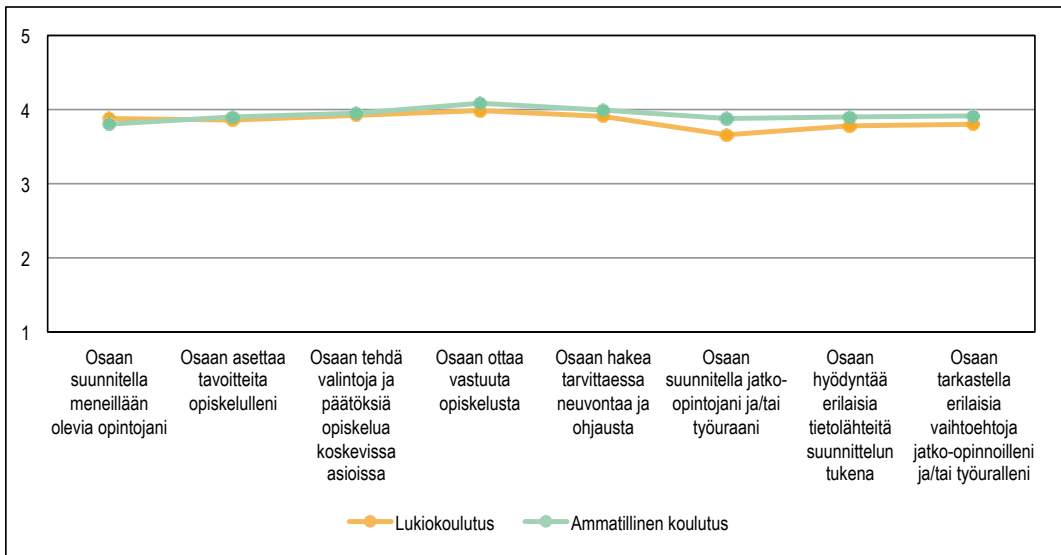
Urasuunnittelutietoihin liittyen opiskelijoilta kysyttiin, miten hyvin he mielestään tällä hetkellä tietävät opiskelemissä asioiden merkityksen tulevaisuuden kannalta sekä miten he tiedostavat opintoihin liittyviä valinnanmahdollisuuksiaan ja tekemiensä valintojen merkitystä. Lukiolaiset ja ammatillisessa koulutuksessa opiskelevat arvioivat tietämyksensä lähes saman tasoiseksi (kuvio 75). Lukiolaiset kuitenkin tiedostivat opintoihin liittyvät valinnanmahdollisuudet hieman paremmin kuin ammatillisessa koulutuksessa opiskelevat.

KUVIO 75. Lukiokoulutuksessa (n = 7 739–7 792) ja ammatillisessa koulutuksessa (n = 4 529–4 679) opiskelevien kokemukset urasuunnitteluun liittyvistä tiedoistaan. Keskiarvot (asteikko: 1 = Erittäin huonosti, 2 = Melko huonosti, 3 = Kohtalaisesti, 4 = Melko hyvin, 5 = Erittäin hyvin)

Opiskelijoiden kokemukset urasuunnitteluun liittyvistä taidoistaan

Urasuunnittelutietojen lisäksi opiskelijoilta kysyttiin, miten hyvin he mielestään osaavat urasuunnitteluun liittyviä taitoja (kuvio 76). Lukiokoulutuksessa ja ammatillisessa koulutuksessa opiskelevien vastaukset olivat hyvin samansuuntaiset keskenään. Suurimmillaan ero ryhmien välillä oli siinä, miten hyvin opiskelijat mielestään osaavat suunnitella jatko-opintojaan tai työuraansa. Ammatillisessa koulutuksessa opiskelevat arvioivat taitonsa hieman paremmiksi (ka 3,9) kuin lukiokoulutuksessa opiskelevat (ka 3,7).

KUVIO 76. Lukiokoulutuksessa (n = 7 590–7 904) ja ammatillisessa koulutuksessa (n = 4 543–4 727) opiskelevien kokemukset urasuunnitteluun liittyvistä taidoistaan. Keskiarvot (asteikko: 1 = Erittäin huonosti, 2 = Melko huonosti, 3 = Kohtalaisesti, 4 = Melko hyvin, 5 = Erittäin hyvin)

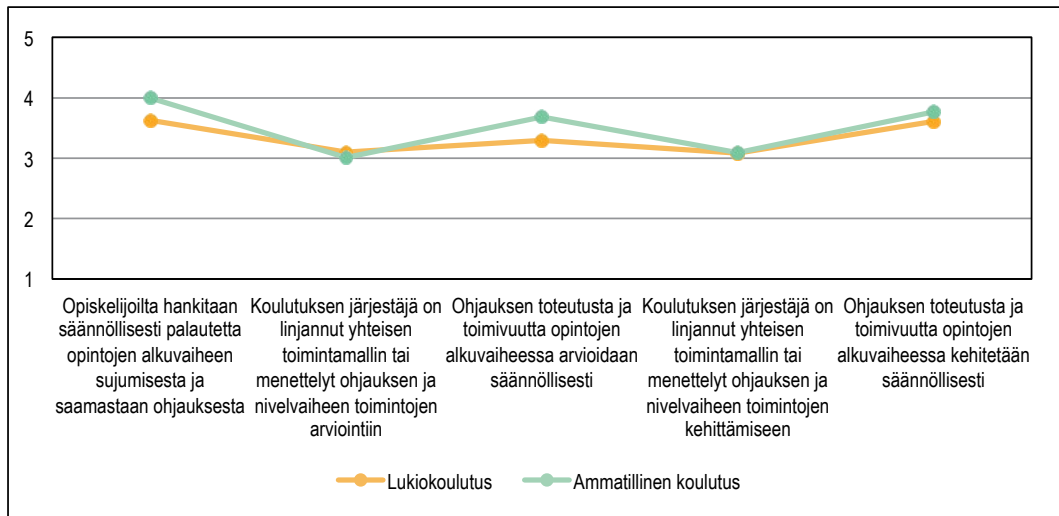
Erot taustamuuttujittain tarkasteltuna olivat hyvin pieniä. Ruotsinkielisissä lukioissa opiskelevat arvioivat hieman paremmin osaavansa suunnitella jatko-opintojaan ja työuraansa (ka 4,0) kuin suomenkielisissä tai kaksikielisissä lukioissa opiskelevat (ka 3,7).

6.5 Opintojen alkuvaiheen ohjauksen ja nivelvaiheen toimintojen arviointi ja kehittäminen

Toisen asteen koulutuksen järjestäjiltä kysyttiin ohjauksen ja nivelvaiheen toimintojen arviointiin liittyen palautteen hankinnasta sekä arvioinnin ja kehittämisen toteutumisesta. Palautteen hankkiminen opiskelijoilta toteutui kysytyistä osa-alueista parhaiten: ammatillisen koulutuksen järjestäjistä 76 % ja lukiokoulutuksen järjestäjistä 58 % ilmoitti hankkivansa säännöllisesti palautetta opiskelijoilta.

Ammatillisen koulutuksen järjestäjistä 62 % ja lukiokoulutuksen järjestäjistä 43 % vastasi ohjauksen säännöllisen arvioinnin toteutuvan hyvin tai erittäin hyvin. 66 % ammatillisen koulutuksen järjestäjistä ja 58 % lukiokoulutuksen järjestäjistä ilmoitti, että ohjauksen säännöllinen kehittäminen toteutuu hyvin tai erittäin hyvin.

Vain 33 % ammatillisen koulutuksen järjestäjistä ja 35 % lukiokoulutuksen järjestäjistä oli linjannut yhteisen toimintamallin tai menettelyt ohjauksen ja nivelvaiheen toimintojen arviointiin. Vastaavasti näiden toimintojen kehittämiseen yhteisen toimintamallin tai menettelyt oli linjannut 36 % ammatillisen koulutuksen ja 31 % lukiokoulutuksen järjestäjistä.

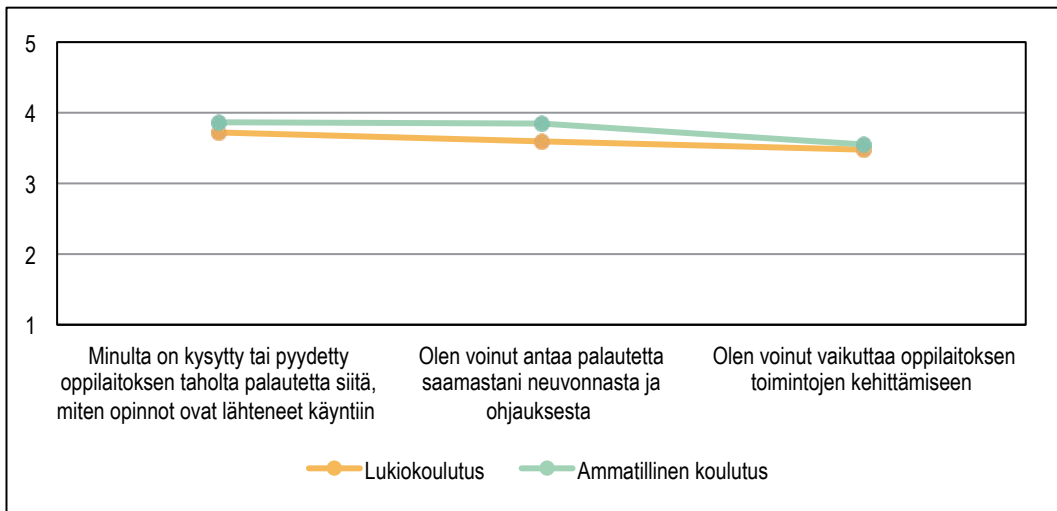

KUVIO 77. Lukiokoulutuksen (n = 205–239) ja ammatillisen koulutuksen (n = 99–106) järjestäjien näkemykset opintojen alkuvaiheen toimintojen arvioinnista ja kehittamisestä. Keskiarvot (asteikko: Toteutuu 1 = Erittäin huonosti, 2 = Huonosti, 3 = Kohtalaisesti, 4 = Hyvin, 5 = Erittäin hyvin)

Summamuuttujan eli osion kaikkien väittämien yhteisen keskiarvon näkökulmasta lukiokoulutuksen järjestäjistä ne, joilla oli ohjaussuunnitelma laadittuna, arvioivat ohjauksen ja nivelvaiheen toimintojen arvioinnin ja kehittämisen toteutuvan kokonaisuudessaan paremmin (ka 3,4) kuin ne, joilla suunnitelmaa ei ollut (ka 3,1). Samoin ammatillisen koulutuksen järjestäjistä ohjaussuunnitelman laatineet arvioivat toteutumisen paremmaksi (ka 3,6) verrattuna järjestäjiin, joilla ei ollut suunnitelmaa (ka 3,3).

Myös opiskelijoilta kysyttiin, miten hakeutumisvaiheen, opiskelijaksi ottamisen ja opintojen alkuvaiheen toimintojen arviointi ja kehittäminen heidän mielestään toteutuu. Opiskelijoille suunnatut kysymykset liittyivät palautteen antamiseen sekä vaikutusmahdollisuuksiin.

Kokonaisuutena ammatillisen koulutuksen opiskelijat arvioivat palautteenantamiseen ja toimintojen kehittämiseen liittyvät väittämät hieman paremmiksi kuin lukio-opiskelijat. Erot ovat kuitenkin pieniä (kuvio 78).

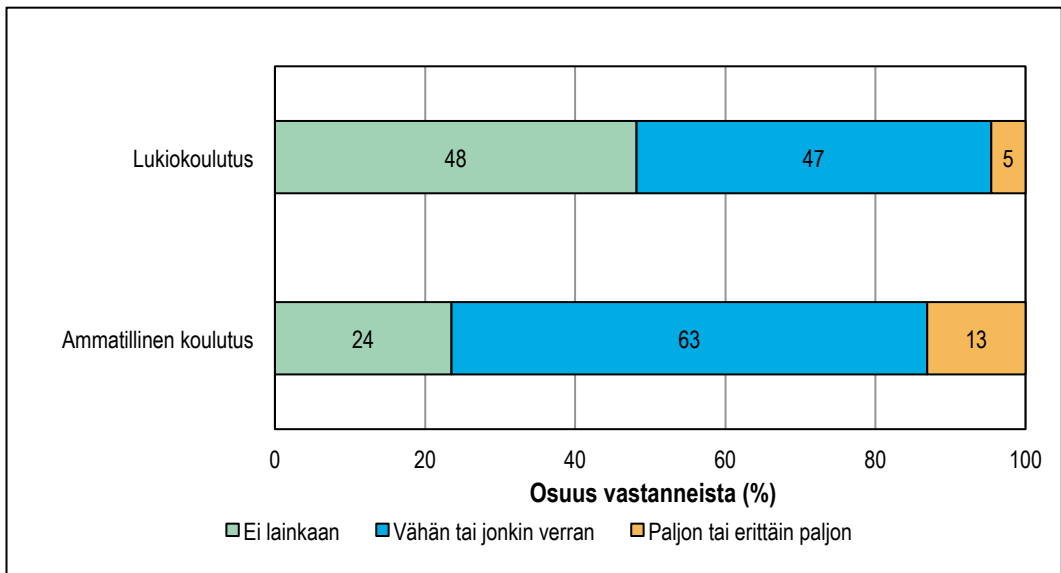
KUVIO 78. Lukiokoulutuksessa (n = 6 522–7 077) ja ammatillisessa koulutuksessa (n = 3 964–4 366) opiskelevien näkemykset mahdollisuuksista antaa palautetta ja osallistua oppilaitoksen toimintojen kehittämiseen. Keskiarvot (asteikko: 1 = Täysin eri mieltä, 2 = Melko eri mieltä, 3 = Ei samaa eikä eri mieltä, 4 = Melko samaa mieltä, 5 = Täysin samaa mieltä)

Lukio-opiskelijoista 67 %:lta ja ammatillisen koulutuksen opiskelijoista 70 %:lta oli pyydetty palautetta siitä, miten opinnot ovat lähteneet käyntiin. Lukiolaisista 61 % ja ammatillisen koulutuksen opiskelijoista 69 % oli samaa mieltä siitä, että on voinut antaa palautetta saamastaan neuvonnasta ja ohjauksesta. 54 % lukiolaisista ja 56 % ammatillisen koulutuksen opiskelijoista koki voineensa vaikuttaa oppilaitoksensa toimintojen kehittämiseen.

6.6 Opiskelijoiden kokemusten syventävää tarkastelua

Kokemukset oppimiseen liittyvistä vaikeuksista ja kiusaamisesta yhteydessä toisen asteen opintojen käynnistymiseen

Kyselyssä tiedusteltiin, oliko opiskelijoilla ollut peruskoulussa oppimiseen liittyviä vaikeuksia esimerkiksi matematiikassa, kielissä tai muissa oppiaineissa. Ammatillisen koulutuksen opiskelijoista 13 %:lla ja lukiokoulutuksessa opiskelevista 5 %:lla oli kokemuksensa mukaan ollut paljon tai erittäin paljon vaikeuksia peruskoulussa. Vähän tai jonkin verran vaikeuksia oli ollut 63 %:lla ammatillisen koulutuksen ja 47 %:lla lukiokoulutuksen opiskelijoista.

KUVIO 79. Lukiokoulutuksessa (n = 8 338) ja ammatillisessa koulutuksessa (n = 5 128) opiskelevien kokemukset siitä, missä määrin heillä oli oppimiseen liittyviä vaikeuksia peruskouluaikana

Oppimiseen liittyvien vaikeuksien yhteys nykyisiin opintoihin korostui selvemmin lukiokoulutuksessa opiskelevilla. Paljon tai erittäin paljon vaikeuksia peruskoulussa kokeneet lukio-opiskelijat kokivat opintojen käynnistymisen ja opintoihin kiinnittymisen (ks. luku 6.3.3) heikommaksi kuin ne, joilla ei ollut kokemuksia vaikeuksista.

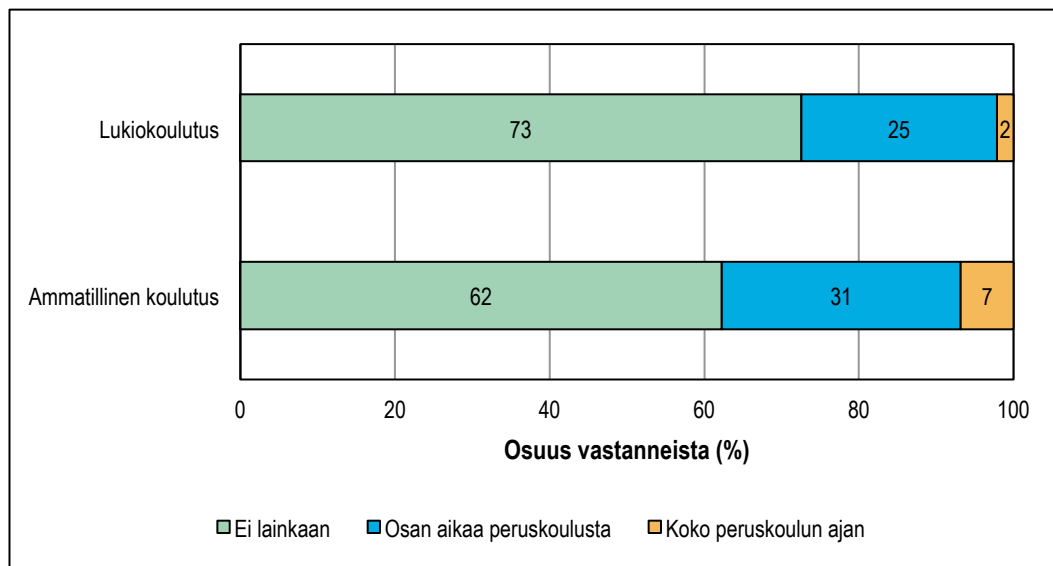
Paljon tai erittäin paljon oppimisvaikeuksia peruskoulussa kokeneet lukio-opiskelijat kokivat nykyisten opintojen vastanneen huonommin heidän ennakkokäsityksiään (ka 3,6) ja opintojen käynnistyneen heikommin (ka 3,2) verrattuna niihin, joilla oppimiseen liittyviä vaikeuksia ei ollut (ennakkokäsitykset ka 4,1, opintojen käynnistyminen ka 4,2). Myös vaikutusmahdollisuudet opinnoissa koettiin eri tavoin: ne, joilla oli ollut vaikeuksia peruskoulussa, kokivat mahdollisuuden vaikuttaa omien nykyisten opintojensa suunnitteluun vähäisemmäksi (ka 4,1) kuin ne, joilla vaikeuksia ei ollut (ka 4,5). Eroa oli myös siinä, että vaikeuksia kokeneiden lukiolaisten mielestä heidän näkemyksensä on otettu huonommin huomioon opetus- ja ohjaustilanteissa (ka 3,6) verrattuna niihin opiskelijoihin, joilla ei ollut kokemuksia oppimiseen liittyvistä vaikeuksista (ka 4,0). Sosiaalisen kiinnittymisen osalta vastaukset erosivat siten, että paljon tai erittäin paljon oppimisen vaikeuksia kokeneilla opiskelijaryhmään kuulumisen tunne (ka 3,7) ei ollut yhtä vahva kuin niillä, joilla kokemuksia vaikeuksista ei ollut (ka 4,4).

Summamuuttujatasolla paljon tai erittäin paljon vaikeuksia oppimisessa kokeneet lukiolaiset arvioivat urasuunnitteluun (ks. luku 6.4) liittyvät tietonsa (ka 3,8) ja taitonsa (ka 3,5) matalammalle tasolle verrattuna niihin, joilla oppimiseen liittyviä vaikeuksia ei peruskoulussa ollut (tiedot ka 4,2, taidot ka 4,0).

Ohjauksen saatavuuden ja saavutettavuuden kannalta paljon tai erittäin paljon oppimisvaikeuksia peruskoulussa kokeneet lukiolaiset kokivat tietävänsä hieman huonommin, millaista ohjausta ja tukea heillä on mahdollisuus saada opintoihinsa (ka 4,0) kuin ne, joilla ei ollut vaikeuksia (ka 4,4). Ohjauksen tarvestaavuuteen liittyen oppimisvaikeuksia kokeneet lukio-opiskelijat kokivat useammin, ettei heidän elämäntilannettaan ollut huomioitu opintojen suunnittelussa (ka 3,5) kuin ne opiskelijoilla, joilla ei ollut lainkaan vaikeuksia (ka 3,9). Oppimisvaikeuksia kokeneet myös arvioivat saaneensa opintojensa aikana vähäisemmin tietoa siitä, millaisia jatko-opintomahdollisuuksia heillä on nykyisten opintojensa jälkeen (ka 3,6) verrattuna niihin, joilla ei ollut kokemuksia oppimiseen liittyvistä vaikeuksista (ka 4,0).

Oppimisvaikeuksia peruskoulussa kokeneiden ammatillisessa koulutuksessa opiskelevien vastauksissa ei ollut yhtä suuria eroja muihin verrattuna kuin lukiokoulutuksessa opiskelevien kohdalla. Ainoastaan urasuunnittelutaitoihin liittyen ero oli selkeä: paljon tai erittäin paljon oppimisvaikeuksia peruskoulussa kokeneet arvioivat urasuunnittelutaitonsa matalammalle tasolle (ka 3,7) kuin ne, joilla ei ollut peruskoulussa lainkaan oppimiseen liittyviä vaikeuksia (ka 4,1).

Myös kokemukset kiusaamisen kohteeksi joutumisesta peruskouluajana heijastuivat toisen asteen opiskelijoiden opintojen käynnistymiseen. Opiskelijakyselyssä kiusaamisella tarkoitettiin toistuvaa loukkaamista, vahingoittamista ja/tai syrjimistä. Kiusaamiskokemuksia oli hieman enemmän ammatillisessa koulutuksessa opiskelevilla kuin lukiokoulutuksessa opiskelevilla (kuviokuva 80). Osan aikaa kiusaamisen kohteeksi oli joutunut 31 % ammatillisen koulutuksen ja 25 % lukiokoulutuksen opiskelijoista. Koko peruskoulun ajan kiusaamista oli kokenut 7 % ammatillisen koulutuksen ja 2 % lukiokoulutuksen opiskelijoista

KUVIO 80. Lukiokoulutuksessa (n = 8 473) ja ammatillisessa koulutuksessa (n = 5 228) opiskelevien kokemukset siitä, missä määrin he joutuivat kiusaamisen kohteeksi peruskouluajana

Koko peruskoulun ajan kiusaamisen kohteeksi joutuneiden opiskelijoiden nykyisiä opintoja koskevissa kokemuksissa oli eroja etenkin sosiaaliseen kiinnittymisen osalta. Toistuvasti kiusaamisen kohteeksi peruskoulussa joutuneet lukio-opiskelijat eivät tunteneet olevansa yhtä kiinteästi osa opiskelijaryhmää (ka 3,8), kuin ne opiskelijat, joita ei ollut kiusattu (ka 4,3). Kiusaamisen kohteeksi joutuneet kokivat myös hieman heikommaksi mahdollisuuden saada vertaistukea muilta opiskelijoilta (ka 3,9) verrattuna niihin, joilla kiusaamiskokemuksia ei ollut (ka 4,3). Myös ammatillisessa koulutuksessa opiskelevilla, joita oli kiusattu koko peruskoulun ajan, opiskelijaryhmään kuulumisen tunne (ka 3,9) ei ollut yhtä vahva kuin niillä, joita ei ollut kiusattu (ka 4,3).

Varhainen päätös siitä, minne haluaa opiskelemaan ja pääsy ensisijaisen hakutoiveen mukaiseen opintopaikkaan vaikuttivat positiivisesti opintojen käynnistymiseen

Lukiokoulutuksessa opiskelevista 42 % ja ammatillisessa koulutuksessa opiskelevista 22 % oli päättänyt jo ennen yhdeksättä luokkaa, minne haluaa opiskelemaan peruskoulun jälkeen. Lukiolaisista 26 % ja ammatillisessa koulutuksessa opiskelevista 41 % oli tehnyt päätöksen vasta yhteishakuvaiheessa. 91 % lukiolaisista ja 88 % ammatillisessa koulutuksessa opiskelevista oli päässyt opiskelemaan ensisijaisen toiveensa mukaiseen koulutukseen.

Lukiokoulutuksessa opiskelevat, jo ennen yhdeksättä luokkaa päätöksensä tehneet kokivat opintojen vastanneen paremmin ennakkokäsityksiään (ka 4,1) ja opintojen käynnistyneen paremmin (ka 4,2) kuin ne opiskelijat, jotka olivat tehneet päätöksensä vasta yhteishakuvaiheessa (ennakkokäsitykset ka 3,8 ja opintojen käynnistyminen ka 3,7). Aiemmin päätöksensä tehneet lukiolaiset myös arvioivat urasuunnitteluun liittyvät tietonsa (ka 4,2) ja taitonsa (ka 4,0) paremmiksi kuin yhteishakuvaiheessa päätöksensä tehneet (tiedot ka 3,8 ja taidot ka 3,6).

Ammatillisessa koulutuksessa opiskelevien kohdalla tulos on samansuuntainen, mutta erot pienempiä. Molempien sektorien opiskelijoista ne, jotka olivat päässeet ensisijaisen hakutoiveensa mukaiseen koulutukseen, arvioivat kaikki nykyisiin opintoihinsa liittyvät asiat myönteisemmin kuin ne, jotka eivät olleet päässeet ensisijaiseen toiveeseensa.

Kokemukset opintojen vaativuudesta yhteydessä opinnoissa koettuihin ongelmiin

Ammatillisessa koulutuksessa opiskelevista 33 % ja lukiokoulutuksessa opiskelevista 31 % oli melko tai täysin samaa mieltä siitä, että heillä oli ollut ongelmia nykyisissä opinnoissaan. Ammatillisessa koulutuksessa opiskelevista 7 % ja lukiokoulutuksessa opiskelevista 14 % piti nykyisten opintojensa vaativuustasoa itselleen liian vaikeana.

Opintojen vaativuutta itselleen sopivana pitävistä lukiolaisista 25 % oli kokenut ongelmia opinnoissaan, kun vastaava osuus opintoja liian vaativina pitävistä oli 67 %. Ammatillisessa koulutuksessa vaativuustasoa sopivana pitävistä 30 % oli kohdannut ongelmia ja vastaavasti vaativuutta liiallisena pitävistä 65 %.

Lukiolaisista ne, jotka pitivät opintojensa vaativuustasoa liian vaikeana, arvioivat urasuunnitteluun liittyvät taitonsa heikommaksi (ka 3,3) kuin ne, jotka pitivät vaativuustasoa sopivana (ka 3,9). Vastaavalla tavalla ammatillisen koulutuksen opiskelijoilla opintojen vaativuutta liian vaikeana pitävien kokemus urasuunnittelutaidoistaan oli heikompi (ka 3,1) kuin vaativuutta sopivana pitävien (ka 4,0).

Äidinkielen ja sukupuolen yhteys opintoja ja ohjausta koskeviin kokemuksiin toisella asteella

Kyselyn muutamien väittämien kohdalla oli jonkin verran eroja opiskelijoiden äidinkielen osalta. Muuta kuin suomea tai ruotsia äidinkielenään puhuvat lukiokoulutuksen opiskelijat kokivat hieman useammin, etteivät opinnot ole vastanneet heidän ennakkokäsityksiään (ka 3,7) verrattuna ruotsinkielisiin (ka 4,1) ja suomenkielisiin (ka 4,0) opiskelijoihin. Muuta kieltä puhuvat lukio-opiskelijat kokivat myös opintojensa käynnistyneen hieman huonommin (ka 3,8) kuin ruotsinkieliset (ka 4,2) ja suomenkieliset (ka 4,0). Edelleen, mahdollisuus keskustella tarvittaessa kahden kesken ohjaajan tai opettajan kanssa opinnoista koettiin hieman heikommaksi muuta kieltä äidinkielenään puhuvien keskuudessa (ka 4,3) verrattuna suomenkielisiin (ka 4,6) ja ruotsinkielisiin (ka 4,5) opiskelijoihin. Lisäksi vastauskeskiarvo väittämässä, joka koski opiskelijoiden jatko-opintoihin tai työuraan liittyvien tavoitteiden huomioon ottamista, oli hieman matalampi muuta kieltä puhuvilla (ka 4,0) kuin ruotsinkielisillä (ka 4,3) ja suomenkielisillä (ka 4,1).

Ammatillisessa koulutuksessa muuta kieltä puhuvat arvoivat paremmiksi mahdollisuutensa saada tarvittaessa ohjausta tai tukea netin, puhelimen tai muiden digitaalisten välineiden kautta (ka 4,2) verrattuna ruotsinkielisiin (ka 3,9) ja suomenkielisiin (ka, 4,1) opiskelijoihin. Muuta kieltä puhuvat opiskelijat myös arvioivat elämäntilanteensa huomioimisen opintojen suunnittelussa paremmaksi (ka 4,1) kuin ruotsinkieliset (ka 3,7) tai suomenkieliset (ka 4,0) ammatillisen koulutuksen opiskelijat.

Nais- ja miespuolisten opiskelijoiden vastauksissa ei ollut suuria eroja. Summamuuttujatasolla ne, jotka eivät halunneet kertoa sukupuoltaan kokivat tarpeidensa ja tavoitteidensa huomioinnin heikommaksi (ka 3,6) kuin nais- ja miespuoliset sekä sukupuolekseen muun ilmoittaneet (kai-kissa ryhmissä ka 4,0). He myös kokivat opintojen käynnistymisen heikommaksi (ka 3,6) kuin muut ryhmät (naispuoliset ka 4,0, miespuoliset ka 4,1, muu 3,8). Urasuunnittelutaitonsa kokivat heikommaksi ne, jotka eivät halunneet kertoa sukupuoltaan (ka 3,5) ja ne, jotka ilmoittivat sukupuolekseen muun kuin mies tai nainen (ka 3,6) verrattuna nais- ja miespuolisiin opiskelijoihin (molemmissa ka 3,9).

6.7 Opiskelijoiden ja järjestäjien näkemykset opintojen alkuvaiheen ohjauksen kehittämistarpeista

Opiskelija- ja järjestäjäkyselyssä oli avoin kysymys, jossa vastaajat saivat kuvata näkemyksiään ohjauksen kehittämistarpeista. Toisella asteella opiskelevilta kysyttiin, miten ohjausta voitaisiin kehittää, jotta se tukisi paremmin opintojen alkuvaihetta. Toisen asteen koulutusta järjestävät saivat kertoa, millaisia mahdollisia kehittämistarpeita opintojen alkuvaiheen ohjauksessa on järjestäjän oppilaitosten toiminnassa.

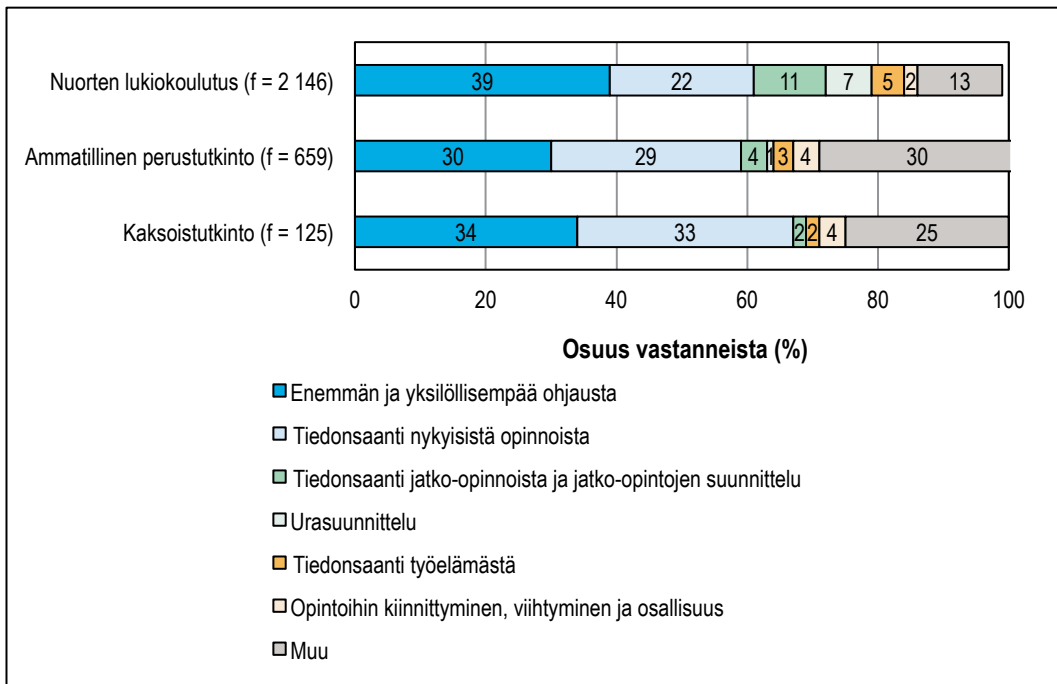
6.7.1 Opiskelijoiden näkemykset kehittämistarpeista

Opiskelijakyselyssä analysoitavia tekstimuotoisia vastauksia saatiin yhteensä 2 778:lta lukiossa tai ammatillisessa koulutuksessa opiskevalta tai kahta tutkintoa suorittavalta opiskelijalta. Osassa vastauksista oli mainittu useampi kehittämiseen liittyvä asia, joten mainintoja oli kaikkiaan 2 957. Vastaukset luokiteltiin seuraavasti (taulukko 13):

TAULUKKO 13. Opiskelijoiden näkemykset ohjauksen kehittämistarpeista opintojen alkuvaiheessa toisella asteella

	f	%
Enemmän ja yksilöllisempää ohjausta	1 098	37
Tiedonsaanti nykyisistä opinnoista	708	24
Tiedonsaanti jatko-opinnoista ja jatko-opintojen suunnittelu	272	9
Urasuunnittelu	151	5
Tiedonsaanti työelämästä	135	5
Opintoihin kiinnittyminen, viihtyminen ja osallisuus	86	3
Muu	507	17
Yhteensä	2 957	100

Nuorten lukiokoulutuksessa, ammatillisessa perustutkintokoulutuksessa ja kaksoistutkinnossa opiskelevien vastaukset jakautuivat kuvion 81 mukaisesti. Erityisesti lukiossa opiskelevat toivoivat enemmän ohjausta opintoihinsa. Tietoa nykyisistä opinnoista kaipasivat lisää erityisesti kahta tutkintoa suorittavat ja ammatillisessa koulutuksessa opiskelevat. Jatko-opintoihin ja urasuunnitteluun liittyviä kehittämiskohteita toivat esiin erityisesti lukiolaiset. Ammatillisessa koulutuksessa opiskelevat ja kahta tutkintoa suorittavat mainitsivat lukiolaisia useammin kehittämiskohteeksi opintoihin kiinnittymisen, viihtymisen ja osallisuuden sekä muu-kategoriaan kuuluvia asioita.

KUVIO 81. Opiskelijoiden näkemykset ohjauksen kehittämistarpeista heidän nykyisten opintojensa alkuvaiheessa

Toisen asteen opiskelijat mainitsivat opintojen alkuvaiheen ohjauksen kehittämiskohteeksi useimmiten sen, että **ohjausta pitäisi olla enemmän ja se voisi olla yksilöllisempää**. Vastaajat kaipasivat apua ja neuvontaa omiin opintoihinsa useammin tai aikaisemmin kuin olivat tähän mennessä saaneet. He toivoivat lisää opinto-ohjaajia, keskusteluaikoja ja opinto-ohjauksen oppitunteja. Monet toivat esiin, että aikaa opinto-ohjaajalle on vaikeaa saada tai se menee pitkän ajan päähän. Tapaamisia toivottiin säännöllisesti, useamman kerran lukuvuodessa.

Toisaalta opinto-ohjaajan saavutettavuutta lisäisi jo se, että tiedettäisiin, ketä voi lähestyä ja missä asioissa. Opiskelijat toivoivatkin enemmän opinto-ohjaajan vierailuja oppitunneilla sekä tiedotusta mm. ajanvarauksesta. Opiskelijat toivoivat myös rohkaisua yhteydenottoon ja aktiivista ohjauksen tarjoamista. Jotkut kertoivat, että kynnys ohjaukseen hakeutumiseen tai avun pyytämiseen on korkea, tai on vaikeaa osata hakea itse apua oikealta taholta.

Ohjauksen tulisi vastaajien mukaan olla henkilökohtaista ja yksilöllistä. Ohjauksessa olisi hyvä huomioida opiskelijan opinnot (esim. kaksoistutkinto), kiinnostuksen kohteet ja elämäntilanne sekä kuunnella opiskelijan mielipiteitä. Opinto-ohjaajan kanssa voitaisiin tehdä suunnitelmia jatko-opintotoiveet huomioiden, mutta toisaalta osa opiskelijoista myös toivoi, että ohjauksessa keskityttäisiin enemmän nykyiseen opiskeluun eikä vaadittaisi vielä tietoa siitä, mitä haluaa tehdä tulevaisuudessa. Moni opiskelija toi esiin, että paineita ja stressiä opintojen ympärillä pitäisi vähentää.

Käytännön kehittämistoiveita olivat lisäksi keskusteluajkojen ajankohtaan, ajanvaraukseen, sähköisten välineiden hyödyntämiseen sekä opinto-ohjauksen tuntien sisältöön ja ryhmäkokoon liittyvät asiat.

Jokaiselle opiskelijalle automaattinen OPO-aika, jotta oppisi tuntemaan tämän ja kynnys asioista keskustelemiseen olisi matalampi.

Haluaisin keskustella useammin opon kanssa jatko-opinnoistani, sillä kaikki opon näkemiset yms. tapahtuivat ensimmäisen jakson aikana, jolloin kaikki muutkin lukio-opiskeluja koskevat asiat olivat aivan sekaisin.

Joka jakson alussa voisi olla uusi keskustelutilaisuus opon kanssa.

Ohjauksessa voitaisiin antaa enemmän myös oppilaille vaikutusvaltaa ja opettajan puheenvuoroja lyhentää.

Ei kysyttäisi heti alussa jatko-opiskelusuunnitelmia, sillä se voi luoda paineita.

Ohjauksen lisäksi moni opiskelija toivoi ylipäätään **lisää ja selkeämpää tietoa nykyisistä opinnoista**. Vastaajat tarvitsivat tietoa mm. kurssivalinnoista, valinnaisista aineista, ylioppilaskirjoituksista, lukujärjestyksistä, työssäoppimisesta ja alakohtaisista käsitteistä. He halusivat myös kuulla yleisesti erilaisista opintoihin liittyvistä mahdollisuuksista. Tiedon olisi hyvä tulla helposti haltuun otettavina pienempinä kokonaisuuksina.

Lukiolaiset toivoivat myös tietoa siitä, millaisia opinnot yleisesti ovat. He toivat esimerkiksi esille, että lukio ei tarjoakaan kolmea vuotta miettimisaikaa, sillä kurseja on tärkeä alusta asti valita jatko-opintoja ajatellen.

Opiskelijoiden mukaan tulisi kiinnittää huomiota konkreettisiin ohjeisiin, tiedonkulkuun ja eri henkilöiltä saatavan informaation yhtenäisyyteen. Myös yleiset vinkit opiskeluun liittyen olisivat hyödyllisiä. Tietoa opinnoista tulisi saada tarpeeksi hyvissä ajoin, mutta lukiolaiset sanoivat myös, että ylioppilaskirjoituksista ei tarvitse muistuttaa jatkuvasti.

Aluksi tuntui siltä, että ei ymmärrä, miten opinnot tulevat muodostumaan, joten ehkä siitä voitaisiin kertoa enemmän.

Förklara lite mera tydligare och att ge några exemplar.

Enemmän yhteistä tietoa opiskelukäytännöistä ja vinkkejä lukion alkuun.

Koululla tiedonkulku on erittäin huonoa ja se ahdisti alussa, ahdistaa edelleenkin, kun ei ole tietoa esimerkiksi seuraavan viikon asioista.

Itselle se lisäsi koko ajan stressiä, kun ei ollut varma mitä syventäviä voi suorittaa 1. vuonna ja miten lukio ylipäätään toimii. Piti vain heti tietää jostain, mitkä kurssit edes pitää suorittaa ensimmäisenä vuonna.

Osa opiskelijoista halusi jo toisen asteen opintojen alkuvaiheessa saada **enemmän tietoa jatko-opinnoista ja suunnitella niitä**. Tämä piti sisällään mm. esittelyjä, mahdollisuuksista kertomista ja oppilaitoksiin tutustumista. Tämä auttaisi myös suuntaamaan omien opintojen valitsemista.

Haluaisin enemmän luentoja/tilaisuuksia, joissa kerrottaisiin erilaisista jatko-opintomahdollisuuksista sekä -kokemuksista.

Haluaisin tietoa eri aloista, mitä tehdä lukion jälkeen ja minne voi mennä opiskelemaan lisää.

Redan tidigare få mera information om eventuella fortsatta studier utomlands.

Urasuunnittelu-kategoriaan sisältyvät opiskelijoiden mainitsemat kehittämiskohteet, jotka liittyvät kurssi- ja ainevalintojen vaikutuksiin sekä yleisesti tulevaisuuden suunnitteluun. Opiskelijat toivoivat mm. tietoa siitä, mitä hyötyä mistäkin oppiaineesta on jatko-opiskelun kannalta.

Heti lukioon tultaessa tai jo 9. luokalla olisi voinut kertoa, että valinnat vaikuttavat jatko-opintojen saamiseen. Olisi myös hyödyllistä saada apua kurssien valitsemiseen ja siihen, mitä kannattaa valita.

Enemmän tulevaisuuden hahmottamista.

Osa opiskelijoista nosti kehittämiskohteeksi, että olisi hyvä saada enemmän **tietoa työelämästä**. He halusivat kuulla lisää ammateista, uravaihtoehdoista ja työllistymismahdollisuuksista.

Enemmän tietoa erilaisista jatko-opiskelupaikoista ja aloista, varsinkin niistä, joihin on tulevaisuudessa hyvät työllistymismahdollisuudet.

Visa lite mer vad som krävs för olika arbeten.

Antaa lisätietoa aineiden merkityksestä kaikissa ammateissa.

Osa opiskelijoista toivoi lisää toimintaa, joka tukee **opintoihin kiinnittymistä, viihtymistä ja osallisuutta**. Opiskelijoilta voisi kysyä kuulumisia sekä tarjota apua, vaikka opiskelija ei itse sitä kysyisi. Tärkeää olisi myös tsemppaus sekä vertaistuki ja ryhmäytyminen. Toisiin opiskelijoihin tutustumista voisi olla enemmän, jotta kukaan ei jäisi yksin. Opinnoissa jaksamiseen ja motivointiin toivottiin tukea. Opiskelijoiden mukaan parantamista olisi myös siinä, miten heitä kuunnellaan päätöksenteossa ja miten he pääsevät mukaan suunnittelemaan toimintaa.

Ainahan tietysti enemmän kuulumisia voi kysellä, mutta johtuen suuresta määrästä oppilaita, on ymmärrettävää, ettei aika kaikkeen riitä. Mutta esim. vaikka vain Wilma-viesti tyyliin "hei, mitä kuuluu, miten menee?" nostattaa fillistä ja saa sitten kenties varaamaan aikaa opinto-ohjaukseen, jos tuntuu, ettei ole sujunut.

Enemmän tukea esim. vanhemmilta oppilailta.

Göra mera saker tillsammans med klasskompisarna.

Voitaisiin etenkin alussa olla enemmän pienryhmissä, jotta jokainen löytäisi itselleen ainakin yhden ystävän, jonka kanssa on ns. "turvallista".

Muut opiskelijoiden esille tuomat asiat liittyivät esimerkiksi opinto-ohjauksen tuntien kellonaikaan, oppilaitoksen opintotarjontaan, opintojen etenemistahtiin ja työrauhaan.

6.7.2 Lukiokoulutuksen järjestäjien näkemykset kehittämistarpeista

Lukiokoulutuksen järjestäjät saivat kertoa avovastauksessa, millaisia mahdollisia kehittämistarpeita opintojen alkuvaiheen ohjauksessa on järjestäjän lukioiden toiminnassa. 118 järjestäjää vastasi tähän kysymykseen. Vastaukset luokiteltiin seuraavasti (taulukko 14):

TAULUKKO 14. Lukiokoulutuksen järjestäjien (n = 118) näkemykset opintojen alkuvaiheen ohjauksen kehittämistarpeista

	f	%
Aikaa ja resursseja enemmän	20	14
Opiskelijoiden tuen tarpeiden tunnistaminen	19	14
Opiskelijoiden ryhmytyminen	18	13
Henkilökohtainen opintosuunnitelma ja opiskelutaidot	18	13
Opinto-ohjaajan ja ryhmänohjaajan roolien selkeyttäminen ja yhteistoiminnan kehittäminen	12	9
Ohjauksen muotojen ja menetelmien kehittäminen	11	8
Ohjauksen aikataulutus	10	7
Palautteen kerääminen opiskelijoilta opintojen alkuvaiheessa	8	6
Yhteistyö huoltajien kanssa	7	5
Ohjaus osana oppiaineita	5	4
Muut	11	8
Yhteensä	139	100

Avovastauksissa kehittämistarpeena tuotiin esille, että **aikaa ja resursseja** ohjaukseen tarvittaisiin enemmän. Opintojen alkuvaiheen ohjaukseen tulisi olla enemmän aikaa, ja luokkamutoista, henkilökohtaista ja ryhmämuotoista ohjausta pitäisi olla enemmän opintojen alussa. Osassa vastauksista todettiin, että opinto-ohjaukseen tarvittaisiin lisää resursseja.

Useat järjestäjät näkivät kehittämisen kohteena **opiskelijoiden tuen tarpeiden tunnistamisen**. Erityistarpeiden varhaisen tunnistamisen kehittämällä voitaisiin tarjota parempaa tukea mahdollisiin oppimisvaikeuksiin ja opintojen keskeyttämisen riskeihin. Kehitettävää nähtiin olevan myös opiskelijoita koskevassa tiedonsiirrossa perusopetuksesta lukioon. Useat järjestäjät toivat esille, että erityisopettajaa ja hänen osaamistaan tarvittaisiin enemmän opintojen alkuvaiheessa. Myös opinnoissa jaksamiseen sekä uupumisen ja stressin ehkäisyyn tulisi kiinnittää huomiota opintojen alusta alkaen.

Opiskelijoiden ryhmäytymisen vahvistaminen todettiin tärkeäksi opintojen sujuvan käynnistymisen kannalta. Useissa vastauksissa korostettiin, että ryhmäytymisen roolia tulisi vahvistaa, ryhmäytymistä pitäisi olla enemmän opintojen alkuvaiheessa ja ryhmäytymisen menetelmiä pitäisi kehittää. Opintojen alkuvaiheen lisäksi ryhmäytymiseen ja opiskelijoiden yhteisöllisyyteen tulisi kiinnittää enemmän huomiota myös opintojen etenemisvaiheessa.

Kehittämiskohteena nostettiin esille **myös henkilökohtainen opintosuunnitelma ja opiskelutaidot**. Näissä vastauksissa todettiin, että opintojen alkuvaiheessa tulisi panostaa enemmän opintojen henkilökohtaiseen suunnitteluun ja tarjota enemmän yksilöohjausta opintosuunnitelman laatimiseen. Opintosuunnitelmien ja kurssivalintojen seuraamisen pitäisi olla myös tiiviimpää. Opiskelijoiden opiskelutaitojen vahvuuksien ja kehittämistarpeiden kartoittamista tarvittaisiin enemmän opintojen alussa. Lisäksi opiskelutaitojen kehittämiseen liittyvää tukea ja ohjausta pitäisi lisätä.

Osa järjestäjistä totesi kehittämiskohteeksi **opinto-ohjaajan ja ryhmänohjaajan roolien selkeyttämisen ja yhteistoiminnan kehittämisen** opiskelijoiden alkuvaiheen ohjauksessa ja perehdytyksessä. Näissä vastauksissa todettiin, että työnjakoa tulee selkeyttää, yhteistyötä lisätä, ryhmänohjaajan roolia ja vastuunottoa vahvistaa ja opiskelijoiden perehdytyksen toimintamalleja kirkastaa.

Ohjauksen muotojen ja menetelmien kehittämiseen liittyen mainittiin erityisesti pienryhmäohjauksen kehittäminen henkilökohtaisen ohjauksen rinnalla. Kehittämistarpeita koettiin olevan myös vertaisohjauksessa ja tutortoiminnassa.

Ohjauksen aikataulutuksessa koettiin olevan kehittämistarvetta siten, että opinto-ohjauksen paikkaa lukujärjestyksissä ja koko alkuvaiheen ohjauksen aikataulutusta pitäisi selkeyttää, jotta ohjauksen ajoitusta saataisiin parannettua. Lisäksi opiskelijoiden opintoihin kiinnittymiseen liittyvää ohjausta tulisi miettiä vielä suunnitelmallisemmin ensimmäisiä viikkoja pidemmälle ajalle. Myös opiskelijoiden opintojen käynnistymistä ja etenemistä pitäisi seurata suunnitelmallisemmin.

Osa järjestäjistä mainitsi kehittämiskohteena **palautteen keräämisen opiskelijoilta opintojen alkuvaiheessa**. Palautteen kautta saataisiin tietoa opintojen alkuvaiheen sujumisesta ja opiskelijoiden kokemuksia saamastaan ohjauksesta ja tuesta. Palautteen keruu pitäisi kehittää säännölliseksi käytännöksi.

Muutammat järjestäjät nostivat esille **huoltajien kanssa tehtävän yhteistyön kehittämisen**. Huoltajia voitaisiin tiedottaa enemmän lukion alkuvaiheessa ja osallistaa heitä enemmän opiskelijoiden opintojen suunnitteluun ja henkilökohtaisen opiskelusuunnitelman laatimiseen ja päivittämiseen.

Ohjausta osana oppiaineita voitaisiin kehittää siten, että opettajat ohjaavat opiskelijoita entistä enemmän tavoitteelliseen opiskeluun ja opiskelutaitoihin oppiaineissa. Myös yhteistyötä aineenopettajien ja opinto-ohjaajien välillä voitaisiin kehittää.

6.7.3 Ammatillisen koulutuksen järjestäjien näkemykset kehittämistarpeista

Ammatillisen koulutuksen järjestäjät saivat kertoa avovastauksessa, millaisia mahdollisia kehittämistarpeita opintojen alkuvaiheen ohjauksessa on järjestäjän oppilaitosten toiminnassa. 77 järjestäjää vastasi tähän kysymykseen. Vastaukset luokiteltiin seuraavasti (taulukko 15):

TAULUKKO 15. Ammatillisen koulutuksen järjestäjien (n = 77) näkemykset opintojen alkuvaiheen ohjauksen kehittämistarpeista

	f	%
Jatkuvan haun kautta tulevien ohjaus	16	15
Henkilökohtainen osaamisen kehittämissuunnitelma (HOKS)	15	14
Aikaa ja resursseja	13	12
Opiskelijoiden tuen tarpeiden tunnistaminen	11	10
Toimintatapojen yhtenäistäminen	11	10
Opiskelijoiden ryhmäytyminen	10	9
Opetus- ja ohjaushenkilöstön työnjako ja yhteistyö	10	9
Henkilöstön ohjausosaaminen	7	7
Urasuunnittelu vahvemmin mukaan opintojen alkuvaiheeseen	5	5
Yhteistyö huoltajien kanssa	3	3
Muut	5	5
Yhteensä	106	100

Useat järjestäjät toivat esille, että **jatkuvan haun kautta tulevien opiskelijoiden alkuvaiheen ohjaus** vaatii kehittämistä. Opiskelijat aloittavat opintonsa eri aikoina, ja tämä tuo haasteita ohjaukseen. Opiskelijoilla ei ole välttämättä omaa opiskeluryhmää, kuten yhteishaussa tulevilla. Jatkuvassa haussa tuleville tulisi kehittää heille paremmin soveltuvia aloituspaketteja, perehdyttämis- ja orientaatiokursseja sekä keinoja tukea heidän sosiaalista kiinnittymistään. Keskeistä on luoda jatkuvan haun kautta tuleville tasavertaiset mahdollisuudet saada ohjausta verrattuna yhteishaun kautta tullessiin.

HOKS-prosessia eli **henkilökohtaisen osaamisen kehittämissuunnitelman** laadintaa tulisi kehittää sujuvammaksi ja nopeammaksi siten, että se palvelisi opiskelijaa paremmin. HOKS-prosessin ajoittamista tulisi kehittää ja teknistä toteutusta parantaa. Myös opiskelijoiden osallistaminen ja aikaisemmin hankitun osaamisen tunnistaminen mainittiin HOKS-prosessiin liittyvänä kehittämiskohteena.

Osa järjestäjistä korosti, että alkuvaiheen ohjaukseen tulisi varata enemmän **aikaa ja resursseja**. Aloittavien opiskelijoiden määrät voivat olla suuria, mikä aiheuttaa haasteita ohjauksen toteutukseen. Samaan aikaan voi tulla yhteishaun ja jatkuvan haun opiskelijoita. Kehitettävää on myös siinä, että niille vastuu- ja ryhmänohjaajille, joilla on opetusta, tulee varata riittävästi aikaa myös ohjaukseen.

Ohjausta tulisi kehittää niin, että opintojen alkuvaiheessa kartoitetaan ja **tunnistetaan paremmin opiskelijoiden tuen tarpeita**. Alkuvaiheessa annetun tuen ja ohjauksen keinoin monet opiskelijat pääsevät kiinni opintoihin mahdollisista vaikeuksistaan huolimatta ja keskeyttämisen riski pienenee.

Vastauksissa korostettiin myös tarvetta **yhtenäistää alkuvaiheen ohjauksen toimintatapoja** ja prosesseja koulutuksen järjestäjän eri toimipaikkojen välillä. Yhtenä keinona tähän on ohjaussuunnitelman laatiminen tai sen päivittäminen ajan tasalle.

Ryhmäytyminen koettiin tärkeänä kehittämiskohteena opiskelijoiden sosiaalisen kiinnittymisen ja yhteisöllisyyden vahvistamiseksi. Ryhmäytymisen tukemiseksi myös tutoritoiminta, vertaistuen muodot ja opiskelijakuntatoiminta nostettiin kehittämisen kohteiksi. Ryhmäytymisen huomiointi ja siihen liittyvien toimintatapojen kehittäminen on tärkeää kaikissa oppimisympäristöissä, myös digitaalisissa ja työelämän oppimisympäristöissä.

Opetus- ja ohjaushenkilöstön työnjakoon ja yhteistyöhön liittyvissä kehittämiskommenteissa korostettiin koko henkilöstön entistä parempaa sitoutumista ohjaukseen. Opettajien työnkuva on muuttunut painokkaammin ohjaukseen, ja opettajia olisi tärkeä saada osallistumaan tiiviimmin alkuvaiheen ohjaukseen. Vastuuohjaajien ja omaohjaajien toimen- ja työnkuvaa tulisi selkeyttää. Kehittämistarpeeksi todettiin myös HOKSia ohjaavien opettajien, vastuuhjaajien ja koko henkilöstön **ohjausosaamisen vahvistaminen**.

Osa järjestäjistä painotti, että **urasuunnittelu** tulisi olla vahvemmin mukana opintojen alkuvaiheessa. Urasuunnitelman laadintaa osana HOKSia ja uraohjausprosessia kokonaisuudessaan tulisi kehittää. Opiskelussa tehtävien valintojen merkitystä opiskelijan jatkosuunnitelmien kannalta tulisi korostaa opintojen alkuvaiheesta lähtien. Muutamat järjestäjät näkivät tarpeelliseksi kehittää ja vahvistaa **huoltajien kanssa tehtävää yhteistyötä**.

6.8. Yhteenveto

Järjestävävastausten mukaan lukiokoulutuksessa vastuu opintojen alkuvaiheen ohjauksesta kuuluu pääsääntöisesti opinto-ohjaajille, kun taas ammatillisessa koulutuksessa ryhmänohjaajille. Lukio-koulutuksen järjestäjät arvioivat alkuvaiheen ohjauksen resurssien riittävyyden hieman paremmaksi kuin ammatillisen koulutuksen järjestäjät. Mitä suurempi lukiokoulutuksen ja ammatillisen koulutuksen järjestäjä opiskelijamäärältään on, sitä heikommaksi järjestäjät näkevät resurssien riittävyyden. Ohjattavien määrä opinto-ohjaajaa kohden oli joissain oppilaitoksissa hyvin suuri. Valtaosa koulutuksen järjestäjistä oli laatinut ohjaussuunnitelman, jossa on määritelty muun muassa ohjauksen tavoitteet, toteutus ja vastuunjaot. Suunnitelma kuitenkin puuttui osalta järjestäjistä.

Koulutuksen järjestäjät arvioivat ohjaus- ja tukipalvelunsa pääosin hyväksi. Opiskelijoiden mahdollisuus yksilöohjaukseen toteutuu sekä järjestäjien että opiskelijoiden mukaan hyvin, mutta kehitettävää on digitaalisten palvelujen ja vertaistuen hyödyntämisessä ohjauksessa.

Sekä järjestäjät että opiskelijat arvioivat opiskelijoiden tarpeiden huomioimisen toteutuvan pääosin hyvin opintojen alkuvaiheessa. Oppimisvaikeuksiin saatiin tukea paremmin ammatillisessa koulutuksessa, kun taas lukiokoulutuksessa toteutui paremmin oppimis- ja opiskelutaitoihin liittyvä tuki. Opiskelijoiden oppimis- ja opiskelutaitojen vahvistamiseen sekä oppimisvaikeuksiin liittyvässä tuensaannissa opintojen alkuvaiheessa oli vaihtelua alueittain ja järjestäjän koon mukaan.

Valtaosa toisen asteen opiskelijoista oli saanut ohjausta opintojensa alkuvaiheessa, mutta lukio-koulutuksessa vain noin kolmannekselle opiskelijoista oli tehty henkilökohtainen opiskelusuunnitelma. Lukiokoulutuksen järjestäjät arvioivat keskeyttämisvaarassa olevien opiskelijoiden huomioimisen hieman paremmaksi kuin ammatillisen koulutuksen järjestäjät. Joka kolmanneksella toisen asteen aloittaneista opiskelijoista oli ollut ongelmia opinnoissa, mutta suurin osa heistä oli saanut niihin apua.

Järjestäjät arvioivat tukevansa hyvin opiskelijoidensa itsetuntemuksen, osallisuuden ja urasuunnittelutaitojen ohjausta. Myös opiskelijat arvioivat saamansa tuen hyväksi. Ammatillisessa koulutuksessa opiskelevat arvioivat saaneensa hieman enemmän tietoa työelämästä kuin lukiossa opiskelevat. He myös kokivat nykyisen opiskelunsa selkeyttäneen enemmän tulevaisuuden suunnitelmiaan.

Oppimiseen liittyvien vaikeuksien yhteys nykyisiin opintoihin korostui selvemmin lukiokoulutuksessa opiskelevilla. Paljon tai erittäin paljon vaikeuksia peruskoulussa kokeneet lukio-opiskelijat kokivat opintojen käynnistymisen ja opintoihin kiinnittymisen heikommaksi kuin ne, joilla ei ollut kokemuksia oppimiseen liittyvistä vaikeuksista. Paljon tai erittäin paljon oppimisvaikeuksia peruskoulussa kokeneet lukiolaiset ja ammatillisen koulutuksen opiskelijat kokivat urasuunnittelutaitonsa heikommiksi kuin ne, joilla ei peruskouluaikana vaikeuksia ollut.

Myös kokemukset kiusaamisen kohteeksi joutumisesta peruskouluaikana heijastuivat toisen asteen opiskelijoiden opintojen käynnistymiseen. Koko peruskoulun ajan kiusaamisen kohteeksi joutuneet opiskelijat kokivat sosiaalisen kiinnittymisen nykyisiin opintoihinsa heikommaksi kuin ne, joita ei ollut kiusattu.

Koulutuksen järjestäjien mukaan opiskelijoilta hankitaan säännöllisesti palautetta opintojen alkuvaiheen sujumisesta ja ohjauksesta. Kuitenkin koulutuksen järjestäjien yhteisiä toimintamalleja tai menettelyjä nivelvaiheen toimintojen arviointiin tulee kehittää. Opiskelijat arvioivat palautteenantamiseen ja toimintojen kehittämiseen liittyvien asioiden toteutuvan hyvin. Ammatillisessa koulutuksessa opiskelijat arvioivat vaikutusmahdollisuutensa näissä hieman paremmiksi kuin lukiossa opiskelevat.

Avovastauksissaan kehittämiskohteiksi toisen asteen opintoihin liittyen opiskelijat nostivat yleisimmin tarpeen saada enemmän sekä yksilöllisempää ohjausta. Lukiokoulutuksen järjestäjien kehittämistarpeissa keskeisimmiksi nousivat ajan ja resurssien lisäys sekä opiskelijoiden tuen tarpeiden tunnistaminen. Ammatillisen koulutuksen järjestäjät nostivat kehittämiskohteeksi jatkuvan haun kautta tulevien opiskelijoiden ohjauksen. Myös henkilökohtaisen osaamisen kehittämissuunnitelman laadintaa tulisi kehittää sujuvammaksi.

Nivelvaihe-
toiminnot
ja ohjaus
valmentavissa
ja valmistavissa
sekä vapaan
sivistystyön
koulutuksissa

Arvioinnissa olivat mukana seuraavat nivelvaiheen koulutukset:

- lisäopetus (kymppiluokka)
- ammatilliseen koulutukseen valmentava koulutus (VALMA)
- lukiokoulutukseen valmistava koulutus (LUVA)
- vapaan sivistystyön pitkät opintolinjat (kesto vähintään 8 viikkoa).

Luvussa tarkastellaan edellä mainittujen koulutusten järjestäjille ja koulutuksissa lukuvuonna 2018–2019 opintonsa aloittaneille opiskelijoille suunnattujen kyselyjen perusteella seuraavia aiheita:

- opintoihin hakeutuminen
- ohjaussuunnitelma ja ohjauksen resurssit
- ohjauksen saatavuus ja saavutettavuus
- ohjauksen tarvevastaavuus
- opiskelijoiden opintoihin kiinnittyminen
- opiskelijoiden urasuunnittelutaidot ja niitä tukeva ohjaus
- ohjauksen arviointi ja kehittäminen
- opetussuunnitelman ja koulutuksen perusteet.

Järjestäjien kyselyllä selvitettiin järjestäjien näkemyksiä ohjaussuunnitelmasta, koulutukseen hakeutumisen prosesseista, ohjauksen toteuttamisesta sekä ohjauksen arvioinnista ja kehittämisestä. Toimivuutta ja toteutumista koskevissa väittämässä asteikko oli viisiportainen: Toimivuus / toteutuminen: 1 = erittäin huono, 2 = huono, 3 = kohtalainen, 4 = hyvä, 5 = erittäin hyvä. Väittämässä oli mukana myös *ei osaa sanoa*-vaihtoehto.

Järjestäjäkyselyyn tuli kaikkiaan 137 vastausta jakautuen alueittain ja koulutuksittain taulukon 16 mukaisesti.

TAULUKKO 16. Järjestäjäkyselyn vastausten jakautuminen alueittain ja koulutuksittain

AVI-alue	Lisäopetus	VALMA-koulutus	LUVA-koulutus	Vapaa sivistystyö
Etelä-Suomi	18	19	6	8
Lounais-Suomi	5	6	1	1
Itä-Suomi	8	5	2	3
Länsi- ja Sisä-Suomi	12	12	2	10
Pohjois-Suomi	3	5	1	3
Lappi	4	2	0	1
Yhteensä	50	49	12	26

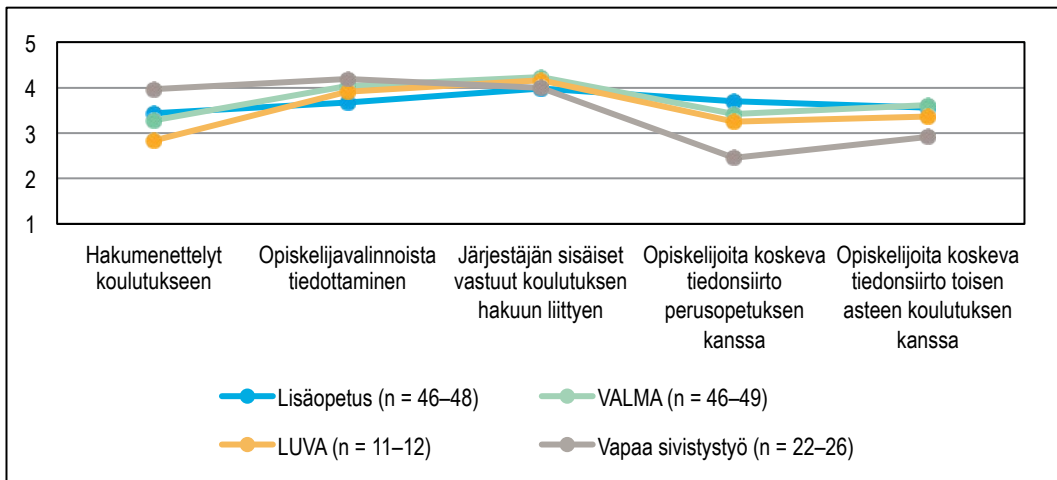
Opiskelijäkyselyllä selvitettiin opiskelijoiden kokemuksia opintoihin hakeutumisesta, ohjauksesta sekä opintoihin kiinnittymisestä. Opiskelijat vastasivat väittämiin pääsääntöisesti viisiportaisella asteikolla: 1 = täysin eri mieltä, 2 = melko eri mieltä, 3 = ei samaa eikä eri mieltä, 4 = melko samaa mieltä, 5 = täysin samaa mieltä. Myös opiskelijäkyselyssä väittämissä oli mukana *en osaa sanoa* -vaihtoehto.

Vastaukset esitetään seuraavissa luvuissa prosentteina ja keskiarvoina. Kokonaiskuvan saamiseksi ja informaation tiivistämiseksi eri koulutusten vastaukset esitetään rinnakkain. Tulosten tulkinnassa on kuitenkin muistettava koulutusten erilaisuus niin tavoitteiden kuin niihin osallistuvienkin kannalta. Esimerkiksi VALMA-koulutus valmentaa nimenomaan ammatilliseen koulutukseen ja LUVA-koulutus lukiokoulutukseen ja on tarkoitettu maahanmuuttajille ja vieraskielisille. Vastaajat poikkesivat jonkin verran eri koulutuksissa myös ikä- ja sukupuolijakauman osalta (ks. liite 3).

Opiskelijäkyselyyn vastasi kaikkiaan 1 389 nivelvaiheen koulutuksissa opiskelevaa opiskelijaa. Heistä 53 % opiskeli VALMA-koulutuksessa, 24 % lisäopetuksessa, 15 % vapaan sivistystyön pitkillä opintolinjoilla ja 8 % LUVA-koulutuksessa.

7.1 Haku koulutukseen

Koulutukseen hakuun liittyvien asioiden toimivuutta selvitettiin järjestäjäkyselyssä väittämällä, jotka liittyivät hakumenettelyihin, valinnoista tiedottamiseen, järjestäjän sisäisiin vastuisiin sekä opiskelijoita koskevaan tiedonsiirtoon (kuvio 82).

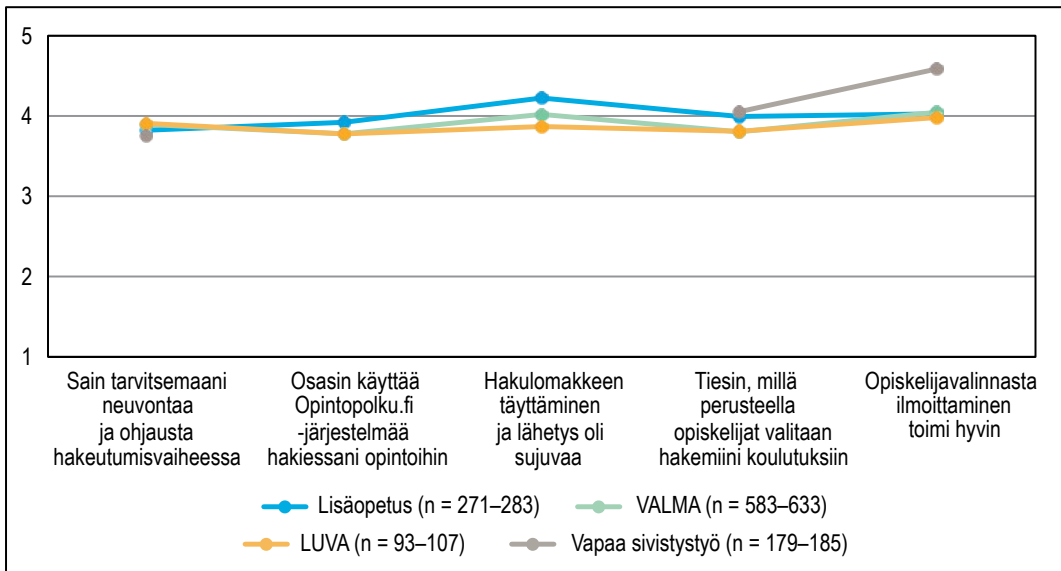
KUVIO 82. Koulutuksen haun toimivuus järjestäjien mukaan. Keskiarvot (asteikko: Toteutuu: 1 = Erittäin huonosti, 2 = Huonosti, 3 = Kohtalaisesti, 4 = Hyvin, 5 = Erittäin hyvin)

Lisäopetuksen, VALMAN ja LUVAn osalta hakumenettelyihin liittyen kysyttiin valtakunnallisen haun toimivuutta. Lisäopetusta ja VALMAA järjestävistä noin puolet piti toimivuutta hyvänä, kolmannes kohtalaisena ja vajaa viidennes huonona. LUVA-koulutuksen järjestäjistä neljännes arvioi haun toimivuuden huonoksi, kaksi kolmasosaa kohtalaiseksi ja ainoastaan yksi järjestäjä piti toimivuutta hyvänä.

Vapaan sivistystyön opintolinjoille hakeminen tapahtuu suoraan oppilaitoksiin. Näitä opintolinjoja järjestävät arvioivat hakemisen menettelyt hyvin toimiviksi.

Opiskelijajavalinnoista tiedottaminen toimii melko hyvin eri koulutuksissa, ja järjestäjän sisäiset vastuut koulutukseen hakuun liittyen arvioitiin toimiviksi. Vastausten perusteella opiskelijoita koskevassa tiedonsiirrossa on kehittämistarpeita erityisesti vapaan sivistystyön ja LUVA-koulutuksen osalta.

Opiskelijoilta kysyttiin hakeutumisvaiheessa saadusta ohjauksesta, Opintopolku.fi-järjestelmän toimivuudesta sekä opiskelijajavalinnasta tiedottamisesta. Kokonaisuudessaan nivelvaiheen koulutuksiin hakeutumisen koettiin toimineen hyvin (kuvio 83).

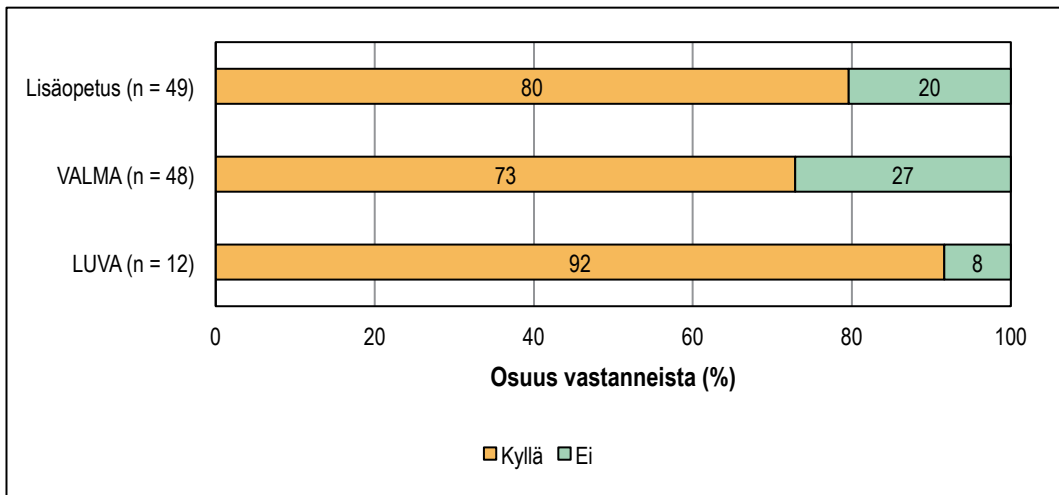

KUVIO 83. Nivelvaiheen koulutuksissa opiskelevien näkemys koulutukseen hakeutumisesta. Keskiarvot (asteikko: 1 = Täysin eri mieltä, 2 = Melko eri mieltä, 3 = Ei samaa eikä eri mieltä, 4 = Melko samaa mieltä, 5 = Täysin samaa mieltä)

Kansanopistoissa opiskelevat eivät hae koulutukseen Opintopolku.fi -järjestelmän kautta, joten he eivät arvioineet tämän toimivuutta, vaan yleisesti koulutukseen hakemisen sujuvuutta. Kansanopistoissa opiskelevat kokivat koulutukseen hakemisen olleen sujuvaa (ka 4,3). Myös opiskelijavalinnasta ilmoittaminen koettiin toimivammaksi kuin muissa nivelvaiheen koulutuksissa.

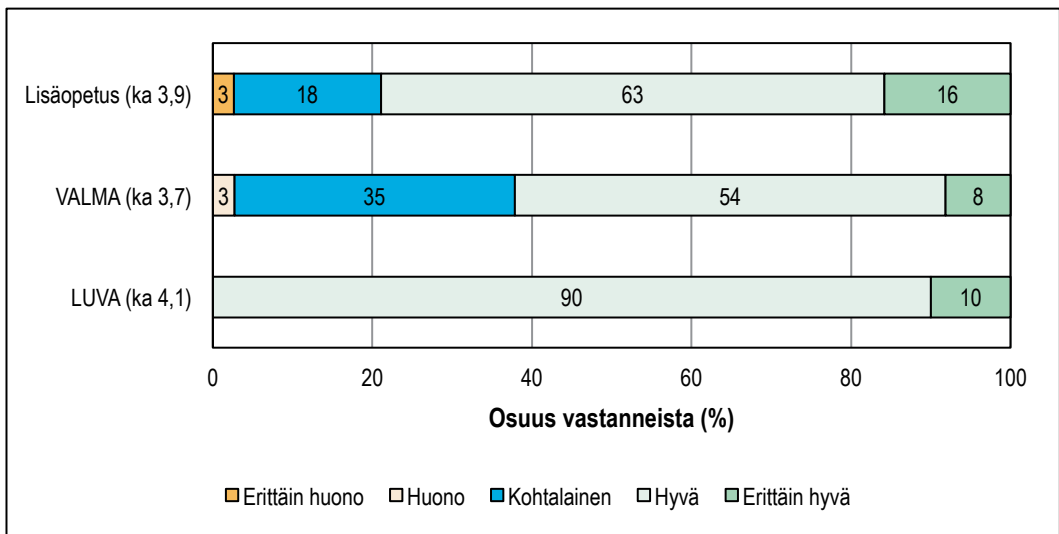
7.2 Ohjaussuunnitelma

Järjestäjäkyselyn mukaan valtaosalla opetuksen ja koulutuksen järjestäjistä on ohjaussuunnitelma, joka kattaa valmentavat ja valmistavat koulutukset. Suunnitelma kuitenkin puuttuu osalta järjestäjistä – yleisimmin VALMA-koulutuksesta (kuva 84).

KUVIO 84. Onko opetuksen ja koulutuksen järjestäjillä ohjaussuunnitelma, joka kattaa kyseisen valmentavan tai valmistavan koulutuksen

Ne, joilla oli ohjaussuunnitelma, arvioivat myös sen toimivuutta viisiportaisella asteikolla. LUVA-koulutuksen järjestäjistä kaikki pitivät suunnitelmaa hyvin tai erittäin hyvin toimivana. Lisäopetuksen ja VALMA-koulutuksen järjestäjillä toimivuus vaihteli enemmän. Lisäopetuksen järjestäjistä 79 % ja VALMA-koulutuksen järjestäjistä 62 % piti ohjaussuunnitelmaa hyvin tai erittäin hyvin toimivana (kuvio 85).

KUVIO 85. Järjestäjän ohjaussuunnitelman toimivuus valmentavaan tai valmistavaan koulutukseen liittyvän ohjaustoiminnan kannalta (asteikko: 1 = Erittäin huono, 2 = Huono, 3 = Kohtalainen, 4 = Hyvä, 5 = Erittäin hyvä)

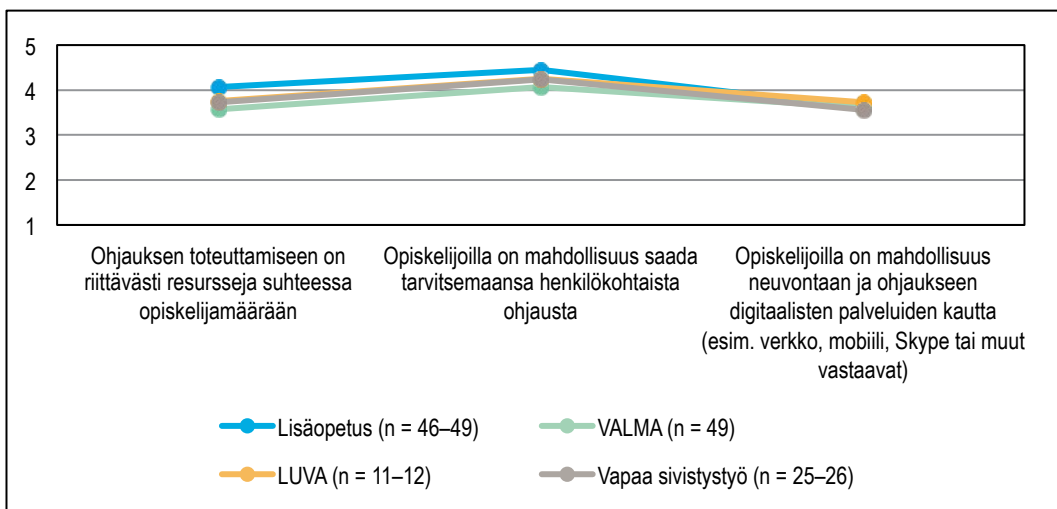
Vapaan sivistystyön opintolinjoja järjestävistä (n = 26) 88 % ilmoitti, että niillä joko on ohjaussuunnitelma, tai ohjaustoiminnan järjestäminen on kuvattu opintolinjan opetussuunnitelmassa. 12 prosenttia vapaan sivistystyön järjestäjistä ilmoitti, ettei niillä ole ohjaussuunnitelmaa eikä kuvattuna ohjaustoiminnan järjestämistä opetussuunnitelmassa.

7.3 Ohjaus nivelvaiheen koulutuksissa

Järjestäjiltä kysyttiin, miten ohjauksen resursseihin, saatavuuteen ja tarvevastaavuuteen sekä oppilaiden urasuunnittelutaitojen tukemiseen liittyvät asiat toteutuvat niiden järjestämässä nivelvaiheen koulutuksessa.

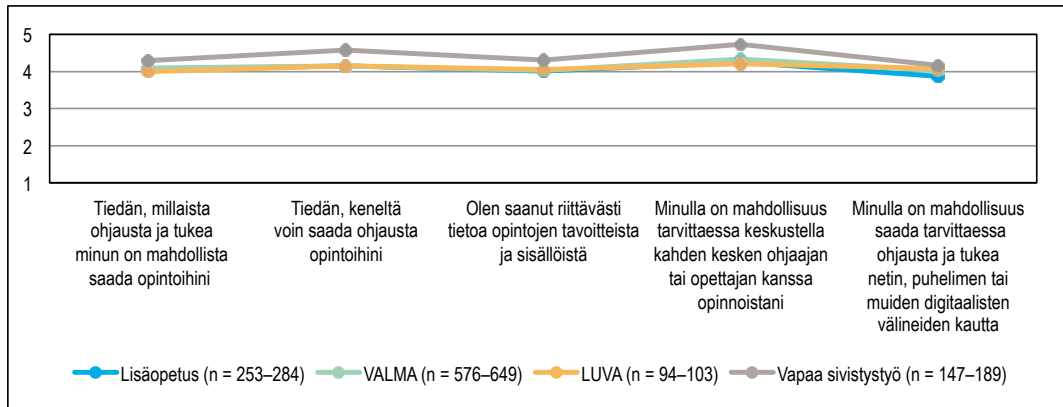
7.3.1 Ohjauksen resurssit ja saatavuus

Järjestäjien vastausten mukaan opiskelijoiden mahdollisuus saada henkilökohtaista ohjausta toteutuu hyvin kaikissa nivelvaiheen koulutuksissa – parhaiten lisäopetuksessa (kuvio 86). Hieman heikoimmin toteutuu mahdollisuus ohjaukseen digitaalisten palveluiden kautta (esim. mobiili, Skype tai muut vastaavat). Ohjauksen toteuttamiseen koettiin olevan parhaiten resursseja lisäopetuksessa ja heikoiten VALMA-koulutuksessa.

KUVIO 86. Ohjauksen resurssit ja saatavuus järjestäjien mukaan. Keskiarvot (asteikko: Toteutuu 1 = Erittäin huonosti, 2 = Huonosti, 3 = Kohtalaisesti, 4 = Hyvin, 5 = Erittäin hyvin)

Opiskelijakyselyn mukaan nivelvaiheen koulutuksissa opiskelevat olivat saaneet hyvin tietoa, millaista ohjausta on mahdollista saada ja keneltä (kuvio 87). Yksilöohjausta on ollut hyvin saatavilla, ja myös ohjausta digitaalisten välineiden kautta on ollut tarvittaessa mahdollista saada. Parhaiten ohjauksen saatavuus ja saavutettavuus toteutuu opiskelijakyselyn mukaan vapaan sivistystyön opintolinjoilla.

KUVIO 87. Ohjauksen saatavuus ja saavutettavuus opiskelijoiden mukaan. Keskiarvot (asteikko: 1 = Täysin eri mieltä, 2 = Melko eri mieltä, 3 = Ei samaa eikä eri mieltä, 4 = Melko samaa mieltä, 5 = Täysin samaa mieltä)

7.3.2 Ohjauksen tarvestaavuus

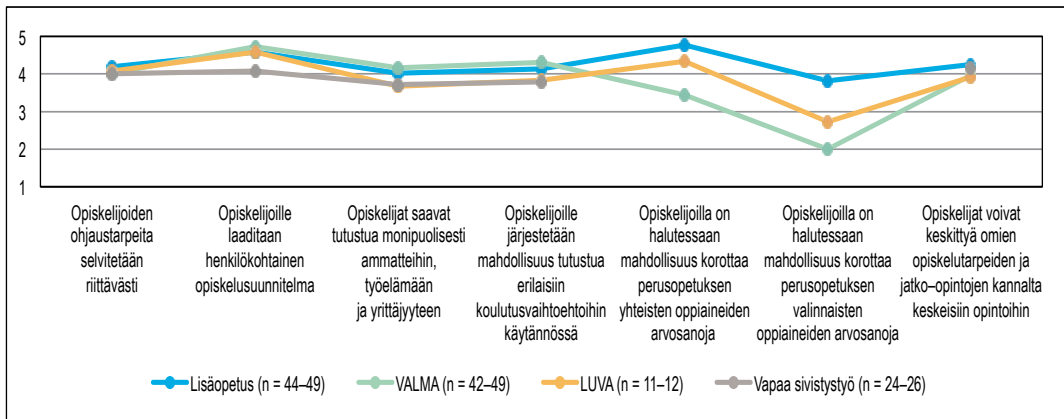
Järjestäjäkyselyssä ohjauksen tarvestaavuutta kartoitettiin väittämillä, jotka liittyivät opiskelijoiden ohjaustarpeiden selvittämiseen, henkilökohtaiseen opiskelusuunnitelmaan sekä työelämään ja koulutusvaihtoehtoihin tutustumiseen. Lisäksi selviteltiin opiskelijoiden mahdollisuutta korottaa perusopetuksen arvosanoja.

Järjestävävastausten mukaan nivelvaiheen koulutuksissa opiskelijoiden ohjaustarpeita selvitetään riittävästi ja opiskelijoille laaditaan henkilökohtainen opiskelusuunnitelma (kuvio 88). Opiskelijoiden mahdollisuudet tutustua monipuolisesti ammatteihin, työelämään ja erilaisiin koulutusvaihtoehtoihin toteutuvat järjestävävastausten mukaan parhaiten VALMA-koulutuksessa ja lisäopetuksessa.

Lisäopetuksen sekä VALMA- ja LUVA-koulutusten järjestäjiltä tiedusteltiin opiskelijoiden mahdollisuutta korottaa perusopetuksen oppiaineiden arvosanoja nivelvaiheen koulutuksen aikana. Parhaiten mahdollisuuden arvioitiin toteutuvan lisäopetuksessa ja heikoiten VALMA-koulutuksessa.

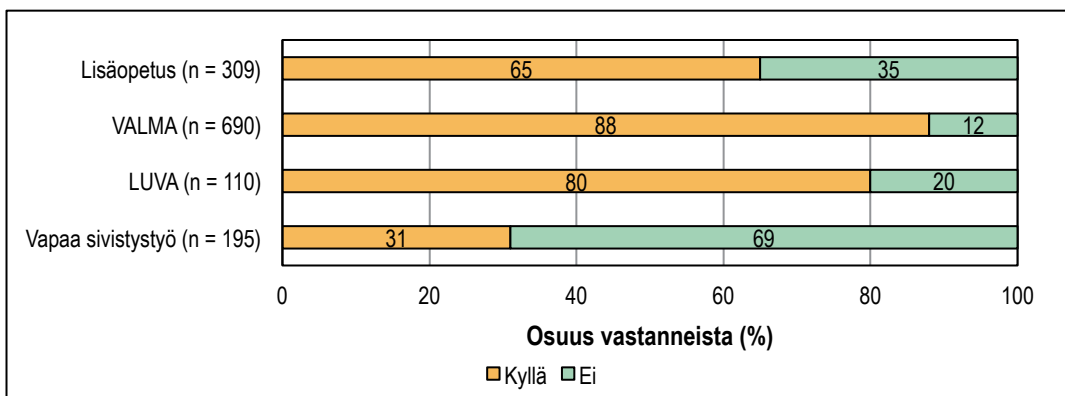
Perusopetuksen yhteisten oppiaineiden arvosanojen korottamismahdollisuuden arvioivat hyväksi tai erittäin hyväksi kaikki lisäopetuksen järjestäjät ja 92 % LUVA-koulutuksen järjestäjistä. VALMA-koulutuksen järjestäjistä korottamismahdollisuuden arvioi hyväksi tai erittäin hyväksi 53 %, kohtalaiseksi 19 % ja huonoksi tai erittäin huonoksi 28 % järjestäjistä.

Perusopetuksen valinnaisten oppiaineiden korottamismahdollisuuden arvioitiin toteutuvan heikommin kaikissa koulutuksissa verrattuna yhteisten oppiaineiden korottamismahdollisuuteen.

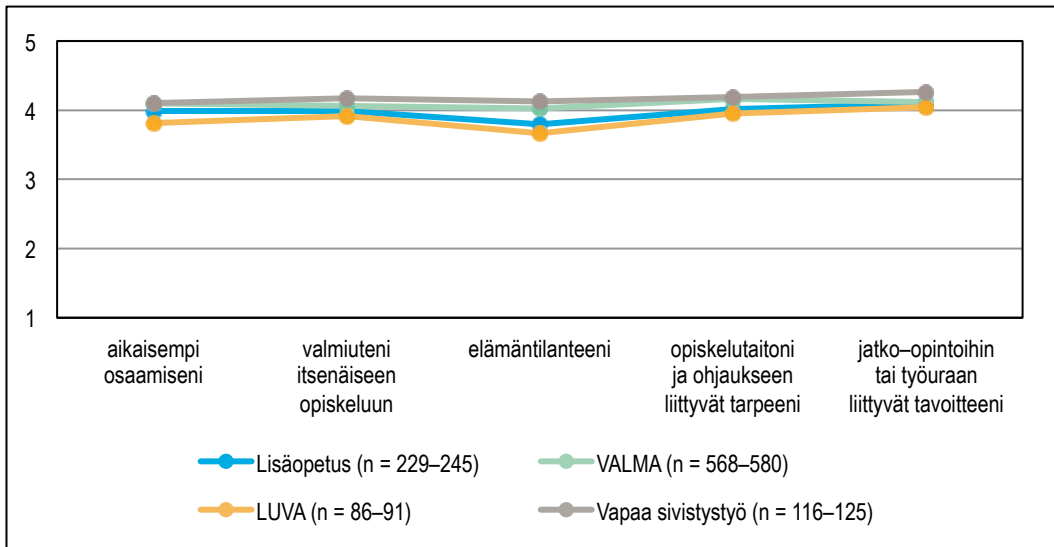
KUVIO 88. Ohjauksen tarvevastaavuuden toteutuminen järjestäjien mukaan. Keskiarvot (asteikko: Toteutuu 1 = Erittäin huonosti, 2 = Huonosti, 3 = Kohtalaisesti, 4 = Hyvin, 5 = Erittäin hyvin)

Opiskelijakyselyn mukaan henkilökohtainen opintosuunnitelma tai osaamisen kehittämisen suunnitelma oli laadittu yleisimmin VALMA- ja LUVA-koulutuksissa opiskeleville ja harvimminkin vapaan sivistystyön koulutuksissa opiskeleville (kuvio 89).

KUVIO 89. Kanssani on tehty henkilökohtainen opintosuunnitelma (HOPS) / osaamisen kehittämisen suunnitelma (HOKS)

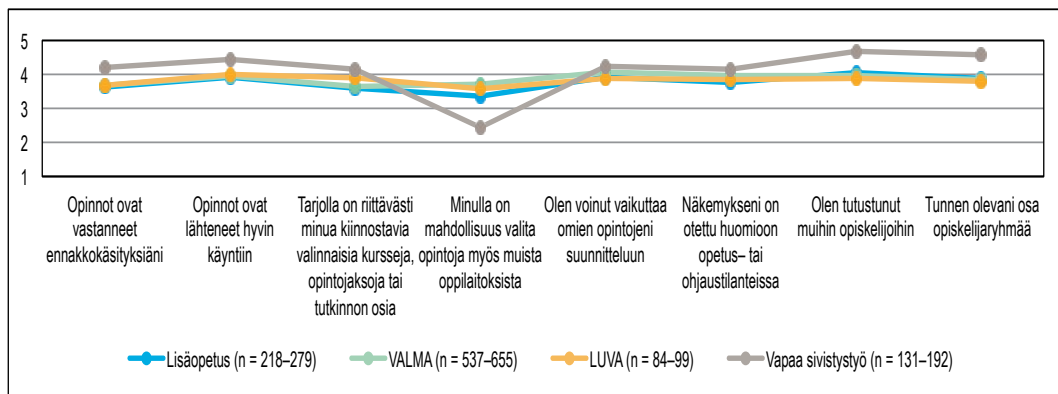
Opiskelijoilta kysyttiin myös, kuinka hyvin opintojen suunnittelussa on huomioitu opiskelijan aikaisempi osaaminen, opiskeluvalmiudet, elämäntilanne sekä tulevaisuuden tavoitteet (kuvio 90). Kokonaisuudessaan opiskelijat kokivat, että heidän tarpeensa on huomioitu hyvin. Hieman muita matalammat vastauskeskiarvot olivat LUVA-koulutuksessa ja lisäopetuksessa opiskelevilla. Suurin ero oli elämäntilanteen huomioimisessa.

KUVIO 90. Opiskelijoiden kokemukset henkilökohtaisten tarpeiden huomioon ottamisesta opintojen suunnittelussa. Keskiarvot (asteikko: 1 = Täysin eri mieltä, 2 = Melko eri mieltä, 3 = Ei samaa eikä eri mieltä, 4 = Melko samaa mieltä, 5 = Täysin samaa mieltä)

7.3.3 Opintoihin kiinnittyminen ja osallisuus

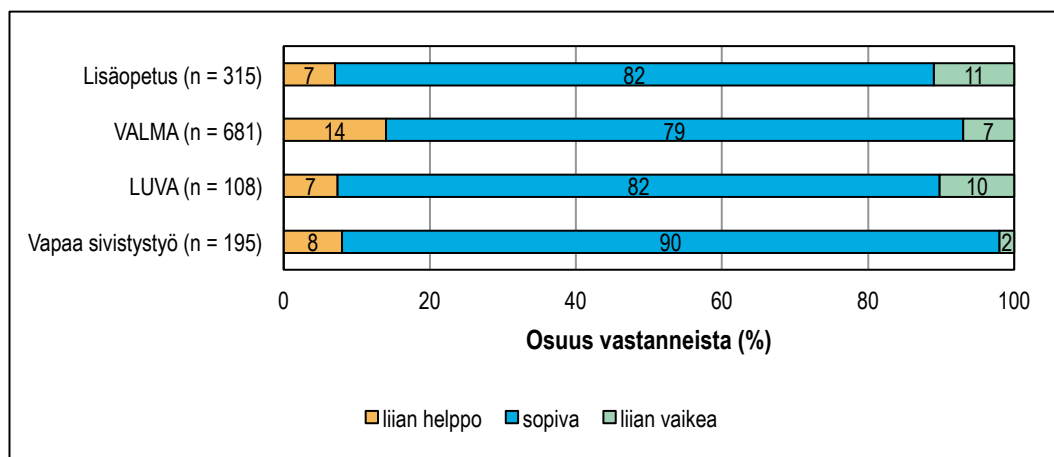
Opiskelijakyselyssä kartoitettiin opiskelijoiden kokemuksia opintojen käynnistymisestä ja opintoihin kiinnittymisestä. Osalla opiskelijoista opinnot eivät ole vastanneet ennakkokäsityksiä, mutta opinnot ovat kuitenkin käynnistyneet pääosin hyvin (kuvio 91). Opintoihin liittyvissä valinnan mahdollisuuksissa oli hajontaa. Riittävästi kiinnostavia valinnaisia opintoja oli tarjolla eniten vapaan sivistystyön opinnoissa ja LUVA-koulutuksessa. Sen sijaan mahdollisuus valita opintoja muista oppilaitoksista toteutui parhaiten VALMA-koulutuksessa ja heikoiten vapaan sivistystyön koulutuksessa. Opiskelijoiden kokemus mahdollisuudesta vaikuttaa omien opintojen suunnitteluun oli vahvin vapaan sivistystyön opinnoissa ja VALMA-koulutuksessa. Tutustuminen muihin opiskelijoihin oli sujunut parhaiten vapaan sivistystyön opiskelijoilla.

KUVIO 91. Opiskelijoiden kokemukset opintojen käynnistymisestä ja opintoihin kiinnittymisestä. Keskiarvot (asteikko: 1 = täysin eri mieltä, 2 = melko eri mieltä, 3 = ei samaa eikä eri mieltä, 4 = melko samaa mieltä, 5 = täysin samaa mieltä)

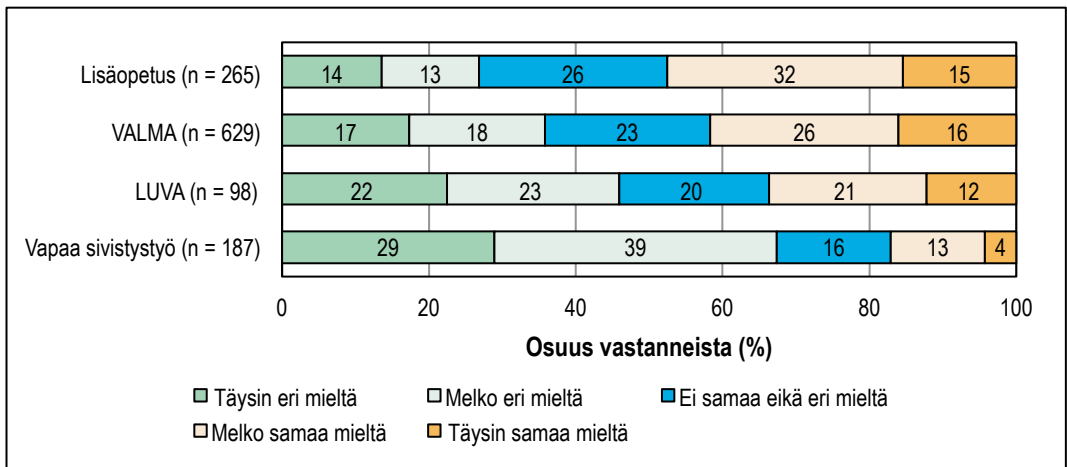
Opiskelijoilta kysyttiin myös, ovatko nykyiset opinnot vaatavuustasoltaan sopivat heille. Lisäksi tiedusteltiin, onko opiskelijalla ollut ongelmia opiskelussaan tähän mennessä, ja jos on ollut, onko opiskelija kokemuksensa mukaan saanut apua ongelmiinsa.

Valtaosa opiskelijoista koki nykyiset opintonsa vaatavuustasoltaan sopiviksi (kuvio 92). Liian vaikeaksi opinnot kokevia oli prosentuaalisesti eniten lisäopetuksessa ja LUVA-koulutuksessa.

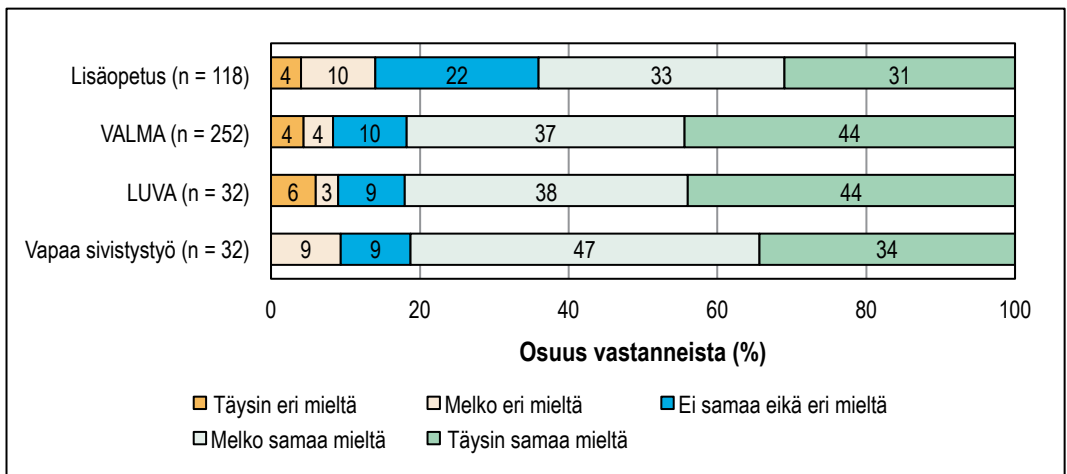
KUVIO 92. Opiskelijoiden kokemus opintojensa vaatavuustasosta

Tähän mennessä ongelmia opiskelussa oli ollut prosentuaalisesti eniten lisäopetuksessa ja VALMA-koulutuksessa opiskelevilla ja vähiten vapaan sivistystyön linjoilla opiskelevilla (kuvio 93).

KUVIO 93. Onko opiskelijoilla ollut kokemuksensa mukaan ongelmia nykyisissä opinnoissaan

Suurin osa niistä, joilla oli ollut ongelmia opiskelussa, koki kuitenkin saaneensa apua ongelmiinsa (kuvio 94). Huomioitava on kuitenkin, että lisäopetuksessa 14 % ja muissa koulutuksissa 8–9 % koki, ettei ole saanut apua ongelmiinsa.

KUVIO 94. Ongelmia kohdanneiden opiskelijoiden kokemus avun saamisesta

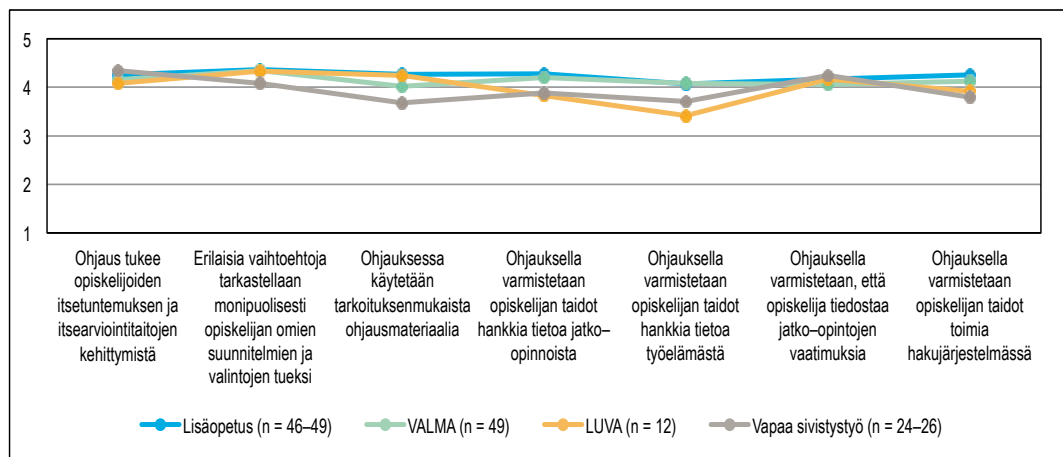
Opiskelijoilta tiedusteltiin myös mahdollisia opintojen keskeyttämisajatuksia. Valtaosa opiskelijoista aikoi suorittaa nykyisen koulutuksensa loppuun. LUVA-koulutuksessa keskeyttämisajatuksia oli 5 %:lla opiskelijoista. Muissa koulutuksissa vastaava osuus oli 2–3 %. Osa opiskelijoista kuitenkin ilmoitti, ettei osaa sanoa aikooko mahdollisesti keskeyttää. Epävarmojen osuudet olivat suurimmat LUVA-koulutuksessa ja VALMA-koulutuksessa opiskelevissa. Vähiten keskeyttämisajatuksia oli vapaan sivistystyön opiskelijoilla.

7.3.4 Opiskelijoiden urasuunnittelutaidot ja niitä tukeva ohjaus

Järjestäjävastausten mukaan ohjauksen vaikuttavuus on vahvinta opiskelijoiden itsetuntemuksen ja itsearviointitaitojen tukemisessa sekä erilaisten vaihtoehtojen monipuolisessa tarkastelussa opiskelijan suunnitelmien ja valintojen tueksi (kuvio 95). Kaikissa koulutuksissa tasaisen hyväksi arvioitiin myös ohjauksen kyky varmistaa, että opiskelija tiedostaa jatko-opintojen vaatimuksia.

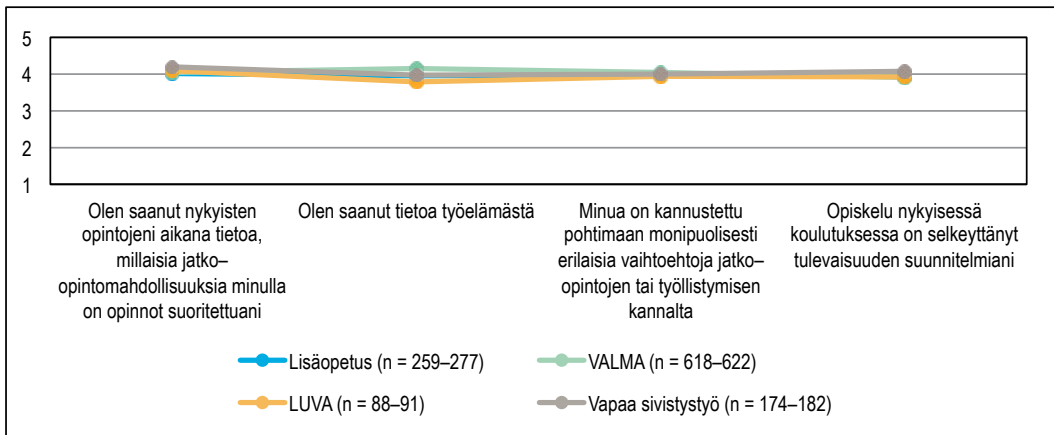
VALMA-koulutuksen ja vapaan sivistystyön opintolinjojen järjestäjillä matalin keskiarvo oli väittämässä, joka koski ohjausmateriaalien tarkoituksenmukaisuutta. LUVA-koulutuksen järjestäjien vastauksissa matalin keskiarvo oli väittämässä, joka liittyi ohjauksen tehtävään varmistaa opiskelijan taidot hankkia tietoa työelämästä.

Kokonaisuutena ohjauksen vaikuttavuus opiskelijoiden urasuunnittelutaitojen tukemisessa on nivelvaiheen koulutuksissa järjestäjien mukaan melko hyvällä tasolla.

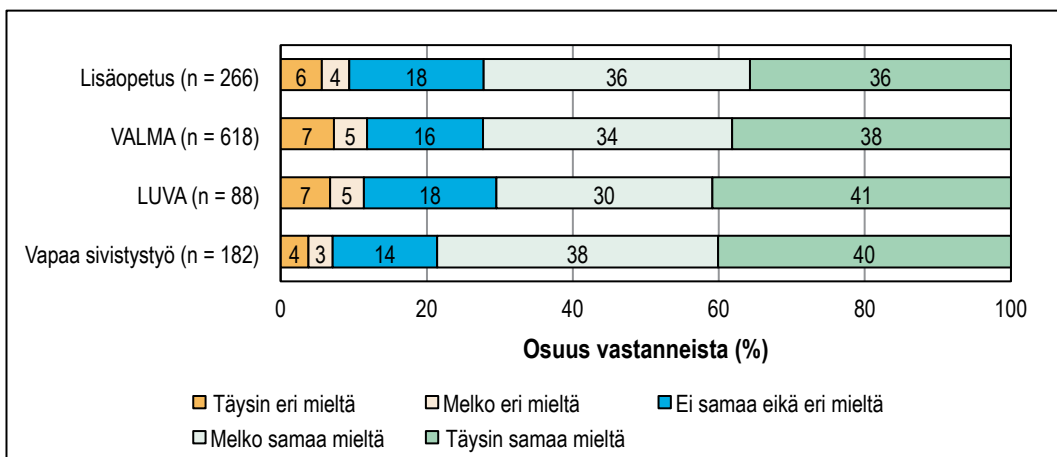
KUVIO 95. Ohjaus oppilaiden urasuunnittelutaitojen tukemisessa järjestäjien mukaan. Keskiarvot (asteikko: Toteutuu 1 = Erittäin huonosti, 2 = Huonosti, 3 = Kohtalaisesti, 4 = Hyvin, 5 = Erittäin hyvin)

Myös opiskelijat olivat sitä mieltä, että he ovat saaneet hyvin tietoa jatko-opintovaihtoehtoista ja heitä on kannustettu pohtimaan erilaisia vaihtoehtoja (kuvio 96). Parhaiten tietoa työelämästä kokivat saaneensa VALMA-koulutuksessa opiskelevat.

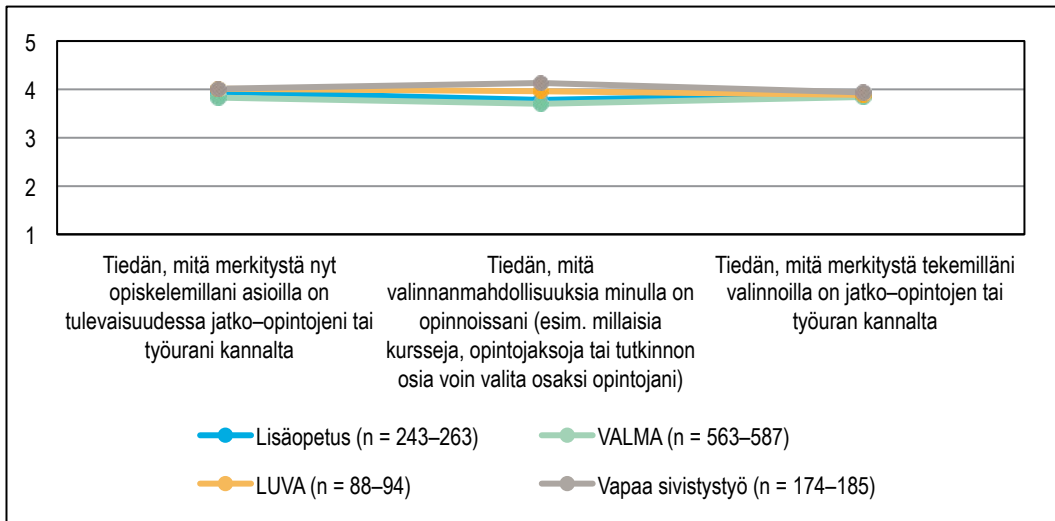
KUVIO 96. Opiskelijoiden kokemukset urasuunnittelutaitojen ohjauksesta (asteikko: 1 = Täysin eri mieltä, 2 = Melko eri mieltä, 3 = Ei samaa eikä eri mieltä, 4 = Melko samaa mieltä, 5 = Täysin samaa mieltä)

Pääsääntöisesti opiskelijat kokivat, että nykyiset opinnot ovat selkeyttäneet heidän tulevaisuuden suunnitelmiaan (kuviokuva 97). Eniten suunnitelmat olivat selkeytyneet vapaan sivistystyön linjoilla opiskelevilla. VALMA- ja LUVA-koulutuksessa oli prosentuaalisesti eniten niitä, jotka ilmoittivat, että koulutus ei ole selkeyttänyt tulevaisuuden suunnitelmia. Toisaalta näissä koulutuksissa opiskelevilla suunnitelma jatko-opinnoista voi olla jo lähtökohtaisesti selkeämpi, koska koulutukset valmentavat ammatilliseen ja lukiokoulutukseen.

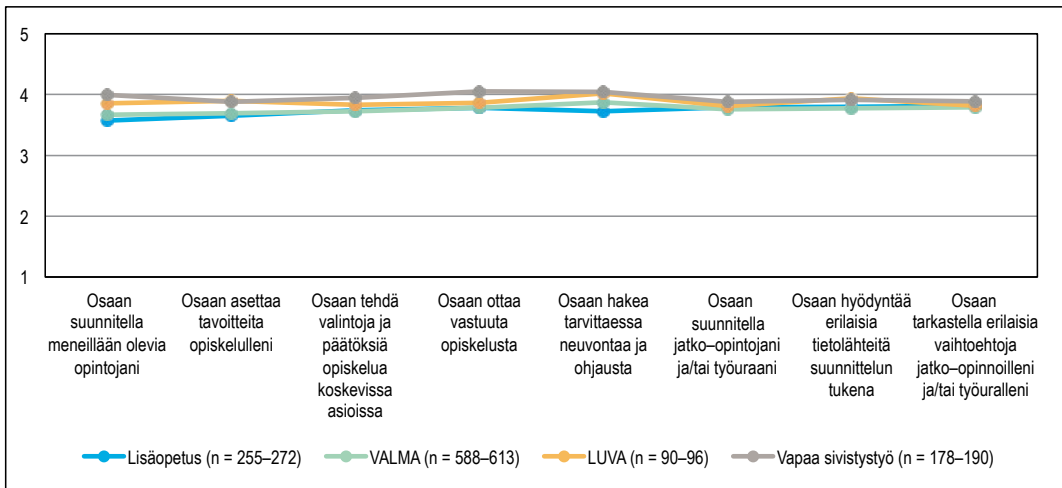
KUVIO 97. Opiskelijoiden kokemukset siitä, onko opiskelu nykyisessä koulutuksessa selkeyttänyt heidän tulevaisuuden suunnitelmiaan (asteikko: 1 = Täysin eri mieltä, 2 = Melko eri mieltä, 3 = Ei samaa eikä eri mieltä, 4 = Melko samaa mieltä, 5 = Täysin samaa mieltä)

Opiskelijakyselyssä kartoitettiin myös opiskelijoiden kokemuksia urasuunnittelutaitoihin liittyvästä osaamisesta tällä hetkellä. Eri koulutuksissa opiskelevat olivat lähes yhtä hyvin tietoisia nykyisten opintojen merkityksestä jatko-opintojen tai työuran kannalta (kuvio 98). Samoin he tiesivät, mikä merkitys heidän tekemillään valinnoilla on tulevaisuuden kannalta. Vapaan sivistystyön ja LUVA-koulutuksen opiskelijat olivat parhaiten tietoisia valinnanmahdollisuuksista nykyisissä opinnoissa.

KUVIO 98. Opiskelijoiden kokemukset urasuunnitteluun liittyvistä tiedoistaan (asteikko: Tiedän 1 = Erittäin huonosti, 2 = Melko huonosti, 3 = Kohtalaisesti, 4 = Melko hyvin, 5 = Erittäin hyvin)

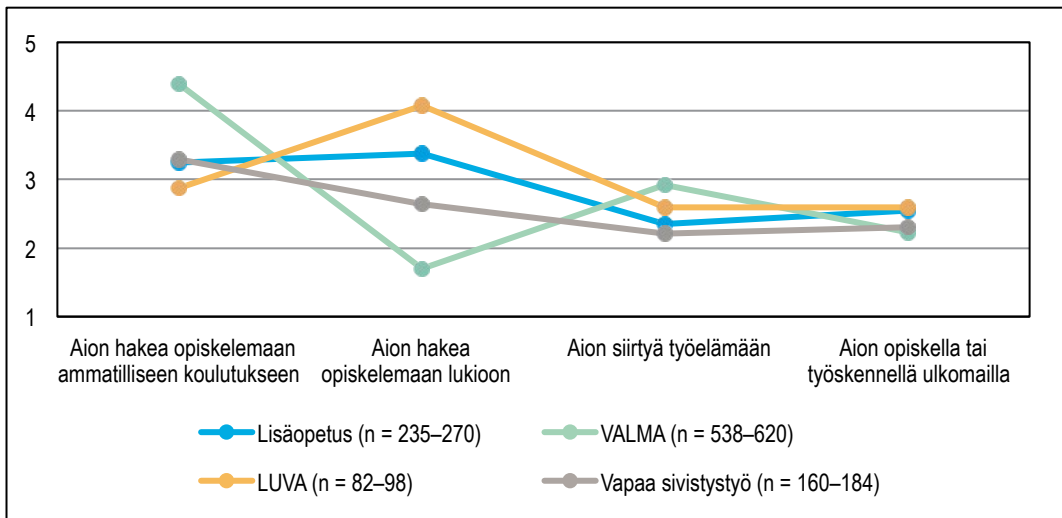
Vapaan sivistystyön ja LUVA-koulutuksen opiskelijat kokivat urasuunnittelutaitoihin liittyvän osaamisensa hieman paremmaksi kuin lisäopetuksessa ja VALMA-koulutuksessa opiskelevat (kuvio 99). Eniten eroja eri koulutuksissa opiskelevien vastauksissa oli nykyisten opintojen suunnittelun sekä neuvonnan ja ohjauksen hakemisen osalta. Vähiten eroja vastauksissa oli väittämässä, jotka liittyivät erilaisten vaihtoehtojen tarkasteluun ja kykyyn hyödyntää tietolähteitä.

KUVIO 99. Opiskelijoiden kokemukset urasuunnitteluun liittyvistä taidoistaan (asteikko: 1 = Erittäin huonosti, 2 = Melko huonosti, 3 = Kohtalaisesti, 4 = Melko hyvin, 5 = Erittäin hyvin)

Opiskelijoiden tulevaisuuden suunnitelmat

VALMA-koulutuksessa opiskelevista enemmistö aikoi hakea ammatilliseen koulutukseen ja LUVA-koulutuksessa opiskelevista lukioon (kuvio 100). Lisäopetuksessa opiskelevista hieman useampi aikoi lukioon, mutta lähes yhtä moni aikoi hakea ammatilliseen koulutukseen. Vapaan sivistystyön opiskelijoista suurin osa aikoi hakea ammatilliseen koulutukseen, mutta osalla oli tavoitteena lukio-opinnot. Työelämään siirtymisen suunnitelmia oli eniten VALMA-koulutuksessa olevilla ja vähiten vapaan sivistystyön opiskelijoilla. Opiskelua tai työskentelyä ulkomailla piti todennäköisimpänä LUVA-koulutuksessa ja lisäopetuksessa opiskelevat ja epätodennäköisimpänä VALMA-koulutuksessa ja vapaan sivistystyön linjoilla opiskelevat.

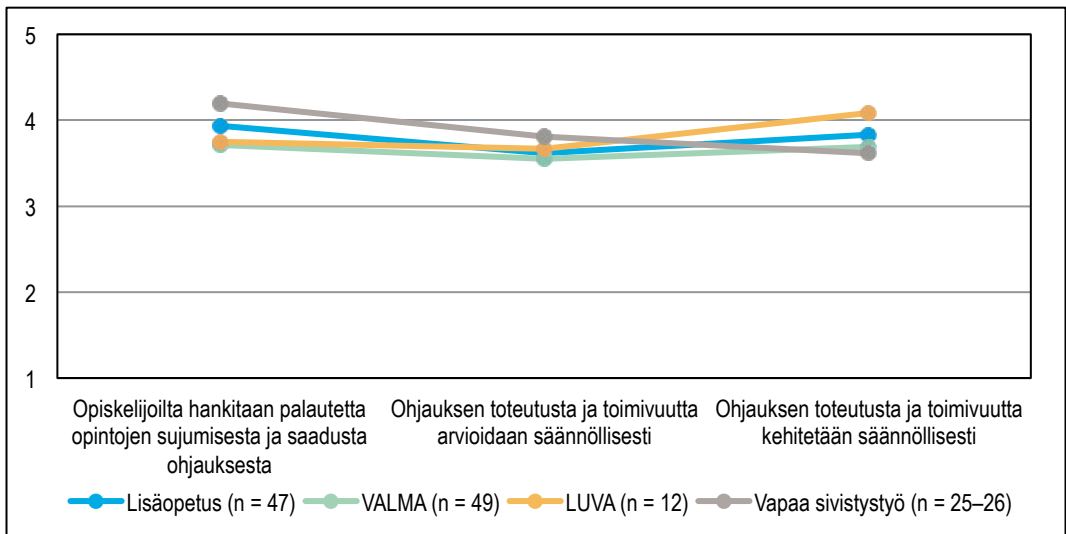
KUVIO 100. Opiskelijoiden jatkosuunnitelmat nykyisten opintojen jälkeen (asteikko: 1 = Täysin eri mieltä, 2 = Melko eri mieltä, 3 = Ei samaa eikä eri mieltä, 4 = Melko samaa mieltä, 5 = Täysin samaa mieltä)

7.4 Ohjauksen arviointi ja kehittäminen

Järjestäjiltä kysyttiin, miten niiden järjestämissä nivelvaiheen koulutuksissa toteutuu palautteen hankinta opiskelijoilta sekä ohjauksen arviointi ja kehittäminen. Vastausten mukaan opiskelijoilta hankitaan palautetta opintojen sujumisesta ja ohjauksesta melko aktiivisesti, mutta ohjauksen arviointi ei toteudu yhtä hyvin (kuvio 101).

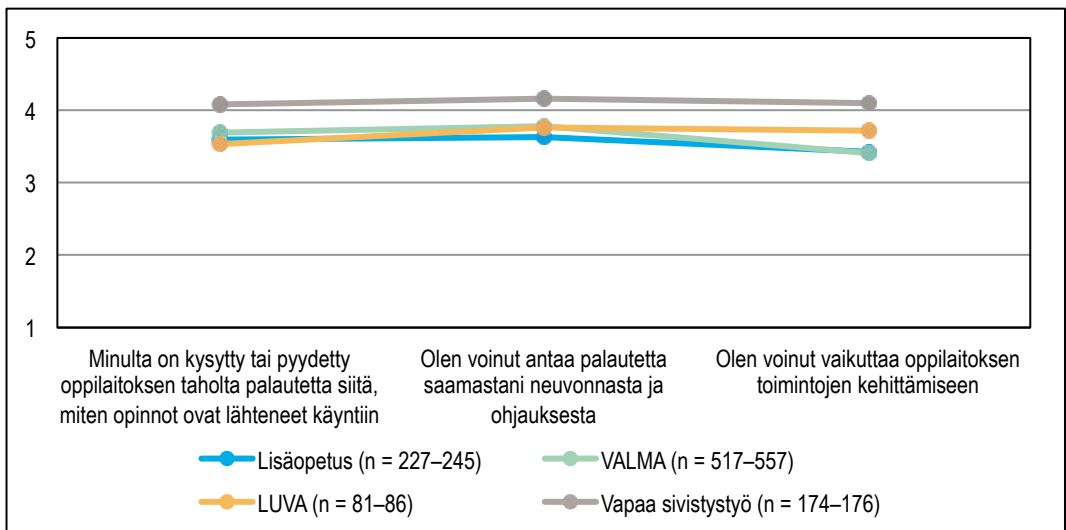
Palautteen keruu toteutuu vastausten mukaan parhaiten vapaan sivistystyön opintolinjojen järjestäjillä, joilla myös ohjauksen arviointi on säännöllisintä. Ohjauksen kehittäminen on vastausten perusteella säännöllisintä LUVA-koulutuksen järjestäjillä.

Palautteen hankinnassa kehittämistarvetta on VALMA- ja LUVA-koulutuksen järjestäjillä, joissa molemmissa noin kolmasosa ilmoitti palautteen hankinnan toteutuvan enintään kohtalaisesti. Ohjauksen arvioinnissa kehitettävää on erityisesti lisäopetuksen sekä VALMA- ja LUVA-koulutuksen järjestäjillä, joissa kaikissa yli 40 prosenttia ilmoitti ohjauksen arvioinnin toteutuvan enintään kohtalaisesti.

KUVIO 101. Järjestäjien näkemykset ohjauksen arvioinnista ja kehittämisestä. Keskiarvot (asteikko: Toteutuu 1 = Erittäin huonosti, 2 = Huonosti, 3 = Kohtalaisesti, 4 = Hyvin, 5 = Erittäin hyvin)

Opiskelijoiden mukaan palautetta opintojen käynnistymisestä sekä neuvonnasta ja ohjauksesta on kerätty, mutta vaikutusmahdollisuudet oppilaitoksen toimintojen kehittämiseen koettiin heikommiksi lisäopetuksen ja VALMA-koulutuksen opiskelijoiden keskuudessa (kuvio 102).

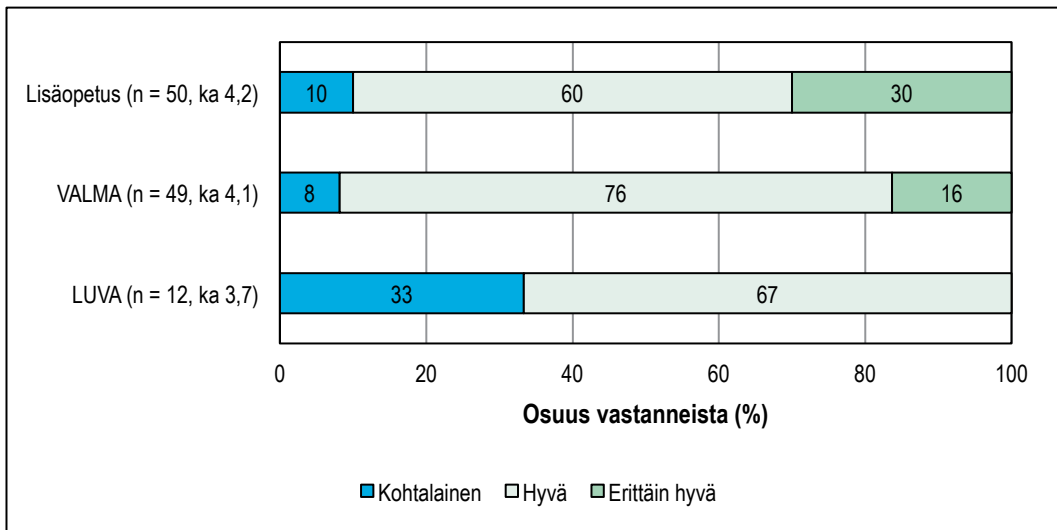

KUVIO 102. Opiskelijoiden näkemykset palautteen antamisesta ja vaikutusmahdollisuuksista oppilaitoksen toimintojen kehittämiseen (asteikko: 1 = Täysin eri mieltä, 2 = Melko eri mieltä, 3 = Ei samaa eikä eri mieltä, 4 = Melko samaa mieltä, 5 = Täysin samaa mieltä)

7.5 Opetussuunnitelman ja koulutuksen perusteet

Valmentavien ja valmistavien koulutusten järjestäjiltä tiedusteltiin opetussuunnitelman tai koulutuksen perusteissa¹¹ määriteltyjen tavoitteiden ja sisältöjen toimivuutta jatko-opintoihin ja uravalintoihin ohjauksen kannalta (kuvio 103). Lisäopetuksen ja VALMA-koulutuksen järjestäjästä noin 90 % piti perusteita hyvin tai erittäin hyvin toimivina ja loput kohtalaisen toimivina. LUVA-koulutuksen osalta kaksi kolmasosaa arvioi perusteet hyvin toimiviksi ja loput kohtalaisen toimiviksi.

Kyselyn avovastauksessa LUVA-koulutusta järjestävät toivat esille, että perusteet sisältöineen ja tavoitteineen palvelevat sinänsä hyvin kielitaidon ja lukiovalmiuksien kehittämistä. LUVA-ryhmissä on kuitenkin usein opiskelijoita, jotka muuttavat mieltään koulutuksen aikana ja haluavatkin jatkaa opintojaan ammatillisessa koulutuksessa. Tästä syystä ehdotettiin, että LUVA-koulutukseen voisi sisältyä enemmän yleistä tietoa ammateista ja mahdollisesti työelämään tutustumisjakso. Myös yhteistyötä ammatillisen koulutuksen kanssa tulisi tiivistää koulutuksen toteutuksessa. Kehittämisajatuksina tuotiin myös esille, että perusteiden sisällöt voisivat olla enemmän perusopetuksen oppimäärää kertaavia, ja yleissivistäviä oppiaineita, kuten matematiikkaa ja kieliä voisi olla enemmän.

KUVIO 103. Opetussuunnitelman ja koulutuksen perusteissa määriteltyjen tavoitteiden ja sisältöjen toimivuus opiskelijoiden jatko-opintoihin ja uravalintoihin liittyvien valmiuksien kehittymisen ja niiden tukemisen kannalta (asteikko: 1 = Erittäin huono, 2 = Huono, 3 = Kohtalainen, 4 = Hyvä, 5 = Erittäin hyvä)

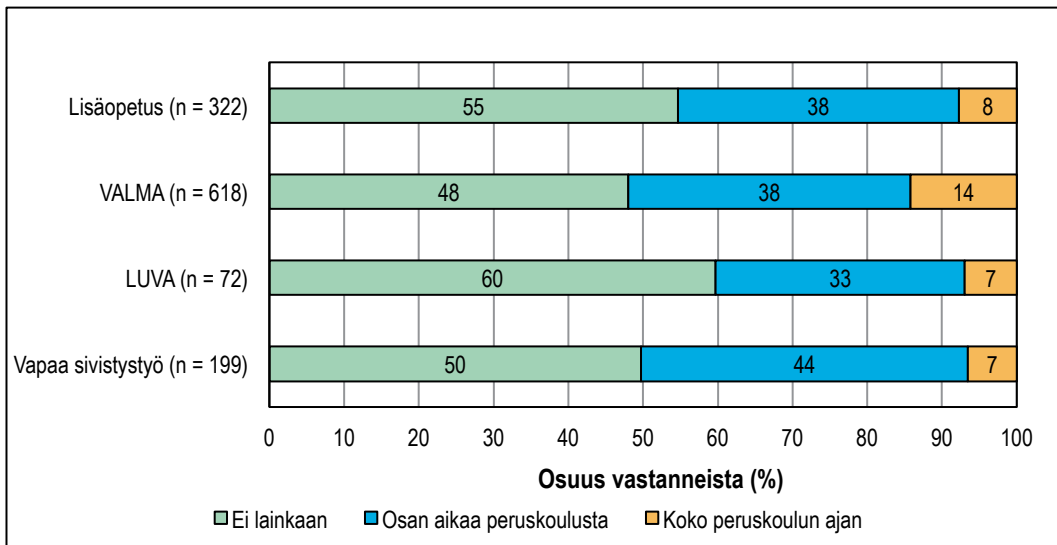
¹¹ Lisäopetuksen opetussuunnitelman perusteet, VALMA-koulutuksen perusteet, Lukiokoulutukseen valmistavan koulutuksen (LUVA) opetussuunnitelman perusteet

Vapaan sivistystyön opintolinjoilla ei ole valtakunnallisia perusteita, mutta järjestäjiltä tiedusteltiin, ovatko ne laatineet opetussuunnitelman järjestämilleen opintolinjoille. Vastausten mukaan kaikki 26 järjestäjää olivat laatineet opetussuunnitelman linjoilleen.

7.6 Opiskelijoiden kokemusten syventävää tarkastelua

Peruskoulussa koetun kiusaamisen ja oppimisvaikeuksien yhteys nykyisiin opintoihin ja tulevaisuuden suunnitelmiin

Opiskelijakyselyssä kiusaamisella tarkoitettiin toistuvaa loukkaamista, vahingoittamista ja/tai syrjimistä. Eniten peruskoulussa kiusaamista kokeneita oli tällä hetkellä VALMA-koulutuksessa ja kansanopiston pitkillä linjoilla opiskelevissa, joista yli puolet oli kokenut kiusaamista ainakin osan aikaa peruskoulusta (kuvio 104).

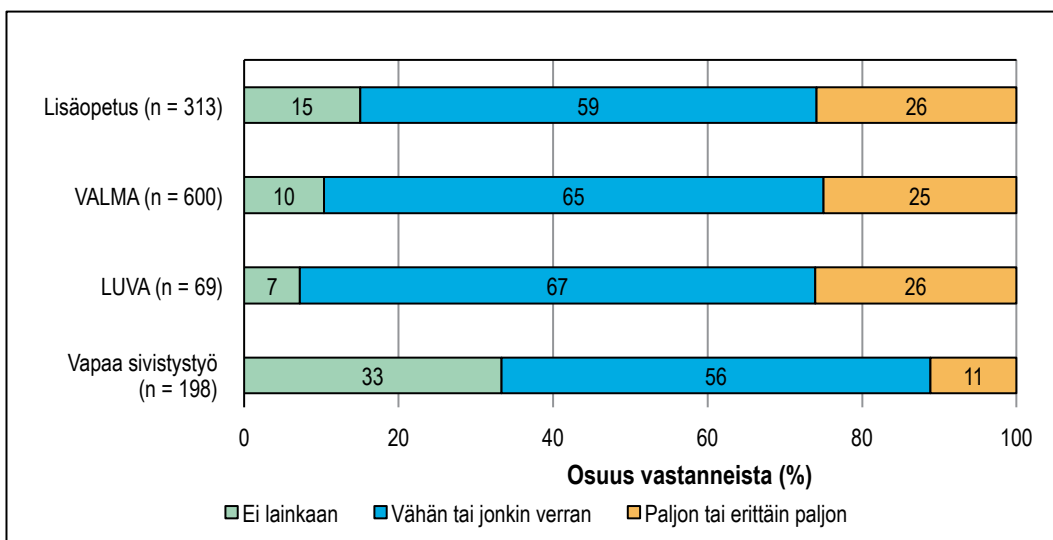
KUVIO 104. Missä määrin opiskelijat olivat kokeneet kiusaamista peruskoulussa

Summamuuttujatasolla tarkasteltuna lisäopetuksessa opiskelevista ne, jotka olivat joutuneet kiusatuksi koko peruskoulun ajan, arvioivat ohjauksen saatavuuden ja saavutettavuuden (3,6) sekä vaikutusmahdollisuutensa opinnoissaan (ka 3,4) heikommaksi kuin ne lisäopetuksen opiskelijat, joita ei ollut kiusattu (saatavuus ja saavutettavuus ka 4,0; vaikutusmahdollisuudet ka 4,1). Muilla ryhmillä ero ei ollut näin selkeä. LUVA-koulutuksessa opiskelevien vastauksia ei otettu mukaan vertailuun vastausten vähäisen määrän vuoksi.

Vapaa sivistystyön linjoilla opiskelevat, peruskoulussa toistuvan kiusaamisen kohteeksi joutuneet kokivat urasuunnitteluun liittyvät tietonsa heikommiksi (ka 3,6) kuin ne, joita ei ollut kiusattu (ka 4,1). Kiusaamisen kohteeksi joutuneet myös kokivat useammin, että opinnot eivät ole vastanneet heidän ennakkokäsityksiään (ka 3,6) ja että opinnot eivät ole käynnistyneet yhtä hyvin (ka 4,0) verrattuna niihin, joita ei ollut kiusattu (ennakkokäsitykset ka 4,4; opintojen käynnistyminen ka 4,5).

Kaikissa nivelvaiheen koulutuksissa koko peruskoulun ajan kiusatuksi joutuneet kokivat ryhmään kuulumisen tunteen nykyisissä opinnoissaan selvästi heikommaksi kuin ne, joita ei ollut kiusattu.

Oppimiseen liittyviä vaikeuksia peruskoulussa paljon tai erittäin paljon kokeneita oli jopa neljännes lisäopetuksessa, LUVA-koulutuksessa tai VALMA-koulutuksessa opiskelevista (kuvio 105).

KUVIO 105. Missä määrin opiskelijoilla oli kokemuksensa mukaan ollut oppimiseen liittyviä vaikeuksia peruskoulussa

Oppimiseen liittyviä vaikeuksia paljon tai erittäin paljon peruskoulussa kokeneet lisäopetuksessa opiskelevat arvioivat ainoastaan urasuunnitteluun liittyvät taitonsa heikommiksi (3,4) kuin ne lisäopetuksessa opiskelevat, joilla ei oppimisvaikeuksia ollut (3,8). VALMA-koulutuksessa opiskelevat, peruskoulussa oppimisvaikeuksia kokeneet opiskelijat arvioivat valinnan mahdollisuutensa nykyisissä opinnoissa huonommiksi (3,3) kuin ne, joilla ei ollut oppimisvaikeuksia (3,8).

Kansanopistojen opintolinjoilla opiskelevilla oli eniten eroja niiden välillä, joilla oli ollut peruskoulussa kokemuksia oppimisvaikeuksista verrattuna niihin, joilla ei näitä kokemuksia ollut. Oppimisvaikeuksia kokeneet arvioivat heikommaksi opintojensa käynnistymisen (4,0 vs. 4,5), vaikutusmahdollisuutensa opinnoissa (3,8 vs. 4,4), urasuunnittelutaitoihin liittyvät tiedot (3,6 vs. 4,2) sekä mahdollisuuden antaa palautetta ohjauksesta (3,8 vs. 4,3).

7.7 Opiskelijoiden ja järjestäjien näkemykset jatko-opintojen ja uravalintojen suunnitteluun liittyvän ohjauksen kehittämiskohteista

Lisäopetuksessa, VALMA-koulutuksessa, LUVA-koulutuksessa ja kansanopistojen pitkillä linjoilla opiskelevilta kysyttiin avoimella kysymyksellä, miten ohjausta voitaisiin kehittää, jotta se tukisi entistä paremmin opiskelijoiden jatko-opintojen ja uravalintojen suunnittelua. Analysoitavia tekstimuotoisia vastauksia saatiin 169 opiskelijalta. Joissakin vastauksissa oli lueteltu useampi asia. Kaikkiaan mainintoja oli 173. Nämä luokiteltiin seuraavasti (taulukko 17).

TAULUKKO 17. Nivelvaiheen koulutuksissa opiskelevien näkemykset ohjauksen kehittämistarpeista

	f	%
Enemmän ja yksilöllisempää ohjausta	70	40
Tiedonsaanti jatko-opinnoista tai työelämästä	38	22
Opintoihin motivointi ja kannustus	9	5
Muu	56	32
Yhteensä	173	100

Nivelvaiheen koulutuksissa opiskelevat mainitsivat useimmin kehittämistarpeeksi, että **ohjausta voisi olla enemmän ja se voisi olla vieläkin yksilöllisempää**. Tämän kehittämistarpeen esittäneet toivoivat enemmän apua ja tukea sekä kahden kesken tapahtuvaa ohjausta, jossa kysyttäisiin ja kuunneltaisiin opiskelijan mielipiteitä. **Tiedonsaannin jatko-opinnoista tai työelämästä** maininneet kaipasivat enemmän eri alojen esittelyä ja pohtimista, monipuolisempaa jatkovaihtoehtojen tarkastelua ja tietoa siitä, mitä eri vaihtoehdot vaativat. **Opintoihin motivointi ja kannustus** kehittämistarpeena liittyi mm. arvosanojen parantamiseen, yleiseen opiskeluun motivointiin sekä siihen, että opiskelijoita kannustettaisiin uskomaan itseensä. Muut esille tuodut asiat liittyivät mm. opintojen sisältöihin ja elämäntilanteeseen.

Enemmän aikaa jutella kasvotusten opettajien kanssa.

Opintokeskusteluita voitaisiin pitää, täällä ei ole ollut ainakaan minulla ollenkaan opinto-ohjausta, joten olen eksyksissä mitä teen jatko-opintojen kanssa.

Liian vähän auttavia käsiä autettavien määrään nähden, tai ainakin itse kokenut asian näin. Liikaksi jätetään kaikki oppilaan oman aktiivisuuden ja jaksamisen varaan.

Kannustusta siihen että pystymme ja voimme.

Vastaavasti lisäopetuksen, VALMA-koulutuksen, LUVA-koulutuksen sekä vapaan sivistystyön järjestäjiltä kysyttiin kehittämistarpeita järjestämässään koulutuksessa opiskelijoiden jatko-opintoihin ja uravalintoihin liittyvän ohjauksen kannalta. Kysymykseen vastasi 98 nivelvaiheen koulutuksen järjestäjää ja kaikkiaan mainintoja oli 144, jotka luokiteltiin seuraavasti (taulukko 18).

TAULUKKO 18. Nivelvaiheen koulutuksia järjestävien näkemykset ohjauksen kehittämistarpeista

	f	%
Järjestelmä ja sen toimivuus	52	36
Ohjaukseen liittyvät asiat	49	34
Yhteistyö	21	15
Resurssit	18	13
Muu	4	3
Yhteensä	144	100

Eniten mainintoja tuli **nivelvaihekoulutuksen järjestämiseen ja sen toimivuuteen** liittyen. Erityisesti VALMA- ja LUVA-koulutusten järjestäjien maininnoista suuri osa liittyi tähän. Vastauksissa toivottiin järjestelmän joustavuutta erilaisten opiskelijoiden tarpeisiin. Joustavuutta tarvitaan lisää siirtymissä koulutuksesta toiseen esimerkiksi VALMA- ja LUVA-koulutusten välillä sekä siirryttäessä toisen asteen koulutuksiin. Erityistä tukea tarvitseville toivottiin erityyppisiä lisäopetuksen luokkia ja aikuisille maahanmuuttajille erilaista VALMA-koulutusta.

Hakemiseen liittyvissä asioissa epäkohdiksi nostettiin LUVA-koulutuksessa valintaprosessin venyminen liian myöhään syksylle, jolloin ryhmän varmistuminen vaikeutuu. VALMA-koulutuksessa puolestaan kritisoitiin jatkuvan haun tuottamia ongelmia esimerkiksi työssäoppimisjaksojen sijoittelussa ja ryhmien rakentamisessa. Kaikissa nivelvaiheen koulutuksissa tuotiin lisäksi esille toive toimivammasta seurantajärjestelmästä, jolloin opiskelijan siirtymistä seuraavalle asteelle voitaisiin seurata sujuvammin.

Ohjaukseen liittyvissä maininnoissa tuotiin esiin opiskelijoiden lisääntyneet ongelmat ja niiden huomioiminen ohjauksessa. Opiskelijoiden motivointi ja opintoihin sitouttaminen nostettiin myös kehityskohteiksi. Ohjaajien ja opettajien tietotaidon lisääminen sekä jatko-opintoihin ja uravalintoihin liittyen että erilaisten ohjausmenetelmien kehittämiseen tuotiin myös esille.

Yhteistyöhön liittyen toivottiin enemmän yhteistyötä muiden koulutuksen järjestäjien, huoltajien, työelämän sekä etsivän nuorisotyön kanssa. VALMA-koulutuksessa nostettiin esiin myös yhteistyö työvoimaviranomaisten kanssa, erityisesti opiskelijan etuuspäätöksiin liittyen.

Resursseihin liittyvissä maininnoissa nostettiin pääasiassa esiin henkilöstön määrän riittämättömyys suhteessa opiskelijamäärään. Tämän todettiin vaikeuttavan esimerkiksi opiskelijan yksilöllisten tarpeiden huomioimista sekä yhteistyön tekemistä. Vastauksissa tuotiin esiin myös se, ettei resursseissa ole huomioitu riittävästi erityistukea tukea tarvitsevien opiskelijoiden määrää.

7.8. Yhteenveto

Lisäopetus

- Suurin osa järjestäjistä on laatinut ohjaussuunnitelman, joka kattaa lisäopetuksen ohjauksen. Vajaa neljännes näki suunnitelmansa toimivuudessa kuitenkin kehitettävää.
- Lisäopetukseen hakemisen menettelyissä nähtiin kehittämisen tarvetta. Myös opiskelijavalinnoista tiedottamista on syytä parantaa. Opiskelijoita koskeva tiedonsiirto toimii perusopetuksen kanssa paremmin kuin muissa nivelvaiheen koulutuksissa.
- Opiskelijoiden mahdollisuus saada tarvitsemaansa ohjausta toteutuu hyvin sekä järjestäjien että opiskelijoiden mielestä. Mahdollisuus saada neuvontaa ja ohjausta digitaalisten palveluiden kautta toteutuu kuitenkin heikommin.
- Opiskelijoiden tarpeita huomioidaan järjestäjien ja opiskelijoiden mukaan hyvin. Henkilökohtainen opintosuunnitelma on opiskelijoiden mukaan laadittu reilulle puolelle opiskelijoista. Opiskelijoilla on hyvät mahdollisuudet tutustua koulutusvaihtoehtoihin ja työelämään sekä korottaa perusopetuksen arvosanoja.
- Opinnot olivat lähteneet useimmilla opiskelijoilla käyntiin hyvin. Vajaalla puolella oli kuitenkin ollut opiskelussa ongelmia, ja heistä kolmannes ei ollut saanut niihin apua.
- Järjestäjien mukaan ohjaus tukee opiskelijoiden urasuunnittelutaitoja keskimäärin hyvin. Myös opiskelijoista suurimman osan mielestä heidän urasuunnittelutaitonsa ovat melko hyvällä tasolla.
- Opiskelijoilta hankitaan palautetta opintojen sujumisesta ja ohjauksesta melko aktiivisesti, mutta ohjauksen arviointi ei toteudu yhtä hyvin. Opiskelijat kokivat vaikutusmahdollisuutensa kohtalaisiksi.

VALMA-koulutus

- Suurin osa järjestäjistä on laatinut ohjaussuunnitelman, joka kattaa VALMA-koulutuksen, mutta suunnitelma kuitenkin puuttuu yli neljännekseltä järjestäjistä. Suunnitelmiaan piti toimivina vain reilu puolet järjestäjistä ja 38 % arvioi toimivuuden huonoksi tai kohtalaiseksi.
- VALMA-koulutukseen hakemisen menettelyissä nähtiin kehittämisen tarvetta. Kuitenkin järjestäjän sisäiset vastuut koulutukseen hakuun liittyen arvioitiin toimiviksi. Opiskelijoita koskeva tiedonsiirto toimii muita nivelvaiheen koulutuksia paremmin toisen asteen koulutuksen kanssa.
- Opiskelijoiden mahdollisuus saada tarvitsemaansa ohjausta toteutuu hyvin sekä järjestäjien että opiskelijoiden mielestä. Mahdollisuus saada neuvontaa ja ohjausta digitaalisten palveluiden kautta toteutuu kuitenkin heikommin.
- Opiskelijoiden tarpeita huomioidaan järjestäjien ja opiskelijoiden mukaan hyvin, ja henkilökohtainen osaamisen kehittämissuunnitelma on laadittu lähes kaikille opiskelijoille. Mahdollisuus tutustua koulutusvaihtoehtoihin ja työelämään toimii järjestäjien mukaan hyvin. Sen sijaan mahdollisuus korottaa perusopetuksen arvosanoja toteutuu heikosti.

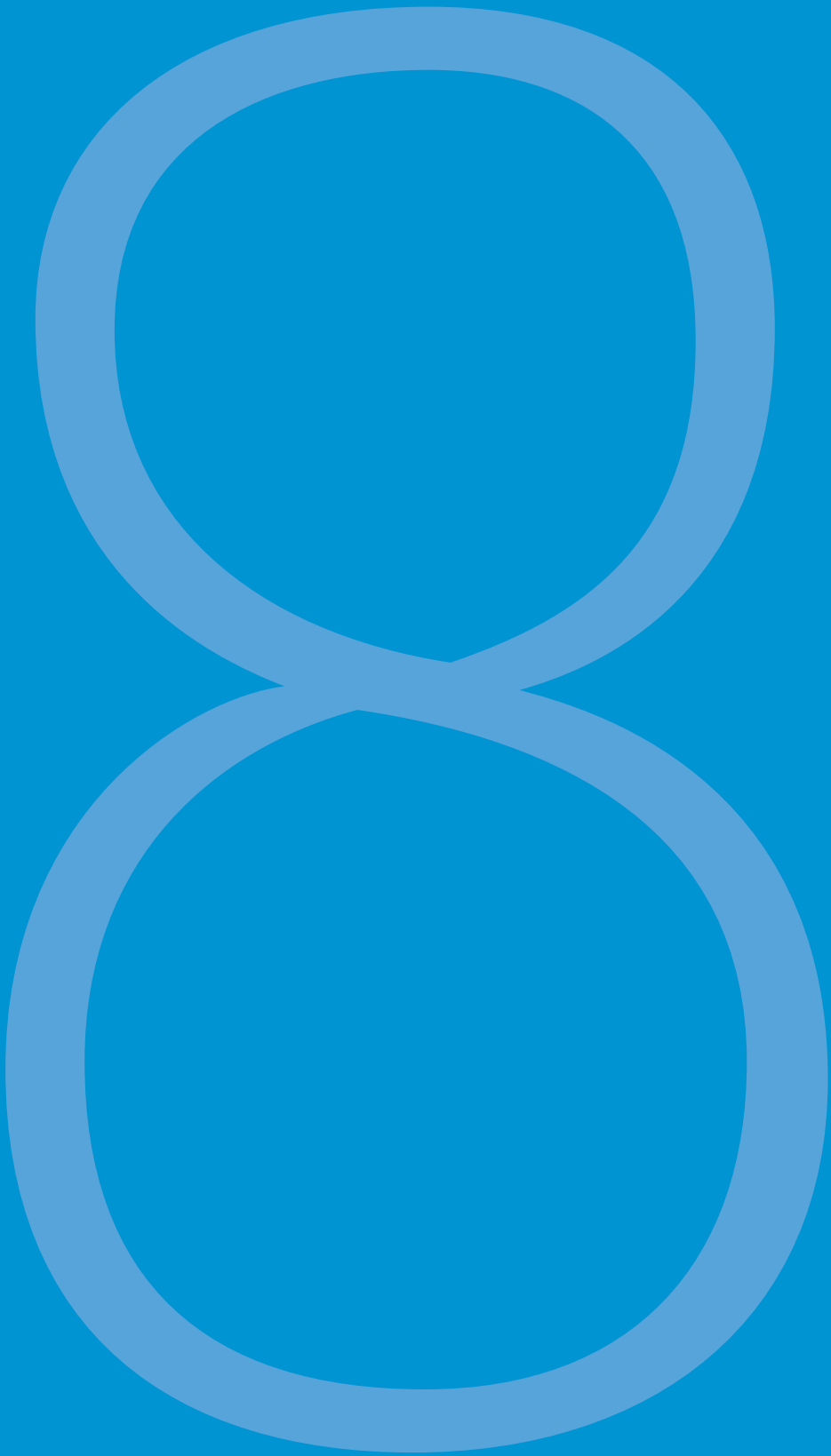
- Opinnot olivat lähteneet useimmilla opiskelijoilla käyntiin hyvin. Vajaalla puolella oli ollut opiskelussa ongelmia, mutta heistä suurin osa oli saanut niihin apua.
- Järjestäjien mukaan ohjaus tukee opiskelijoiden urasuunnittelutaitoja keskimäärin hyvin. Myös suurimman osan opiskelijoista mielestä heidän urasuunnittelutaitonsa olivat melko hyvällä tasolla.
- Opiskelijoilta hankitaan palautetta opintojen sujumisesta ja ohjauksesta melko aktiivisesti, mutta ohjauksen arviointi ei toteudu yhtä hyvin. Opiskelijat kokivat vaikutusmahdollisuutensa kohtalaisiksi.

LUVA-koulutus

- LUVA-koulutuksen järjestäjistä suurin osa on tehnyt oman ohjaussuunnitelman, ja näistä kaikki järjestäjät arvioivat sen toimivan hyvin. Järjestäjän ohjaussuunnitelman merkitys näyttäytyykin LUVA-koulutuksessa tärkeänä.
- LUVA-koulutukseen hakemisen menettelyt toimivat järjestäjien mukaan vain kohtalaisesti. Kuitenkin järjestäjän sisäiset vastuut koulutukseen hakuun liittyen arvioitiin toimiviksi. Opiskelijoita koskevassa tiedonsiirrossa on kehitettävää: se toimii vain kohtalaisesti perusopetuksen kanssa ja toisen asteen koulutuksen kanssa.
- Opiskelijoiden mahdollisuus saada tarvitsemaansa ohjausta toteutuu hyvin sekä järjestäjien että opiskelijoiden mielestä. Mahdollisuus saada neuvontaa ja ohjausta digitaalisten palveluiden kautta toteutuu kuitenkin heikommin.
- Opiskelijoiden tarpeita huomioidaan järjestäjien mukaan hyvin, mutta opiskelijat arvioivat tämän hieman heikommaksi. Henkilökohtainen opintosuunnitelma on laadittu suurimmalle osalle opiskelijoista. Mahdollisuus tutustua koulutusvaihtoehtoihin ja työelämään toimii järjestäjien mukaan melko hyvin.
- Opinnot olivat lähteneet useimmilla opiskelijoilla käyntiin hyvin. Ongelmia opiskelussa oli ollut kolmanneksella opiskelijoista, mutta heistä suurin osa oli saanut niihin apua.
- Järjestäjien mukaan ohjaus tukee opiskelijoiden urasuunnittelutaitoja keskimäärin hyvin. Myös suurimman osan opiskelijoista mielestä heidän urasuunnittelutaitonsa olivat hyvällä tasolla. Järjestäjät arvioivat kuitenkin muita kohtia heikommaksi sen, tuetaanko ohjauksella opiskelijan taitoja hankkia tietoa jatko-opinnoista ja työelämästä. Myös opiskelijat arvioivat muissa nivelvaiheen koulutuksissa opiskelevia heikommaksi sen, ovatko he saaneet tietoa työelämästä.
- Opiskelijoilta hankitaan palautetta opintojen sujumisesta ja ohjauksesta, ja ohjausta arvioidaan melko hyvin. Ohjauksen kehittäminen toteutuu järjestäjien mukaan hyvin. Opiskelijat kokivat vaikutusmahdollisuutensa kohtalaisiksi.

Vapaa sivistystyö

- Kaikki järjestäjät ovat laatineet linjoilleen opetussuunnitelman ja suurin osa myös ohjausta koskevan suunnitelman.
- Koulutukseen hakemiseen liittyvät asiat toimivat järjestäjien mukaan hyvin. Opiskelijoita koskevassa tiedonsiirrossa on kuitenkin kehitettävää: se toimii keskimäärin melko huonosti perusopetuksen kanssa ja kohtalaisesti toisen asteen koulutuksen kanssa.
- Opiskelijoiden mahdollisuus saada tarvitsemaansa ohjausta toteutuu hyvin järjestäjien mielestä ja erityisesti opiskelijat arvioivat tämän hyväksi. Mahdollisuus saada neuvontaa ja ohjausta digitaalisten palveluiden kautta toteutuu kuitenkin heikommin.
- Opiskelijoiden tarpeita huomioidaan järjestäjien ja opiskelijoiden mukaan hyvin. Kuitenkaan henkilökohtaista opintosuunnitelmaa ei ole opiskelijoiden mukaan tehty kuin kolmannekselle heistä. Mahdollisuus tutustua koulutusvaihtoehtoihin ja työelämään toimii järjestäjien mukaan melko hyvin.
- Opinnot olivat vastanneet opiskelijoiden ennakkokäsityksiä ja lähteneet käyntiin hyvin. Erityisesti ryhmäytymisen kokemukset olivat hyvin myönteisiä. Opiskelijoille oli tarjolla riittävästi kiinnostavia opintoja, mutta mahdollisuudessa valita opintoja muista oppilaitoksista oli kehitettävää. Vain vajaalla viidenneksellä oli ollut ongelmia opiskelussa, ja suurin osa heistä oli saanut niihin apua.
- Järjestäjien mukaan ohjaus tukee opiskelijoiden urasuunnittelutaitoja keskimäärin melko hyvin. Myös suurimman osan opiskelijoista mielestä heidän urasuunnittelutaitonsa olivat hyvällä tasolla.
- Opiskelijoilta hankitaan palautetta opintojen sujumisesta ja ohjauksesta aktiivisesti, mutta ohjauksen arviointi ja kehittäminen arvioitiin hieman matalammalle. Opiskelijat kokivat vaikutusmahdollisuutensa hyväksi.

Nivelvaihe- yhteistyö ja alueelliset tekijät

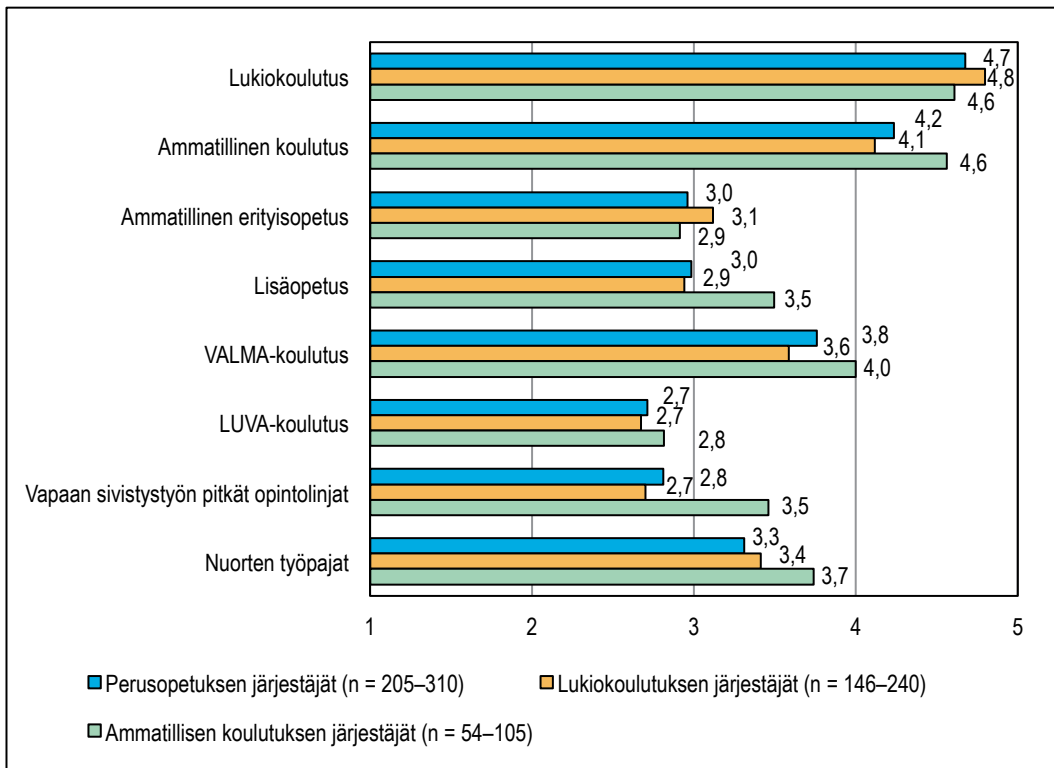
8

Perusopetuksen, lukiokoulutuksen ja ammatillisen koulutuksen järjestäjille suunnatulla kyselyllä selvitettiin perusopetuksen jälkeisen jatko-opintotarjonnan riittävyyttä alueilla sekä eri tahojen kanssa tehtävän nivelvaiheyhteistyön toimivuutta.

8.1 Jatko-opintotarjonnan riittävyys perusopetuksen ja toisen asteen nivelvaiheessa

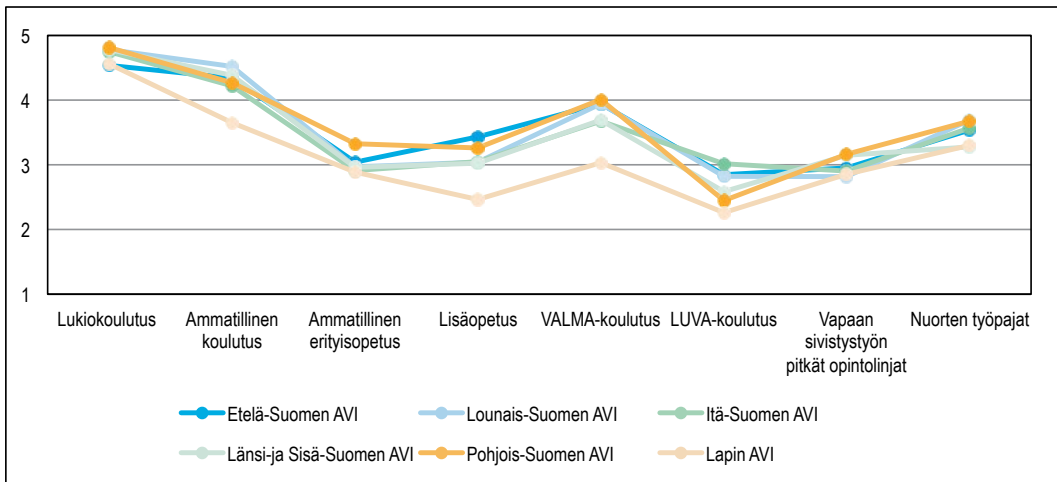
Opetuksen ja koulutuksen järjestäjiltä kysyttiin, miten riittävänä (tarpeeksi oppilaitoksia ja aloituspaikkoja) ne pitävät jatko-opintotarjontaa perusopetuksen päättäneille järjestäjän toiminta-alueella. Järjestäjät ottivat kantaa asiaan viisiportaisella asteikolla, ja lisäksi vastausvaihtoehtoina olivat myös *”ei osaa sanoa”* ja *”ei ole tarvetta”*.

Lukiokoulutuksen ja ammatillisen koulutuksen riittävyyttä pidettiin yleisesti ottaen hyvänä (kuvio 106). Sen sijaan LUVA-koulutuksen, ammatillisen erityisopetuksen, vapaan sivistystyön tarjonnan ja lisäopetuksen riittävyyttä pidettiin korkeintaan kohtalaisena ja monin paikoin huonona. VALMA-koulutuksen ja nuorten työpajojen riittävyys arvioitiin sen sijaan hieman paremmaksi.

KUVIO 106. Jatko-opintotarjonnan riittävyys järjestäjien mukaan järjestäjän toiminta-alueella. Keskiarvot (asteikko: Riittävyys 1 = Erittäin huono, 2 = Huono, 3 = Kohtalainen, 4 = Hyvä, 5 = Erittäin hyvä)

AVI-alueittain tarkasteltuna jatko-opintotarjonnan riittävyys on kokonaisuudessaan parhain Etelä-Suomen, Lounais-Suomen ja Pohjois-Suomen AVI-alueilla (kuvio 107). Heikoimmaksi riittävyys koetaan Lapin AVI-alueella, jossa erityisesti VALMA-koulutuksen, lisäopetuksen ja ammatillisen koulutuksen riittävyys arvioitiin muita alueita heikommaksi.

KUVIO 107. Jatko-opintotarjonnan riittävyys AVI-alueittain järjestäjien mukaan. Perusopetuksen, lukiokoulutuksen ja ammatillisen koulutuksen järjestäjien vastaajaryhmien¹² yhteenlasketut keskiarvot AVI-alueittain (asteikko: Riittävyys 1 = Erittäin huono, 2 = Huono, 3 = Kohtalainen, 4 = Hyvä, 5 = Erittäin hyvä)

Ruotsinkieliset opetuksen ja koulutuksen järjestäjät arvioivat lukiokoulutuksen, ammatillisen koulutuksen, lisäopetuksen, vapaan sivistystyön ja nuorten työpajojen tarjonnan paremmaksi kuin suomenkieliset ja kaksikieliset järjestäjät (kuviot 108). Sen sijaan suomenkieliset ja kaksikieliset järjestäjät pitivät VALMA-koulutuksen tarjontaa parempana.

¹² Järjestävävastausten lukumäärä AVI-alueilla:

Etelä-Suomen AVI: perusop. järj. n = 54–86, lukiokoul. järj. n = 32–61, amm.koul. järj. n = 14–40

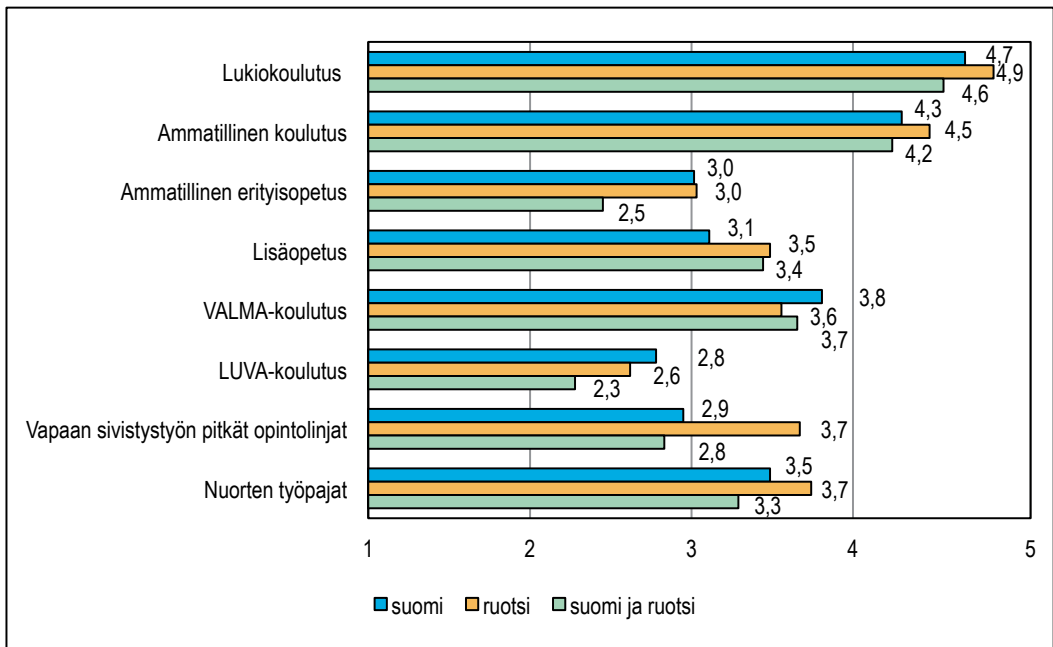
Lounais-Suomen AVI: perusop. järj. n = 36–45, lukiokoul. järj. n = 14–31, amm.koul. järj. n = 7–12

Itä-Suomen AVI: perusop. järj. n = 22–45, lukiokoul. järj. n = 21–34, amm.koul. järj. n = 10–14

Länsi- ja Sisä-Suomen AVI: perusop. järj. n = 49–73, lukiokoul. järj. n = 44–66, amm.koul. järj. n = 14–24

Pohjois-Suomen AVI: perusop. järj. n = 29–42, lukiokoul. järj. n = 14–30, amm.koul. järj. n = 6–10

Lapin AVI: perusop. järj. n = 9–20, lukiokoul. järj. n = 10–18, amm.koul. järj. n = 2–5

KUVIO 108. Jatko-opintotarjonnan riittävyys järjestäjien opetuskielen mukaan. Perusopetuksen, lukiokoulutuksen ja ammatillisen koulutuksen järjestäjien vastaajaryhmien¹³ vastausten yhteenlasketut keskiarvot (asteikko: Riittävyys 1 = Erittäin huono, 2 = Huono, 3 = Kohtalainen, 4 = Hyvä, 5 = Erittäin hyvä)

8.2 Koulutusasteiden välinen yhteistyö

Järjestäjien kyselyssä selvitettiin, miten toimivaa yhteistyö on perusopetuksen ja toisen asteen järjestäjien välillä. Väittämät koskivat

- jatko-opintojen tavoitteisiin ja sisältöihin liittyvää tiedonvaihtoa (työpajoja koskevassa kohdassa työpajan tavoitteita ja sisältöjä koskevaa tiedonvaihtoa)
- opintoihin haku- ja hakeutumisvaiheen toimintoja (työpajoja koskevassa kohdassa työpajalle haku- ja hakeutumisvaiheen toimintoja)
- nivelvaiheen tiedonsiirtoa sekä
- nivelvaiheeseen liittyvän ohjauksen kehittämistä yhteistyössä.

¹³ Järjestäjävastausten lukumäärä kielen mukaan:

suomenkieliset: perusop.järj. n=186–283, lukiokoul.järj. n=120–193, amm. koul. järj. n=50–96

ruotsinkieliset: perusop.järj. n=7–12, lukiokoul.järj. n=2–9, amm. koul. järj. n=2–6

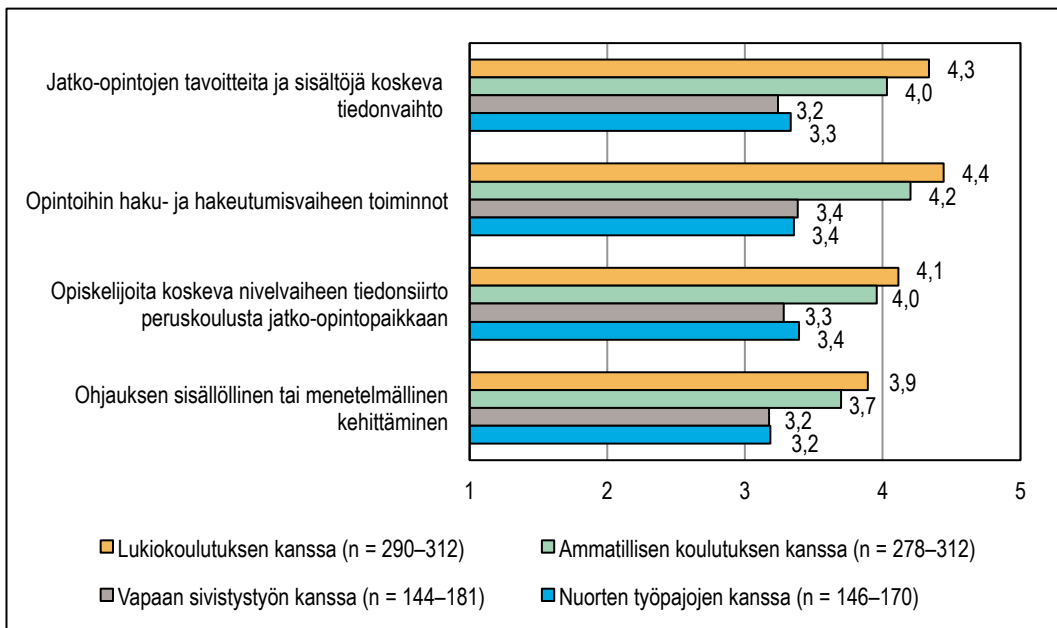
suomen- ja ruotsinkieliset: perusop.järj. n=11–14, lukiokoul.järj. n=7–12, amm. koul. järj. n=2–3

Järjestäjät arvioivat yhteistyön toimivuutta viisiportaisella asteikolla, ja väittämässä oli mukana myös vastausvaihtoehto ”yhteistyötä ei ole”.

Perusopetuksen järjestäjistä lähes kaikki ilmoittivat tekevänsä yhteistyötä lukiokoulutuksen ja ammatillisen koulutuksen kanssa jatko-opintoja koskevaan tiedonvaihtoon, hakuvaiheen toimintoihin ja nivelvaiheen tiedonsiirtoon liittyen. Sen sijaan yhteistyö vapaan sivistystyön ja nuorten työpajojen kanssa ei ollut kovin yleistä: yli 40 prosenttia järjestäjistä ilmoitti, ettei tee yhteistyötä edellä mainittujen tahojen kanssa. Tämä selittyy osaksi sillä, ettei kaikilla paikkakunnilla ole vapaan sivistystyön ja työpajojen toimintaa.

Perusopetuksen järjestäjien vastausten mukaan yhteistyö toisen asteen kanssa toimii parhaiten hakeutumisvaiheen toiminnoissa, jatko-opintojen tavoitteita ja sisältöjä koskevassa tietojen vaihdossa sekä opiskelijoita koskevassa nivelvaiheen tiedonsiirrossa (kuvio 109). Hieman edellisiä heikommin, mutta kuitenkin melko hyvin toimii ohjauksen sisällölliseen ja menetelmälliseen kehittämiseen liittyvä yhteistyö. Perusopetuksen järjestäjistä seitsemän prosenttia ilmoitti, ettei tee lukiokoulutuksen kanssa ohjauksen kehittämiseen liittyvää yhteistyötä. Vastaavasti yhdellätoista prosentilla ei ollut ohjauksen kehittämiseen liittyvää yhteistyötä ammatillisen koulutuksen kanssa.

Ne järjestäjät, jotka tekivät yhteistyötä vapaan sivistystyön ja nuorten työpajojen kanssa, arvioivat yhteistyön toimivan kohtalaisesti.

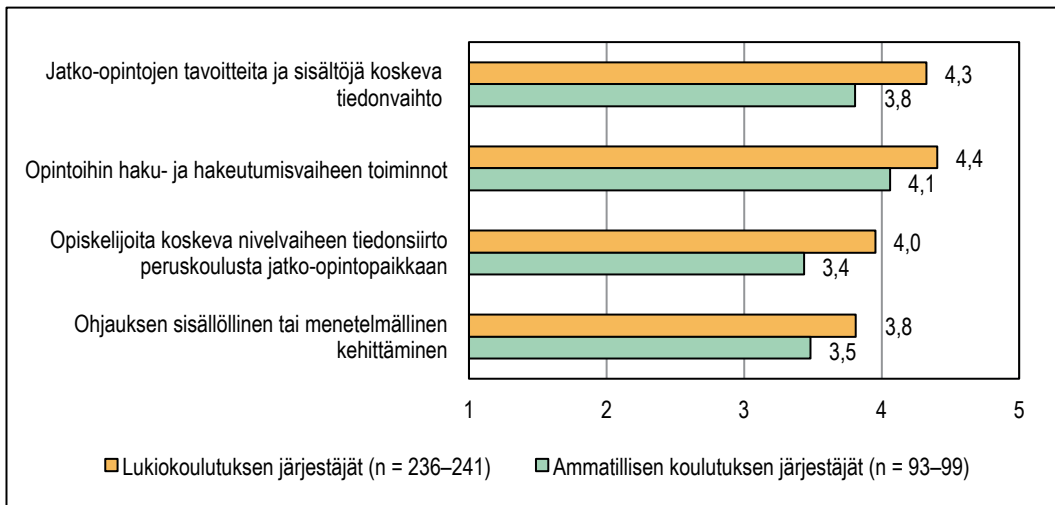

KUVIO 109. Perusopetuksen järjestäjien näkemykset yhteistyön toimivuudesta jatko-opintopaikkojen kanssa. Keskiarvot (asteikko: Toimivuus 1 = Erittäin huono, 2 = Huono, 3 = Kohtalainen, 4 = Hyvä, 5 = Erittäin hyvä)

Lukiokoulutuksen ja ammatillisen koulutuksen järjestäjiltä kysyttiin vastaavasti, miten toimivaa yhteistyö on perusopetuksen järjestäjien ja koulujen kanssa. Lukiokoulutuksen järjestäjistä yksikään ei ilmoittanut, ettei yhteistyötä ole perusopetuksen kanssa jatko-opintojen tavoitteita ja sisältöjä koskevassa tiedonvaihdossa, hakuvaiheen toiminnoissa ja tiedonsiirrossa. Ammatillisen koulutuksen järjestäjistä noin seitsemällä prosentilla ei ole edellä mainittuihin asioihin liittyvää yhteistyötä perusopetuksen kanssa. Noin kaksi prosenttia lukiokoulutuksen ja kymmenen prosenttia ammatillisen koulutuksen järjestäjistä ilmoitti, etteivät ne tee ohjauksen kehittämiseen liittyvää yhteistyötä perusopetuksen kanssa.

Toisen asteen järjestäjien mukaan yhteistyö toimii parhaiten hakuvaiheen toiminnoissa sekä jatko-opintojen tavoitteita ja sisältöjä koskevassa tiedonvaihdossa (kuvio 110). Lukiojärjestäjien mukaan yhteistyö opiskelijoita koskevassa tiedonsiirrossa toimii verrattain hyvin, mutta ammatillisen koulutuksen järjestäjät arvioivat yhteistyön toimivuuden selkeästi heikommaksi. Erittäin hyvin tai hyvin toimivana tiedonsiirtoon liittyvää yhteistyötä piti 52 % ammatillisen koulutuksen järjestäjistä, kohtalaisena 29 % ja huonosti tai erittäin huonosti toimivana 19 % järjestäjistä.

Ohjauksen kehittämiseen liittyvää yhteistyötä piti hyvin tai erittäin hyvin toimivana 69 % lukiokoulutuksen järjestäjistä ja 52 % ammatillisen koulutuksen järjestäjistä. Huonosti tai erittäin huonosti toimivana yhteistyötä piti 3 % lukiokoulutuksen ja 8 % ammatillisen koulutuksen järjestäjistä.

KUVIO 110. Toisen asteen koulutusta järjestävien näkemykset yhteistyön toimivuudesta perusopetuksen kanssa. Keskiarvot (asteikko: Toimivuus 1 = Erittäin huono, 2 = Huono, 3 = Kohtalainen, 4 = Hyvä, 5 = Erittäin hyvä)

Sekä perusopetuksen että toisen asteen järjestäjien vastausten mukaan nivelvaiheyhteistyö toimii kokonaisuudessa hieman paremmin perusopetuksen ja lukiokoulutuksen välillä kuin perusopetuksen ja ammatillisen koulutuksen välillä. Tämä voi selittyä osaksi sillä, että perusopetuksen ja lukiokoulutuksen järjestäjät ovat usein sijainniltaan lähempänä toisiaan, jolloin yhteistyötä on enemmän ja se on helpompi toteuttaa. Osa järjestäjistä järjestää sekä perusopetusta että lukio-koulutusta, jolloin yhteistyö voi muodostua toimivammaksi tätä kautta. Harvinaisempaa on, että sama järjestäjä järjestää perusopetusta ja ammatillista koulutusta.

Alueen sekä järjestäjän koon ja opetuskielen mukaan tehtävää tarkastelua varten muodostettiin summamuuttuja, jossa yhteistyöhön liittyville neljälle väittämälle laskettiin yhteinen keskiarvo. AVI-alueittain tarkasteltuna perusopetuksen järjestäjät arvioivat yhteistyön lukiokoulutuksen kanssa lähes yhtä toimivaksi kaikilla AVI-alueilla. Ammatillisen koulutuksen kanssa tehtävän yhteistyön osalta suurin keskiarvo oli Lounais-Suomen AVI-alueella toimivilla perusopetuksen järjestäjillä (ka 4,3) ja pienin Etelä-Suomen AVI-alueen järjestäjillä (ka 3,8). Yhteistyö vapaan sivistystyön ja nuorten työpajojen kanssa toimi parhaiten Pohjois-Suomen AVI-alueella olevien perusopetuksen järjestäjien mielestä.

Lukiokoulutuksen ja ammatillisen koulutuksen kanssa tehtävän yhteistyön toimivuudessa suurin keskiarvo oli niillä perusopetuksen järjestäjillä, joilla oppilasmäärä vuosiluokilla 7–9 oli 100–250 (lukiokoulutuksen yhteistyö ka 4,4, ammatillisen koulutuksen yhteistyö ka 4,1). Vastaavasti pienin keskiarvo oli yli 600 oppilaan järjestäjillä (lukiokoulutuksen yhteistyö ka 4,0, ammatillisen koulutuksen yhteistyö 3,8). Muiden jatko-opintopaikkojen kanssa tehtävään yhteistyöhön perusopetuksen järjestäjän koolla ei ollut vaikutusta.

Ruotsinkieliset perusopetuksen järjestäjät arvioivat yhteistyön toimivan kaikkien jatko-opintopaikkojen kanssa hieman paremmin kuin suomenkieliset ja kaksikieliset järjestäjät. Suurin ero oli vapaan sivistystyön kanssa tehtävän yhteistyön toimivuudessa ruotsinkielisten järjestäjien (ka 3,6) sekä suomenkielisten (ka 3,2) ja kaksikielisten (ka 3,1) järjestäjien välillä.

Perusopetuksen kanssa tehtävän yhteistyön toimivuudessa suurin keskiarvo oli Lapin AVI-alueen lukiokoulutuksen järjestäjillä (ka 4,5) ja pienin Etelä-Suomen AVI-alueen järjestäjillä (ka 4,0). Lukiokoulutuksen järjestäjän koolla ei ollut vaikutusta perusopetuksen kanssa tehtävän yhteistyön toimivuuteen. Kaksikieliset lukiokoulutuksen järjestäjät arvioivat yhteistyön toimivuuden hieman heikommaksi (ka 3,7) kuin suomenkieliset (ka 4,2) ja ruotsinkieliset (ka 4,1) järjestäjät.

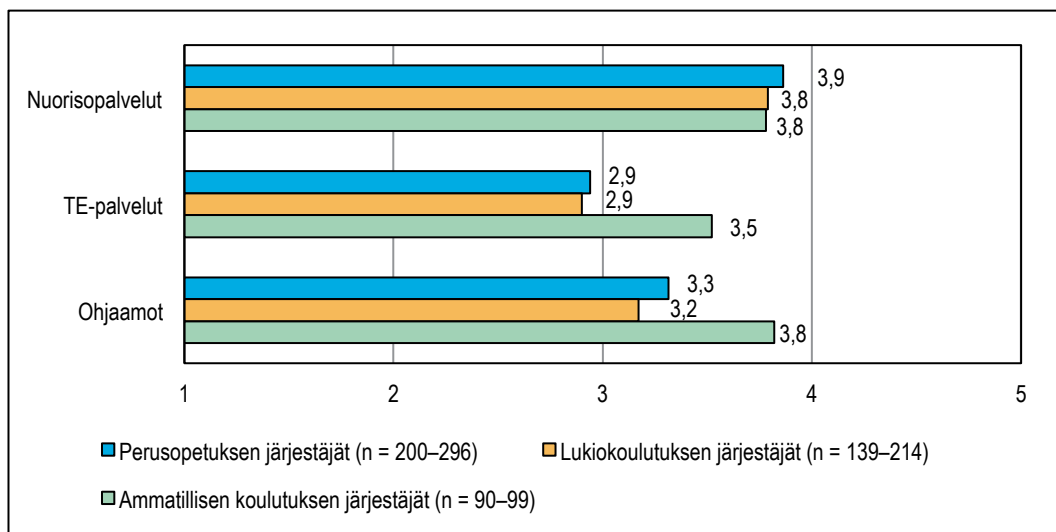
Länsi- ja Sisä-Suomen AVI-alueen ammatillisen koulutuksen järjestäjät arvioivat parhaimmaksi yhteistyön toimivuuden perusopetuksen kanssa (ka 4,0). Vastaavasti heikoimmaksi toimivuuden arvioivat Etelä-Suomen AVI-alueen järjestäjät (ka 3,5). Ammatillisen koulutuksen järjestäjät, joilla opiskelijamäärä oli yli 2 000, arvioivat yhteistyön perusopetuksen kanssa toimivammaksi (ka 4,0) kuin 200–2 000 opiskelijan (ka 3,7) ja alle 200 opiskelijan (ka 3,4) järjestäjät. Suomenkielisten ja ruotsinkielisten ammatillisen koulutuksen järjestäjien välillä ei ollut eroa näkemyksissä yhteistyön toimivuudessa perusopetuksen järjestäjien kanssa.

8.3 Verkostoissa tapahtuva yhteistyö

Järjestäjien kyselyssä kartoitettiin perusopetuksen ja toisen asteen koulutuksen järjestäjien nivelvaiheyhteistyötä nuorisopalvelujen, työ- ja elinkeinopalvelujen sekä ohjaamojen kanssa. Perusopetuksen järjestäjiltä kysyttiin, miten toimivaa on jatko-opintoihin ja uravalintoihin ohjaukseen liittyvä yhteistyö. Toisen asteen järjestäjiltä kysyttiin, miten toimivaa on koulutukseen hakeutumiseen, opiskelijaksi ottamiseen tai opintojen aloitusvaiheeseen liittyvä yhteistyö. Järjestäjät saivat arvioida yhteistyön toimivuutta viisiportaisella asteikolla. Mahdollista oli myös ilmoittaa, että yhteistyötä ei ole kyseisen tahon kanssa.

Yhteistyötä nuorisopalvelujen kanssa ei ilmoituksensa mukaan tee 6 % perusopetuksen järjestäjistä, 11 % lukiokoulutuksen järjestäjistä ja 11 % ammatillisen koulutuksen järjestäjistä. TE-palvelujen kanssa yhteistyötä ei ole 20 %:lla perusopetuksen järjestäjistä, 29 %:lla lukiokoulutuksen järjestäjistä ja 7 %:lla ammatillisen koulutuksen järjestäjistä. Ohjaamojen kanssa yhteistyötä ei tehnyt kyselyn toteutushetkellä 35 % perusopetuksen järjestäjistä, 40 % lukiokoulutuksen järjestäjistä ja 15 % ammatillisen koulutuksen järjestäjistä.

Yhteistyö nuorisopalvelujen kanssa koettiin opetuksen ja koulutuksen järjestäjien keskuudessa lähes yhtä toimivaksi (kuvio 111). Ammatillisen koulutuksen järjestäjät kokivat yhteistyön TE-palvelujen ja ohjaamojen kanssa selkeästi toimivammaksi kuin perusopetuksen ja lukiokoulutuksen järjestäjät.

KUVIO 111. Opetuksen ja koulutuksen järjestäjien näkemykset nivelvaiheyhteistyön toimivuudesta eri tahojen kanssa. Keskiarvot (asteikko: Toimivuus 1 = Erittäin huono, 2 = Huono, 3 = Kohtalainen, 4 = Hyvä, 5 = Erittäin hyvä)

AVI-alueittain tarkasteltuna perusopetuksen järjestäjien vastauksissa ei ollut merkittäviä eroja nuorisopalvelujen ja TE-palvelujen yhteistyön toimivuuden osalta. Sen sijaan ohjaamojen kanssa tehtävä yhteistyö arvioitiin toimivimmaksi Itä-Suomen (ka 3,5) ja Pohjois-Suomen (ka 3,5) AVI-alueilla. Vastaavasti heikoimmaksi yhteistyön toimivuus arvioitiin Lapin (ka 3,0) ja Lounais-Suomen (ka 3,1) AVI-alueilla.

Erikokoisten perusopetuksen järjestäjien välillä ei ollut eroja nuorisopalvelujen kanssa tehtävän yhteistyön toimivuutta koskevissa vastauksissa. TE-palvelujen kanssa tehtävän yhteistyön kokivat toimivammaksi perusopetuksen järjestäjistä ne, joilla oli 7.–9. vuosiluokilla 100–250 oppilasta (ka 3,1) ja heikoiten toimivaksi yli 600 oppilaan järjestäjät (ka 2,7). Sen sijaan yhteistyön ohjaamojen kanssa kokivat parhaiten toimivaksi yli 600 oppilaan järjestäjät (ka 3,5) verrattuna 251–600 oppilaan järjestäjiin (ka 3,1).

Perusopetuksen järjestäjän opetuskielen näkökulmasta erot olivat pieniä. Ainoastaan TE-palvelujen kanssa tehtävän yhteistyön toimivuus arvioitiin kaksikielisten järjestäjien keskuudessa (ka 2,4) heikommaksi kuin suomenkielisten (ka 3,0) ja ruotsinkielisten (ka 3,0) järjestäjien keskuudessa.

Lukiokoulutuksen järjestäjien vastauksissa oli jonkin verran eroja alueen, järjestäjän koon ja kielen suhteen. Itä-Suomen AVI-alueen lukiokoulutuksen järjestäjät arvioivat nuorisopalvelujen kanssa tehtävän yhteistyön toimivammaksi (ka 4,1) verrattuna muihin AVI-alueisiin (ka 3,7–3,9). Sen sijaan TE-palvelujen kanssa tehtävän yhteistyön koettiin toimivan paremmin Lounais-Suomen AVI-alueella (ka 3,4) kuin muilla alueilla (ka 2,8–3,1).

Lukiokoulutuksen järjestäjät, joiden opiskelijamäärä oli alle 100, arvioivat yhteistyön nuorisopalvelujen kanssa hieman toimivammaksi (ka 3,9) kuin yli 300 opiskelijan järjestäjät (ka 3,6). Sen sijaan ohjaamojen kanssa tehtävä yhteistyö koettiin toimivammaksi yli 600 opiskelijan järjestäjien keskuudessa (ka 3,4) verrattuna alle 100 opiskelijan järjestäjiin.

Suomenkieliset lukiokoulutuksen järjestäjät arvioivat yhteistyön nuorisopalvelujen kanssa toimivammaksi (ka 3,8) kuin ruotsinkieliset (ka 3,3) ja kaksikieliset (ka 3,6) järjestäjät. TE-palvelujen ja ohjaamojen yhteistyön toimivuudessa ei ollut eroja kielen mukaan.

Ammatillisen koulutuksen järjestäjien vastauksissa nuorisopalvelujen kanssa tehtävän yhteistyön toimivuudessa suurimmat keskiarvot olivat Lapin AVI-alueella (ka 4,2) ja Länsi- ja Sisä-Suomen AVI-alueella (ka 4,0). Pienimmät keskiarvot olivat puolestaan Etelä-Suomen (ka 3,6) ja Lounais-Suomen AVI-alueilla (3,7).

TE-palvelujen kanssa tehtävä yhteistyö koettiin toimivimmaksi Pohjois-Suomen AVI-alueella (ka 3,9) ja heikoiten toimivaksi Lapin AVI-alueella (ka 2,8). Yhteistyö ohjaamojen kanssa toimi vastausten mukaan parhaiten Itä-Suomen AVI-alueella (ka 4,4) ja heikoiten Lounais-Suomen AVI-alueella (ka 3,4).

Ammatillisen koulutuksen järjestäjien koon mukaan tarkasteltuna yli 2 000 opiskelijan järjestäjät kokivat yhteistyön nuorisopalvelujen kanssa toimivammaksi (ka 4,0) kuin 200–2 000 opiskelijan järjestäjät (ka 3,5) tai alle 200 opiskelijan järjestäjät (ka 3,8). Ohjaamojen kanssa yhteistyö toimii yhtä hyvin järjestäjän koosta riippumatta.

Nuorisopalvelujen kanssa yhteistyö toimii yhtä hyvin suomenkielisillä ja ruotsinkielisillä ammatillisen koulutuksen järjestäjillä. Sen sijaan TE-palveluja koskevassa yhteistyössä suomenkielisten järjestäjien keskiarvo oli hieman korkeampi (ka 3,5) verrattuna ruotsinkielisten järjestäjien keskiarvoon (ka 3,2). Sama koskee ohjaamojen kanssa tehtävän yhteistyön toimivuutta, jossa suomenkielisten järjestäjien vastauskeskiarvo oli 3,9 ja ruotsinkielisten 3,3.

Opetuksen ja koulutuksen järjestäjien näkemyksiä yhteistyön kehittämisestä TE-palvelujen kanssa

Avokysymyksellä kysyttiin, millaisia mahdollisia kehittämistarpeita opetuksen ja koulutuksen järjestäjien mielestä ohjaukseen liittyvässä yhteistyössä on TE-palvelujen kanssa.

Perusopetuksen järjestäjien mielestä *tiedottamista ja tiedonvaihtoa* voitaisiin kehittää. Vastauksissa toivottiin, että TE-palveluista tehtäisiin enemmän ja säännöllisemmin vierailuja ja toiminnan esittelyä kouluille. Toisaalta myös kouluilta voitaisiin vierailla enemmän TE-palveluissa. TE-palveluissa voisi olla esimerkiksi nimetty kouluyhdyshenkilö. Kouluille voisi tulla TE-palveluilta enemmän tietoa alueen työllisyystilanteesta ja työpaikkojen määrien ennakoinnista. Lisäksi tarvittaisiin selkeämpiä kuvauksia siitä, millaisissa asioissa nuoret voivat asioida TE-toimistoissa. Voitaisiin esimerkiksi laatia konkreettinen nuorille suunnattu tietopaketti, josta nuoret saisivat sujuvammin ja kohdennetummin tietoa heille suunnatuista palveluista.

Perusopetuksen järjestäjät nostivat kehittämistarpeena esille myös *ammatinvalinnan ohjaukseen* liittyvän yhteistyön. Koulujen opinto-ohjauksessa voitaisiin tehdä enemmän ja tiiviimpää yhteistyötä ammatinvalintapsykologien ja psykologipalvelujen kanssa.

Vastauksissa tiedostettiin *resursseihin liittyvät haasteet* sekä TE-palveluissa että koulujen puolella. Monet opetuksen järjestäjät toivat esille, että TE-palveluja ei ole paikkakunnalla ja etäisyydet ovat hyvin pitkät. Tämä rajoittaa erityisesti kasvokkaista ja muuta lähiyhteistyötä. Tähän liittyen nostettiin esille sähköisten palvelujen ja muiden etäpalvelujen kehittäminen, koska niillä voidaan parantaa tilannetta silloin, kun lähin TE-toimisto on kaukana.

Ammatillisen koulutuksen järjestäjät korostivat myös *tiedottamista ja tiedonvaihtoa* kehittämis-kohteena. TE-palveluista toivottiin selkeitä ohjeita oppilaitoksiin. Toisaalta korostettiin, että TE-palveluihin tarvitaan enemmän tietoa ammatillisen koulutuksen uudistuksista ja nykyrakenteesta samoin kuin koulutustarjonnasta ja opintojen vaatimuksista. Osa järjestäjistä koki kehittämisen tarvetta olevan myös tiedonsiirrossa TE-toimiston lähettämien opiskelijoiden kohdalla.

Ammatillisen koulutuksen järjestäjät korostivat, että oppilaitoksiin ja niiden henkilöstölle tarvittaisiin enemmän tietoa *opintojen rahoitukseen liittyvistä asioista*, kuten työnhakijaopiskelijan toimeentulosta ja omaehtoisen opiskelun rahoituksen edellytyksistä. Osa järjestäjistä toivoi joustavuuden lisäämistä ja byrokratian vähentämistä opiskelijan tukiasioissa ja niiden käsittelyssä.

Useat **lukiokoulutuksen järjestäjät** toivat esille, että yhteistyö TE-palvelujen kanssa ei niinkään korostu opintojen alkuvaiheessa, vaan on tärkeämmässä roolissa opintojen etenemis- ja loppuvaiheessa. Kehittämistarpeina nostettiin kuitenkin esille *tiedottaminen ja tiedonvaihto*. Lukioihin toivottiin lisää tietoa TE-palveluista, työelämästä ja työllisyystilanteesta. Myös TE-palvelujen vierailuja lukioihin pidettiin tärkeänä, ja niissä voitaisiin esimerkiksi esitellä eri ammattialoja ja kertoa opiskelijoille ja henkilökunnalle TE-palveluista. Myös ammatinvalintapsykologipalvelujen parempi saatavuus nuorille nostettiin esille, mutta sen todettiin koskevan enemmän opintojen etenemis- ja päättövaihetta.

Opetuksen ja koulutuksen järjestäjien näkemyksiä yhteistyön kehittämisestä nuorisopalvelujen kanssa

Avokysymyksellä kysyttiin myös, millaisia mahdollisia kehittämistarpeita opetuksen ja koulutuksen järjestäjien mielestä on nuorisopalvelujen kanssa ohjaukseen liittyvässä yhteistyössä. **Perusopetuksen järjestäjien** vastauksissa useimmin mainittiin *yhteistyön tiivistämisen tarve* yleisesti ottaen. Useat järjestäjistä kokivat yhteistyön toimivan hyvin, mutta totesivat käytännössä olevan aina parantamisen varaa. Joillakin järjestäjillä yhteistyö oli tähän mennessä ollut melko vähäistä, joten sen aktivoiminen koettiin tärkeäksi. Osassa vastauksista todettiin vain, että yhteistyötä pitäisi lisätä.

Yleisenä kehittämistarpeena mainittiin myös *nuorisotyön parempi näkyminen koulun arjessa*. Näissä vastauksissa toivottiin nuorisotyöntekijöiden jalkautumista kouluille, kaikille kouluille nuorisohjaajia tai muutoin nuorisotyön parempaa näkyvyyttä koulupäivien aikana. Tärkeäksi koettiin koulun ja nuorisotyön yhteisen keskustelun lisääminen. Yhtenä kehittämisajatuksena todettiin, että yhteistyötä nuorisotoimen ja opinto-ohjaajien välillä voitaisiin lisätä, ja nuorisotyöntekijät voisivat olla enemmän mukana oppilaiden jatko-opintojen ja uravalintojen ohjauksessa.

Osa perusopetuksen järjestäjistä nosti kehittämistarpeena esille *etsivän nuorisotyön*. Osassa vastauksista mainittiin vain, että etsivää nuorisotyötä tulisi kehittää. Osassa tarkennettiin, että etsivä nuorisotyö pitäisi ottaa jo varhaisemmassa vaiheessa mukaan nivelvaihteyöhön ja jalkauttaa yläkoulussa tukemaan niitä nuoria, joilla on ongelmia ja jotka ovat vaarassa jäädä koulutuksen ulkopuolelle.

Ammatillisen koulutuksen järjestäjien vastauksissa korostui *tiedottamisen ja tiedonvaihdon* kehittäminen. Nuorisotoimen tulisi tiedottaa enemmän palveluistaan. Vastaavasti koulutuksen järjestäjien ja oppilaitosten tulisi tiedottaa enemmän nuorisotoimea koulutustarjonnastaan ja esimerkiksi jatkuvasta hausta.

Yhteistyön kehittäminen suunnitelmallisemmaksi ja kattavammaksi oli myös usein mainittu kehittämiskohde ammatillisen koulutuksen järjestäjillä. Näissä vastauksissa todettiin, että yhteistyötä nuorisopalvelujen kanssa pitäisi kehittää suunnitelmallisemmaksi ja säännöllisemmäksi ja siten, että yhteistyö toteutuu yhtä hyvin järjestäjän eri toimipaikoissa.

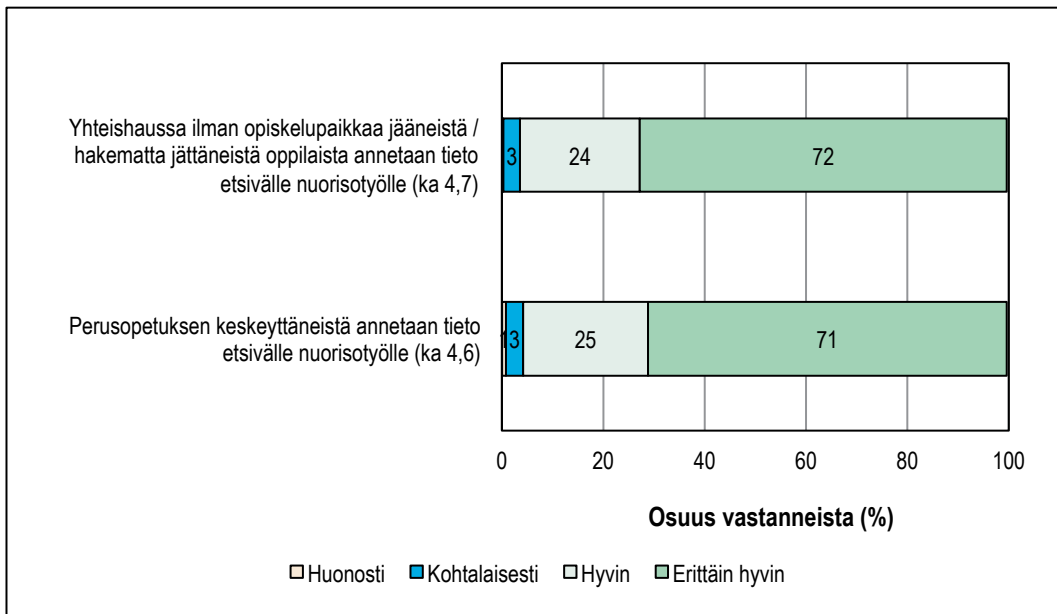
Osa järjestäjistä nosti esille *saattaen vaihtamisen ja ennaltaehkäisevän työn* kehittämiskohteina. Saattaen vaihtamisessa moniammatillinen yhteistyöryhmä perusopetuksesta ja ammatillisesta koulutuksesta suunnittelee ja tukee nuoren nivelvaiheen siirtymää. Kehitettävää koettiin olevan muun muassa tiedonsiirrossa ja toimintakäytänteissä. Ennalta ehkäisevän työn osalta oppilaitosten ja nuorisotyön yhteistyötä keskeyttämis- ja syrjäytymisvaarassa olevien opiskelijoiden tukemiseksi tulisi tiivistää.

Lukiokoulutuksen järjestäjät pitivät tärkeänä, että lukiokoulutuksen ja nuorisotyön *yhteistyötä kehitetään*. Näissä vastauksissa todettiin, että yhteistä suunnittelua, yhteisiä tapahtumia ja muuta yhteistoimintaa voisi olla enemmän. Nuorisopalveluilta toivottiin tukea uusien opiskelijoiden alkuvaiheen ohjaukseen – erityisesti nuorten *ryhmytymiseen ja elämänhallinnan tukemiseen*. Osa nuorista tarvitsee tukea ajankäytössä, osalla voi olla opiskeluun kiinnittymistä haittaavia ongelmia esimerkiksi pelaamisen kanssa. Osa nuorista tulee uudelle paikkakunnalle opiskelemaan ja tarvitsee tukea elämänhallinnassa ja harrastusten löytymisessä. Myös opintojen keskeyttämistilanteissa tarvitaan moniammatillista yhteistyötä.

8.3.1 Tietojen luovuttaminen etsivälle nuorisotyölle

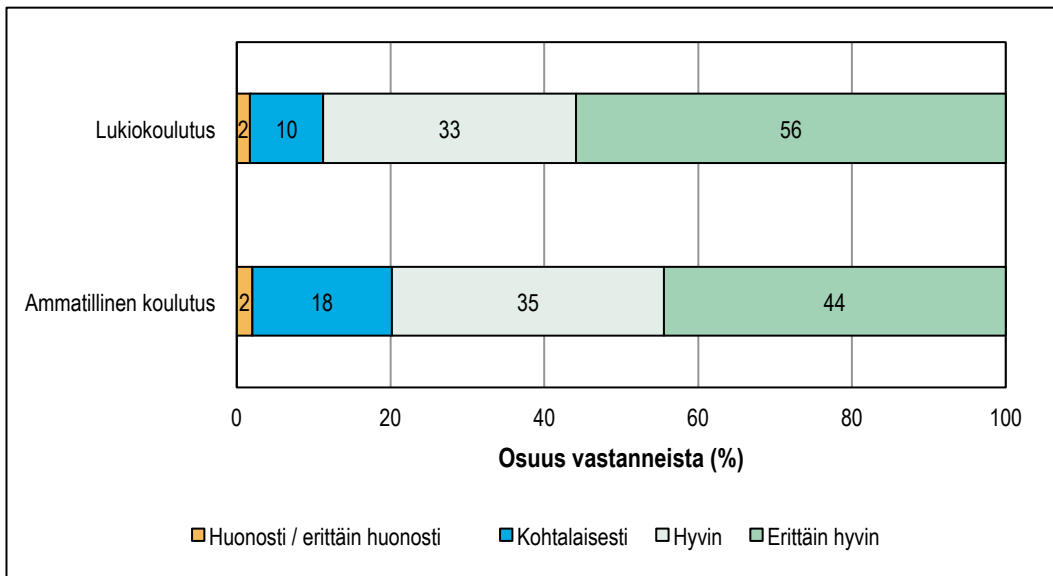
Nuorisolain (laki 1285/2016) mukaan opetuksen ja koulutuksen järjestäjien on luovutettava nuoren kotikunnalle etsivää nuorisotyötä varten tiedot nuorista, jotka eivät ole sijoittuneet perusopetuksen jälkeisiin opintoihin tai jotka keskeyttävät opintonsa ammatillisessa koulutuksessa tai lukiokoulutuksessa.

Perusopetuksen ja toisen asteen koulutuksen järjestäjiltä tiedusteltiin, miten hyvin tietojen luovuttaminen etsivälle nuorisotyölle toteutuu niiden toiminnassa. Kysymyksiin vastanneista perusopetuksen järjestäjistä 96 % ilmoitti tietojen luovuttamisen toteutuvan hyvin tai erittäin hyvin ja loput kohtalaisesti tai huonosti (kuvio 112). Yhteishakua koskevan kysymyksen osalta 33 järjestäjää ja perusopetuksen keskeyttämistä koskevan kysymyksen osalta 78 järjestäjää ilmoitti, ettei osaa arvioida tietojen luovuttamisen toteutumista.

KUVIO 112. Perusopetuksen järjestäjien (n = 236–279) näkemykset tietojen luovuttamisesta etsivälle nuorisotyölle. Keskiarvot (asteikko: Toteutuu 1 = Erittäin huonosti, 2 = Huonosti, 3 = Kohtalaisesti, 4 = Hyvin, 5 = Erittäin hyvin)

Kysymykseen vastanneista ammatillisen koulutuksen järjestäjistä 79 % ja lukiokoulutuksen järjestäjistä 89 % arvioi tietojen luovuttamisen toteutuvan hyvin tai erittäin hyvin (kuviot 112 ja 113). Kohtalaiseksi toteutumisen arvioi ammatillisen koulutuksen järjestäjistä 18 % ja lukiokoulutuksen järjestäjistä 10 %. Ammatillisen koulutuksen järjestäjistä 6 ja lukiokoulutuksen järjestäjistä 7 ei osannut arvioida tietojen luovuttamisen toteutumista.

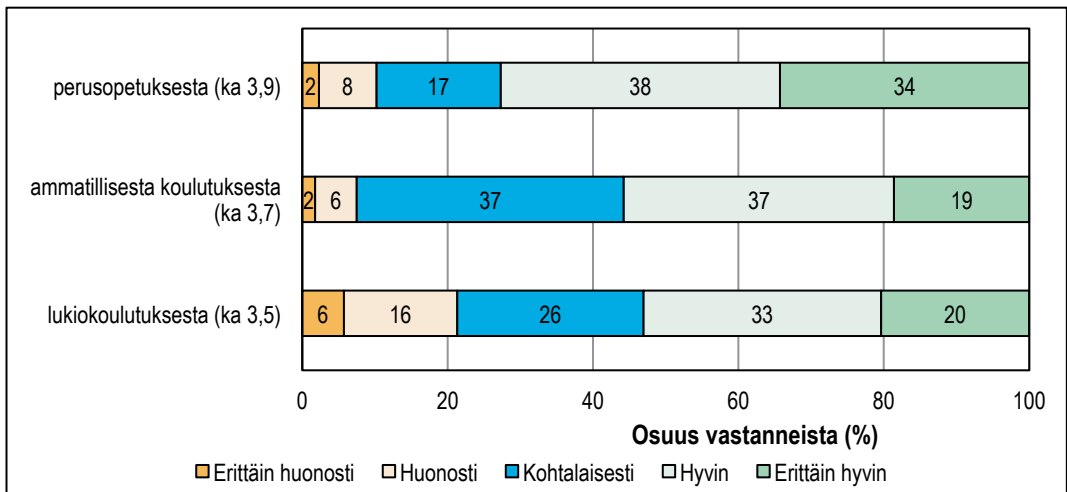

KUVIO 113. Nuorten lukiokoulutuksen (n = 231) ja ammatillisen perustutkintokoulutuksen (n = 99) järjestäjien näkemykset tietojen luovuttamisesta etsivälle nuorisotyölle (asteikko: Toteutuu 1 = Erittäin huonosti, 2 = Huonosti, 3 = Kohtalaisesti, 4 = Hyvin, 5 = Erittäin hyvin)

Valtakunnallisessa etsivän nuorisotyön kyselyssä 2018 (Bamming & Walldén 2019) etsivän nuorisotyön toimintaa hallinnoivilta organisaatioilta kysyttiin, miten niiden toiminta-alueella toteutuu tietojen luovuttaminen perusopetuksesta ja toiselta asteelta etsivää nuorisotyötä varten. Asteikko oli viisiportainen ja mahdollista oli myös vastata ”ei osaa sanoa” tai ”kyseistä koulutusta ei ole toiminta-alueellamme”.

Kaikkiaan kyselyyn vastasi 240 etsivän nuorisotyön toimintaa hallinnoivaa organisaatiota eri puolilta maata. Tietojen luovuttamista koskevaan kysymykseen 5 organisaatiota ilmoitti, ettei niiden toiminta-alueella ole ammatillista koulutusta, ja 1 ilmoitti, ettei toiminta-alueella ole lukiokoulutusta. 22 etsivän nuorisotyön organisaatiota ilmoitti, ettei osaa arvioida, miten tietojen luovuttaminen perusopetuksesta toteutuu. Vastaavasti 7 organisaatiota ei osannut arvioida asiaa ammatillisen koulutuksen kannalta ja 25 organisaatiota lukiokoulutuksen kannalta.

Etsivän nuorisotyön organisaatioiden näkemykset tietojen luovuttamisen toteutumisesta ovat hieman kriittisempiä kuin opetuksen ja koulutuksen järjestäjien näkemykset. Kysymykseen vastanneista organisaatioista 72 % arvioi tietojen luovuttamisen perusopetuksesta toteutuvan hyvin tai erittäin hyvin (kuvio 114). Vastaava osuus ammatillisen koulutuksen osalta oli 56 % ja lukiokoulutuksen osalta 53 %. Huonosti tai erittäin huonosti tietojen luovuttamisen arvioi toteutuvan perusopetuksesta 10 %, ammatillisesta koulutuksesta 8 % ja lukiokoulutuksesta 22 % organisaatioista.

KUVIO 114. Etsivän nuorisotyön toimintaa hallinnoivien organisaatioiden (n= 211–226) näkemykset siitä, miten tietojen luovuttaminen etsivälle nuorisotyölle toteutuu perusopetuksesta ja toisen asteen koulutuksista

8.3.2 Ohjauspalvelujen alueellista koordinoitua ja kehittämistä edistäviä ja rajoittavia tekijöitä

Alueelliset elinikäisen ohjauksen yhteistyöryhmät (alueelliset ELO-ryhmät) ovat ELY-keskusten koordinoimia monialaisia yhteistyöryhmiä, joiden tavoitteena on edistää verkostoyhteistyön keinoin ohjauspalveluiden saatavuutta ja laatua.

Arviointihankkeessa toteutettiin kysely alueellisille ELO-ryhmille vuodenvaihteessa 2018–2019. Kyselyllä selvitettiin ryhmien näkemyksiä monialaisesta verkostoyhteistyöstä sekä ohjauspalvelujen koordinoinnista ja ohjauksen kehittämisestä ELO-ryhmän toiminta-alueella.

Kyselyyn ohjeistettiin vastaamaan siten, että vastaukset perustuvat ELO-ryhmässä yhteisesti käytyyn keskusteluun, johon osallistuu mahdollisimman moni ryhmän jäsen. Kyselyyn vastasi 14 ELO-ryhmää 16:sta.

Seuraavassa tarkastellaan ELO-ryhmien näkemyksiä alueellista ohjauspalvelujen koordinoitua ja kehittämistä edistävästä ja rajoittavista tekijöistä.

Keskeiseksi *edistäväksi tekijäksi* mainittiin toimijoiden **yhteinen tahtotila ja sitoutuminen**. Ne, jotka ovat toiminnassa mukana, ovat yleensä myös sitoutuneita siihen. Tämä sitoutuminen voi syntyä sitä kautta, että alueella on onnistuttu luomaan rakentava yhteistyökulttuuri ja luottamus eri toimijoiden välillä. Ohjauspalvelujen koordinoitua ja kehittämistä edistää yhteinen ymmärrys siitä, että ohjaukselliset kysymykset ovat yhteisiä, ja eri ohjaustyötä tekevät tahot toimivat usein saman asiakaskunnan parissa ohjaten heitä löytämään oman polkunsaa koulutuksessa ja työelämässä.

Yhteinen tahtotila, sitoutuminen ja luottamus ovat edellytyksiä **toimiville yhteistyöverkostoille**. Monet ELO-ryhmät mainitsivat esimerkkinä toimivista verkostoista ELO-ryhmän itsessään, Ohjaamojen kehittämistyön sekä erilaiset toimijoiden yhteistyössä toteuttamat kehittämishankkeet.

Ohjausosaamisen kehittäminen nähtiin edistävänä tekijänä, koska se on yhtäältä eri toimijoille yhteinen asia ja toisaalta alueilla on vahvaa ohjauksen osaamista, joka mahdollistaa asiantunteumuksen jakamisen, osaamisen kehittämisen ja verkottumisen eri tahojen kesken.

Vaikka yhteinen tahtotila, sitoutuminen ja toimivat verkostot olivat ELO-ryhmien vastauksissa keskeinen alueellista ohjauspalvelujen koordinoitua ja kehittämistä edistävä tekijä, varsinkin monet ELO-ryhmät toivat myös esille *rajoittavana tekijänä tai haasteena* **yhteisten tavoitteiden asettamiseen ja yhteistyöhön liittyvät pulmat**. Toimijakenttä on monitahoinen, kun mukana on eri hallinnonaloja, oppilaitoksia, viranomaistahoja ja muita toimijoita. Eri toimintaympäristöissä toimivien ohjauksen ammattilaisten työ- ja toimintakulttuurit ovat erilaisia ja asettavat haasteita yhteistyölle. Selkeisiin yhteisiin päämääriin ja toimintamalleihin pääseminen ja sitoutuminen voi olla monin paikoin haastavaa. Tähän voi joskus liittyä myös toiminnan omistajuuteen tai mandaattiin liittyvät kysymykset: kenellä on riittävä valtuutus koordinoida toimintaa siten, etteivät autonomiset organisaatiot koe sitä liiallisena puuttumisena niiden sisäisiin asioihin.

Myös **resurssien riittämättömyys** oli ELO-ryhmien vastauksissa usein toistuva ohjauspalvelujen koordinoitua ja kehittämistä rajoittava tekijä, ja tällä viitattiin pääasiassa henkilöresurssien vähyyteen ja aikapulaan. Tämän nähtiin koskevan paitsi itse ELO-ryhmiä koordinoivia tahoja, myös muita verkostoissa mukana olevia tahoja. Resurssien puute syö osallistumisaktiivisuutta verkostoissa ja vaikuttaa myös yhteistä kehittämistyötä koskeviin asenteisiin.

Kun resurssit ovat rajalliset, edistävänä tekijänä koettiin se, että **voimavaroja keskitetään muutamien valikoidun teeman ympärille** vuositasolla, jolloin päästään eheämpään ja hallitumpaan kehittämiseen. Samalla kuitenkin **projektimaisuus** koettiin rajoittavana tekijänä, koska hankemaaailman pirstaleisuus ja lyhytjänteisyys näkyvät myös ohjaustoiminnan kehittämisessä. Osa kehittämistoimista on määräaikaisten hankkeiden varassa, ja niiden jatkuvuus hankkeiden päättymisien jälkeen on epävarmaa.

Osa ELO-ryhmistä nosti esille ohjauspalvelujen koordinoitua ja kehittämistä rajoittavina konkreettisina tekijöinä **palvelujen saatavuuteen ja saavutettavuuteen liittyvät haasteet**. Pitkien välimatkojen maakunnissa palvelujen kehittäminen kokonaisuutena on haastavaa. Palvelut sijaitsevat keskusalueilla, mutta syrjäseuduilla voi olla puutetta esimerkiksi TE-palveluista tai mielenterveyden, päihdetyön tai muiden erityisen tuen palveluista. Tämä asettaa erityishaasteita neuvontaan ja ohjaukseen liittyvien palvelujen saatavuuden ja laadun kehittämiseen.

Muutamit ELO-ryhmät mainitsivat **ohjauksen kysymysten monimutkaistumisen** ohjauksen koordinoitua ja kehittämisen haasteena. Toimintaympäristön, kuten koulutuksen ja työelämän, muuttuessa ja monimutkaistuessa myös ohjaus tulee kompleksisemmäksi. Ohjaukselta vaaditaan yhä enemmän, ja ohjauksen ratkaistavaksi tulevat ongelmat käyvät monisyisemmiksi. Näitä haasteita kohdataan, kun ohjaus ja ohjauspalvelut nähdään jatkuvana elinikäisen oppimisen, urasuunnittelun ja elämäntahollisuuden ohjauksena ja tukemisena.

OSA

Johto-
päätökset ja
kehittämis-
suositukset

Johtopäätökset

9

Arvioinnin tavoitteena oli selvittää, miten toimivaa ohjaus jatko-opintoihin ja uravalintoihin on perusopetuksessa sekä miten opintojen alkuvaiheen ohjaus toimii toisella asteella ja nivelvaiheen koulutuksissa. Näkökulmina olivat:

- ohjauksen saatavuus ja saavutettavuus
- ohjaustarpeiden huomiointi sekä nuorten mahdollisuus saada tietoa ja tutustua perusopetuksen jälkeisiin jatko-opintopaikkoihin
- työelämään tutustumisen ja valinnaisaineiden rooli jatko-opintoihin ja uravalintoihin liittyvässä suunnittelussa ja päätöksenteossa
- oppilaiden ja opiskelijoiden osallisuuden, itsetuntemuksen ja urasuunnitteluvalmiuksien tukeminen
- ohjauksen resursointi ja suunnittelu
- nivelvaiheeseen liittyvien toimintojen arviointi ja kehittäminen järjestäjien toiminnassa

Arvioinnissa selvitettiin myös yhteishaun ja muiden koulutukseen hakeutumismuotojen toimivuutta toisen asteen koulutuksiin sekä valmentaviin, valmistaviin ja vapaan sivistystyön koulutuksiin hakeuduttaessa. Nivelvaiheyhteistyön osalta arvioitiin opetuksen ja koulutuksen järjestäjien yhteistyötä eri koulutusasteiden kesken sekä nuorisotyön ja TE-palvelujen kanssa. Seuraavassa esitetään johtopäätökset ja kehittämissuosittukset arviointiteemoittain.

Ohjauksen saatavuus ja saavutettavuus

Perusopetuksessa jatko-opintoihin ja uravalintoihin ohjauksen saatavuus ja saavutettavuus ovat pääosin hyvällä tasolla eri alueilla, erikokoisten järjestäjien keskuudessa sekä eri kieliryhmien kannalta tarkasteltuna. Arviointitulosten mukaan valtaosa opiskelijoista koki saaneensa tarvitsemaansa henkilökohtaista ohjausta jatko-opintojen suunnitteluun. Myös opetuksen järjestäjät pitivät yksilöohjauksen toteutumista vahvuutena. Sen sijaan ryhmämuotoinen ohjaus ja vertaistuen

hyödyntäminen ohjauksessa eivät toteudu yhtä hyvin. Lisäksi digitalisaation mahdollisuuksia tulisi hyödyntää ohjauksessa systemaattisemmin ja luokkamuotoista ohjausta kehittää tukemaan entistä paremmin oppilaiden jatko-opintojen pohdintaa, suunnittelua ja päätöksentekoa.

Vaikka ohjauksen saatavuus ja saavutettavuus ovat keskimäärin hyvällä tasolla, osa opiskelijoista olisi tarvinnut enemmän ohjausta jatko-opintojen pohdintaan ja valintaan peruskoulussa. Erityisesti silloin, kun on vaikeuksia suunnan pohtimisessa ja valintojen sekä päätösten tekemisessä, tarvittaisiin enemmän mahdollisuuksia keskustella yksilöllisistä tarpeista ohjaajan kanssa.

Arviointitulosten mukaan osa opiskelijoista toivoi, että peruskoulussa olisi käyty enemmän myös pienryhmäkeskusteluja, joissa valintoja olisi pohdittu yhdessä muiden nuorten kanssa. Myös opetuksen järjestäjät korostivat, että pienryhmiä ja vertaistukea voitaisiin hyödyntää enemmän ja tavoitteellisemmin oppilaiden erilaisten mielenkiinnon kohteiden ja tavoitteiden pohjalta. Osana ryhmäohjausta voitaisiin kehittää ja soveltaa nykyistä enemmän erilaisia toiminnallisia ja dialogisia menetelmiä. Yhdeksi ryhmäohjausta hankaloittavaksi tekijäksi arvioinnin perusteella osoittautui soveltuvien tilojen puute perusopetuksessa.

Oppilaitosjohdolla on tärkeä rooli ohjauksen erilaisten muotojen edistämisessä. Opetuksen suunnittelulla tulisi mahdollistaa esimerkiksi se, että perusopetuksessa olisi helpompi toteuttaa ryhmäohjausta aineiden tuntijakoon perustuvassa lukujärjestyksessä.

Arviointitulosten mukaan enemmistö opiskelijoista oli päättänyt 9. luokalla minne haluaa opiskelamaan peruskoulun jälkeen, mutta lähes kolmannes vasta yhteishakuvaiheessa. Vastaavia tuloksia päätöksenteon ajankohdasta on saatu aikaisemminkin (Niemi 2016, Nummenmaa ym. 2002). Opintojen jatkamista ja uravalintoja koskeva pohdinta on jatkumo, jossa oppilaat vähitellen selkiyttävät omaa suuntautumistaan. On siis tärkeää, että tätä pohdintaa tukevaa ohjausta toteutetaan suunnitelmallisesti myös ennen päättöluokkaa. Arviointiin osallistuneista opiskelijoista osa toivoi, että jatko-opinnoista keskustelu olisi aloitettu jo varhaisemmassa vaiheessa. Opiskelijoille tulisikin antaa 7. ja 8. luokalla lisääntyvästi tietoa jatko-opinnoista ja tutustuttaa heitä peruskoulun jälkeisiin mahdollisuuksiin. Näin heillä olisi enemmän aikaa pohtia ja tehdä päätöksiä opiskelupaikasta. Keskeistä on se, että oppilaat tiedostavat valintatilanteen aiemmin (ks. Niemi 2016).

Lukiokoulutuksessa ja ammatillisessa koulutuksessa ohjauksen saatavuus ja saavutettavuus opintojen alkuvaiheessa ovat pääosin hyvällä tasolla. Valtaosa opiskelijoista koki saaneensa riittävästi tietoa opintojen tavoitteista ja sisällöistä. Yksilöohjaus näkyy vahvuutena sekä lukiokoulutuksessa että ammatillisessa koulutuksessa. Myös ryhmäohjaus on arviointitulosten mukaan toimivaa eikä toisen asteen järjestäjillä ollut samanlaista puutetta ryhmäohjaukseen soveltuvista tiloista kuin perusopetuksen järjestäjillä. Opiskelijoiden vertaistuki ja teknologian hyödyntäminen ohjauksessa tulisi kuitenkin huomioida paremmin myös toisella asteella.

Opiskelijoiden mahdollisuus saada henkilökohtaista ohjausta toteutuu hyvin **valmentavissa, valmistavissa ja vapaan sivistystyön koulutuksissa**. Valtaosa opiskelijoista koki, että heillä oli ollut tarvittaessa mahdollisuus keskustella kahden kesken ohjaajan tai opettajan kanssa. Enemmistö niistä, joilla oli ollut opiskelussa ongelmia, koki saaneensa apua niihin. Osa opiskelijoista olisi kuitenkin kaivannut enemmän tukea ja yksilöllisistä tarpeista lähtevää ohjausta.

Niin **perusopetuksessa, toisella asteella kuin nivelvaiheen koulutuksissakin** teknologiaa ja digitalisaation mahdollisuuksia tulisi hyödyntää systemaattisemmin ohjauspalvelujen saata-
vuuden parantamisessa ja niiden uudistamisessa. Uusi teknologia ja sosiaalinen media tarjoavat
erilaisia käyttömahdollisuuksia (ks. Kettunen 2017). Sosiaalinen media on tehokas keino välittää
ja levittää tietoa nopeasti. Toinen tapa käyttää teknologiaa on joko reaaliaikainen tai viivästetty
viestintä, jossa ohjauksellisia kysymyksiä työstetään yhdessä ohjaajan kanssa. Lisäksi, teknologiaa
voidaan hyödyntää vertaisryhmissä ohjauskysymysten yhteistoiminnalliseen tarkasteluun. Laa-
jimmillaan teknologia tarjoaa osallistavan sosiaalisen ympäristön, jossa yhteisön jäsenet jakavat
asiantuntemusta ja työstävät ohjauksen kysymyksiä yhteisöllisesti. Ohjauksen toimintakulttuurin
muutoksessa painopiste siirtyy puhtaasta asiantuntijatiedosta asiantuntijatiedon ja sosiaalisesti
rakentuvan tiedon yhdistelmään. (Kettunen 2017.) Opinto-ohjaajien perus- ja täydennyskoulutuk-
sessa tulee varmistaa, että ohjaajat hankkivat riittävät valmiudet ryhmäohjaukseen sekä parhaat
tavat hyödyntää teknologiaa ja digitalisaation mahdollisuuksia ohjauksessa.

Ohjauksen tarvestaavuus ja opintoihin tutustumismahdollisuudet

Arviointitulosten mukaan **perusopetuksessa** jatko-opintoihin ja uravalintoihin ohjauksessa
huomioidaan melko hyvin oppilaiden tarpeita. Enemmistö opiskelijoista koki, että peruskoulussa
heitä oli kannustettu pohtimaan monipuolisesti erilaisia jatko-opintovaihtoehtoja ja ohjaus tuki
jatko-opintoja koskevien valintojen tekemistä. Opiskelijat olivat tyytyväisiä siihen, että opinto-
ohjaajat olivat kuunnelleet heitä.

Aineenopetuksessa ja ohjauksessa tulee antaa enemmän tietoa ja pohtia yhdessä oppilaiden kans-
sa eri oppiaineiden merkitystä jatko-opintojen kannalta sekä opiskelumahdollisuuksista myös
oman paikkakunnan ulkopuolella. Oppilailta tulisi myös kerätä enemmän ja säännöllisemmin
palautetta ohjauksesta.

Opiskelijoista suurin osa koki saaneensa peruskoulussa tarvitsemaansa tietoa opiskelusta lukiossa
ja ammatillisessa koulutuksessa. Sen sijaan nivelvaiheen koulutuksista eli valmentavista ja val-
mistavista koulutuksista sekä vapaan sivistystyön opinnoista tietoa tulisi antaa enemmän. Sama
pätee opintoihin tutustumismahdollisuuksiin: vain harvat nivelvaiheen koulutuksissa opiskelevista
olivat päässeet peruskouluaikana tutustumaan näihin koulutuksiin.

Toisen asteen opintojen alkuvaiheessa opiskelijoiden ohjaustarpeiden selvittäminen ja erilaisuuden
huomiointi toteutuu järjestävävastausten mukaan melko hyvin. Sen sijaan oppimisen vaikeuk-
siin ja oppimistaitoihin liittyvässä tarvelähtöisessä tuessa on kehitettävää niin ammatillisessa
kuin lukiokoulutuksessakin. Opiskelijat olivat tyytyväisiä siihen, että heidän jatko-opintoihin ja
työuraan liittyviä tavoitteitaan sekä aikaisempaa osaamistaan on huomioitu opintojen suunnit-
telussa. Opiskelijoiden elämäntilannetta tulisi kuitenkin huomioida vielä kokonaisvaltaisemmin
opintojen suunnittelussa.

Toisen asteen opiskelijoiden kyselyvastausten perusteella valtaosalle ammatillisen koulutuksen opiskelijoista oli laadittu opiskelijan kanssa yhteistyössä henkilökohtainen osaamisen kehittämissuunnitelma. Lukiokoulutuksessa sen sijaan vain vajaalle 40 %:lle oli laadittu henkilökohtainen opiskelusuunnitelma kyselyn toteutushetkeen mennessä.

Nivelvaiheen koulutuksissa valtaosa opiskelijoista koki, että opintojen suunnittelussa on huomioitu heidän tavoitteitaan ja että opinnot ovat käynnistyneet hyvin. Opiskelijoiden elämäntilanteen ja vertaistuen entistä parempi huomiointi osana ohjausta on kuitenkin tärkeää myös nivelvaiheen koulutuksissa. VALMA- ja LUVA-koulutuksessa valtaosalle opiskelijoista oli laadittu opiskelijan kanssa henkilökohtainen suunnitelma opintoja tai osaamisen kehittämistä varten. Lisäopetuksessa henkilökohtainen suunnitelma oli laadittu suurimmalle osalle, mutta hieman harvemmin kuin VALMA- ja LUVA-koulutuksessa. Vapaan sivistystyön linjoilla opiskelevien vastausten mukaan vain vajaalle kolmannekselle opiskelijoista oli laadittu henkilökohtainen opintosuunnitelma. Opiskelijoiden ryhmäytyminen oli tapahtunut parhaiten vapaan sivistystyön opinnoissa.

Opiskelijoiden mahdollisuudet tutustua monipuolisesti ammatteihin, työelämään ja erilaisiin koulutusvaihtoehtoihin toteutuvat järjestäjävastausten mukaan parhaiten VALMA-koulutuksessa ja lisäopetuksessa. Perusopetuksen oppiaineiden arvosanojen korottamismahdollisuus toteutuu parhaiten lisäopetuksessa ja heikoiten VALMA-koulutuksessa.

Työelämään tutustuminen ja valinnaisaineet

Suurin osa opiskelijoista oli päässyt tutustumaan peruskoulussa erilaisiin ammatteihin, ja valtaosa koki TET-jaksojen lisänsen heidän tietojaan työelämästä. **Työelämään tutustumista ja TET-jaksoja** tulee kuitenkin kehittää menetelmällisesti niin, että ne palvelisivat oppilaita paremmin jatko-opintoihin ja uravalintoihin liittyvässä suunnittelussa ja päätöksenteossa.

Arviointitulosten mukaan enemmistö opiskelijoista koki, että heillä oli peruskoulussa mahdollisuus valita itseään kiinnostavia valinnaisaineita. Sen sijaan **valinnaisaineiden** hyödyt jatko-opintojen pohdintaan ja suunnitteluun jakoivat opiskelijoiden mielipiteitä.

Ohjauksen tuki oppilaiden ja opiskelijoiden osallisuuden, itsetuntemuksen, tiedonhankintataitojen ja päätöksentekotaitojen kehittymiseen

Yhdeksi osallisuuden muodoksi voidaan määritellä yksilöiden vaikutusmahdollisuudet ja päätösvalta omaan elämäänsä. Tämä tarkoittaa sitä, että yksilöt voivat vaikuttaa elämänsä kulkuun, toimintaansa ja palveluihinsa. (Isola ym. 2017.) Jatko-opintoja ja uravalintoja koskevan pohdinnan ja päätöksenteon lähtökohtana ovat nuoren käsitykset omista mielenkiinnon kohteistaan, tavoitteistaan, edellytyksistään ja mahdollisuuksistaan. Eri vaihtoehtojen pohdinnassa ja valintojen tekemisessä korostuvat valmiudet tiedonhankintaan, tavoitteiden asetteluun ja päätöksentekoon. Ohjauksen tavoitteena on tukea nuorten itsetuntemuksen ja itsearviointitaitojen kehittymistä, lisätä tietoisuutta erilaisista jatko-opintovaihtoehtoista ja työelämästä sekä tukea valintojen ja päätösten tekemisen oppimista ja valmiutta kohdata elämän muutostilanteita.

Arviointikyselyyn vastanneista opiskelijoista enemmistö koki **itsetuntemuksensa sekä tiedonhankinta- ja päätöksentekotaitojensa** kehittyneen hyvin peruskoulussa. Kuitenkin osa opiskelijoista koki, ettei ollut peruskoulussa oppinut tunnistamaan vahvuuksiaan ja heikkouksiaan eikä pohtimaan eri opintovaihtoehtojen soveltuvuutta itselleen. Osalla oli ollut vaikeuksia tavoitteiden asettamisessa, jatko-opintoja koskevassa tiedon hankinnassa sekä ohjauksen ja neuvonnan hake-
missa jatko-opintoja koskevan suunnittelun tueksi.

Opiskelijoiden kokemuksella **vanhempiensa tarjoamasta tuesta** oli vahva yhteys kokemukseen itsetuntemuksen, päätöksentekotaitojen ja tiedonhankintataitojen kehittymisestä.

Opinto-ohjaajan kanssa käytyjen keskustelujen määrällä oli myös positiivinen yhteys siihen, miten vastaajat kokivat urasuunnittelutaitojensa kehittyneen peruskoulussa: mitä useammin opinto-ohjaajan kanssa oli käyty kahdenkeskisiä keskusteluja, sitä paremmaksi itsetunnon sekä tiedonhankinta- ja päätöksentekotaitojen kehittyminen koettiin.

Toisaalta ne, joilla olisi eniten ohjauksen tarvetta, eivät välttämättä hakeudu ohjaukseen. Ohjauksen hyödyllisyyttä tarkasteltaessa on tarpeen arvioida, missä määrin ohjaus kohtaa opiskelijat, jotka todennäköisesti hyötyisivät siitä eniten. Esimerkiksi Vanttaja, Af Ursin ja Järvinen (2019) ovat havainneet, että koulukielteisyyden ja koulunkäyntiin sitoutumattomuuden rakentumisen riskitekijöitä ovat mm. perheen koulutuspääoman niukkuus, vanhempien vaikeudet tarjota koulutyöskentelyyn liittyvää materiaalista ja henkistä tukea sekä ongelmat, jotka liittyvät koulun tarjoaman opinto-ohjauksen ja urasuunnittelupalvelujen hyödyntämiseen. Koulukielteisten ja -myönteisten erot näkyvät myöhemmin nuorten koulutusvalinnoissa ja koetuissa tulevaisuuden näkymissä. Vastaavasti Suomen 2012 PISA-aineiston mukaan lähes kymmenesosa oppilaista ei ollut keskustellut opinto-ohjaajan kanssa, ja vastaava määrä ilmoitti, ettei ollut oppinut yhtään tutkimuksessa kysytyistä urasuunnittelutaidoista. Näissä ryhmissä yliedustettuina olivat pojat, ryhmän koulumenestys oli jonkin verran muita heikompi ja ohjaukseen hakeutumattomuuteen liittyi lisäksi koulukielteisyyttä sekä heikompi usko opiskelun merkitykseen oman tulevaisuuden kannalta (Nissinen & Vuorinen, 2015). Ohjaus näyttää jäävän puutteelliseksi erityisesti niiden nuorten kohdalla, jotka tarvitsisivat eniten tukea.

Kokemukset kiusaamisesta ja oppimiseen liittyvistä vaikeuksista heijastuvat jatko-opintojen ja uravalintojen suunnitteluun

Opiskelijat, jotka olivat peruskouluaikana joutuneet toistuvasti kiusaamisen kohteeksi tai joilla oli kokemuksia oppimiseen liittyvistä vaikeuksista, kokivat ohjauksen saatavuuden ja saavutettavuuden sekä tarvevastaavuuden muita heikommaksi. Kokemukset oppimiseen liittyvistä vaikeuksista olivat yhteydessä myös heikompaan koulussa viihtymiseen ja innostumiseen opiskelusta.

Kokemukset kiusaamisesta ja oppimiseen liittyvistä vaikeuksista heijastuvat myös perusopetuksen jälkeiseen opiskeluun, kuten opintoihin kiinnittymiseen ja ryhmäytymiseen. Peruskouluaikana toistuvasti kiusaamisen kohteeksi joutuneet opiskelijat kokivat nykyisissä opinnoissaan enemmän ongelmia, eivätkä tunteneet olevansa yhtä kiinteästi osa opiskelijaryhmää kuin ne, joilla kiusaamiskokemuksia ei ollut.

Yhteishaun ja muiden koulutukseen hakeutumismuotojen toimivuus

Yhteisvalinnan hakumenettelyt lukiokoulutukseen ja ammatilliseen koulutukseen toimivat hyvin. Opetuksen ja koulutuksen järjestäjät olivat pääosin tyytyväisiä myös toisen asteen koulutusten valintakriteereihin, opiskelijavalinnoista tiedottamiseen ja opiskelupaikan vastaanottamisen menettelyihin. Sen sijaan harkintaan perustuvan valinnan perusopetuksen järjestäjät kokivat hieman epäselvänä ja toivoivat siihen selkeämpiä ohjeita.

Opintopolku.fi-palvelun koettiin toimivan hyvin, joskin sen käytettävyyttä voitaisiin edelleen kehittää esimerkiksi koulutusten etsimiseen tarkoitettun hakutoiminnon sekä tietojen tallentamis- ja muokkausmahdollisuuksien osalta. Perusopetuksen järjestäjät kritisoivat sitä, että toisen asteen koulutuksen järjestäjät tallentavat tiedot hakuun tulevista opiskelupaikoista Opintopolku.fi-palveluun joskus liian myöhään tai niitä muutetaan liian lähellä hakuhetkeä. Tällä hetkellä kansalliset ohjeistukset mahdollistavat tietojen muuttamisen vielä muutamaa päivää ennen yhteishaun alkamista.

Järjestäjät toivoivat, että yhteishaun aikataulu olisi tiedossa mahdollisimman varhain syksyllä. Joillakin alueilla ongelmaksi on koettu se, että yhteishaku ajoittuu toistuvasti päällekkäin talvilomien kanssa.

Valintakriteerien osalta useat järjestäjät nostivat esille perusopetuksessa **yksilöllistettyjen arvosanojen problematiikan**. Yhteisvalinnassa yksilöllistettyjen oppimäärien arvosanat ovat samanarvoisia ei-yksilöllistettyjen kanssa, mikä järjestäjien mukaan asettaa hakijat eriarvoiseen asemaan. Yksilöllistetyillä arvosanoilla hakevat opiskelijat voivat myös päätyä opintoihin, joihin heillä ei ole riittäviä valmiuksia, mikä puolestaan voi johtaa opintojen keskeyttämisiin. Yksilöllistettyjen oppimäärien arvosanat tulisi ottaa huomioon valinnassa.

Ammatilliseen koulutukseen **jatkuvan haun** kautta opiskelemaan tulleet opiskelijat kokivat hakemisen olleen sujuvaa ja opiskelijavalinnasta tiedottamisen toimivaa. Arvioinnin mukaan kehittämistarpeita on kuitenkin valintaperusteista tiedottamisesta sekä hakeutumisvaiheen neuvonnassa ja ohjauksessa. Myös jatko-ohjausta niissä tilanteissa, joissa hakijaa ei valita hakemaansa koulutukseen tai oppilaitoksessa ei ole tarjolla hakijalle soveltuvaa koulutusta, tulee kehittää.

Ohjauksen resurssit

Ohjausresurssit ovat keskeinen tekijä riittävän ja laadukkaan ohjauksen varmistamiseksi, ja arviointitulosten perusteella tähän on syytä kiinnittää huomiota. Järjestäjäkyselyn mukaan oppilasmäärältään suurilla **perusopetuksen järjestäjillä** on haasteita resurssien riittävydessä suhteessa oppilasmäärään ja ohjauksen tavoitteisiin. Järjestäjien mukaan erityisesti tehostettua ja erityistä tukea tarvitsevien sekä vieraskielisten oppilaiden ohjauksen lisätarpeen huomiointi ei toteudu tällä hetkellä kovin hyvin. Opiskelijäkyselyn mukaan niillä opiskelijoilla, joilla oli paljon tai erittäin paljon kokemuksia oppimiseen liittyvistä vaikeuksista peruskoulussa, oli useammin negatiivisia kokemuksia ohjauksen saatavuudesta ja saavutettavuudesta sekä urasuunnittelutaitojensa kehittymisestä.

Arviointitulosten mukaan osalla perusopetuksen järjestäjistä ylittyy perusopetuksen laatukriteerien (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2012) suosittelema enimmäisoppilasmäärä opinto-ohjaajaa kohden.

Toisen asteen koulutuksen osalta lukiokoulutuksessa vastuu opintojen alkuvaiheen ohjauksesta kuuluu pääsääntöisesti opinto-ohjaajille, kun taas ammatillisessa koulutuksessa ryhmänohjaajille, joiden ohjausosaaminen tulee varmistaa. Lukiokoulutuksen järjestäjät arvioivat alkuvaiheen ohjauksen resurssien riittävyyden hieman paremmaksi kuin ammatillisen koulutuksen järjestäjät. Mitä suurempi lukiokoulutuksen ja ammatillisen koulutuksen järjestäjä opiskelijamäärältään on, sitä heikommaksi järjestäjät ohjauksen resurssit kokevat.

Tärkeä resurssi ohjauksen riittävyyttä ja laatua arvioitaessa on **myös ohjaus- ja opetushenkilöstön osaaminen**. Osalla opetuksen ja koulutuksen järjestäjistä ei ollut opinto-ohjauksen työtehtävissä yhtään opetustoimen henkilöstön kelpoisuusvaatimusten mukaisen opinto-ohjaajan kelpoisuuden täyttävää henkilöä. Vaikka kaikki ohjaavat -periaate on tärkeä ja ohjaus on koko koulu- ja oppilaitosyhteisön tehtävä, kouluissa ja oppilaitoksissa tulee työskennellä henkilöitä, joilla on opinto-ohjaajan kelpoisuus. Opinto-ohjaajien osaamisen kehittämiseen tulee varata riittävästi resursseja. Myös oppilaitosjohdon, opettajien ja muun henkilökunnan ohjausosaamista tulee vahvistaa, jotta kaikki ohjaavat -periaate toteutuisi.

Ohjaussuunnitelma

Ohjaussuunnitelma on tärkeä asiakirja, joka jäsentää ohjauksen rakenteita, toimintatapoja, vastuuta ja yhteistyötä eri tahojen kanssa sekä linjaa ohjauksen kehittämistä. Arviointitulosten mukaan valtaosalla opetuksen ja koulutuksen järjestäjistä on ohjaussuunnitelma, mutta osalta se puuttuu. Ohjauksen ja muiden nivelvaiheen toimintojen suunnitelmallisuuden ja toimivuuden varmistamiseksi opetuksen ja koulutuksen järjestäjillä tulee olla ohjauksen suunnitelma, joka kattaa kaikki sen koulutukset, myös valmentavat ja valmistavat koulutukset. Suunnitelman toimivuutta eri koulutusten kannalta tulee arvioida ja kehittää säännöllisesti.

Hyvän ohjauksen kriteerien (2014) mukaan järjestäjän ohjaussuunnitelma on tarkennettu koulu- tai oppilaitoskohtaisesti. Suunnitelmassa on määritelty ohjauksen tavoitteet, toteutus, johtaminen, työnjako, vastuut ja arviointi. Kriteerien mukaan suunnitelma tulee laatia yhteistyössä oppilaiden, huoltajien ja sidosryhmien kanssa ja suunnitelmaa tulee arvioida ja päivittää säännöllisesti. (Opetushallitus 2014.)

Ohjauksen ja nivelvaihe toimintojen arviointi ja kehittäminen

Nivelvaiheen toimintojen ja ohjauksen arvioinnissa ja kehittämisessä on parantamisen tarvetta kaikissa koulutuksissa. **Perusopetuksen järjestäjillä** on kehitettävää palautteen hankkimisessa oppilailta, vanhemmilta ja työelämäyhteistyön kumppaneilta. Noin puolet järjestäjistä kehittää ohjausta säännöllisesti, mutta ohjauksen toimivuuden arviointi ei ole yhtä säännöllistä.

Toisen asteen opintojen alkuvaiheen osalta ammatillisessa koulutuksessa toteutuu lukiokoulutusta paremmin säännöllinen palautteen hankinta opiskelijoilta. Ammatillisessa koulutuksessa on otettu käyttöön yhteinen valtakunnallinen palautejärjestelmä, jossa opiskelijoilta hankitaan palautetta opintojen alkuvaiheessa ja päättövaiheessa. Myös ohjauksen säännöllinen arviointi ja kehittäminen toteutuvat hieman paremmin ammatillisessa koulutuksessa kuin lukiokoulutuksessa, mutta kehitettävää näiden osalta on molemmilla sektoreilla.

Sekä perusopetuksessa että toisen asteen koulutuksessa vaikuttaa olevan puutetta järjestäjätason yhteisistä toimintamalleista ja linjauksista nivelvaiheen toimintojen arviointiin ja kehittämiseen.

Nivelvaiheen koulutuksissa opiskelijoilta hankitaan palautetta opintojen sujumisesta ja ohjauksesta melko aktiivisesti, mutta ohjauksen arviointi ei toteudu yhtä hyvin. Tässä kehitettävää on erityisesti lisäopetuksen sekä VALMA- ja LUVA-koulutuksen järjestäjillä.

Nivelvaiheyhteistyön toimivuus

Nivelvaiheyhteistyöhön liittyen arvioinnissa selviteltiin opetuksen ja koulutuksen järjestäjien näkemyksiä jatko-opintotarjonnan riittävydestä toiminta-alueellaan, koulutusasteiden yhteistyöstä ja verkostoissa tehtävästä yhteistyöstä.

Lukiokoulutuksen ja ammatillisen koulutustarjonnan riittävyttä pidettiin yleisesti ottaen hyvänä. Sen sijaan LUVA-koulutuksen, ammatillisen erityisopetuksen, vapaan sivistystyön ja lisäopetuksen tarjonnan riittävyttä pidettiin korkeintaan kohtalaisena ja monin paikoin huonona. VALMA-koulutuksen ja nuorten työpajojen riittävyys arvioitiin sen sijaan hieman paremmaksi. Tarjontaa koskevissa näkemyksissä oli jonkin verran alueellisia eroja.

Perusopetuksen järjestäjien vastausten mukaan yhteistyö toisen asteen kanssa toimii parhaiten hakeutumisvaiheen toiminnoissa, jatko-opintojen tavoitteita ja sisältöjä koskevassa tietojen vaihdossa sekä opiskelijoita koskevassa nivelvaiheen tiedonsiirrossa. Hieman edellisiä heikommin, mutta kuitenkin melko hyvin toimii ohjauksen sisällölliseen ja menetelmälliseen kehittämiseen liittyvä yhteistyö.

Perusopetuksen järjestäjistä yli 40 % ilmoitti, ettei niillä ole yhteistyötä vapaan sivistystyön ja nuorten työpajojen kanssa. Ne järjestäjät, jotka tekivät yhteistyötä edellä mainittujen tahojen kanssa, arvioivat yhteistyön toimivan kohtalaisesti.

Toisen asteen koulutusta järjestävien mukaan yhteistyö perusopetuksen järjestäjien kanssa toimii parhaiten opintoihin haku- ja hakeutumisvaiheen toiminnoissa sekä jatko-opintojen tavoitteita ja sisältöjä koskevassa tiedonvaihdossa. Lukiojärjestäjien mukaan yhteistyö opiskelijoita koskevassa tiedonsiirrossa toimii melko hyvin, mutta ammatillisen koulutuksen järjestäjät arvioivat yhteistyön toimivuuden selkeästi heikommaksi. Ammatillisen koulutuksen järjestäjät arvioivat myös ohjauksen kehittämiseen liittyvän yhteistyön perusopetuksen kanssa toimivan hieman heikommin kuin lukiokoulutuksen järjestäjät.

Verkostoissa tehtävää yhteistyötä arvioitiin kysymällä perusopetuksen ja toisen asteen koulutuksen järjestäjiltä, miten toimivaksi ne kokevat yhteistyön nuorisopalvelujen eli nuorisotoimen, työ- ja elinkeinopalvelujen sekä ohjaamojen kanssa. Perusopetuksen osalta yhteistyöllä tarkoitettiin opilaiden jatko-opintoihin ja uravalintoihin ohjaukseen liittyvää yhteistyötä. Toisen asteen osalta puolestaan tarkoitettiin koulutukseen hakeutumiseen, opiskelijaksi ottamiseen tai opintojen aloitusvaiheeseen liittyvää yhteistyötä.

Yhteistyö nuorisopalvelujen kanssa koettiin perusopetuksen ja toisen asteen koulutuksen järjestäjien keskuudessa yhtä toimivaksi. Ammatillisen koulutuksen järjestäjät kokivat yhteistyön TE-palvelujen ja ohjaamojen kanssa selkeästi toimivammaksi kuin perusopetuksen ja lukiokoulutuksen järjestäjät.

Nuorisolain mukaan opetuksen ja koulutuksen järjestäjien on luovutettava nuoren kotikunnalle etsivää nuorisotyötä varten tiedot nuorista, jotka eivät ole sijoittuneet perusopetuksen jälkeisiin opintoihin tai jotka keskeyttävät opintonsa ammatillisessa koulutuksessa tai lukiokoulutuksessa. Arviointitulosten mukaan tietojen luovuttaminen nuorisotyölle perusopetuksen keskeyttäneistä ja yhteishaussa ilman opintopaikkaa jääneistä tai hakematta jättäneistä toteutuu kokonaisuudessaan hyvin, mutta osalla järjestäjistä tämä toteutuu vain kohtalaisesti tai huonosti.

Myös toisen asteen koulutuksessa tietojen luovuttaminen etsivälle nuorisotyölle opinnot keskeyttävistä opiskelijoista toteutuu kokonaisuudessaan melko hyvin, mutta osalla järjestäjistä tietojen luovuttaminen toteutuu vain kohtalaisesti tai huonosti.

On tärkeää, että alueelliseen verkostoyhteistyöhön luodaan nivelvaiheita, nuorten siirtymiä, tiedonsiirtoa ja alueellista kehittämistä entistä paremmin tukevia toimintamalleja. Perus- ja toisen asteen nivelvaiheyhteistyön verkoston toimivuutta lisääisivät Nykäsen (2010) mukaan ohjauksen monialaisen yhteistoiminta-alueen määrittely rakenteineen, tiedonmuodostamistapoineen ja yhteistyöprosessien kehittäminen niin, että alueella varmistettaisiin kaikkien asiakasryhmien palvelunsaanti. Tässä työssä tarvitaan ohjauspalveluita tuottavien organisaatioiden johtajien tiivistä yhteistyötä.

Kehittämis- suositukset

10

1. Ohjauksen eri muotoja on kehitettävä edelleen

Koulujen ja oppilaitosten tulee yksilöohjauksen lisäksi aktiivisesti hyödyntää ja kehittää ohjauksessaan muita vuorovaikutteisia menetelmiä, kuten ryhmäohjausta ja vertaisohjausta. Teknologiaa ja digitalisaation mahdollisuuksia tulisi hyödyntää systemaattisemmin osana ohjausta. Lisäksi perusopetuksessa luokkamuotoista ohjausta tulee kehittää tukemaan entistä paremmin oppilaiden jatko-opintoihin ja uravalintoihin liittyvää pohdintaa, suunnittelua ja päätöksentekoa.

Opinto-ohjaajien perus- ja täydennyskoulutuksessa tulee varmistaa, että ohjaajat hankkivat riittävät valmiudet erilaisiin ohjauksen muotoihin ja työtapoihin ja pystyvät kehittämään osaamistaan työuransa aikana. Oppilaiden ja opiskelijoiden mahdollisuuksia vaikuttaa ohjauksen sisältöihin ja toteutukseen sekä osallistua ohjauksen eri muotojen kehittämiseen tulee lisätä.

2. Erilaisiin jatko-opintopaikkoihin liittyvää tietoa ja tutustumismahdollisuuksia on lisättävä

Erityisesti valmentaviin ja valmistaviin sekä vapaan sivistystyön koulutuksiin ja nuorten työpaikoihin liittyvää tiedottamista ja tutustumismahdollisuuksia tulee lisätä perusopetuksessa. Samalla on huolehdittava siitä, että ohjausta antavilla henkilöillä on riittävästi tietoa eri koulutusvaihtoehtoista ja niiden vaatimuksista.

Valmentavissa, valmistavissa ja vapaan sivistystyön koulutuksissa on varmistettava opiskelijoille mahdollisuus tutustua jatko-opintopaikkoihin ja saada tietoa työelämästä.

3. Työelämään tutustumista ja valinnaisaineita on kehitettävä tukemaan paremmin jatko-opintoihin ja uravalintoihin liittyvää suunnittelua

Perusopetuksessa työelämään tutustuminen ja TET-jaksojen toteuttaminen on kirjattava selkeästi osaksi ohjaus- ja opetussuunnitelmia, ja TET-jaksojen sisältöä ja toteutusta tulee kehittää menetelmällisesti. TET-jaksojen tulee tukea entistä paremmin oppilaiden oppimista, itsetuntemusta sekä jatko-opintojen ja uravalintojen suunnittelua. Oppilaat tarvitsevat valmennusta hahmottaakseen työtä, sen muutosta ja työelämässä tarvittavia taitoja. Työelämään tutustumiseen liittyvien kokemusten käsittelyssä on tärkeää, että oppilaat voivat jakaa kokemuksia toisilleen ja oppia toisiltaan. Myös valinnaisaineiden merkitystä jatko-opintojen ja uravalintojen suunnittelussa tulee selkeyttää oppilaille.

4. Perusopetuksen jälkeisten opintojen alkuvaiheessa on painotettava opintojen henkilökohtaista suunnittelua ja urasuunnittelutaitojen kehittämistä

Opintojen alkuvaiheessa tulee varmistaa, että opiskelijat saavat riittävästi ohjausta opintojen suunnitteluun sekä henkilökohtaisen opiskelusuunnitelman tai osaamisen kehittämissuunnitelman laatimiseen. Suunnitelman laadintaan ja toteutumisen seurantaan tulee olla toimintamenettelyt, jotka on kirjattu järjestäjän ja koulujen tai oppilaitosten ohjaussuunnitelmaan.

Opintojen henkilökohtaiseen suunnitteluun liittyy myös opiskelijoiden tuen tarpeiden tunnistaminen. Opintojen alkuvaiheessa on kartoitettava ja tunnistettava opiskelijan mahdolliset erityistarpeet ja huomioitava ne ohjauksessa ja opintojen suunnittelussa. Riittävät ja oikein kohdentuvat tukitoimet jo opintojen alkuvaiheessa edesauttavat opiskelijan kiinnittymistä opintoihin ja vähentävät keskeyttämisriskiä.

Opiskelijoiden urasuunnittelutaitojen kehittymistä on vahvistettava toisen asteen opinnoissa ja niiden ohjauksessa. Opiskelijoiden tietämystä jatko-opintoihin ja työuraan liittyvistä vaihtoehdoista tulee vahvistaa opintojen alusta lähtien.

5. Ohjauksen tulee olla koko koulu- tai oppilaitosyhteisön tehtävä

Kaikki ohjaavat -periaatteen tulee olla toimintatapana kaikilla koulutusasteilla ja koulutuksissa. Tätä periaatetta tulee konkretisoida opetuksen ja koulutuksen järjestäjien ohjaussuunnitelmassa.

Oppilaille tulee antaa perusopetuksessa aineenopetuksen ja opinto-ohjauksen yhteistyönä enemmän tietoa eri oppiaineiden, myös valinnaisaineiden, merkityksestä jatko-opintoihin ja urasuunnitteluun.

Tärkeää on konkretisoida ja vahvistaa kaikki ohjaavat -periaatetta myös opetussuunnitelmien perusteiden kehittämistyössä sekä muissa ohjausta koskevissa säädöksissä.

6. Keinoja kiusaamisen ehkäisemiseen on tehostettava

Peruskoulussa kiusatuksi joutuneet kokivat saaneensa muita vähemmän tukea ja ohjausta jatko-opintojen ja uravalintojen suunnitteluun. Kiusaamiskokemukset heijastuvat myös perusopetuksen jälkeisiin opintoihin kiinnittymiseen ja ryhmäytymiseen. Tästä syystä toimia oppilaiden ja opiskelijoiden hyvinvoinnin ja yhteisöllisyyden edistämiseksi ja kiusaamisen ehkäisemiseksi tulee tehostaa. Moniammatillisena ja monialaisena yhteistyönä on pidettävä huoli, että opetuksen ja koulutuksen järjestäjillä on suunnitelma ja toimintamallit kiusaamisen, häirinnän ja väkivallan estämiseksi sekä siihen puuttumiseksi. Suunnitelmaan on kirjattava työnjaon ohella riittävät ohjausresurssit. Oppilaitosjohdon ja henkilökunnan osaaminen kiusaamiseen ehkäisyyn ja puuttumiseen tulee varmistaa.

7. Opiskelijoiden yhteisöllisyyttä on vahvistettava

Toisen asteen koulutuksen alkuvaiheessa tulee vahvistaa opiskelijoiden ryhmäytymistä sosiaalisen kiinnittymisen ja yhteisöllisyyden tukemiseksi. Sosiaalisen kiinnittymisen merkitys on tärkeä huomioida kaikissa oppimisympäristöissä, myös digitaalisissa ja työelämän oppimisympäristöissä. Osana yhteisöllisyyden tukemista ja kiusaamisen ehkäisyä opinto-ohjauksessa tulee kehittää pienryhmä- ja vertaisohjauksen muotoja.

8. Riittävät resurssit ohjaukseen tulee varmistaa

Erityisesti perusopetuksessa ja toisella asteella on kiinnitettävä huomiota ohjauksen resurssien riittävyyteen suhteessa oppilas- ja opiskelijamäärään sekä ohjauksen tavoitteisiin. Resurssien riittävyys tulee varmistaa myös erityistä tukea tarvitsevien ja vieraskielisten oppilaiden ja opiskelijoiden ohjauksessa. Jokaisen oppilaan ja opiskelijan on saatava tarvitsemaansa ohjausta. Opetuksen ja koulutuksen järjestäjän tulee huolehtia, että resurssit jakautuvat tarkoituksenmukaisesti eri koulujen, oppilaitosten ja toimipaikkojen kesken.

Vaikka ohjaus on koko koulu- ja oppilaitosyhteisön tehtävä, on varmistettava, että kouluissa ja oppilaitoksissa on opinto-ohjaajan kelpoisuuden omaavia ohjaajia. Opinto-ohjaajien osaamisen kehittämiseen tulee varata riittävästi ajallista ja taloudellista resurssia. Myös oppilaitosjohdon, opettajien ja muun henkilökunnan ohjausosaamista tulee vahvistaa, jotta kaikki ohjaavat -periaate toteutuisi.

Ohjauksen ohella oppilaille ja opiskelijoille tulee taata opiskeluhuoltolain mukainen sosiaalinen ja hyvinvoinnin tuki, joka edesauttaa opintoihin kiinnittymistä ja opiskelua. On tärkeä varmistaa myös toimintaedellytykset alueelliseen monialaiseen verkostoyhteistyöhön.

9. Kaikilla järjestäjillä tulee olla ohjaussuunnitelma

Opetuksen ja koulutuksen järjestäjillä tulee olla kaikki sen koulutukset kattava ohjaussuunnitelma, jossa kuvataan ohjauksen järjestämisen rakenteet, toimintatavat, työn- ja vastuunjako sekä arviointi- ja kehittämistyö. Suunnitelmassa on kuvattava myös siirtymiin ja nivelvaiheyhteistyöhön liittyvät toiminnot. Ohjaussuunnitelma tulee tarkentaa koulu- ja oppilaitoskohtaisesti siten, että siinä on huomioitu koulun, oppilaitoksen tai yksikön painotukset ja ominaispiirteet sekä paikallinen ohjauksen monialainen verkostotyö.

Suunnitelmassa tulee kuvata, miten ohjausta toteutetaan osana työntekijöiden yhteistä työtä ja kaikki ohjaavat -periaatteella. Ohjaussuunnitelman toteutumista ja toimivuutta on seurattava, arvioitava ja kehitettävä säännöllisesti, ja tähän on oltava toimintamalli. Säännöllisyys voidaan varmistaa esimerkiksi siten, että ohjaussuunnitelman tarkistus kirjataan lukuvuosisuunnitelman tai vastaavan suunnitelman toiminnoiksi. Oppilaille ja opiskelijoille, huoltajille ja sidosryhmille tulee antaa mahdollisuus osallistua ohjaussuunnitelman laadintaan ja arviointiin.

10. Ohjauksen arviointia ja kehittämistä on lisättävä

Opetuksen ja koulutuksen järjestäjän tulee linjata ohjauksen ja nivelvaihetointojen säännölliseen arviointiin ja kehittämiseen toimintamalli, joka sisällytetään esimerkiksi ohjaussuunnitelmaan ja jonka toteutumista seurataan. Toimintamallin tulee kattaa myös palautteen kerääminen ja hyödyntäminen osana ohjauksen ja nivelvaihetointojen kehittämistä.

Kansallisella tasolla on tarpeen kehittää toimintamalli ja indikaattorit ohjauksen tilan säännölliseen seuraamiseen. Myös hyvän ohjauksen kriteerejä tulee kehittää ja päivittää säännöllisesti.

11. Koulutukseen hakua ja valintaa sekä tiedonsiirtoa on kehitettävä

Nivelvaiheissa on varmistettava, että nuorta koskeva tarpeellinen tieto liikkuu sujuvasti opetuksen ja koulutuksen järjestäjien välillä mahdollistaen onnistuneen siirtymän ja opintojen käynnistymisen. Tämä edellyttää kansallisten tietojärjestelmien kehittämistä edelleen siten, että ne palvelevat opetuksen ja koulutuksen järjestäjien toimintoja koulutukseen hakeutumisen ja opiskelijaksi ottamisen vaiheissa sekä oppilaiden ja opiskelijoiden ohjauksessa. Erilaisten järjestelmien on oltava keskenään yhteensopivia. Järjestelmiä on kehitettävä myös siten, että ne palvelevat oppilaita ja opiskelijoita omien opintojensa suunnittelussa, koulutusta koskevien valintojen tekemisessä ja oppimisen polun hallinnassa eri koulutusasteilla. Järjestelmien kehittämisessä on tärkeää mahdollistaa se, että oppija voi hallita itseään koskevia tietoja ja että tiedot kulkevat hänen mukanaan seuraaviin opiskelupaikkoihin.

Oppilaan kielelliset valmiudet, oppimiseen liittyvät vaikeudet ja yksilöllistetyt oppimäärät tulee huomioida ohjauksessa ja opintoihin hakeutumisvaiheessa, jotta nuori pääsee jatkamaan opiskeluaan sellaisissa opinnoissa, jotka vahvistavat hänen itsetuntoaan ja oppimisen motivaatiotaan sekä selkeyttävät hänen tulevaisuuden suunnitelmiaan. Perusopetuksessa yksilöllistettyjen oppimäärien arvosanat tulee ottaa huomioon opiskelijavalinnoissa.

Yhteishaun aikataulu tulee tiedottaa mahdollisimman varhain syksyllä. Jatko-opintopaikkojen ylläpitämät tiedot – kuten opintotarjonta ja tieto mahdollisesta pääsykokeesta – tulee tallentaa Opintopolku.fi-palveluun hyvissä ajoin ennen yhteisvalinnan käynnistymistä. Tietojen ajantasaisuudesta tulee huolehtia. Yhteishaun aikataulutusta tulee kehittää niin, että koulutusten järjestäjien mahdollisuus muuttaa hakuun tulevia koulutuksia päättyy aiemmin. Opintopolku.fi -palvelussa tulee selkeästi olla näkyvissä, milloin hakuun tuleviin koulutuksiin ei enää tule muutoksia. Koulutusten järjestäjien tulee täydentää ja korjata hakukohteiden tiedot riittävän ajoissa ennen yhteishaun alkua.

Lisäopetukseen, ammatilliseen koulutukseen valmentavaan koulutukseen sekä lukiokoulutukseen valmistavaan koulutukseen hakemisen aikataulua tulee kehittää niin, että tieto opiskelijavalinnan tuloksista saataisiin aikaisemmin.

Perusopetuksen järjestäjille tulee antaa enemmän tietoa harkintaan perustuvasta valinnasta toisen asteen koulutuksiin sekä hakemiseen liittyvistä ohjeista ja hakemisessa tarvittavista dokumenteista.

Ammatillisen koulutuksen järjestäjien tulee tiedottaa jatkuvasta hausta ja jatkuvan haun kautta avoimeksi jääneistä opiskelupaikoista perusopetuksen järjestäjiä ja nuoria. Jatkuvan haun tarjonnan tallentamista Opintopolku.fi-palveluun tulee kehittää ja lisätä. Ammatillisen koulutuksen järjestäjien tulee kehittää jatkuvan haun kautta hakevien opiskelijoiden jatko-ohjausta niissä tilanteissa, joissa hakijaa ei valita hakemaansa koulutukseen tai oppilaitoksessa ei ole tarjolla hakijalle soveltuvaa koulutusta.

12. Yhteistyötä nivelvaiheissa on tiivistettävä ja koulutustarjontaa kehitettävä

Yhteistyötä koulujen, oppilaitosten, erilaisten ohjaustoimijoiden ja työelämän välillä on lisättävä, kehitettävä ja uudistettava. Nivelvaiheyhteistyöhön on luotava nuorten siirtymiä, tiedonsiirtoa ja alueellista kehittämistä tukevat toimintamallit. Yhteistyötä on kehitettävä erityisesti siirtymissä valmistaviin ja valmentaviin koulutuksiin, vapaan sivistystyön koulutuksiin ja nuorten työpajoille sekä siirtymissä niistä eteenpäin.

Opetuksen ja koulutuksen järjestäjien on varmistettava, että nuoren kotikunnalle luovutetaan etsivää nuorisotyötä varten tiedot nuorista, jotka eivät ole sijoittuneet perusopetuksen jälkeisiin opintoihin tai jotka keskeyttävät opintonsa ammatillisessa koulutuksessa tai lukiokoulutuksessa.

Koulujen ja oppilaitosten sekä TE-palvelujen välistä tiedonvaihtoa ja nivelvaiheyhteistyötä tulee kehittää. Myös oppilaitosten ja ohjaamojen yhteistyötä tulee tiivistää.

Nivelvaiheen koulutusten alueellista tarjontaa ja saatavuutta on parannettava, jotta voidaan vastata kaikkien nuorten tarpeisiin. Koulutustarjontaa ja saatavuutta on tarkasteltava kokonaisuutena niin, että alueen toimijoilla on yhteinen näkemys koulutustarpeista ja nuorten siirtymien tukemisesta ja näihin liittyvien palvelujen koordinoinnista ja kehittämisestä.

Koulutuksen nivelvaiheiden kansallinen kehittäminen edellyttää, että eri koulutusasteita tarkastellaan kokonaisuutena toisiinsa kytkeytyvinä osina. Lisäksi kehittämisessä on tärkeää huomioida koulutuspolitiikan lisäksi lapsi- ja nuorisopolitiikka, perhepolitiikka, aluepolitiikkaa sekä sosiaaliturvapolitiikka, kuten myös oleellisen lainsäädännön kehittäminen ja uudistaminen. Kehittämisessä tulee varmistaa oppilaiden ja opiskelijoiden yhdenvertaisuus asuinpaikasta ja muista tekijöistä riippumatta. Koulutusjärjestelmää, koulutustarjontaa ja nivelvaiheita tulee kehittää siten, että niillä pystytään vastaamaan mahdollisimman kattavasti nuorten erilaisiin tarpeisiin sekä tukemaan nuorten jatko-opintoihin ja uravalintoihin suuntautumista ja siirtymistä toisen asteen opintoihin.

Lähteet

- Bamming, R. & Walldén, J. 2019. Etsivä nuorisotyö 2018. Valtakunnallisen etsivän nuorisotyön kyselyn tulokset. Aluehallintovirastojen julkaisuja 71/2019.
- Bamming, R. & Hilpinen, M. 2019. Työpajatoiminta 2018. Valtakunnallisen työpajakyselyn tulokset. Aluehallintovirastojen julkaisuja 72/2019.
- ELGPN 2013. Elinikäisen ohjauksen toimintapolitiikka: Eurooppalaisia lähtökohtia kansalliselle kehittämistyölle. Eurooppalaisen elinikäisen ohjauksen toimintapolitiikan verkosto ELGPN.
- ELGPN 2016. Suuntaviivoja elinikäisen ohjauksen toimintapolitiikalle ja palvelujärjestelyille: Yhteiset tavoitteet ja periaatteet EU:n jäsenmaille ja komissiolle. Eurooppalaisen elinikäisen ohjauksen toimintapolitiikan verkosto ELGPN.
- ePerusteet. Ammatillinen koulutus. Osoitteessa: <https://eperusteet.opintopolku.fi>. Viitattu joulukuu 2019.
- Euroopan unionin neuvosto (2004). *Strengthening Policies, Systems and Practices on Guidance throughout Life (Politiikkojen, järjestelyjen ja käytäntöjen tehostaminen elinikäisessä ohjauksessa)*. 9286/04. EDUC 109 SOC 234.
- Euroopan unionin neuvosto (2008). Better integrating lifelong guidance into lifelong learning strategies (Elinikäisen ohjauksen parempi sisällyttäminen elinikäisen oppimisen strategioihin). 15030/08. EDUC 257 SOC 653.
- Euroopan unionin neuvosto 2018. Suositus elinikäisen oppimisen avaintaidoista (2018/C 189/01). Annettu 22.5.2018.
- Frisk, T., Hietala, R., Kiesi, J., 2018. Oppilas- ja opiskelijahuoltolain toimeenpanon arviointi ammatillisessa koulutuksessa. Kansallinen koulutuksen arviointikeskus. Julkaisut 5:2018.
- Isola, A-M., Kaartinen, H., Leemann, L., Lääperi, R., Schneider, T., Valtari, S., Keto-Tokoi, A. 2017. Mitä osallisuus on? Osallisuuden viitekehystä rakentamassa. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Työpäpaperi 33/2017.
- Kettunen, J. 2017. Career practitioners' conceptions of social media and competency for social media in career services [Ohjaajien käsityksiä sosiaalisesta mediasta ja sen käyttöön tarvittavasta osaamisesta ohjauspalveluissa]. Koulutuksen tutkimuslaitoksen tutkimuksia 32. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Laki 926/1998. Lukiolaki.
- Laki 531/2017. Laki ammatillisesta koulutuksesta.
- Laki 1285/2016. Nuorisolaki.
- Laki 714/2018. Lukiolaki.
- Moitus, S., Huttu, K., Isohanni, I., Lerkkanen, J., Mielityinen, I., Talvi, U., Uusi-Rauva, E. & Vuorinen, R. 2001. Opintojen ohjauksen arviointi korkeakouluissa. Korkeakoulujen arviointineuvoston julkaisuja 13/2001.

- Nissinen, K. & Vuorinen, R. 2018. Alueelliset erot luonnontieteiden osaamisessa ja niitä selittävät tekijät: opilaanohjauksella on merkitystä. Teoksessa J. Rautopuro & K. Juuti (toim.) PISA pintaa syvemältä. PISA 2015 Suomen pääraportti. Suomen Kasvatustieteellinen seura. Kasvatusalan tutkimuksia 77, 69–95.
- Numminen, U., Jankko, T., Lyra-Katz, A., Nyholm, N., Siniharju, M., Svedlin, R. Opinto-ohjauksen tila 2002. Opinto-ohjauksen arviointi perusopetuksessa, lukiossa ja ammatillisessa koulutuksessa sekä koulutuksen siirtymävaiheissa. Opetushallitus. Arviointi 8/2002.
- Nykänen, S. 2010. Ohjauksen palvelujärjestelyjen toimijoiden käsitykset johtamisesta ohjausverkostossa. Matkalla verkostojohtamiseen? Jyväskylän yliopisto. Koulutuksen tutkimuslaitos. Tutkimuksia 25.
- Opetushallitus 2014a. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet. Määräykset ja ohjeet 2014:96.
- Opetushallitus 2014b. Lisäopetuksen opetussuunnitelman perusteet. Määräykset ja ohjeet 2014:95.
- Opetushallitus 2014c. Lukiokoulutukseen valmistavan koulutuksen opetussuunnitelman perusteet. Määräykset ja ohjeet 2014:1.
- Opetushallitus 2014d. Hyvän ohjauksen kriteerit perusopetukseen, lukiokoulutukseen ja ammatilliseen koulutukseen.
- Opetushallitus 2015. Lukion opetussuunnitelman perusteet. Määräykset ja ohjeet 2015:48.
- Opetushallitus 2018. Ammatilliseen koulutukseen valmentavan koulutuksen perusteet. Määräys 18.12.2017.
- Opetushallitus 2019a. Lukion opetussuunnitelman perusteet. Määräykset ja ohjeet 2019:2a.
- Opetushallitus 2019b. Tutkintojen perusteet. Osoitteessa: www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/tutkintojen-perusteet. Viitattu joulukuun 2019.
- Opetus- ja kulttuuriministeriö 2011a. Elinikäisen ohjauksen kehittämisen strategiset tavoitteet. Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2011:15.
- Opetus- ja kulttuuriministeriö 2011b. Ammatillisen koulutuksen laatustrategia 2011–2020. Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2011:9.
- Opetus- ja kulttuuriministeriö 2012. Perusopetuksen laatuksikriteerit. Perusopetuksen, perusopetuksen aamu- ja iltapäivätoiminnan sekä koulun kerhotoiminnan laatuksikriteerit. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2012:2.
- Opetus- ja kulttuuriministeriö 2019. Kohti huippulaatua Ammatillisen koulutuksen laatustrategia vuoteen 2030. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2019:29.
- Opintopolku.fi. www.opintopolku.fi, luettu marraskuun 2019.
- Summanen, A-M., Rumpu, N., Huhtanen, M., 2018. Oppilas- ja opiskelijahuoltolain toimeenpanon arviointi esi- ja perusopetuksessa sekä lukiokoulutuksessa. Kansallinen koulutuksen arviointikeskus. Julkaisut 4:2018.
- Suomen Kansanopistoyhdistys. Osoitteessa: www.kansanopistot.fi. Viitattu joulukuun 2019.
- Tilastokeskus 2019. Koulutustilastot. Suomen virallinen tilasto (SVT): Koulutukseen hakeutuminen [verkkojulkaisu]. ISSN=1799-4500. 2018, Liitetäulukko 1. Peruskoulun 9. luokan päättäneiden välitön sijoittuminen jatko-opintoihin 2000–2018. Helsinki: Tilastokeskus [viitattu: 20.12.2019]. Saantitapa: http://www.stat.fi/til/khak/2018/khak_2018_2019-12-12_tau_001_fi.html
- Tilastokeskus 2018. Oppilaitosrekisteri. Ei julkinen aineisto.
- Vipunen 2019. Opetushallinnon tilastopalvelu. Osoitteessa: www.vipunen.fi. Viitattu joulukuun 2019.
- Valtioneuvosto 2019. Pääministeri Sanna Marinin hallituksen ohjelma 10.12.2019. Osallistava ja osaava Suomi – sosiaalisesti, taloudellisesti ja ekologisesti kestävä yhteiskunta. Valtioneuvoston julkaisuja 2019:31.
- Valtiontalouden tarkastusvirasto 2015. Yhteistyö opintojen ohjauksessa ja uraohjauksessa. Valtiontalouden tarkastusviraston tarkastuskertomus 5/2015.
- Valtiontalouden tarkastusvirasto 2018. Yhteistyö opintojen ohjauksessa ja uraohjauksessa. Jälkiseurantaraportti 12.6.2018.
- Vanttaja, M., Af Ursin, P. & Järvinen, T. 2019. Kouluun sitoutumattomien nuorten tausta ja tulevaisuusodotukset. Yhteiskuntapolitiikka 84 5–6/19, 491–503.

Liitteet

LIITE 1. Sidosryhmien näkemykset nivelvaiheita ja siirtymiä edistävästä ja rajoittavista tekijöistä.

Kooste arviointihankkeen alussa toteutetuista sidosryhmien kuulemis- ja keskustelutilaisuuksista.

Arviointihankkeen suunnitteluvaiheessa toteutettiin sidosryhmille kuulemis- ja keskustelutilaisuuksia, joissa kartoitettiin osallistujien näkemyksiä nivelvaiheita ja sujuvia siirtymiä edistävästä ja mahdollisesti rajoittavista tai estävistä tekijöistä koulutusjärjestelmässä.

Edistäviä tekijöitä sidosryhmien mukaan:

Keskeisenä nivelvaiheita ja sujuvia siirtymiä edistävänä tekijänä sidosryhmien kuulemis- ja keskustelutilaisuuksissa mainittiin se, että Suomessa korostetaan yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa ja nuorten mahdollisuutta hakeutua koulutukseen, joka heitä kiinnostaa ja joka palvelee heitä elämässä eteenpäin. Oppijakeskeinen ajattelu on lisääntynyt ja nuoria tuetaan itsetuntemuksen kehittämisessä. Valintoja pystyy tekemään uudelleen eikä järjestelmässä ole ainakaan periaatteellisesti umpiperiä.

Toisen asteen monipuolinen koulutustarjonta on sidosryhmien mukaan keskeinen edistävä tekijä. Opiskelijoita hakeutuu melko tasaisesti lukiokoulutukseen ja ammatilliseen koulutukseen. Näiden pääväylien lisäksi nuoret voivat opiskella ja etsiä suuntaa erilaisissa nivelvaiheen koulutuksissa. Myös mahdollisuus tutkintojen yhdistämiseen, esimerkiksi kaksoistutkinnon kautta, on tärkeä osa toimivaa järjestelmää. Oppilaitosverkosto on maassamme kattava, erityisesti lukiokoulutuksessa. Perusasteen jälkeen suurin osa nuorista saa opiskelupaikan.

Yhteishaun nähtiin tukevan olennaisesti nivelvaiheiden ja siirtymien toimivuutta. Yhteishakumallin avulla edistetään valintajärjestelmän läpinäkyvyyttä ja oppilaiden tasa-arvoista kohtelua. Hakemisen rakenne, aikataulut ja toimintamallit ovat vakiintuneita ja ne tunnetaan hyvin eri toimijoiden keskuudessa. Myös yhteinen sähköinen järjestelmä – Opintopolku.fi-palvelu – on sidosryhmien mukaan hyvä saavutus nivelvaiheiden ja siirtymien sujuvuuden kannalta. Järjestelmä kokoaa yhteen ja selkeyttää nivelvaiheisiin liittyvää tietoa ja toimintoja. Järjestelmä sisältää koulutusta ja koulutukseen hakeutumista koskevaa tietoa, ja sen kautta toteutetaan hakeutumisen ja koulutuspaikan vastaanottamisen järjestelyt. Ammatillisessa koulutuksessa jatkuvan haun merkityksen vahvistuminen koettiin tärkeäksi siirtymiä edistäväksi asiaksi.

Suomalaisen järjestelmän vahvuus verrattuna moniin muihin maihin on se, että opinto-ohjaus on osa koulujen ja oppilaitosten arkea, samoin kuin terveydenhoito ja koulukuraattori- ja psykologitoiminta. Myös opinto-ohjaajien koulutusta on lisätty ja kehitetty. Viime vuosien aikana perusopetuksessa on lisätty oppilaiden työelämään tutustumisen mahdollisuuksia sekä alettu korostaa entistä enemmän oppilaiden oman pohdinnan merkitystä jatko-opintojen ja uravalintojen suunnittelussa. Tässä keskeistä on se, että nuoret pääsevät tutustumaan työelämään ja erilaisiin opintovaihtoehtoihin.

Monialainen yhteistyö on sidosryhmien mukaan mennyt parempaan suuntaan. Nuorisotyön, sosiaalitoimen ja koulujen yhteistyö on lisääntynyt. Nuori ei joudu tyhjiöön, jos jää ilman opintopaikkaa tai keskeyttää opinnot. Kuraattori- ja psykologipalvelujen saatavuutta on parannettu. Myös koulujen sisäinen yhteistyö on kehittynyt, esimerkiksi yhteisopettajuuden muodossa.

Siirtymiä edistää myös perusopetuksen jälkiohjausvelvoite, jossa opinto-ohjaajan tulee seurata oppilaiden sijoittumista peruskoulun jälkeen ja antaa tarvittaessa jälkiohjausta. Suomessa on myös viime vuosina kehitetty onnistuneesti ratkaisuja niiden nuorten tukemiseen, joilla on vaikeuksia siirtyä tai kiinnittyä opintoihin. Esimerkkinä uusista toimintamuodoista on Ohjaamo-malli, jota on kehitetty valtakunnallisesti matalan kynnyksen tuki- ja ohjauspalveluksi nuorille.

Ohjaamojen lisäksi moniammatillista ja eri sektorirajoja ylittävää yhteistyötä on kehitetty myös alueellisten ELO-ryhmien eli elinikäisen ohjauksen yhteistyöryhmien toiminnan kautta. Ryhmien tehtävänä on koordinoita ja kehittää elinikäisen ohjauksen palveluja alueellaan.

Ammatillisen koulutuksen rahoituksessa on siirrytty korostamaan opiskelijoiden valmistumista. Vaikka tulosrahoitukseen voi liittyä riskejäkin, parhaimmillaan se johtaa sidosryhmien mukaan opiskelijoiden ohjauksen ja tuen kehittämiseen siten, että opiskelijoilla on entistä paremmat mahdollisuudet kiinnittyä opiskeluun opintojen alkuvaiheesta lähtien.

Rajoittavia tai estäviä tekijöitä ja haasteita sidosryhmien mukaan:

Pohtiessaan tulevaisuuttaan nuoret tarvitsevat tukea, ohjausta ja aikaa. Keskusteluissa tuotiin esille, että koulutuksessa tulisi entistä enemmän keskittyä nuorten itsetunnon vahvistamiseen ja onnistumisiin. Ohjaus ei ole ainoastaan opintojen ohjausta vaan nuorten kokonaisvaltaista tukemista, joka lähtee nuorten elämän ja ajatusmaailman ymmärtämisestä. Mikäli lapsen tai nuoren ympärillä ei ole tukea antavia aikuisia kotona, on koulujen ja oppilaitosten aikuisilla erityisen tärkeä rooli. Suuret oppilasryhmät kuitenkin hankaloittavat henkilökohtaista ohjausta ja tukea. Ohjaukselta odotetaan paljon, joten sen resurssit tulee varmistaa ja sitä tulee aktiivisesti kehittää kansallisesti.

Perusopetuksen jälkeisten opintojen sekä omien kiinnostuksen kohteiden ja vaihtoehtojen kar-toittaminen pitäisi sidosryhmien mukaan aloittaa aikaisemmassa vaiheessa ja uraohjausta tulisi toteuttaa tasaisemmin peruskoulun aikana. Nyt tämä painottuu liikaa perusopetuksen loppuvai-heeseen. Ohjauksen kehittämisessä on tärkeää kuulla nuoria ja heidän ajatuksiaan. Perusopetuksen toimijoille tarvitaan myös lisää tietoa eri koulutuksista ja työelämästä sekä näiden muutoksista.

Nivelvaiheisiin ja siirtymiin liittyvissä toiminnoissa, palveluissa ja niiden resurssoinnissa on sidosryhmien mukaan alueellisia eroja, ja siksi keskeinen kysymys onkin, ovatko nuoret yhden-vertaisessa asemassa asuinpaikastaan riippumatta. Oppilaiden määrä opinto-ohjaajaa kohden voi vaihdella paljonkin opetuksen ja koulutuksen järjestäjien välillä. Koulutustarjonnan kattavuus vaihtelee eri alueilla ja myös muissa palveluissa on alueellisia eroja. Eriarvoistumisen ja syrjäyty-misen lisääntyminen ovat huolestuttavia ilmiöitä

Toisella asteella, erityisesti ammatillisissa opinnoissa, keskeyttäminen on tunnistettu ongelma, ja toimia sen ehkäisemiseksi tulee kehittää entistä paremmaksi heti opintojen alkuvaiheesta saakka. Keskeyttämisriskien varhaiseen tunnistamiseen ja niihin puuttumiseen tulee olla valmiuksia koko henkilökunnalla. Moniammatillinen yhteistyö ja kaikki ohjaavat -periaate korostuu. Nuoret myös joutuvat yhä useammin muuttamaan kotoaan jatkaessaan opintoja toiselle asteelle, koska oppilaitosverkosto on harventunut. Tukijärjestelyistä ja asuntolatoiminnasta huolehtiminen onkin tärkeää.

Oppilaita tulisi saada nykyistä aikaisemmin tarvittavien tukipalvelujen piiriin, olipa sitten kyse oppimisvaikeuksista tai muista opintoja haittaavista tekijöistä. Vaikka moniammatillinen yhteistyö on kehittynyt, kehitettävää on sidosryhmien mukaan edelleen käytännön tasolla tiedonkulussa ja eri tahojen keskinäisessä vuoropuhelussa.

Maahanmuuttajien määrä on lisääntynyt, ja kielitaito vaikuttaa sidosryhmien mukaan merkittävästi opintoihin sijoittumiseen. Vaikka nuoren opiskeluvaikeudet olisivat muuten hyvät, heikko kielitaito voi vaikeuttaa opintoihin pääsemistä tai saada aikaan ajautumista epätarkoituksenmukaisiin opintoihin, esimerkiksi sellaisiin, jotka eivät nuorta itseään kiinnosta.

Yksilöllisten opintopolkujen korostamista pidettiin hyvänä asiana, mutta kaikilla ei ole yhtä hyvät valmiudet itseohjautuvuuteen. Kun nuori siirtyy yhteisöllisestä perusopetuksesta eteenpäin, muutos voi olla suuri ja osalla opiskelijoista voi olla vaikeuksia ryhmään kuulumisen tunteen ja sosiaalisen kiinnittymisen osalta. Tämä tulee huomioida toisen asteen opintojen alkuvaiheessa.

Koulutuksen kansallisessa kehittämisessä tulee sidosryhmien mukaan pyrkiä entistä enemmän pitkäjänteiseen strategiseen kehittämiseen yli hallituskausien sekä eri politiikkalohkojen yhteistyöhön. Hankelähtöisen kehittämisen ongelmana on jatkuvuuden ja pysyvyyden varmistaminen. Vahvaa kokeilukulttuuriaakin tarvitaan, mutta sen lisäksi tulee olla strategista kaukonäköistä kehittämistä. Erityisesti koulutuksen nivelvaiheiden ja siirtymien kehittäminen edellyttää, että eri koulutusasteita tarkastellaan kokonaisuutena toisiinsa kytkeytyvinä osina. Lisäksi kehittämisessä on tärkeää huomioida koulutuspolitiikan lisäksi lapsi- ja nuorisopolitiikka, perhepolitiikka sekä sosiaaliturvapolitiikka.

Koulutuksen kehittämisen tulisi sidosryhmien mukaan perustua entistä enemmän ennakointi-, tutkimus- ja arviointitietoon. Samaan aikaan on kehitettävä esimerkiksi sitä, miten ennakointitieto saadaan palvelemaan opetus- ja ohjaushenkilöstöä ja nuoria tulevaisuuden suunnittelussa ja siihen liittyvässä ohjauksessa. Koulutus uudistuksissa on aina turvattava oppilaiden ja opiskelijoiden asema, ettei heidän mahdollisuutensa saada tarvitsemaansa tukea heikkene.

LIITE 2 Toisen asteen opiskelijavastausten jakautuminen taustamuuttujittain

Taustamuuttuja	Luokat	Lukiokoulutus		Ammatillinen koulutus	
		N	%	N	%
Sukupuoli	Nainen	5 040	59	2 402	45
	Mies	3 235	38	2 770	52
	Muu / en halua kertoa / ei vastannut	267	3	187	3
	Yhteensä	8 542	100	5 359	100
Ikä	17 tai alle	8 255	98	3 860	74
	18 tai yli	136	2	1 382	26
	Yhteensä	8 391	100	5 242	100
Äidinkieli	Suomi	7 763	91	4 771	89
	Ruotsi	504	6	334	6
	Muu	267	3	232	4
	Yhteensä	8 534	100	5 337	100
Opiskelijan nykyisen opiskelupaikan sijainti	Etelä-Suomen AVI	3 041	36	1 727	33
	Lounais-Suomen AVI	1 215	14	535	10
	Itä-Suomen AVI	951	11	526	10
	Länsi- ja Sisä-Suomen AVI	2 095	25	1 346	26
	Pohjois-Suomen AVI	823	10	832	16
	Lapin AVI	391	5	239	5
	Yhteensä	8 516	100	5 205	100
Opiskeleeko tällä hetkellä eri paikkakunnalla kuin missä suoritti peruskoulun	Kyllä	1 810	22	3 205	64
	Ei	6 542	78	1 804	36
	Yhteensä	8 352	100	5 009	100
Äidin tai muun huoltajan koulutus	Korkeintaan perus- tai kansakoulu	227	3	327	6
	Toinen aste	3 147	37	3 079	58
	Korkeakoulutus	4 377	51	1 036	19
	En tiedä	779	9	896	17
	Yhteensä	8 530	100	5 338	100
Isän tai muun huoltajan koulutus	Korkeintaan perus- tai kansakoulu	435	5	514	10
	Toinen aste	3 397	40	2 988	56
	Korkeakoulutus	3 613	42	781	15
	En tiedä	1 072	13	1 045	19
	Yhteensä	8 517	100	5 328	100

LIITE 3 Nivelvaihekoulutusten opiskelijavastausten jakautuminen taustamuuttujittain

Taustamuuttuja	Luokat	Lisäopetus		VALMA		LUVA		Vapaa sivistystyö	
		N	%	N	%	N	%	N	%
Sukupuoli	Nainen	157	48	354	48	49	42	131	65
	Mies	151	46	344	47	66	56	60	30
	Muu / en halua kertoa / ei vastannut	24	7	38	5	3	3	12	6
	Yhteensä	332	100	736	100	118	100	203	100
Ikä	17 tai alle	310	96	458	64	57	49	128	65
	18 tai yli	14	4	263	36	59	51	69	35
	Yhteensä	324	100	721	100	116	100	197	100
Äidinkieli	Suomi	261	79	566	77	3	2	200	99
	Ruotsi	33	10	9	1	1	1	2	1
	Muu	37	11	159	22	114	97	0	0
	Yhteensä	331	100	734	100	118	100	202	100
Opiskelijan nykyisen opiskelupaikan sijainti	Etelä-Suomen AVI	137	42	278	38	89	75	21	10
	Lounais-Suomen AVI	38	12	80	11	7	6	9	5
	Itä-Suomen AVI	24	7	113	16	1	1	15	8
	Länsi- ja Sisä-Suomen AVI	80	25	163	22	20	17	36	18
	Pohjois-Suomen AVI	34	11	70	10	0	0	28	14
	Lapin AVI	12	4	24	3	1	1	92	46
	Yhteensä	325	100	728	100	118	100	201	100
Opiskeleeko tällä hetkellä eri paikkakunnalla kuin missä suoritti peruskoulun	Kyllä	103	33	343	58	19	28	173	88
	Ei	208	67	252	42	49	72	23	12
	Yhteensä	311	100	595	100	68	100	196	100
Äidin tai muun huoltajan koulutus	Korkeintaan perus- tai kansakoulu	22	7	102	14	33	28	7	3
	Toinen aste	151	46	306	42	31	26	90	44
	Korkeakoulutus	68	21	107	15	29	25	77	38
	En tiedä	90	27	215	29	24	20	28	14
	Yhteensä	331	100	730	100	117	100	202	100
Isän tai muun huoltajan koulutus	Korkeintaan perus- tai kansakoulu	27	8	110	15	28	24	12	6
	Toinen aste	140	42	277	38	27	23	91	45
	Korkeakoulutus	59	18	76	10	30	26	71	35
	En tiedä	106	32	263	36	30	26	27	13
	Yhteensä	332	100	726	100	115	100	201	100

- ▲ PERUSOPETUS
- ▲ LUKIOKOULUTUS
- ▲ AMMATILLINEN KOULUTUS

Arviointi kohdistui perusopetuksen ja toisen asteen nivelvaiheeseen. Arvioinnissa selvitettiin, miten toimivaa ohjaus jatko-opintoihin ja uravalintoihin on perusopetuksessa sekä miten opintojen alkuvaiheen ohjaus toimii toisella asteella ja nivelvaiheen koulutuksissa. Arvioinnissa tuotettiin tietoa myös yhteishaun ja muiden koulutukseen hakeutumismuotojen toimivuudesta. Nivelvaiheyhteistyön osalta arvioitiin opetuksen ja koulutuksen järjestäjien yhteistyötä eri koulutusasteiden kesken sekä nuorisotyön ja TE-palvelujen kanssa.

Kansallinen koulutuksen arviointikeskus (Karvi) on itsenäinen koulutuksen arviointiviranomainen. Se toteuttaa koulutukseen sekä opetuksen ja koulutuksen järjestäjien toimintaan liittyviä arviointeja varhaiskasvatuksesta korkeakoulutukseen. Lisäksi arviointikeskus toteuttaa perusopetuksen ja toisen asteen koulutuksen ja oppimistulosten arviointeja. Keskukseen tehtävänä on myös tukea opetuksen ja koulutuksen järjestäjiä ja korkeakouluja arviointia ja laadunhallintaa koskevista asioista sekä kehittää koulutuksen arviointia.

ISBN 978-952-206-525-4 (nid.)
ISBN 978-952-206-526-1 (pdf)
ISSN 2342-4176 (Painettu)
ISSN 2342-4184 (Verkkójulkaisu)
ISSN 2342-4176

Kansallinen koulutuksen
arviointikeskus, PL 28
(Mannerheiminaukio 1A)
00101 Helsinki
Puhelinvaihte: 029 533 5500
Faksi: 029 533 5510
karvi.fi